

การวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบความเป็นทาสสมัยใหม่ในประเทศไทย:
กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติลาว

ศุภกฤต ปิติพัฒน์

คุณฉันทิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารการจัดการ
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
สิงหาคม 2561
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมคุณวุฒิบัตรและคณะกรรมการสอบคุณวุฒิบัตร ได้พิจารณา
คุณวุฒิบัตรของ ศุภกฤต ปิติพัฒน์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ
ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมคุณวุฒิบัตร

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสนเศรษฐ์)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสนเศรษฐ์)

..... กรรมการ

(ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร ถิ่นบางเตียว)

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ อนุมัติให้รับคุณวุฒิบัตรฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ
ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร)

วันที่.....17..... เดือน.....สิงหาคม..... พ.ศ. 2561.....

ประกาศคุณูปการ

คุณฉันทิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุธี ประศาสน์เศรษฐ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ แนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ อาจารย์ประจำหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ที่กรุณาให้ความรู้ให้คำปรึกษา ตรวจแก้ไขและวิจารณ์ผลงาน ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบ รวมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีคุณภาพ นอกจากนี้ ยังได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้อำนวยการสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้าน นารีสวัสดิ์ ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ทำให้คุณฉันทิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยของคณะรัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จึงขอขอบพระคุณ ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อสมบูรณ์ คุณแม่ไพฑูรย์ และพี่ๆ ทุกคน รวมทั้งคุณนฤชล ภรรยาอันเป็นที่รัก ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนผู้วิจัยเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ของคุณฉันทิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูคุณเวทิตาแด่บุพการี บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษาและ ประสบความสำเร็จมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ศุภกฤต ปีติพัฒน์

57820028: สาขาวิชา: เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ; ร.ด. (เศรษฐศาสตร์การเมือง
และการบริหารจัดการ)

คำสำคัญ: กระบวนการ/ รูปแบบ/ ความเป็นทาสสมัยใหม่/ แรงงานข้ามชาติ/ ลาว

ศุกกฤต ปิติพัฒน์: การวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบความเป็นทาสสมัยใหม่ใน
ประเทศไทย: กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติลาว (AN ANALYSIS OF PROCESS AND FORMS OF
MODERN SLAVERY IN THAILAND: A CASE STUDY OF LAOS MIGRANT LABOR)

คณะกรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์: สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ, ร.ด., ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, ร.ด., 296
หน้า. ปี พ.ศ. 2560.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน ปัจจัยที่มีผลต่อ
การย้ายถิ่น กระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” รวมทั้งเปรียบเทียบอัตราการขูดรีดระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาส
สมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน

ผลจากการวิจัยพบว่า 1. การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน พบว่า แรงงาน “เสรี” ส่วนใหญ่มีการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยและอาศัยอยู่ตามจังหวัดชายแดนที่มีภูมิประเทศติดต่อกันกับ สปป.ลาว มีญาติหรือเพื่อนเป็นกลุ่มบุคคลร่วมเดินทางข้ามแดนโดย
ใช้เงินทุนของตนเอง แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่มีลักษณะการย้ายถิ่นอาศัยกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีนายหน้า
หรือนายจ้างเป็นผู้ร่วมเดินทางและเป็นแหล่งทุนในการข้ามพรมแดน 2. สภาพชีวิตความเป็นอยู่ พบว่า แรงงาน “เสรี” ส่วนใหญ่อาศัย
อยู่กับนายจ้าง มีสภาพที่พักอาศัยที่ดี เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนไทย และส่งเงินกลับภูมิลำเนาเฉลี่ย 20,752.73 บาทต่อปี
แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับเพื่อนร่วมงาน และมีสภาพที่อยู่อาศัยทรุดโทรม แออัด เนื่องจากอาศัยอยู่รวมกัน
เป็นจำนวนมากและมีสถานที่คับแคบ ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนไทย เนื่องจากถูกควบคุมและจำกัดเสรีภาพ และไม่มีการ
ส่งเงินกลับภูมิลำเนาเนื่องจากถูกขูดรีดทางเศรษฐกิจจากนายจ้าง ส่วนทักษะด้านภาษา พบว่า ทั้งแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่”
สามารถพูดภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว แต่ยังมีข้อจำกัดด้านทักษะการอ่านและการเขียน 3. สภาพการทำงาน พบว่า ทั้งแรงงาน “เสรี”
และ “ทาสสมัยใหม่” ทำงานอยู่ในภาคบริการเป็นหลัก เป็นแรงงานไร้ฝีมือและมีอาชีพหรือลักษณะงานที่หลากหลาย แรงงานใช้เวลา
ทำงานเฉลี่ย 9.31 ชั่วโมงต่อวัน โดยเฉพาะ “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่มีระยะเวลาทำงานยาวนานกว่า 12 ชั่วโมงขึ้นไป ด้านค่าจ้าง พบว่า
มีค่าจ้างเฉลี่ย 9,335.36 บาทต่อคนต่อเดือน หากพิจารณาเฉพาะ “ทาสสมัยใหม่” พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างในระดับต่ำมากและมีบาง
รายที่ไม่ได้รับค่าจ้างจากนายจ้าง ด้านระยะเวลาในการรับค่าจ้าง พบว่า กว่าครึ่งหนึ่งของแรงงานรับค่าจ้างเป็นแบบรายวันและแบบมี
ระยะเวลาไม่นาน สะท้อนถึงสภาพการทำงานที่ย่ำแย่และเลวร้าย เนื่องจากขาดความมั่นคงทางด้านรายได้ ด้านสวัสดิการ พบว่า
แรงงาน “เสรี” กว่าครึ่งหนึ่งมีการให้ที่อยู่อาศัย อาหาร และการรักษาพยาบาล ใช้ได้ป่วยเบื้องต้นจากนายจ้างโดยไม่มีการหักเงินจาก
แรงงาน แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับแรงงาน 4. ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่น
พบว่า ตัวแบบปัจจัยดึงดูดมี 4 องค์ประกอบ 11 ตัวแปร โดยองค์ประกอบด้านสังคมมีความสำคัญเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้าน
เศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง ตามลำดับ ส่วนตัวแบบปัจจัยผลักดันมี 4 องค์ประกอบ 10 ตัวแปร โดยองค์ประกอบด้าน
เศรษฐกิจมีความสำคัญเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง ตามลำดับ 5. รูปแบบความเป็น “ทาส
สมัยใหม่” พบว่า จำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ แรงงานทาส การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส และทาสเช็ทส์ 6. กระบวนการเข้าสู่ความเป็น
“ทาสสมัยใหม่” แบ่งได้เป็น 6 ขั้นตอน คือ การสรรหา การโฆษณาชวนเชื่อ การข้ามแดน การขนส่ง การควบคุม และการขูดรีด 7.
กระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า มิติผู้กระทำกร จำแนกได้เป็น 5 ส่วน คือ เจ้าของกิจการ ผู้จัดการ/
นายหน้า ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง ผู้ควบคุมดูแล และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต มิติเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มี 4
ประการ คือ “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม

8. การเปรียบเทียบอัตราการขูดรีด พบว่า “ทาสสมัยใหม่” มีอัตราการขูดรีดเฉลี่ยสูงกว่าแรงงาน “เสรี” ซึ่งเป็นลักษณะของ “การขูดรีด
เกินปกติ”

57820028: MAJOR: POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE; D.POL.SC. (POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE)

KEYWORD: PROCESS/ FORMS/ MODERN SLAVERY/ LAOS MIGRANT LABOR

SUPAGRIT PITIPHAT: AN ANALYSIS OF PROCESS AND FORMS OF MODERN SLAVERY IN THAILAND: A CASE STUDY OF LAOS MIGRANT LABOR. ADVISORY COMMITTEE: SUTHY PRASARTSET, Ph.D., PREECHA PIAMPONGSANT, Ph.D., 296 P. 2017

This research aims to study the migration, livelihood, working condition, factors affecting migration, process and forms of “modern slavery” and to compare rate of exploitation between “free” labor and “modern slave” of Laos migrant labor. This research is a mixed-method.

The findings reveal that 1. Cross-border migration: “free” labors mostly immigrated to Thailand and stayed in border provinces adjoining Lao PDR. They had relatives or friends as accompaniers and used their own fund. Unlike free labors, “modern slaves” would relocate to different regions of Thailand and they had agents or employers as accompaniers with fund source for crossing borders. 2. Livelihood: it was found that “free” labors mostly stayed with employers with good accommodations and they used to participate in social activities with Thai people and delivered money back to their domicile for 20,752.73 Baht/year at average. On the contrary, “modern slaves” mostly stayed with their coworkers with deteriorated and congested accommodations as a number of people stayed in small places and they have never participated in social activities with Thai people. For they were controlled and limited freedom. They did not deliver money back to their domicile due to being economically exploited by employers. As to language skill, it was found that both “free” labors and “modern slaves” could speak Thai fluently but they still had some restrictions about reading and writing. 3. Working condition: the result shows that both “free” labors and “modern slaves” mainly work in service sector and they are unskilled labors with various job descriptions. Most labors had average work hours for 9.31 hours/ day especially “modern slaves” that they mostly worked at least 12 hours. Speaking of wages, it was found that average wage was 9,335.36 Baht/person/month. Specifically considered, “modern slaves” mostly received wage at very low rate and some were not paid by the employers. For duration of wage receiving, the result reveals that nearly half of these labors received daily wage with uncertain period reflecting bad and miserable working condition due to income insecurity. In term of welfare, it was found that nearly half of “free” labors were provided with accommodation, food and basic treatment upon sickness by the employers without deducting money. On the other hand, most “modern slaves” were not provided proper welfares. 4. Factors affecting migration: the findings indicate that pull factors contained 4 elements and 11 variables provided that social element was most important followed by economic, culture and political aspects, respectively. Meanwhile, push factors consisted of 4 elements and 10 variables provided that economic element was mostly crucial followed by social, cultural and political terms, respectively. 5. The forms of “modern slavery” could be categorized into 3 types including slave labor, child slavery and sexual slavery. 6. The process of “modern slavery” could be divided as 6 steps including recruitment, propaganda, cross border, transportation, control and exploitation. 7. The process of “modern slavery” of Laos migrant labor was found that dimension of actors could be divided as 5 parts including business owner, recruiter/agent, carrier/transporter, controller and corrupted government officials. Structural dimensions that were related to “modern slavery” comprised 4 aspects including “reserve army” of migrant labors, Capitalism, corruption as well as consumerism. 8. Comparison of exploitation rate was discovered that “modern slaves” still had exploitation rate higher than “free” labors in manner of “super exploitation”

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย.....	6
สมมติฐานการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการศึกษา.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่”.....	11
ทฤษฎีการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ.....	36
ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยแรงงาน.....	56
การวิจัยแบบผสมผสาน.....	71
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	76
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	83
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	86
ระยะที่ 1 การศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว.....	87
ระยะที่ 2 การศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	93
ระยะที่ 3 การเปรียบเทียบอัตราบุตรระหว่างแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	96

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การข้ามพรมแดนและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	97
ลักษณะทั่วไปของแรงงานข้ามชาติลาว.....	97
การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติลาว.....	104
สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	110
5 สภาพการทำงานและอัตราการขาดใจของแรงงานข้ามชาติลาว.....	117
สภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว.....	117
การเปรียบเทียบอัตราการขาดใจของแรงงานข้ามชาติลาว.....	128
6 ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย.....	142
ตอนที่ 1 การพัฒนาตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว ในประเทศไทย.....	143
ตอนที่ 2 การพัฒนาตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้าม ชาติลาวในประเทศไทย.....	154
7 กรณีศึกษาความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	167
ภาพรวมการโยกย้ายถิ่นฐานและความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของ สปป.ลาว.....	167
8 กระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	186
กระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่”.....	186
ปัจจัยเชิงโครงสร้างและผู้กระทำการในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	195
รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	205
9 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	211
สรุปผลการวิจัย.....	211
อภิปรายผลการวิจัย.....	222
ข้อเสนอแนะ.....	231
บรรณานุกรม.....	235
ภาคผนวก.....	247

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ค	266
ภาคผนวก ง	279
ภาคผนวก จ	291
ประวัติย่อของผู้วิจัย	296

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนแรงงานข้ามชาติและผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการค้า “ทาสสมัยใหม่” ปี 2557...	2
2	สรุปวิวัฒนาการนิยามของความเป็นทาสจากกฎหมายระหว่างประเทศ.....	17
3	เปรียบเทียบคุณลักษณะระหว่าง “ทาสดั้งเดิม” กับ “ทาสสมัยใหม่”.....	20
4	ความแตกต่างระหว่างการใช้แรงงานทาสและการใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม.....	22
5	กลไกการควบคุมความเป็นทาสจำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม.....	31
6	ปัจจัยที่ขับเคลื่อนการย้ายถิ่นของชนาการโลก.....	45
7	ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันของ เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์.....	46
8	ปัจจัยผลักและปัจจัยดึงดูดการย้ายถิ่นของ พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน.....	48
9	ปัจจัยที่มีผลในการไปทำงานต่างประเทศแรงงานข้ามชาติลาวของ มีชัย แสงจันทร์ทะวงศ์.....	49
10	สาเหตุที่ทำให้แรงงานลาวตัดสินใจไปทำงานในประเทศไทยของ สุลิยา คำวงสา.....	50
11	ค่าสถิติทดสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบ.....	91
12	ลักษณะทั่วไปของแรงงานข้ามชาติลาว.....	99
13	ภูมิลาเนาต้นทางและจังหวัดปลายทางในการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว.....	106
14	บุคคลที่ร่วมเดินทางข้ามแดนมายังประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติลาว.....	107
15	แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเดินทางข้ามแดนของแรงงานข้ามชาติลาว.....	109
16	จำนวนการเดินทางกลับ สปป.ลาว ของแรงงานข้ามชาติลาวในปี 2559.....	109
17	วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางกลับ สปป.ลาว ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	110
18	บุคคลที่อยู่ร่วมพักอาศัยของแรงงานข้ามชาติลาว.....	110
19	สภาพที่พักอาศัยของแรงงานข้ามชาติลาว.....	111
20	ทักษะด้านภาษาไทยของแรงงานข้ามชาติลาว.....	112
21	การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนไทยของแรงงานข้ามชาติลาว.....	113
22	การส่งเงินกลับภูมิลาเนาของแรงงานข้ามชาติลาวในปี 2559.....	114
23	จำนวนเงินที่ส่งกลับภูมิลาเนาของแรงงานข้ามชาติลาวในปี 2559.....	115
24	เหตุผลการไม่ส่งเงินกลับภูมิลาเนาของแรงงานข้ามชาติลาว.....	115
25	สภาพความเป็นอยู่หลังจากย้ายมาทำงานที่ประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติลาว.....	116
26	จำนวนแรงงานข้ามชาติลาวที่มีบัตรอนุญาตทำงาน.....	118

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
27	ประเภทงานของแรงงานข้ามชาติลาว..... 119
28	อาชีพและลักษณะงานของแรงงานข้ามชาติลาว..... 120
29	ลักษณะการไต่ถามของแรงงานข้ามชาติลาว..... 121
30	จำนวนชั่วโมงทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว..... 122
31	จำนวนชั่วโมงทำงานของแรงงานข้ามชาติลาวจำแนกตามประเภทงาน..... 123
32	จำนวนชั่วโมงทำงานของแรงงานข้ามชาติลาวจำแนกตามอาชีพและลักษณะงาน..... 123
33	จำนวนค่าจ้างต่อเดือนของแรงงานข้ามชาติลาว..... 125
34	จำนวนค่าจ้างต่อเดือนของแรงงานข้ามชาติลาวจำแนกตามประเภทงาน..... 125
35	จำนวนค่าจ้างต่อเดือนของแรงงานข้ามชาติลาวจำแนกตามอาชีพและลักษณะงาน..... 126
36	ระยะเวลาที่ได้รับค่าจ้างของแรงงานข้ามชาติลาว..... 127
37	สวัสดิการที่ได้รับของแรงงานข้ามชาติลาว..... 128
38	การคำนวณมูลค่าผลผลิตแรงงานรายชั่วโมง “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว จำแนกตามอาชีพ..... 131
39	การคำนวณมูลค่าส่วนเกิน “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว..... 132
40	การคำนวณอัตราการขูดรีด “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว..... 133
41	การคำนวณมูลค่าผลผลิตแรงงานรายชั่วโมงแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว จำแนกตามอาชีพ..... 135
42	การคำนวณมูลค่าส่วนเกินแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว..... 136
43	การคำนวณอัตราการขูดรีดแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว..... 137
44	เปรียบเทียบอัตราการขูดรีดระหว่าง “ทาสสมัยใหม่” กับแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว..... 139
45	องค์ประกอบและตัวแปรปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว..... 144
46	ผลการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว..... 147
47	ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่งปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว..... 148

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
48	ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองปัจจัยดั้งเดิมที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว.....	149
49	องค์ประกอบและตัวแปรปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว....	155
50	การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว.....	158
51	ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่งปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว.....	160
52	ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว.....	161
53	จำนวนแรงงานข้ามชาติลาวที่ได้รับการช่วยเหลือและถูกส่งตัวเดินทางกลับจากประเทศไทยสู่ สปป.ลาว ช่วงปี 2554 – 2558.....	168
54	การสรรหา “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	189
55	การโฆษณาชวนเชื่อ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	190
56	การข้ามแดน “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	191
57	การขนส่ง “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	192
58	การควบคุม “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	193
59	การขูดรีด “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	194

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 รูปแบบโครงสร้างการควบคุมความเป็นทาส.....	30
2 ชั่วโมงในการทำงาน (Working hours).....	62
3 การสร้างมูลค่าส่วนเกินแบบสัมบูรณ์ (Absolute surplus value).....	63
4 การสร้างมูลค่าส่วนเกินแบบสัมพัทธ์ (Relative surplus value).....	64
5 การวิจัยผสมผสานแบบพร้อมกัน.....	73
6 การวิจัยผสมผสานแบบขั้นตอนเชิงอธิบาย.....	73
7 การวิจัยผสมผสานแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ.....	74
8 การวิจัยผสมผสานแบบรองรับภายใน.....	74
9 การวิจัยผสมผสานแบบปฏิรูป.....	75
10 การวิจัยผสมผสานแบบหลายระยะ.....	75
11 ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของ Bales.....	77
12 กระบวนการเข้าสู่ “การค้ามนุษย์” ของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย.....	79
13 กระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติของผู้ย้ายถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์.....	80
14 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	85
15 อัตรการชู้คริด “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	134
16 อัตรการชู้คริดแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	138
17 เปรียบเทียบเวลาแรงงานจำเป็นและเวลาแรงงานส่วนเกินระหว่าง “ทาสสมัยใหม่” กับแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	139
18 โครงสร้างเชิงเส้นตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว.....	145
19 ตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย.....	150
20 โครงสร้างเชิงเส้นตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว.....	156
21 ตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย.....	160
22 ทฤษฎีว่าด้วยปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย.....	215
23 ทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	217
24 ทฤษฎีว่าด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	218
25 ทฤษฎีว่าด้วยผู้กระทำการในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	219

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
26 ทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว.....	220
27 รูปแบบและกระบวนการ.....	221
28 ทฤษฎีว่าด้วยระยะการชูดรีดมูลค่าส่วนเกินแรงงานในระบบทุนนิยม.....	229

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการทุนนิยมในปัจจุบัน ประเทศไทยมีความต้องการแรงงานเพื่อการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร การประมง การก่อสร้าง และด้านอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากและมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการค้าเพื่อการส่งออก ทำให้เกิดความต้องการแรงงานประเภทไร้ฝีมือเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับแรงงานบางส่วนโดยเฉพาะแรงงานไทย ได้รับการศึกษาและมีการพัฒนาทักษะในการทำงาน และเปลี่ยนไปทำงานที่มีความชำนาญเฉพาะทาง จึงทำให้เกิดความขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือในตลาดแรงงานไทย (สุภางค์ จันทวานิช และเกร์, 2539, หน้า 91) ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติเป็นจำนวนมาก ดังเห็นได้จากข้อมูลสถิติของสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน พบว่า มีจำนวนแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือ* เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.32 จากจำนวน 1,021,172 ราย ในปี 2556 (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2557, หน้า 3) เพิ่มขึ้นเป็น 1,177,629 ราย ในปี 2557 (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2558, หน้า 3)

สถานการณ์การจ้างแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยยังคงมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากแรงงานข้ามชาติยังคงเป็นที่ต้องการของสถานประกอบการหลายแห่ง โดยเฉพาะสถานประกอบการในภาคอุตสาหกรรมบางประเภทที่แรงงานไทยส่วนใหญ่ปฏิเสธที่จะทำงานด้วย จึงทำให้นายจ้างว่าจ้างแรงงานข้ามชาติแทนแรงงานไทย ซึ่งแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาหางานทำในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ยังขาดความรู้ทักษะในการทำงาน และขาดอำนาจในการต่อรอง ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ทั้งสภาพการทำงานและสภาพการทำงานที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งแม้ว่าการตรวจแรงงานจะได้ดำเนินการอย่างจริงจังและมีการลงโทษนายจ้างที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายไปเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ยังคงมีการลักลอบใช้แรงงานข้ามชาติที่เข้าประเทศนอกกฎหมายอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการละเมิดสิทธิของแรงงานข้ามชาติและทำให้เกิดปัญหาสำคัญระดับประเทศขึ้นมาหลายประการ อาทิ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การค้ามนุษย์ เป็นต้น (นิติภูมิ นวรัตน์ และคณะ, 2554, หน้า 1)

* เป็นแรงงานที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยในตำแหน่งกรรมกรหรือคนรับใช้ในบ้าน ตามบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการจ้างแรงงานระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ลาว กัมพูชา เพื่อทดแทนแรงงานไทยที่ขาดแคลน ตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2551 มาตรา 9 จำนวนออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แรงงานพิสูจน์สัญชาติเดิม และแรงงานนำเข้ามาตาม MOU

จากสถิติปี 2557 มีแรงงานข้ามชาติ จำนวน 1,177,629 ราย แยกเป็นแรงงานสัญชาติพม่า 929,219 ราย กัมพูชา 194,570 ราย และลาว 53,840 ราย ซึ่งแรงงานเหล่านี้เคลื่อนย้ายเข้ามายังประเทศไทยเพื่อหางานทำที่มีรายได้ดีกว่าในประเทศของตน จึงเกิดขบวนการนำพาแรงงานข้ามชาติ ทั้งที่เดินทางโดยสมัครใจ และที่ถูกหลอกลวงว่าจะได้รายได้ที่มากกว่า จึงทำให้แรงงานข้ามชาติ จำนวนหนึ่งตกเข้าสู่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

จากสถิติการค้ามนุษย์ในประเทศไทย ประจำปี 2557 พบว่า มีผู้เสียหายที่เป็นแรงงานข้ามชาติ จำนวน 321 ราย เป็นแรงงานสัญชาติลาวมากที่สุด 108 ราย รองลงมา คือ พม่า 83 ราย กัมพูชา 29 ราย และอื่น ๆ 101 ราย โดยผู้เสียหายถูกแสวงหาประโยชน์ด้วยการค้าประเวณี การบังคับใช้แรงงาน และการนำคนมาเป็นขอทาน ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์, 2557, หน้า 3) เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างจำนวนแรงงานข้ามชาติต่อจำนวนผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการค้า “ทาสสมัยใหม่” พบว่า แรงงานข้ามชาติลาวมีอัตราส่วนสูงที่สุด รองลงมาคือ กัมพูชา และพม่า ตามลำดับ จึงอาจกล่าวได้ว่า แรงงานข้ามชาติลาวเป็นแรงงานที่มีโอกาสถูกล่อลวง ชักจูง หรือ หลอกลวงเข้าสู่กระบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้มากที่สุดในบรรดาแรงงานข้ามชาติทั้งหมด รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนแรงงานข้ามชาติและผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการค้า “ทาสสมัยใหม่” ปี 2557

สัญชาติ	จำนวนแรงงาน* (A)	จำนวนผู้ได้รับการช่วยเหลือ จากการค้ามนุษย์** (B)	อัตราส่วน (A:B)
ลาว	53,840 ราย	108 ราย	499 : 1
กัมพูชา	194,570 ราย	29 ราย	6,709 : 1
พม่า	929,219 ราย	83 ราย	11,195 : 1

ที่มา:* สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว (2558)

** สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (2557)

ทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่” (Modern slavery theory) เป็นการอธิบายถึงรูปแบบการกระทำให้นุญต์กลายเป็นสินค้า (Commodification) หรือถูกทำให้กลายเป็นทาสในรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งมีการใช้ความรุนแรง การกดขี่ บังคับ มีการทารุณกรรม ในปัจจุบัน

การค้าทาสถูกมองว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน การทำให้ผู้อื่นเสียอิสรภาพและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมยุคใหม่ยอมรับไม่ได้ แต่กลับพบปรากฏการณ์ของการนำคนไปเป็นทาสมากขึ้น และมีรูปแบบการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจที่แตกต่างหลากหลายกว่าในอดีต มีการบังคับใช้แรงงาน การเอารัดเอาเปรียบทางเพศ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับธุรกิจบริการทางเพศ เป็นรูปแบบที่นักค้าทาสได้รับประโยชน์อย่างมหาศาล (จริยวัตรณ พุทธานุรักษ์, ชายไทย รักษาชาติ และณรัตน์ สมมสวัสดิ์, 2550, หน้า 117)

สมาคมขจัดการค้าทาสสากล (Anti-slavery international, n.d. อ้างถึงใน ศิริพร สโครบา เนค, 2548, หน้า 23-24) ได้ระบุลักษณะของความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่สำคัญ ได้แก่ แรงงานติดหนี้ แรงงานบังคับ การใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย การแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็กและสตรี การค้ามนุษย์ การแต่งงานในวัยเยาว์หรือโดยการบังคับ และทาสจากวัฒนธรรมดั้งเดิม (เป็นลักษณะของทาสจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน) โดยปัญหาการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้กลายเป็นปรากฏการณ์ที่มีสาเหตุเกี่ยวพันกันทางเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการจ้างงาน ทำให้มีแรงงานจากกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาต่างหลั่งไหลเข้ามาหางานทำ และพยายามแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าในประเทศพัฒนาแล้ว รูปแบบการค้า “ทาสสมัยใหม่” จึงแฝงตัวมากับแรงงานอพยพ สภาพการจ้างงานในแรงงานประเภทต่าง ๆ เช่น แรงงานจากภาคเกษตร แรงงานจากภาคอุตสาหกรรม แรงงานประมง งานบริการต่าง ๆ งานรับใช้ภายในบ้าน มักถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง แรงงานบางกลุ่มยอมเสียค่าใช้จ่ายเพื่อเดินทางเข้ามาในประเทศพัฒนาแล้ว ทั้งถูกกฎหมายและนอกกฎหมาย บางกลุ่มถูกกดขี่ ขูดรีด หลอกลวง โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็กที่ถูกบังคับให้ค้าประเวณีจนถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งกลายเป็นปัญหาสังคมตามมา

จากรายงานของมูลนิธิวอล์กฟรี (Walk Free Foundation, 2014, p. 20) องค์การด้านสิทธิมนุษยชนสากล พบว่า ในปี พ.ศ. 2557 มีประชากรกว่า 35.8 ล้านราย ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ใน 167 ประเทศทั่วโลก มีผู้คนถูกทำให้กลายเป็นทาสเพิ่มขึ้น ร้อยละ 20 จากปีที่ผ่านมา โดยในจำนวนนี้ 2 ใน 3 หรือประมาณ 23.5 ล้านราย อยู่ในทวีปเอเชีย มีประเทศอินเดีย (14.29 ล้านราย) จีน (3.24 ล้านราย) และปากีสถาน (2.06 ล้านราย) ที่มีจำนวนผู้ถูกกดขี่เยี่ยงทาสอยู่ใน 3 อันดับแรก หากมองเฉพาะในประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community: AEC) พบว่าประเทศอินโดนีเซียมีผู้ตกอยู่ในสภาพ “ทาสสมัยใหม่” มากที่สุด (714,100 ราย) รองลงมาคือประเทศไทย (475,300 ราย) และประเทศเวียดนาม (322,200 ราย) ตามลำดับ

สำหรับประเทศไทย ในฐานะหนึ่งในสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งได้รับผลกระทบจากการค้า “ทาสสมัยใหม่” เช่นกัน องค์การอาชญากรรมข้ามชาติได้ใช้ประเทศไทยเป็นแหล่งขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจาก “ทาสสมัยใหม่” ดังจะเห็นได้จากรายงานขององค์การแรงงานระหว่าง

ประเทศประจำภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2556, หน้า 11-12) ระบุว่า การค้าทาสในยุคปัจจุบัน สามารถทำเงินได้สูงกว่า 7,000 – 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยประเทศไทยถูกใช้ใน 3 สถานะ กล่าวคือ สถานะที่ 1 เป็นประเทศต้นทาง (Source) คือการค้าทาสไปยังภูมิภาคเดียวกันและนอกภูมิภาค สถานะที่ 2 ประเทศทางผ่าน (Transit) คือเป็นผู้รับทาสจากประเทศหนึ่งเพื่อส่งผ่านไปอีกประเทศหนึ่ง และสถานะที่ 3 ประเทศปลายทาง (Destination) คือนำทาสจากแหล่งอื่นมาใช้ในการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยเฉพาะจากประเทศพม่า กัมพูชา ลาว เวียดนาม และจีน โดยเหยื่อของการค้าทาสส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็ก จะถูกนำไปค้าบริการทางเพศและการบังคับใช้แรงงาน รายงานดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของกองทุนเด็กแห่งสหประชาชาติที่กล่าวว่าในทุกปีมีผู้หญิงและเด็ก จำนวนประมาณ 1 – 2 ล้านราย ถูกส่งขายไปเป็นแรงงานเยี่ยงทาสทั่วโลก ในจำนวนดังกล่าวประมาณ 600,000 – 800,000 ราย ต้องเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี โดยภูมิภาคเอเชียเป็นแหล่งค้าทาสที่ใหญ่ที่สุดในโลก (The United Nations Children’s Fund: UNICEF, n.d. อ้างถึงใน จริยวรรณ พุทธานุกรณ์, ชายไทย รักษาชาติ และณรัตน์ สมมสวัสดิ์, 2550, หน้า 23)

ทั้งนี้จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการค้า “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย พบว่า เหยื่อของขบวนการค้าทาสโดยส่วนใหญ่เป็นเด็กและผู้หญิง โดยมีสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานเหล่านี้เกิดการย้ายถิ่นฐานมายังประเทศไทยจนตกเป็นเหยื่อของการค้าทาส ได้แก่ ความยากจนของครอบครัวซึ่งเป็นผลกระทบจากกระแสของโลกทุนนิยมเสรีและกระแสบริโภคนิยม (Consumerism) จนทำให้พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงมีพฤติกรรมหลงใหลในวัตถุนิยม (Materialism) จึงทำให้เกิดความคิดและมีทัศนคติที่ผิดพลาด มีความอยากได้ อยากมี ขอบงานสบาย ทำให้เด็กบางกลุ่มหลงผิดและถูกผลักดันเข้าสู่การเป็น “ทาสสมัยใหม่” (ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม, 2550)

นอกจากนี้การศึกษาบางชิ้น (เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ และน้ำทิพย์ เสมอเชื้อ, 2553) ยังพบว่า แรงงานที่ถูกผลักเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มักพบในครอบครัวซึ่งมีวัฒนธรรมที่บังคับให้บุตรหลานหารายได้อันมีขอบด้วยศีลธรรม เช่น การขายบริการทางเพศ การบังคับให้แต่งงานกับคนที่ไม่รู้จัก เป็นต้น ประกอบกับปัจจัยเชื่อมโยงที่สำคัญคือ การมีสายสัมพันธ์ (Connection) เนื่องจากการค้าทาสเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ดังนั้นการดำเนินการใด ๆ จึงเป็นความลับและต้องอาศัยความไว้นื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน สายสัมพันธ์ดังกล่าวประกอบด้วย นายหน้า เจ้าของกิจการหรือนายจ้าง และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทุจริตประพฤติกมิชอบ ซึ่งอาจรับรู้หรือละเลยการปฏิบัติงานหรือหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

โดยปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งในการปราบปรามการค้า “ทาสสมัยใหม่” ประกอบด้วย กฎหมายว่าด้วยการค้าทาสหรือเสมือนหนึ่งเอาคนลงเป็นทาส มีองค์ประกอบแห่งคดีที่สลับซับซ้อน การขาดหน่วยงานของรัฐรับรองในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การขาดความรู้ความเข้าใจในตัวบทกฎหมาย ทำให้เกิดการละเลยในการปฏิบัติงาน ความผิดแห่งการค้า “ทาสสมัยใหม่” เป็นอาชญากรรมจัดตั้งที่มักมีเรื่องผลประโยชน์มาเกี่ยวข้อง การปกปิดข้อมูลของข้าราชการในพื้นที่ เพื่อไม่ให้พื้นที่ของตนได้ชื่อว่ามีการค้าทาสหรือการใช้แรงงานเยี่ยงทาส รวมทั้งการไม่ได้รับความร่วมมือจากเหยื่อหรือผู้ปกครอง เนื่องจากเกรงว่าตนเองและครอบครัวจะถูกถล่มแกล้งในภายหลัง (เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ และน้ำทิพย์ เสมอเชื้อ, 2553)

เส้นทางการค้าทาสจากประเทศเพื่อนบ้านเข้าสู่ประเทศไทยมีแบบแผนคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การอาศัยภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นแม่น้ำหรือพื้นที่ที่เป็นป่ารกสลับซับซ้อน ซึ่งสามารถลักลอบเข้ามาได้โดยง่าย และมีจุดผ่อนปรนที่มีปัญหาเรื่องเจ้าหน้าที่ดูแลไม่ทั่วถึง (วันทนี วาสิตะสิน และประเทือง ช่วยเกลี้ยง, 2552) โดยแรงงานข้ามชาติที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่ขาดประสบการณ์ย้ายถิ่นข้ามชาติ มีความรู้หรือความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับประเทศปลายทาง จึงเป็นเหตุให้ต้องพึ่งพานายหน้าพาเดินทางเข้าสู่ประเทศปลายทาง หลังจากนั้นจะถูกข่มขู่บังคับเอาเงิน/ทรัพย์สินติดตัว ถูกนายจ้างซื้อไว้ทำงาน ถูกนายจ้างข่มขู่ ถูกทำร้ายร่างกายและถูกหน่วงเหนี่ยวกักขังให้ทำงาน ถูกขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ ถูกขูดรีดค่าหัว ถูกขูดรีดจากการค้าประเวณี มีบางส่วนถูกบังคับค้าประเวณีโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ผู้ที่เป็นแรงงานมักถูกนายจ้างเอาเปรียบค่าจ้าง โดยถูกจัดให้ทำงานเกินกำหนดเวลาหรือจัดให้ทำงานควบคู่กับงานอื่นที่ไม่มีในข้อตกลงหรือสัญญาโดยไม่ได้รับค่าจ้างเพิ่มเติม ส่วนผู้ที่ทำงานเป็นคนงานประจำเรือประมงมักถูกบังคับใช้แรงงานอย่างทารุณ ถูกกดขี่ ถูกข่มขู่ และถูกทำร้ายร่างกาย เพื่อบังคับให้ทำงานอย่างหนักโดยไม่มีเวลาพักผ่อน ไม่ได้รับค่าจ้างและสวัสดิการแม้เจ็บป่วยก็ตาม (พัทฐกร ศาสนะสุพินธ์, คุชฎี อนุวัฒน์ และมณีนัย ทองอยู่, 2554; 2555)

จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่แรงงานข้ามชาติถูกทำให้กลายเป็นสินค้าและถูกผลักดันเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ถูกขูดรีดเชิงเศรษฐกิจและหาประโยชน์จากกลุ่มองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานข้ามชาติลาว เมื่อพิจารณาจากข้อมูลทางสถิติที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นได้ว่ามีโอกาสสูงที่จะถูกล่อลวง ชักจูง หรือหลอกลวงเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ได้ง่ายที่สุดในบรรดาแรงงานข้ามชาติทั้งหมด ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ต้องป้องกันและศึกษาว่า กระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวมีลักษณะเป็นอย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะทำให้ทราบข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน โดยผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้าถึงข้อมูลที่

เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของปัญหา อันเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาและพัฒนา ระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหา “ทาสสมัยใหม่” ที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานรัฐและเอกชน โดยการวิจัยในครั้งนี้เป็นการนำเสนอปรากฏการณ์ของการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว ที่ตก เป็น “ทาสสมัยใหม่” ภายใต้บริบทประเทศไทยเป็นประเทศปลายทาง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพการทำงานของ แรงงานข้ามชาติลาว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษากระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว
4. เพื่อศึกษารูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว
5. เพื่อเปรียบเทียบอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของ แรงงานข้ามชาติลาว

สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed method research) โดยใน ส่วนของการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย มีลักษณะ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) จึงกำหนดสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้

1. ตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวมี 4 องค์ประกอบ 11 ตัวแปร ดังต่อไปนี้
 - 1.1 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่ายใน การเดินทาง และค่าจ้าง
 - 1.2 องค์ประกอบด้านสังคม ประกอบด้วย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความ เอื้ออาทรในสังคม และความคล้อยคลึงทางสังคม
 - 1.3 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ศาสนา และภาษา
 - 1.4 องค์ประกอบด้านการเมือง ประกอบด้วย สิทธิเสรีภาพ นโยบายแรงงานข้ามชาติ และกฎหมายแรงงานข้ามชาติ
2. ตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวมี 4 องค์ประกอบ 10 ตัวแปร ดังนี้

- 2.1 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ อัตราการว่างงาน ค่าจ้าง และความยากจน
- 2.2 องค์ประกอบด้านสังคม ประกอบด้วย ระบบสาธารณสุข และระบบการศึกษา
- 2.3 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประสพการณ์และความท้าทายในชีวิต ความสะดวกสบายและทันสมัย
- 2.4 องค์ประกอบด้านการเมือง ประกอบด้วย นโยบายกำลังแรงงาน และนโยบายส่งออกแรงงาน

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านช่วงเวลาของการศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาของการศึกษา คือ ปี พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ฐานเศรษฐกิจของประเทศไทยเปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ความต้องการแรงงานข้ามชาติเพิ่มสูงขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือ (ชูพักตร์ สุทธิสา, 2556, หน้า 58)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ของการศึกษา

กำหนดขอบเขตพื้นที่ของการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. พื้นที่ศึกษาแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว ได้แก่ จังหวัดหนองคาย นครพนม มุกดาหาร และอุดรธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แรงงานข้ามชาติลาวเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย 2. พื้นที่ศึกษา “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ได้แก่ สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านนารีสวัสดิ์ จังหวัดนครราชสีมา และสถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ปทุมธานี ซึ่งเป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้เสียหายจากความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่ผ่านการช่วยเหลือและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

3. ขอบเขตด้านเนื้อหาของการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาออกเป็น 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

3.1 การศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพการทำงาน ของแรงงานข้ามชาติลาว ได้แก่ คุณลักษณะทั่วไป การเดินทางข้ามแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว

3.2 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว มีสาเหตุมาจากด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยจำแนกปัจจัยเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

3.2.1 ปัจจัยผลักดัน (Push factor) หมายถึง ปัจจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่สปป.ลาว ซึ่งผลักดันให้แรงงานลาวย้ายถิ่นมายังประเทศไทย

3.2.2 ปัจจัยดึงดูด (Pull factor) หมายถึง ปัจจัยในพื้นที่ประเทศไทยซึ่งมีคุณลักษณะน่าดึงดูดใจ กระตุ้นจูงใจให้แรงงานลาวย้ายถิ่นมาทำงานในประเทศไทย เพื่อแสวงหาโอกาสการทำงาน

3.3 การศึกษากระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว แบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.3.1 ศึกษากระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ การสรรหา (Recruitment) การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) การข้ามแดน (Cross border) การขนส่ง (Transportation) การควบคุม (Control) และการขูดรีด (Exploitation)

3.3.2 ศึกษาปัจจัยเชิงโครงสร้าง (Structure) และผู้กระทำการ (Actors) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ดังนี้

3.3.2.1 ปัจจัยเชิงโครงสร้าง ได้แก่ “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม

3.3.2.2 ผู้กระทำการ ได้แก่ เจ้าของกิจการ ผู้จัดการ/นายหน้า ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง ผู้ควบคุมดูแล และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต

3.4 การศึกษารูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว 3 ประเภท ได้แก่ แรงงานทาส (Slave labor) ทาสเซ็กส์ (Sexual slavery) และการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส (Child slavery)

3.5 เปรียบเทียบอัตราการขูดรีดระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว โดยพิจารณาจากเวลาวันทำงาน (Working day) เวลาแรงงานจำเป็น (Necessary labor time) และเวลาแรงงานส่วนเกิน (Surplus value labor time)

4. ขอบเขตด้านประชากรของการศึกษา

การศึกษานี้จำแนกประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

4.1 แรงงานข้ามชาติลาวที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ แรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่”

4.2 ผู้เชี่ยวชาญด้าน “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ได้แก่ นักวิชาการ นักสิทธิมนุษยชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยนี้เป็นการบุกเบิกองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับกระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติจาก สปป.ลาว เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรภาครัฐและเอกชนในการแก้ไขปัญหา “ทาสสมัยใหม่” ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทาสสมัยใหม่ หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นการควบคุมหรือบังคับให้มนุษย์ปราศจากซึ่งเสรีภาพ โดยการใช้ความรุนแรงหรือใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ

ปัจจัยเชิงโครงสร้าง หมายถึง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว 4 ประการ ได้แก่ “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม

ผู้กระทำการ หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว แบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่

1. เจ้าของกิจการ คือ ผู้รับแรงงานเพื่อแสวงหาประโยชน์และขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากแรงงาน เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับธุรกิจของตนเอง
2. ผู้จัดการ/นายหน้า คือ ผู้ทำหน้าที่ติดต่อชักชวนแรงงาน โดยใช้กลอุบายล่อลวงให้หลงเชื่อและต้องการมาทำงานในประเทศไทย
3. ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง คือ ผู้ทำหน้าที่รับส่งแรงงานไปสู่จุดหมายปลายทางยังสถานประกอบการของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่อยู่ในประเทศไทย
4. ผู้ควบคุมดูแล เป็นผู้ทำหน้าที่คอยควบคุม สอดส่อง และดูแลแรงงานให้ทำงานผ่านกลไกการควบคุมด้วยวิธีการต่าง ๆ แทนเจ้าของกิจการ
5. เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต คือ ผู้ใช้อำนาจหรือสถานภาพของตนเองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และเรียกรับสินบนหรือส่วยเป็นการตอบแทน

กระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” หมายถึง ขั้นตอนการนำแรงงานข้ามชาติลาวลงเป็นทาส เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ การสรรหา การโฆษณาชวนเชื่อ การข้ามแดน การขนส่ง การควบคุม และการขูดรีด

รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” หมายถึง รูปแบบการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็นทาส 3 ประเภท ได้แก่ แรงงานทาส ทาสเช็กส์ และการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส

ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการโยกย้ายถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติลาว จำแนกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ปัจจัยผลักดัน หมายถึง ปัจจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นใน สปป.ลาว ซึ่งผลักดันให้แรงงานในพื้นที่ซึ่งประสบปัญหานั้นเกิดความต้องการย้ายถิ่น
2. ปัจจัยดึงดูด หมายถึง ปัจจัยในพื้นที่ประเทศไทยซึ่งมีคุณลักษณะน่าดึงดูดใจ กระตุ้นจูงใจให้แรงงานลาวย้ายถิ่นมาทำงานในประเทศไทย เพื่อแสวงหาโอกาสการทำงาน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย สรุปเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่”
2. ทฤษฎีการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ
3. ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยแรงงาน
4. การวิจัยแบบผสมผสาน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

ทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

วิวัฒนาการนิยามความเป็นทาส

“ความเป็นทาส” (Slavery) เป็นลักษณะการขูดรีดมนุษย์ (Human exploitation) ซึ่งมีการใช้ค่าที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป อาทิ แรงงานบังคับ การค้ามนุษย์ การค้าอวัยวะ หรือการค้าประเวณี เป็นต้น ทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศได้มีการนิยามเกี่ยวกับความเป็นทาสในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นทาสที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1. อนุสัญญาว่าด้วยเรื่องความเป็นทาส ค.ศ. 1926 (Slavery Convention, 1926)

เป็นกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรกที่มีการนิยามเกี่ยวกับความเป็นทาส หลังจากการประกาศยกเลิกทาสทั่วโลกนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา อนุสัญญาดังกล่าวได้รับความเห็นชอบและรับเอามาปฏิบัติโดยที่ประชุมครั้งที่ 7 แห่งองค์การสันนิบาตชาติ เพื่อเสนอและทำสัตยาบันจากประเทศภาคีสมาชิก มีวัตถุประสงค์ให้เลิกทาสทุกรูปแบบอย่างเด็ดขาดโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยนิยามในอนุสัญญานี้เน้นไปที่ “สิทธิความเป็นเจ้าของทาส” ดังนิยามในข้อ 1 (1) ของอนุสัญญาที่ระบุไว้ว่า “ความเป็นทาส หมายถึง สถานะหรือเงื่อนไขที่บุคคลหนึ่งมีอยู่เหนือบุคคลอื่น โดยมีการใช้อำนาจทุกอย่างอันพึงมีในฐานะเป็นเจ้าของ” (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, n.d.)

นอกจากนี้ภายใต้อนุสัญญาข้อที่ 5 ยังได้กล่าวถึง “แรงงานบังคับ” (Forced labour) ดังนี้

“ประเทศภาคีรับรู้ว่าการเกณฑ์แรงงานโดยการบังคับอาจมีผลร้ายแรง และรับที่จะดำเนินการอันจำเป็นทั้งปวงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาณาเขตที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตย อำนาจอศาล ความคุ้มครองหรือดูแลปกครองของภาคนั้น ในอันที่จะป้องกันไม่ให้มีการใช้แรงงานบังคับที่อาจกลายเป็นเสมือนทาส โดยเป็นที่ตกลงกันว่า

(1) ต้องเป็นไปตามบทเฉพาะกาลไว้ในวรรค (2) ข้างล่างนี้ การใช้แรงงานบังคับจะทำได้ก็เพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น

(2) ในเขตที่ยังมีการใช้แรงงานบังคับเพื่อประโยชน์อื่นที่ไม่ใช่สาธารณะ ประเทศภาคีจะพยายามที่จะระงับให้หมดสิ้นไปโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ หากว่าการใช้แรงงานบังคับเช่นนี้ยังคงมีอยู่ งานจะต้องเป็นเรื่องพิเศษ ได้รับค่าตอบแทนอย่างเหมาะสม ทั้งจะต้องไม่ให้แรงงานต้องโยกย้ายไปจากที่อยู่เดิม

(3) ในทุกกรณี การรับผิดชอบในการใช้แรงงานบังคับจะอยู่กับเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจส่วนกลางแห่งเขตที่เกี่ยวข้องนั้น” (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, n.d.)

เมื่อพิจารณาจากข้อความในอนุสัญญาที่กล่าวมานั้น พบว่า ประเทศภาคีสมาชิกมีความเห็นขัดแย้งกันสำหรับการนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติ อาทิ หลักการพิจารณาว่าในโอกาสใดที่ควรอนุญาตให้ใช้แรงงานบังคับ รวมทั้งวิธีการจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสมต่อแรงงาน เป็นต้น

2. อนุสัญญาว่าด้วยแรงงานบังคับ ค.ศ. 1930 (Forced Labour Convention, 1930)

จากประเด็นความขัดแย้งเรื่อง “แรงงานบังคับ” ของอนุสัญญาว่าด้วยเรื่องความเป็นทาส ค.ศ. 1926 องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) จึงได้ร่างอนุสัญญาฉบับที่ 29 ว่าด้วยแรงงานบังคับ ค.ศ. 1930 เพื่อการให้สัตยาบันโดยประเทศสมาชิกตามความในบทบัญญัติแห่งธรรมนูญ ILO โดยเนื้อหาในอนุสัญญามาตราที่ 2 ได้นิยาม “แรงงานบังคับ” ไว้ดังนี้

“1. เพื่อวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญานี้ คำว่า “แรงงานบังคับหรือการเกณฑ์แรงงาน” หมายถึง งานหรือบริการทุกชนิด ซึ่งบีบบังคับเอาจากบุคคลใด ๆ ด้วยการขู่ว่าจะใช้บทลงโทษ และบุคคลดังกล่าวนั้นมิได้สมัครใจที่จะทำ

2. กระนั้นก็ตาม เพื่อวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญาฉบับนี้ คำว่า “แรงงานบังคับหรือการเกณฑ์แรงงาน” ต้องไม่รวมถึง

(a) งานหรือบริการใด ๆ ซึ่งเกณฑ์โดยกฎหมายว่าด้วยการเกณฑ์ทหาร สำหรับงานที่มีลักษณะทางการทหารอย่างแท้จริง

(b) งานหรือบริการใด ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบส่วนหนึ่งของหน้าที่พลเมือง ที่โดยปกติประชาชนจะต้องปฏิบัติในประเทศที่มีการปกครองตนเองอย่างเต็มที่

(c) งานหรือบริการใด ๆ ซึ่งเกณฑ์จากบุคคลใด ๆ ที่ศาลยุติธรรมพิพากษาลงโทษ โดยงานหรือบริการนั้น ดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลและควบคุมของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจของรัฐ และบุคคลนั้นมิได้ถูกจ้างหรือถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้อำนาจการจัดการของสมาคม บริษัท หรือบุคคล ซึ่งเป็นเอกชน

(d) งานหรือบริการใดซึ่งเรียกเกณฑ์ในกรณีฉุกเฉิน ซึ่งหมายความถึงเหตุการณ์ในยามสงครามหรือภัยพิบัติ หรือเหตุอันจะก่อให้เกิดภัยพิบัติ เช่น อหิวาตกภัย อุทกภัย พุพิกภัย แผ่นดินไหว โรคระบาดร้ายแรง โรคระบาดในสัตว์ การแพร่ระบาดของสัตว์ แมลง หรือศัตรูพืช และสถานการณ์ใดโดยทั่วไปอันอาจเป็นอันตรายต่อการดำรงชีพ หรือความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรโดยทั้งหมด หรือแต่เพียงบางส่วน

(e) บริการต่าง ๆ ของชนกลุ่มน้อย ซึ่งดำเนินงานโดยสมาชิกของชุมชน เพื่อประโยชน์โดยตรงของชุมชนนั่นเอง ซึ่งพิจารณาแล้วว่าเป็นหน้าที่พลเมืองโดยปกติของผู้เป็นสมาชิกในชุมชนนั้นที่ต้องปฏิบัติ สมาชิกของชุมชนหรือผู้แทนโดยตรงของพวกเขา ต้องมีสิทธิได้รับการปรึกษาหารือถึงความจำเป็นที่จะต้องให้บริการนั้น” (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, n.d.)

เมื่อพิจารณานิยาม “แรงงานบังคับ” ในอนุสัญญาฉบับนี้จะเห็นได้ว่า ไม่ได้พิจารณาถึงความสำคัญกับแนวคิด “สิทธิความเป็นเจ้าของทาส” ดังอนุสัญญาปี ค.ศ. 1926 โดยในเวลาต่อมา ILO พิจารณาว่าแรงงานบังคับเป็นลักษณะของการลิดรอนสิทธิมนุษยชนซึ่งขัดต่อกฎบัตรสหประชาชาติและที่แถลงไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงได้มีการร่างอนุสัญญาฉบับที่ 105 และประกาศยกเลิกการใช้แรงงานบังคับ ในปี ค.ศ. 1975

3. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration, 1948)

เป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน และเป็นมาตรฐานที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก โดยปฏิญญาดังกล่าวได้นิยามความเป็นทาสไว้ในข้อ 4 ดังนี้ “บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาส หรือสภาวะจำยอมไม่ได้ ทั้งนี้ ห้ามความเป็นทาส และการค้าทาสทุกรูปแบบ” (กรมการต่างประเทศ, 2551, หน้า 21) ซึ่งนิยามดังกล่าวให้ความสำคัญเกี่ยวกับ “ภาวะจำยอมความเป็นทาส” นอกจากนี้ปฏิญญาข้อที่ 2 ที่ระบุไว้ว่า

“ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด

ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด” (กรมการค้าระหว่างประเทศ, 2551, หน้า 21)

เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมกัน ซึ่งแตกต่างจากทาสยุคดั้งเดิมที่ชาวผิวขาวสร้างความชอบธรรมจากแนวความคิดการกดขี่ทางสีผิวและเชื้อชาตินิยม (Racism) เอารัดเอาเปรียบนำชาวผิวดำมาเป็นทาส (จรรย์วรรณ พุทธานุกรณ์, ชายไทย รักษาชาติ และฉัตรณี สมมสวัสดิ์, 2550, หน้า 117)

4. อนุสัญญาเสริมว่าด้วยการขจัดความเป็นทาส การค้าทาส และการปฏิบัติเยี่ยงทาส ค.ศ. 1956 (The supplementary convention on abolition of slavery, the slave trade and institutions and practices similar to slavery, 1956)

เพื่อเป็นการขยายความหมายของความเป็นทาสจากอนุสัญญาในปี ค.ศ. 1926 องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) จึงได้ร่างอนุสัญญาเสริมว่าด้วยการขจัดความเป็นทาส การค้าทาส และการปฏิบัติเยี่ยงทาส ค.ศ. 1956 โดยอนุสัญญานี้ได้เพิ่มเติมคำนิยามที่เน้นถึง “สถานะเยี่ยงทาส” ดังปรากฏในอนุสัญญาข้อ 1 ที่ระบุว่า

“การปฏิบัติเกี่ยวกับสถานภาพของความเป็นทาส ควรถูกยกเลิก ดังนี้

1. ทาสติดหนี้
2. ทาสติดที่ดิน
3. การบังคับแต่งงาน
4. การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากแรงงานเด็ก” (Bales and Robbins, 2001, pp. 27)

จากนิยามความเป็นทาสที่เพิ่มเติมขึ้นมาของอนุสัญญานี้ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทาสที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา

5. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (Economic, Social and Cultural Covenant, 1966)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมกำเนิดมาจากกระบวนการเดียวกันที่นำไปสู่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้มีการเสนอ “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิสำคัญของมนุษย์” ที่การประชุมซานฟรานซิสโกใน ค.ศ. 1945 ซึ่งนำไปสู่การก่อตั้ง

สหประชาชาติ และคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติได้รับมอบหมายให้ร่างปฏิญญานั้น ช่วงต้นของกระบวนการ เอกสารถูกแบ่งออกเป็นปฏิญญาซึ่งระบุหลักการทั่วไปของสิทธิมนุษยชน และอนุสัญญาหรือกติกาซึ่งมีฉันทามติผูกมัด ซึ่งปฏิญญานั้นได้พัฒนาไปเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งผ่านมติรับเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 การร่างอนุสัญญายังดำเนินต่อไป แต่ยังคงมีข้อแตกต่างสำคัญระหว่างสมาชิกสหประชาชาติในเรื่องความสำคัญซึ่งสัมพันธ์กันระหว่างสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งเป็นสิทธิในด้านลบ (Negative rights) กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิทธิในด้านบวก (Positive rights) ซึ่งเหตุผลดังกล่าวได้ทำให้อนุสัญญาถูกแบ่งเป็นสองกติกาโดยไม่ขึ้นต่อกัน ฉบับหนึ่งระบุสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ส่วนอีกฉบับหนึ่งระบุสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กติกาทั้งสองมุ่งให้วางขอบเขตที่คล้ายกันให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และเปิดให้ลงนามเป็นภาคีไปพร้อมกัน ซึ่งกติกาแต่ละฉบับยังมีข้อที่บัญญัติว่าด้วยสิทธิของทุกคนในการกำหนดการปกครองด้วยตนเอง

เอกสารสัญญาดังกล่าวมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับความเป็นทาส กล่าวคือ ในข้อที่ 6 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้มีการกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพในการเลือกงานของแรงงานโดยระบุไว้ว่า “รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิในการทำงานซึ่งรวมทั้งสิทธิของทุกคนในโอกาสที่จะหาเลี้ยงชีพโดยงานซึ่งตนเลือกหรือรับอย่างเสรี และจะดำเนินขั้นตอนที่เหมาะสมในการปกป้องสิทธินี้” (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, n.d.) รวมถึงสิทธิข้อ 7 ได้กล่าวถึงการจ่ายค่าตอบแทนต่อแรงงานที่เหมาะสมและเป็นธรรม ดังนี้

“ค่าจ้างที่เป็นธรรมและค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกันสำหรับงานที่มีคุณค่าเท่ากัน โดยปราศจากความแตกต่างในเรื่องใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีจะได้รับการประกันสภาพการทำงานที่ไม่ด้อยกว่าบุรุษ โดยได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกันสำหรับงานที่เท่าเทียมกัน” (Office of the united nations high commissioner for human rights, n.d.)

6. พิธีสารแนบท้ายสนธิสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ. 2000 (Trafficking protocol of the un convention on transnational organized crime, 2000)

พิธีสารฉบับนี้ได้มีการเพิ่มเติมนิยามของความเป็นทาสในลักษณะการค้ามนุษย์ ซึ่งเป็นรูปแบบของการค้าทาสที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติและมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยนิยามในสัญญาฉบับนี้เน้นไปที่ “อำนาจและวิธีการควบคุมทาส” ดังที่ระบุไว้ในข้อ 3 ว่า

“(ก) ให้การค้ำมนุษย์ หมายถึง การจัดหา การขนส่ง การส่งต่อ การจัดให้อยู่อาศัย หรือรับบุคคลด้วยการขู่เชิญ หรือใช้กำลัง หรือการบังคับในรูปแบบอื่น ๆ การลักพา น้อ โกงหลอกหลวง หรือใช้อำนาจโดยมิชอบ หรือทำให้ได้รับบาดเจ็บ การให้หรือรับเงินหรือผลประโยชน์ต่อบุคคลที่ทำการควบคุมบุคคลอื่น เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ซึ่งหมายรวมถึงการแสวงหาประโยชน์จากผู้อื่นในการเป็นโสเภณี หรือรูปแบบอื่นของการแสวงหาประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น การบังคับใช้แรงงาน การเอาคนลงเป็นทาสหรือการกระทำอื่นเสมือนการเอาคนลงเป็นทาส หรือการตัดอวัยวะใด ๆ ออกจากร่างกาย

(ข) ให้ถือว่าไม่สามารถยกความยินยอมของผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ที่ให้การแสวงหาประโยชน์ โดยเจตนาดังที่ระบุไว้ในวรรค (ก) ของข้อนี้ มาเป็นข้ออ้างในกรณีที่มีการใช้วิธีการใด ๆ ที่ระบุไว้ในวรรค (ก)

(ค) ให้ถือว่าการจัดหา การขนส่ง การส่งต่อ การจัดให้อยู่อาศัย หรือการรับไว้ซึ่งเด็กเพื่อความมุ่งประสงค์ในการแสวงหาประโยชน์เป็น “การค้ำมนุษย์” แม้ว่าจะไม่มีการใช้วิธีการใด ๆ ที่ระบุไว้ในวรรค (ก) ของข้อนี้

(ง) เด็ก หมายถึง บุคคลใดที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี” (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2556, หน้า 138)

นอกจากนี้ยังพบว่า นิยามที่ระบุไว้ในพิธีสารดังกล่าวได้แบ่งแยกความแตกต่างระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก เนื่องจากผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะในการพิจารณาสภาพงานที่ตนเองทำ ซึ่งสามารถตกลงใจและตัดสินใจได้อย่างอิสระ ในการยอมรับที่จะทำงานนั้น ๆ ส่วนในกรณีของเด็ก ผู้กระทำผิดการค้ามนุษย์ไม่สามารถหิบบกเรื่องความยินยอมของเด็กมาเป็นข้อต่อสู้เพื่อไม่ต้องรับโทษจากการค้ามนุษย์ได้

ตารางที่ 2 สรุปวิวัฒนาการนิยามของความเป็นทาสจากกฎหมายระหว่างประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศ	นิยาม/ปฏิญญาเกี่ยวกับความเป็นทาส
อนุสัญญาว่าด้วยเรื่องความเป็นทาส ค.ศ. 1926 (Slavery Convention, 1926)	ความเป็นทาสถูกนิยามว่า หมายถึง “สถานะหรือเงื่อนไขที่บุคคลหนึ่งมีอยู่เหนือบุคคลอื่น โดยมีการใช้อำนาจทุกอย่างอันพึงมีในฐานะเป็นเจ้าของ”
อนุสัญญาว่าด้วยแรงงานบังคับขององค์การ แรงงานระหว่างประเทศ ค.ศ. 1930 (The ILO Forced Labour Convention, 1930)	เพิ่มเติมนิยามคำว่าแรงงานบังคับ ไว้ว่า “งานหรือบริการทุกชนิดซึ่งเกณฑ์เอาจากบุคคลใด ๆ โดยการขู่เชิญ การลงโทษ และซึ่งบุคคลดังกล่าวนั้นมิได้สมัครใจทำ” แต่ไม่ได้รวมแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิความเป็นเจ้าของไว้ในความหมายดังสนธิสัญญาว่าด้วยทาสฉบับอื่น
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration, 1948)	เพิ่มเติมเกี่ยวกับภาวะจำยอมความเป็นทาส “บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาส หรือสภาวะจำยอมไม่ได้ ทั้งนี้ ห้ามความเป็นทาส และการค้าทาสทุกรูปแบบ”
อนุสัญญาเสริมว่าด้วยการขจัดความเป็นทาส การค้าทาส และการปฏิบัติเยี่ยงทาส ค.ศ. 1956 (The Supplementary Convention on Abolition of Slavery, the Slave Trade and Institutions and Practices Similar to Slavery, 1956)	เพิ่มเติมสถานะเยี่ยงทาส “การปฏิบัติเกี่ยวกับสถานภาพของความเป็นทาส ควรถูกยกเลิก ดังนี้ - ทาสคิดหนี้ - ทาสคิดที่ดิน - การบังคับแต่งงาน - การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากแรงงานเด็ก”
กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (Economic, Social and Cultural Covenant, 1966)	เพิ่มเติมสิทธิเสรีภาพในการเลือกงาน “เป็นโอกาสของทุกคนในการหาเลี้ยงชีพตนด้วยงานที่มีสิทธิเลือกอย่างเสรีหรือได้รับการยอมรับ”
พิธีสารแนบท้ายสนธิสัญญาสหประชาชาติว่า ด้วยการป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วม ขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ. 2000 (Trafficking Protocol of the UN Convention on Transnational Organized Crime, 2000)	เพิ่มเติมลักษณะการค้ามนุษย์ หมายถึง “การจัดหา ขนส่ง โยกย้าย ให้อาศัยพักพิง หรือรับบุคคลด้วยการขู่ หรือใช้กำลัง หรือการบังคับในรูปแบบอื่น ๆ การลักพา น้อ โกงหลอกลวง หรือใช้อำนาจ โดยมิชอบ หรือทำให้ได้รับบาดเจ็บ การให้หรือรับเงินหรือผลประโยชน์ต่อบุคคลที่ทำการควบคุมบุคคลอื่น เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ซึ่งหมายรวมถึงการแสวงหาประโยชน์จากผู้อื่นในการเป็นโสเภณี หรือรูปแบบอื่นของการแสวงหาประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น การบังคับใช้แรงงาน การเอาคนลงเป็นทาสหรือการกระทำอื่นเสมือนการเอาคนลงเป็นทาส หรือการตัดอวัยวะใด ๆ ออกจากร่างกาย”

จากวิวัฒนาการนิยามความเป็นทาส พบว่า ในทางกฎหมายระหว่างประเทศมีจุดเน้นเกี่ยวกับนิยามของความเป็นทาสที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งขาดความชัดเจนและมีความคลุมเครือ สร้างความสับสนสำหรับการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ (Bales and Robbins, 2001, p. 18) เนื่องจากรูปแบบความเป็นทาสมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การนิยามความเป็นทาสในทางกฎหมายนั้น อาจมีการระบุถึงคำนิยามที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งคำนิยามเหล่านั้นอาจมีความหมายครอบคลุมไปถึงการกระทำต่าง ๆ ที่คำนิยามอื่น ๆ ไม่ได้ครอบคลุมถึงการกระทำนั้น ๆ หรือในทางตรงกันข้าม คำนิยามหนึ่ง ๆ ก็อาจจะไม่ได้มีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงการกระทำที่อีกนิยามหนึ่งได้กล่าวถึง ดังนั้น แม้ว่าจะมีคำนิยามที่มีความหมายครอบคลุมมากที่สุดแล้วในปัจจุบัน แต่ก็ควรจะนำคำนิยามอื่น ๆ มาประกอบการพิจารณาถึงความหมายของความเป็นทาสด้วย เพื่อที่ว่าจะได้เป็นการรับรู้และเข้าใจถึงรูปแบบของความเป็นทาสประเภทต่าง ๆ ได้กว้างขวางและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น (ศิปติ นพประเสริฐ, 2553, หน้า 12)

นิยามความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมนุษย์ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) ในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น โดยนิยามของทาสดั้งเดิม หมายถึง บุคคลซึ่งถูกนับสิทธิเสมือนสิ่งของของผู้อื่น ไม่มีอิสระในการดำรงชีวิต และมีหน้าที่รับใช้ผู้อื่น โดยมีได้รับการตอบแทนจากนายทาส เช่น การรับใช้ทางด้านแรงงาน และหากไม่เชื่อฟังคำสั่งอาจถูกลงโทษได้ตามแต่นายทาสจะกำหนด ยกเว้นเป็นการกระทำอันทำให้ถึงแก่ความตาย (ชุตติกาญจน์ ฉลองวงศ์, 2555, หน้า 10) แต่ในปัจจุบัน “ทาสสมัยใหม่” มีการใช้ความรุนแรง การกดขี่ บังคับ มีการทารุณกรรม ซึ่งสิ่งที่แตกต่างไปจากการค้าทาสแบบดั้งเดิม กล่าวคือ การค้าทาสในปัจจุบันถูกมองว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และเป็นการทำให้ผู้อื่นเสียอิสรภาพและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

จากความคลุมเครือของนิยามความเป็นทาสในกฎหมายระหว่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ในปัจจุบันมีองค์กร หน่วยงาน และนักวิชาการจำนวนมาก กำหนดนิยามของความเป็น “ทาสสมัยใหม่” อาทิ

พระราชบัญญัติ “ทาสสมัยใหม่” (Modern Slavery Act, 2015) ของประเทศอังกฤษได้กำหนดนิยามในมาตรา 1 ไว้ว่า

“ความเป็นทาส หมายถึง การควบคุมโดยบุคคลดังกล่าวนั้นเป็นไปในลักษณะที่กักขัง หน่วงเหนี่ยว ไม่ให้อิสรภาพและบุคคลที่เป็นคนควบคุมนั้นได้รับผลประโยชน์ผ่านทาง การใช้ การจัดการ กำไร โอนหรือถ่ายโอนของบุคคลที่ถูกควบคุม และกำหนดให้บุคคลใด ๆ ที่กักขังบุคคลอื่นเป็นทาสและในสถานการณ์ดังกล่าวนี้บุคคลดังกล่าวรู้หรืออาจจะรู้ว่าบุคคลนั้นถูกกักขังเป็นทาส

หรือยอมเป็นทาส หรือบุคคลใดที่กำหนดให้อีกบุคคลหนึ่งเป็นแรงงานบังคับและในสถานการณ์ดังกล่าวนั้นบุคคลดังกล่าวรู้หรืออาจจะรู้ว่าบุคคลนั้นถูกกำหนดให้ทำงานตามที่บังคับหรือสั่งการ” (ฉันทฎกนิชา เลอฟิลิแบร์ต, 2558, หน้า 176)

นอกจากนี้พระราชบัญญัติดังกล่าว ได้กำหนดนิยาม “การค้ามนุษย์” แยกออกจาก “ความเป็นทาส” ไว้ในมาตรา 2 ดังนี้

“การค้ามนุษย์ หมายถึง บุคคลใดจัดการ หรืออำนวยความสะดวกด้านการเดินทางของบุคคลหนึ่งด้วยความเห็นที่ว่าบุคคลนั้นจะถูกแสวงหาประโยชน์ ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะให้ความยินยอมหรือไม่ (ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กก็ตาม) โดยที่การจัดการการเดินทางหรืออำนวยความสะดวกนั้น อาจจะเป็นการสรรหา ขนส่ง โอน ชุกซ่อน หรือรับ รวมถึงการแลกเปลี่ยนหรือโอนการควบคุมเพื่อการแสวงหาประโยชน์” (ฉันทฎกนิชา เลอฟิลิแบร์ต, 2558, หน้า 177)

พระราชบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า นิยาม “ความเป็นทาส” และ “การค้ามนุษย์” มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ นิยาม “ความเป็นทาส” เน้นถึงการควบคุมบุคคลเพื่อการทุจริตเชิงเศรษฐกิจ ส่วนนิยาม “การค้ามนุษย์” เน้นถึงการอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางเพื่อการทุจริตเชิงเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ อแมนด้า (Amanda, 2010, p. 3) ที่เสนอแนะว่า โดยส่วนใหญ่มักเกิดความสับสนระหว่าง “การค้ามนุษย์” และความเป็น “ทาสสมัยใหม่” กล่าวคือ ความเป็นทาสทั้งหมดไม่ใช่ “การค้ามนุษย์” แต่ “การค้ามนุษย์” เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เท่านั้น

มูลนิธิวอล์กฟรี (Walk Free Foundation, 2014, p. 10) องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนสากลอธิบายว่า ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งครอบครองหรือควบคุมบุคคลหนึ่งโดยกีดกันบุคคลนั้นออกจากเสรีภาพส่วนบุคคล ด้วยความตั้งใจที่จะทุจริตจากบุคคลเหล่านั้นผ่านการใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นนิยามที่เน้นถึงการควบคุมบุคคลเพื่อทุจริตเชิงเศรษฐกิจ สอดคล้องกับนิยามของ Brooks (2014, p. 243) ได้ให้ความหมายว่า ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” คือ การทุจริตมนุษย์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ผ่านรูปแบบของการบังคับขู่เข็ญ หลอกลวง หรือใช้กลอุบาย

Bales (2004, pp. 3-4) ได้ให้นิยามว่า “ทาสสมัยใหม่” หมายถึง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในการควบคุมบุคคลผ่านการใช้ความรุนแรง ภัยคุกคาม หรืออื่น ๆ เพื่อการทุจริตเชิงเศรษฐกิจ โดยนิยามดังกล่าว Bales มองว่าการระบุ “ความเป็นทาส” มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ 1. การแสดงความเป็นเจ้าของระหว่างนายทาสกับทาส ซึ่งทำให้บุคคลสูญเสียอิสรภาพ 2. ภัยคุกคามจากการใช้ความรุนแรง และ 3. เกิดการทุจริตเชิงเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดของ สิบตี นพประเสริฐ (2553, หน้า 12-13) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบสำคัญของความเป็นทาสนั้น ประกอบไปด้วย 1. ความรุนแรงหรือการข่มขู่ว่าจะใช้ความรุนแรง ซึ่งรวมไปถึงการหมดสิ้นเสรีภาพในการ

เคลื่อนย้ายและการกำหนดชีวิตของตนเอง 2. การหลอกลวง เป็นการไม่บอกความจริงในเรื่องของสภาพการทำงาน รวมทั้งลักษณะของงานที่ทำ 3. ภาระหนี้สิน การทำงานเพื่อหักล้างหนี้สินที่ถูกนำมาอ้างว่าเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ และ 4. การทุจริตจากบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่หรือตำแหน่งที่อยู่เหนือกว่า

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า “ทาสสมัยใหม่” หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นการควบคุมหรือบังคับให้มนุษย์ปราศจากซึ่งเสรีภาพ โดยการใช้ความรุนแรงหรือใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพื่อการทุจริตเชิงเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ

3. เปรียบเทียบคุณลักษณะ “ทาสดั้งเดิม” และ “ทาสสมัยใหม่”

ระบบทาสมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กระบวนการค้าทาสอยู่ทั่วไปในโลก มีความแตกต่างกันในมิติของการซื้อขาย การทุจริตแรงงาน การแสวงหาประโยชน์ ตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป Bales (2012, p. 15) ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะ “ทาสดั้งเดิม” และ “ทาสสมัยใหม่” รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบคุณลักษณะระหว่าง “ทาสดั้งเดิม” กับ “ทาสสมัยใหม่”

ทาสดั้งเดิม	ทาสสมัยใหม่
ยื่นยันการครอบครองเป็นเจ้าของทางกฎหมาย	หลีกเลี่ยงการเป็นเจ้าของทางกฎหมาย
ราคาซื้อขายสูง	ราคาซื้อขายต่ำ
กำไรต่ำ	กำไรสูง
ขาดแคลนผู้ที่จะมาเป็นทาส	ผู้ที่จะมาเป็นทาสมีจำนวนมากมาย
ความสัมพันธ์ระยะยาว	ความสัมพันธ์ระยะสั้น
ดูแลทาส	ทิ้งขว้างไม่ดูแลทาส
ความแตกต่างทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งสำคัญ	ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่เป็นสิ่งสำคัญ

ที่มา: Bales (2012, p. 15)

ลักษณะของการค้า “ทาสดั้งเดิม” มีรากฐานมาจากความแตกต่างทางชนชั้น (Class) และทางชาติพันธุ์ (Race) เป็นสิ่งสำคัญ ส่วนมากเป็นการบังคับ ลักพาคนไปเป็นทาส นักค้าทาสจะได้กำไรจากการค้าทาสในสัดส่วนที่ไม่สูงนัก อันเนื่องมาจากมีต้นทุนสูงเพราะโดยมากต้องอาศัยเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่ในการเดินทางข้ามทวีป (ระหว่างทวีปยุโรปและอเมริกากับทวีปแอฟริกา) และอาศัยระยะเวลาในการเดินทางยาวนานนับเดือน และจำนวนของทาสที่ได้มาจากการบังคับ

ลักพาในแต่ละครั้งได้มาในจำนวนไม่มากนัก ทำให้มีความขาดแคลนผู้ที่จะมาเป็นทาสในประเทศ ปลายทาง ส่งผลให้ราคาการซื้อขายทาสมีมูลค่าสูง ส่วนนายทาสผู้รับซื้อทาสมีความต้องการยืนยัน กรรมสิทธิ์ในตัวทาสด้วยการครอบครองเป็นเจ้าของตามกฎหมาย เป็นความสัมพันธ์ในระยะยาว นายทาสจะต้องดูแลทาสในสังกัด อย่างน้อยต้องมีที่พักอาศัยและมีอาหารให้เพียงพอต่อการดำรงให้ ชีวิตอยู่รอด

ในส่วนของลักษณะการค้า “ทาสสมัยใหม่” ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากเรื่องความแตกต่างทาง ชนชั้นหรือทางชาติพันธุ์เท่านั้น อาจไม่ใช่การบังคับลักพาแต่เป็นการใช้ประโยชน์ เงินทอง มาหลอกล่อ จูงใจ นักค้าทาสจะได้กำไรจากการซื้อขายมูลค่าสูง ราคาในการซื้อขายต่ำและสามารถเก็บคืนกำไร ได้มากหลังจากการทำงานของทาส (โดยเฉพาะการค้าทาสเพื่อประโยชน์ทางเพศ) ผู้ได้รับประโยชน์ จากการค้าทาสมีจำนวนมาก ไม่ใช่เรื่องระหว่างนักค้าทาสและนายทาสผู้รับซื้อต่อเท่านั้น ผู้ร่วมรับประโยชน์ในแต่ละครั้งมีองค์ประกอบเกี่ยวข้องมากมาย เช่น นายหน้าผู้จัดหา ผู้นำพา ผู้อำนวยการควบคุมความสะดวกในขั้นตอนต่าง ๆ ผู้ซื้อ ผู้คุม เป็นต้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นความสัมพันธ์ระยะสั้น และเป็นการหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องกฎหมายในทุกขั้นตอน อีกทั้งยังมีจำนวนผู้ที่มา เป็นทาสมากมาย กลุ่มเสี่ยงเป็นผู้คนจากทุกเชื้อชาติ ทุกชาติพันธุ์ ผู้เป็นนายทาสไม่จำเป็นต้องให้ ความดูแลทาส เป็นเพียงผู้บังคับใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยที่ผู้เป็นทาสเป็นฝ่ายที่ต้องดูแล รับผิดชอบในเรื่องที่พักอาศัย การหาอาหารกินเอง หรือต้องแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตเอง

“ทาสดั้งเดิม” และ “ทาสสมัยใหม่” เป็นการส่งผ่านการกดขี่ของผู้มีอำนาจเหนือกว่าใน การแสวงหาประโยชน์จากบุคคลอื่นที่มีการพัฒนาตามยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนไป การค้าทาสจึง มีรูปแบบที่หลากหลายและมีวิธีการหาคน ไปเป็นทาสมากขึ้น ซึ่งวิธีหรือช่องทางที่สำคัญประการ หนึ่งคือการหาประโยชน์จากแรงงานที่ต้องการอพยพ โยกย้ายถิ่นฐาน โดยการหลอกลวง บังคับ ชูเชิญ กดดัน ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อในหลายรูปแบบ เช่น การบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาส การแสวงหา ประโยชน์ทางเพศ เป็นต้น

4. การใช้แรงงานทาสและการใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม

ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เป็นรูปแบบหนึ่งของการขูดรีดแรงงานที่อยู่ในการ ครอบครองของนายจ้าง ด้วยการควบคุมหรือบังคับโดยใช้ความรุนแรงหรือใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ โดยทั่วไปมักเกิดความสับสนระหว่างการใช้แรงงานทาสและการใช้ แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งสามารถสรุปความแตกต่างตามประเด็นดังกล่าวได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความแตกต่างระหว่างการใช้แรงงานทาสและการใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม

การใช้แรงงานทาส	การใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม
1. แรงงานไม่มีเสรีภาพที่จะเลือกงาน หรืออาจถูกหลอกลวงหรือปกปิดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทำงาน หรืออยู่ในสภาพบังคับที่ต้องทำงานโดยไม่สมัครใจ	1. แรงงานมีเสรีภาพที่จะเลือกงานได้อย่างเสรี สามารถตัดสินใจที่จะทำงานนั้นด้วยตนเอง ปราศจากการขู่เข็ญ บังคับ หรือหลอกลวง
2. ถูกบังคับให้ทำงานด้วยวิธีการและความรุนแรงเสมือนมิใช่มนุษย์ ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพ โดยปราศจากเหตุผล ไม่อาจดำเนินชีวิตของตนเองได้ และต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อื่น	2. นายจ้างมีอำนาจควบคุมบังคับบัญชาลูกจ้างภายในขอบเขตและระยะเวลาจำกัดเพียงเท่าที่ลูกจ้างอยู่ในช่วงระยะเวลาการทำงานเท่านั้น
3. มีการปฏิบัติต่อแรงงานโดยผิดกฎหมาย เช่น ยึดเอกสารประจำตัวแรงงาน ยึดหนังสือเดินทาง กักขังหน่วงเหนี่ยว ห้ามติดต่อกับบุคคลภายนอก ทำงานติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ไม่จ่ายค่าจ้างหรือจ่ายในราคาที่ไม่เหมาะสมกับงาน	3. กฎระเบียบที่นายจ้างตั้งกฎเกณฑ์ให้ลูกจ้างปฏิบัตินั้นไม่ขัดต่อกฎหมาย แต่เป็นการตั้งกฎเกณฑ์เพื่อเอาเปรียบแรงงานในการทำงาน
4. มีการควบคุม ข่มขู่ ประทุษร้ายร่างกาย จิตใจ เมื่อลูกจ้างขัดขืน และจำกัดเสรีภาพ	4. การลงโทษแรงงานกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของนายจ้างนั้น แม้จะไม่ถูกต้องตามกฎหมายของการคุ้มครองแรงงาน แต่ไม่ถึงกับเป็นการลงโทษต่อชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพของแรงงาน
5. การยุติการทำงานขึ้นอยู่กับความพอใจของนายจ้าง	5. แรงงานมีสิทธิที่จะเลือกยุติการทำงานได้อย่างเสรี
6. สภาพความเป็นอยู่แออัด คับแคบ สกปรก	6. สภาพความเป็นอยู่เป็นไปตามปกติทั่วไปของผู้ใช้แรงงาน

ที่มา: วรณัฐ วรชาติเดชา (2558, หน้า 12)

5. ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” VS “การค้ำมนุษย์”

ในปัจจุบันมีผู้คนจำนวนมากมักเกิดความสับสนระหว่าง “การค้ำมนุษย์” และความเป็น “ทาสสมัยใหม่” โดยส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ทั้งหมดเป็น “การค้ำมนุษย์” เมื่อพิจารณาจากคำนิยาม พบว่า ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจและ

สังคมที่เป็นการควบคุมหรือบังคับให้มนุษย์ปราศจากซึ่งเสรีภาพ โดยการใช้ความรุนแรงหรือใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญที่ระบุนความเป็นทาส 3 ประการ คือ 1. การทำให้บุคคลหนึ่ง ๆ สูญเสียอิสรภาพ 2. การควบคุมบุคคลโดยใช้ความรุนแรง และ 3. การขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ เพื่อแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยนิยาม “การค้ามนุษย์” ที่มีอ้างอิงมากที่สุดคือนิยามจากพิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ องค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 2000 อธิบายว่า “การค้ามนุษย์” หมายถึง การจัดหา การขนส่ง การส่งต่อ หรือการรับไว้ซึ่งตัวบุคคลโดยวิธีการคุกคาม ข่มขู่ การใช้กำลัง หรือการบังคับในรูปแบบอื่น ๆ ด้วยการลักพาตัว การฉ้อโกง การหลอกลวง ใช้อำนาจที่เหนือกว่า หรือใช้สถานะความอ่อนแอต่อภัยของบุคคล หรือมีการให้หรือรับเงิน หรือผลประโยชน์อย่างอื่นเพื่อให้ได้ความยินยอมของบุคคลหนึ่งที่มีอำนาจควบคุมบุคคลอีกคนหนึ่ง เพื่อมุ่งประสงค์ในการขูดรีดมนุษย์

จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า “การค้ามนุษย์” มีองค์ประกอบที่ระบุนความเป็นทาสครบถ้วนทั้ง 3 ประการ คือ การทำให้บุคคลสูญเสียอิสรภาพ การควบคุมด้วยความรุนแรง และการขูดรีดเพื่อแสวงหาประโยชน์ แต่ “การค้ามนุษย์” ยังมีส่วนประกอบสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ “การเดินทาง” ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายบุคคลจากพื้นที่หนึ่งไปยังพื้นที่หนึ่งเพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบที่กล่าวมาพร้อมกับความเป็นทาสในรูปแบบอื่น เช่น ทาสติดหนี้ การบังคับแต่งงานในวัยเยาว์ หรือทาสที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี จะพบว่า รูปแบบทาสเหล่านี้อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับ “การเดินทาง” หรือไม่ก็ได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “การค้ามนุษย์” เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

6. รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

มนุษย์ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) หรือถูกทำให้กลายเป็นทาสในรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น โดยในปัจจุบันมีการจำแนกรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ดังนี้

มูลนิธิวอล์กฟรี (Walk Free Foundation, 2014, p.10) ได้กำหนดรูปแบบของการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ได้แก่

1. การค้ามนุษย์ (Trafficking in persons) หมายถึง การจัดหา การขนส่ง การส่งต่อ หรือการรับไว้ซึ่งตัวบุคคลโดยวิธีการคุกคาม ข่มขู่ การใช้กำลัง หรือการบังคับในรูปแบบอื่น ๆ ด้วยการลักพาตัว การฉ้อโกง การหลอกลวง ใช้อำนาจที่เหนือกว่า หรือใช้สถานะความอ่อนแอต่อภัยของบุคคล หรือมีการให้หรือรับเงิน หรือผลประโยชน์อย่างอื่นเพื่อให้ได้ความยินยอมของบุคคลหนึ่งที่มีอำนาจควบคุมบุคคลอีกคนหนึ่ง เพื่อมุ่งประสงค์ในการขูดรีดมนุษย์ ได้แก่ การค้าประเวณี การ

แสวงหาผลประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น การบังคับใช้แรงงาน ทาสหรือการปฏิบัติเยี่ยงทาส และการค้าอวัยวะของร่างกาย (จากพิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์, องค์การสหประชาชาติ ค.ศ.2000)

2. ทาสและการปฏิบัติเสมือนการเป็นทาส (Slavery and slavery like practices) หมายถึง สถานภาพหรือสถานะที่บุคคลหนึ่งตกอยู่ใต้อำนาจของการใช้สิทธิครอบครองการเป็นเจ้าของ รวมถึงการปฏิบัติเสมือนการเป็นทาส ได้แก่ ทาสติดหนี้ การบังคับแต่งงาน การขายหรือการแสวงหาผลประโยชน์ของเด็ก และการตกเป็นทาสตามต้นกำเนิด (จากอนุสัญญาต่อต้านความเป็นทาส ค.ศ.1926 และอนุสัญญาเสริมว่าด้วยการจัดการเป็นทาส ค.ศ.1956)

3. แรงงานบังคับ หมายถึง แรงงานที่จำต้องทำงานหรือบริการที่บังคับให้คนทำเพื่อเป็นการลงโทษโดยที่คนเหล่านั้นไม่ได้สมัครใจทำ (จากอนุสัญญาว่าด้วยการเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับ ค.ศ. 1930 ฉบับที่ 29)

สอดคล้องกับ สมาคมขจัดการค้าทาสสากล (Anti-slavery international อ้างถึงใน ศิริพร สโรบานาค, 2548, หน้า 23-24) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนแห่งแรกที่กำเนิดขึ้นเพื่อดำเนินการสอดส่องและยุติการค้าทาส ระบุว่าในปัจจุบันรูปแบบ “ทาสสมัยใหม่” มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. แรงงานที่ติดหนี้ เนื่องจากตกเป็นเหยื่อของกลโกงในการกู้เงิน และเพื่อเป็นการใช้หนี้จึงถูกบังคับให้ทำงานนานหลายชั่วโมงโดยไม่มีวันหยุดและได้รับค่าตอบแทนเพียงอาหารพอยังชีพและที่พัก แรงงานเหล่านี้ไม่สามารถที่จะจ่ายหนี้ที่ยืมมาได้หมด (เนื่องจากคิดอัตราดอกเบี้ยสูงเกินความเป็นจริง) และหนี้สินเหล่านี้อาจสืบทอดต่อไปอีกหลายชั่วอายุคน

2. แรงงานที่ถูกบังคับ เกิดขึ้นกับบุคคลที่ถูกรัฐบาล พรรคการเมือง หรือคนธรรมดา บังคับให้ทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะตกอยู่ภายใต้การขู่เชิญว่าจะใช้กำลังหรือการลงโทษอื่น ๆ

3. แรงงานเด็กในรูปแบบทาส หมายถึง เด็กที่ต้องทำงานในสถานะที่ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบหรือเป็นอันตราย

4. การแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็ก เป็นการแสวงหาประโยชน์ด้วยการให้เด็กค้าประเวณี ใช้ในสื่อลามก และการค้ามนุษย์ เด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่จะถูกลักพาตัว ซื่อขาย หรือบังคับให้เข้าสู่ตลาดทางเพศ

5. การค้ามนุษย์ อันได้แก่ การขนส่งและการซื้อขายมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็ก เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ด้วยการใช้กำลังและการหลอกลวงแรงงานหญิงย้ายถิ่นให้ตกเป็นเหยื่อของการใช้เล่ห์เหลี่ยม เพื่อนำไปสู่การบังคับค้าประเวณีหรือการบังคับใช้งาน

6. การแต่งงานในวัยเยาว์หรือโดยการบังคับ เกิดขึ้นในเด็กและผู้หญิงที่ถูกบังคับให้แต่งงานโดยไม่มีทางเลือก อันนำไปสู่การบังคับให้ใช้ชีวิตเยี่ยงทาส ควบคู่ไปกับการตกเป็นเหยื่อ

ของการใช้ความรุนแรงทางร่างกาย

7. ทาสจากวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือทาสจากการถูกซื้อขาย เช่น วัลควาย เป็นการขายและซื้อบุคคลที่ส่วนใหญ่ถูกลักพาตัวมาจากถิ่นเกิด แล้วเป็นมรดกสืบทอดกันต่อมาหรือยกเป็นของขวัญแก่ผู้อื่น

Bales (2004, p. 16) ได้อธิบายความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในปัจจุบันมี 3 ประเภท คือ

1. ทาสดั้งเดิม (Chattel slavery) มีลักษณะคล้ายคลึงกับทาสในอดีต คือถูกจับและนำไปขายเป็นทาส ถูกมองในฐานะสินทรัพย์ในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งนายทาสสามารถทำการซื้อขายได้ ทาสรูปแบบนี้มีอยู่เป็นจำนวนไม่มากนักในปัจจุบัน ส่วนใหญ่พบในแถบภาคเหนือและแอฟริกาตะวันตกและในประเทศอาหรับบางประเทศ

2. ทาสติดหนี้ (Debt bondage) เกิดจากการกู้ยืมเงินนอกระบบที่ไม่ได้เป็นไปตามกฎหมาย (มีการคิดอัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินจริงและไม่เป็นธรรม ซึ่งถูกกำหนดจากเจ้าของเงินกู้แต่เพียงฝ่ายเดียว) เมื่อผู้กู้ผิดสัญญาจะถูกลงโทษหรือบังคับให้ทำงานชดใช้หนี้หรือถูกยึดหลักประกัน (โดยส่วนใหญ่จะเป็นเด็กหรือบุตรหลานในครอบครัว) โดยคนเหล่านั้นจะถูกควบคุม บังคับ เพื่อทำงานหรือถูกขูดรีดในรูปแบบอื่นจากเจ้าของเงินกู้ทำให้สูญเสียซึ่งอิสรภาพ จนกว่าลูกหนี้จะใช้นี้หมด นอกจากนี้ยังพบว่าหนี้สามารถถ่ายโอนไปสู่คนในรุ่นต่อไปได้ โดยทาสประเภทนี้เป็นรูปแบบ “ทาสสมัยใหม่” ที่พบมากที่สุดในปัจจุบัน โดยเฉพาะแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3. ทาสติดสัญญา (Contract slavery) เป็นรูปแบบใหม่ของทาสในปัจจุบันที่ซ่อนไว้ในสัญญาการจ้างงาน โดยส่วนใหญ่จะถูกชักจูง หลอกลวงให้ทำงาน โดยแรงงานเหล่านั้นจะถูกควบคุมและขาดอิสรภาพในการทำงานอันเนื่องมาจากสัญญาที่ได้ทำไว้กับนายจ้าง ซึ่งทาสลักษณะดังกล่าวจะเป็นวิธีการที่ทำให้ทาสมีลักษณะถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนใหญ่จะพบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บราซิล บางรัฐอาหรับ และบางส่วนของทวีปอินเดีย เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาและยุโรป

นอกจากนี้ยังมีทาสในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ทาสสงคราม* (War slavery) หรือทาสที่เกิดจากวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น** เป็นต้น

* ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศพม่าชนพื้นเมืองถูกบังคับใช้แรงงานจากรัฐบาลทหาร หรือในประเทศซูดานเด็กจะถูกบังคับให้เป็นทหารเพื่อทำสงครามกลางเมือง เป็นต้น

** ในประเทศกานามีประเพณีการประกอบกิจทางศาสนาที่เรียกว่า โทรโกสิ (Trokosi) คือการที่คนในครอบครัวเสนอเด็กสาวให้ตกเป็นสมบัติของนักบวช เพื่อเป็นการไถ่บาปต่อพระผู้เป็นเจ้า โดยเด็กสาวเหล่านั้นต้องทำงานรับใช้นักบวชรวมถึงการให้บริการทางเพศ และจะไปไหนไม่ได้จนกว่าจะถูกปลดปล่อยหรือหากคนอื่นมาทดแทน รัฐสภาของประเทศกานา ได้กำหนดให้การกระทำนี้เป็นการกระทำผิดทางอาญาในปี พ.ศ. 2541 อย่างไรก็ตามมีประมาณการว่ายังคงมีเด็กสาวกว่า 4,500 คน ที่ต้องผูกพันกับการกระทำดังกล่าวในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มีความหลากหลายและมีลักษณะเป็นพลวัต เนื่องจากการค้าทาสเป็นธุรกิจนอกกฎหมายที่สร้างประโยชน์อย่างมหาศาล ดังนั้นนักค้าทาสจึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการกดขี่และขูดรีดเชิงเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดในทางกฎหมายที่เกิดขึ้น

7. ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

“ทาสสมัยใหม่” เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อกดขี่ ขูดรีด และแสวงหาประโยชน์จากแรงงานอย่างไม่เป็นธรรม โดยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากสภาพสังคมที่ส่งผลต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” สรุปได้ดังนี้

Bales (1999) ระบุว่าความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มีอยู่เกือบทุกประเทศทั่วโลก ข้อสรุปของ Bales ได้จากกรณีศึกษาการใช้แรงงานทาสใน 5 ประเทศ โดยมุ่งเน้นไปที่อุตสาหกรรมที่มีการใช้แรงงานทาสในแต่ละประเทศ ได้แก่ อุตสาหกรรมทางเพศในเมืองไทย อุตสาหกรรมถ่านหินในบราซิล อุตสาหกรรมอัญมณีในปากีสถาน อุตสาหกรรมเกษตรในอินเดีย และอุตสาหกรรมขนส่งน้ำในมอริเตเนีย วัตถุประสงค์หลักในการเลือกประเทศเหล่านี้ Bales ต้องการเน้นถึงความแตกต่างระหว่าง “ทาสดั้งเดิม” และ “ทาสสมัยใหม่” ในรูปแบบที่แตกต่างของการเป็นทาสทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และบริบททางประวัติศาสตร์ในแต่ละประเทศ จากการศึกษาดังกล่าว Bales (2006) พบว่าราคาทาสมีแนวโน้มลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตที่ผ่านมา โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับราคาทาสมี 3 ประการ คือ 1. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโลก จึงทำให้มนุษย์มีโอกาที่จะถูกกดขี่หรือถูกทำให้กลายเป็นทาสมากขึ้น 2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลมาจากระบบทุนนิยม (Capitalism) นำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ส่งผลกระทบต่อประชากรส่วนใหญ่ทำให้กลายเป็นคนยากจนเพิ่มมากขึ้น และ 3. การทุจริตคอร์รัปชันของภาครัฐ ซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ขาดความจริงใจในการบังคับใช้กฎหมายจากภาครัฐ เป็นผลสืบเนื่องจากมีเจ้าหน้าที่รัฐบางกลุ่มแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ รวมทั้งการทุจริตคอร์รัปชันจากขบวนการค้าทาส

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า ทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของ Bales นับเป็นครั้งแรกที่มีการตรวจสอบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นทาสในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อวงวิชาการและทำให้สังคมหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวมากยิ่งขึ้น แต่ทฤษฎีดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องอยู่บางประการ กล่าวคือ การละเลยความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นทาสกับมิติทางวัฒนธรรม ค่านิยม และประเพณี จากงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรมมีผลต่อการค้าทาสในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น งานของ Knight (2012) ได้ศึกษาความเป็นทาสติดหนี้ของวรรณะจัณฑาล (Dalit) ในประเทศอินเดีย พบว่า ความแตกต่างทางด้านชนชั้นวรรณะมี

ความสัมพันธ์และส่งผลต่อความเป็นทาสในปัจจุบัน อันเป็นผลจากความเชื่อทางศาสนา โดยมีปัจจัยสนับสนุน 5 ประการ คือ 1. โครงสร้างพื้นฐานที่อ่อนแอในชนบท 2. สิทธิทางการศึกษา 3. การเลือกปฏิบัติที่มีต่อแรงงานในชนบท 4. สิทธิในการถือครองที่ดิน และ 5. การทุจริตคอร์รัปชัน สอดคล้องกับการศึกษาของ เสกสิน ศรีวัฒนาภูกุลกิจ และน้ำทิพย์ เสมอเชื้อ (2553) ที่พบว่า ครอบครัวย้ายถิ่นมาจากประเทศพม่า มีวัฒนธรรมที่บังคับให้บุตรหลานหารายได้อันมิชอบด้วยศีลธรรม เช่น การขายบริการทางเพศ การบังคับให้แต่งงานกับคนที่ไม่รู้จัก หรือการบังคับให้เป็นขอทาน เป็นต้น

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดปัจจัยเชิงโครงสร้าง (Structure) ที่ส่งผลต่อกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1. “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ 2. ระบบทุนนิยม 3. การทุจริตคอร์รัปชัน และ 4. ลัทธิบริโภคนิยม

8. ผู้กระทำการในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

การค้าทาสในปัจจุบันถือว่าเป็นขบวนการอาชญากรรมข้ามชาติ ประกอบด้วยบุคคลที่ร่วมกันกระทำการอยู่หลายส่วน โดยแต่ละส่วนมีบทบาทหน้าที่การดำเนินงานที่แตกต่างกันไป

Icduygu and Toktas (2002, pp. 35-36) ได้สรุปผู้กระทำการ (Actors) ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” มีทั้งหมด 10 ส่วน ดังนี้ 1. ผู้จัดการเงิน/นายทุน (Arranger /Investor) เป็นผู้ลงทุนทางการเงินในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขบวนการค้าทาส 2. ผู้จัดหา (Recruiter) เป็นผู้สรรหาเป้าหมายหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้าทาส 3. ผู้ขนส่ง (Transporter) เป็นผู้ขนส่งทาสจากพื้นที่ต้นทางไปยังปลายทางโดยทางบก ทะเล หรืออากาศ 4. เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต (Corrupt public officials) คือเจ้าหน้าที่รัฐที่ใช้อำนาจหรือสถานภาพของตนเองในการปกป้องผลประโยชน์ขบวนการค้าทาส 5. ผู้ให้ข้อมูล (Informers) เป็นผู้จัดการข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในขบวนการค้าทาสโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ 6. คนนำทางและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Guides and crew member) เป็นผู้รับผิดชอบในการช่วยเหลือการขนส่งทาสเพื่อลักลอบเข้ามายังประเทศปลายทาง 7. ผู้ควบคุม (Enforcer) เป็นผู้ควบคุมทาสโดยใช้ความรุนแรง 8. ผู้สนับสนุนและผู้เชี่ยวชาญ (Support staff and specialists) เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ทาส เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร เป็นต้น 9. ผู้เก็บหนี้ (Debt collectors) เป็นผู้เก็บค่าธรรมเนียมจากการค้าทาสเมื่อเดินทางมาถึงจุดหมายปลายทาง 10. ผู้เคลื่อนย้ายเงิน (Money movers) เป็นผู้จัดการด้านการฟอกเงินของขบวนการค้าทาส โดยการปิดบังอำพรางตัวคนที่แท้จริงผ่านเส้นสายของการทำธุรกรรมหรือการลงทุนในธุรกิจที่ถูกกฎหมาย

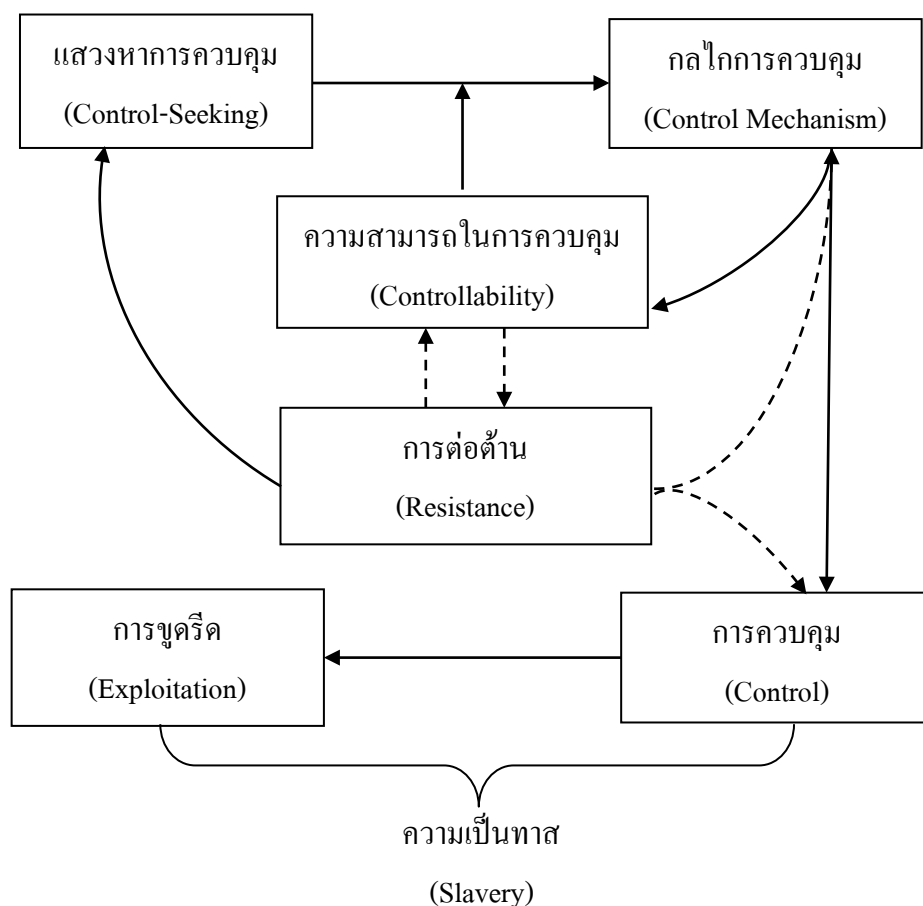
ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (2556, หน้า 44-45) และวรรณัฐ วรชาติเดชา (2558, หน้า 12-13) ระบุว่าขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” มีโครงสร้างอยู่ด้วยกัน 8 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. นายทุน เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการค้าทาส ไม่เปิดเผยตัว แต่จะแสดงออกในรูปแบบอื่น ๆ เช่น นักธุรกิจ ผู้มีชื่อเสียงในท้องถิ่น ซึ่งประกอบอาชีพสุจริตบังหน้าและมีหน้าที่สนับสนุนการลงทุนด้านการเงิน ประสานงาน ให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ขบวนการค้าทาส
 2. นายหน้า ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ มีหน้าที่ติดต่อชักชวนใช้กลอุบาย ล่อลวง และนำพาเหยื่อมาส่งต่อให้ผู้ค้าทาส
 3. เหยื่อ ได้แก่ บุคคลทั่วไปตลอดจนหญิงและเด็กที่บุคคลอื่น ได้จัดหา ซื้อขาย จำหน่าย พามา จัดให้อยู่ในพื้นที่ พักพิง หรือรับไว้ด้วยวิธีการข่มขู่ คุกคาม หรือใช้กำลังหรือการบังคับในรูปแบบอื่นใดด้วยการลักพาตัว การล่อลวง การหลอกลวง การใช้อำนาจที่เหนือกว่า ตลอดจนอาศัยความอ่อนแอของผู้ถูกกระทำ มีการให้หรือรับค่าตอบแทนเป็นเงินหรือประโยชน์อย่างอื่น เพื่อให้ได้รับความยินยอมจากบุคคลหนึ่งให้ผู้อื่นมีอำนาจเหนือกว่า เพื่อนำเอาบุคคลผู้ถูกกระทำไปขูดรีดหาประโยชน์ รวมถึงการค้าประเวณีหรือการแสวงหาประโยชน์ทางกามรมณ์ในรูปแบบอื่น การบังคับใช้แรงงานหรือบริการ การเอาคนลงเป็นทาส หรือการกระทำอื่นใดในลักษณะเดียวกัน การจองจำ หรือการบังคับด้วยวิธีอื่นเพื่อการค้า
 4. ผู้ค้า เป็นผู้ที่ได้รับซื้อเหยื่อมาเพื่อนำมาขายบริการทางเพศ ขายแรงงานหรืออวัยวะ หรือส่งต่อเหยื่อไปยังบุคคลผู้ต้องการแรงงานหรือต้องการบริการทางเพศที่อยู่ประเทศปลายทาง ซึ่งในกรณีนี้ผู้ค้าจะมีหน้าที่ให้ที่พักพิงเหยื่อที่นายหน้านำมาส่ง ติดต่อประเทศปลายทางและดำเนินการต่าง ๆ เช่น ปลอมแปลงเอกสารหนังสือเดินทาง อำนวยความสะดวกในการนำพาออกนอกประเทศ
 5. ผู้นำพา จะมีหน้าที่รับเหยื่อจากผู้ค้าเพื่อนำเหยื่อไปส่งยังผู้รับที่อยู่ประเทศปลายทาง โดยนำออกนอกประเทศในลักษณะต่าง ๆ เช่น จดทะเบียนสมรสแล้วพาไปต่างประเทศ หรือไปท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นต้น
 6. ผู้รับ ซึ่งจะอยู่ในพื้นที่ประเทศปลายทางในต่างประเทศ จะรับเหยื่อไปสถานที่พักพิง และเป็นเอเยนต์ติดต่อลูกค้ามาใช้บริการ
 7. ผู้ควบคุมดูแล จะมีหน้าที่บังคับให้เหยื่อไปขายบริการหรือแรงงานและในกรณีที่เหยื่อไม่สมัครใจ จะถูกทำร้ายร่างกายด้วยวิธีการต่าง ๆ
 8. ลูกค้า คือผู้ที่มาซื้อบริการ
- การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดผู้กระทำการ (Actors) ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวเป็น 5 ส่วน ได้แก่ 1. เจ้าของกิจการ คือผู้รับแรงงาน

เพื่อแสวงหาประโยชน์และชูครีตแรงงานให้ทำงานอย่างหนักเยี่ยงทาส เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับธุรกิจของตนเอง 2. ผู้จัดการ/นายหน้า คือผู้ทำหน้าที่ติดต่อชักชวนแรงงานโดยใช้กลอุบายล่อลวงให้หลงเชื่อและต้องการมาทำงานในประเทศไทย 3. ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง คือ ผู้ทำหน้าที่รับแรงงานจากนายหน้าไปส่งยังนายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่อยู่ในประเทศไทย 4. ผู้ควบคุมดูแล เป็นผู้ทำหน้าที่คอยควบคุม สอดส่อง และดูแลแรงงานให้ทำงานโดยใช้วิธีการต่าง ๆ แทนเจ้าของกิจการ และจะคอยกีดกันไม่ให้แรงงานหลบหนี และ 5. เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต คือผู้ใช้อำนาจหรือสถานภาพของตนเองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อขบวนการค้าทาส และเรียกรับสินบนหรือช่วยเป็นการตอบแทน

9. กระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

ปัจจุบันขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” เป็นองค์กรอาชญากรรมที่กลายเป็นธุรกิจข้ามชาติที่มีกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบแบบแผน จากการศึกษาของนักวิชาการต่างประเทศ อาทิ Whitaker and Hinterlong (2008, p. 29) ได้กล่าวถึงรูปแบบโครงสร้างการควบคุมความเป็นทาสในประเทศสหรัฐอเมริกา จำแนกได้เป็น 4 ส่วน คือ 1. การแสวงหาการควบคุม (Control-seeking) คือความปรารถนาของนายทาสที่ต้องการจะจำกัดความสามารถของทาสในการกระทำใด ๆ ที่เป็นการขัดแย้งต่อความต้องการของนายทาส 2. กลไกการควบคุม (Control mechanism) คือวิธีการใด ๆ ที่ทำให้ทาสตกอยู่ภายใต้การควบคุมของนายทาส 3. ความสามารถในการควบคุม (Controllability) มีความสัมพันธ์กับกลไกการควบคุมในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ หากกลไกการควบคุมทาสมีประสิทธิภาพสูง จะส่งผลต่อความสามารถในการควบคุมของนายทาสให้เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย และ 4. การต่อต้านการถูกควบคุม (Resistance) มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการควบคุมในทิศทางตรงข้าม กล่าวคือ หากนายทาสมีความสามารถในการควบคุมทาสสูง จะทำให้การต่อต้านการถูกควบคุมจากทาสลดลงจากเดิม รายละเอียดดังภาพที่ 1

หมายเหตุ: —> หมายถึง ความสัมพันธ์จำเป็นที่เกิดขึ้นในโครงสร้างการควบคุมความเป็นทาส
 - -> หมายถึง ความสัมพันธ์ที่อาจเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ในโครงสร้างการควบคุมความเป็นทาส

ภาพที่ 1 รูปแบบโครงสร้างการควบคุมความเป็นทาส (Whitaker & Hinterlong, 2008, p. 30)

นอกจากนี้ ผลจากการศึกษาของ Whitaker and Hinterlong (2008, p. 33) ยังได้อธิบายถึง กลไกการควบคุมความเป็นทาส พบว่า ทุกอุตสาหกรรมที่ทำการศึกษา กลไกที่นายทาสใช้ในการควบคุมทาสมากที่สุด ได้แก่ การข่มขู่ว่าจะใช้ความรุนแรง การทำร้ายร่างกาย การกักบริเวณโดยไม่อนุญาตให้ออกไปนอกอาณาเขตที่กำหนด และการจับตาคอยดูการเคลื่อนไหว แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 กลไกการควบคุมความเป็นทาสจำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม

กลไกการควบคุม	เกษตรกรรม	บริการ	โรงแรมและ ภัตตาคาร	อุตสาหกรรม บริการทางเพศ	หาบเร่ แผงลอย
ถูกควบคุมจากสังคม	✓	✗	✗	✓	✗
หนีตามกฎหมาย, การทุจริต	✓	✓	✗	✓	✓
ข่มขู่ว่าจะใช้ความรุนแรง	✓	✓	✓	✓	✓
ข่มขู่ด้วยระบบกฎหมาย	✓	✗	✗	✓	✗
เคลื่อนย้ายเปลี่ยนที่อยู่	✓	✗	✓	✓	✗
ทำให้อับอาย	✓	✓	✗	✓	✓
ทำร้ายร่างกาย	✓	✓	✓	✓	✓
ใช้ยาเสพติด	✓	✗	✗	✗	✓
ข่มขู่คนในชุมชน	✓	✗	✗	✗	✗
ทำให้เผลอเลื่อน สับสน	✓	✓	✗	✓	✗
ยึดเอกสารสำคัญ	✓	✓	✗	✓	✓
กักบริเวณ	✓	✓	✓	✓	✓
คอยจับตาดู/ตรวจตรา	✓	✓	✓	✓	✓
ทำให้คนในครอบครัวได้รับอันตราย	✗	✓	✗	✗	✗
ข่มขู่คนในครอบครัว	✗	✓	✗	✓	✓
ข่มขู่ว่าโลกนี้อันตราย	✗	✓	✗	✗	✓
ล่วงละเมิดทางเพศ	✗	✓	✗	✗	✓
ประจบสอพลอ	✗	✗	✗	✗	✓
ทำให้หลงผิด	✗	✗	✗	✗	✓

หมายเหตุ: ✓ = มี, ✗ = ไม่มี

ที่มา: Whitaker and Hinterlong (2008, p. 33)

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า “การควบคุม” ของ Whitaker and Hinterlong (2008) เป็นการควบคุมผ่านการใช้อำนาจซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1. การใช้อำนาจแบบแข็ง (Hard Power) คือการบีบบังคับ การขู่เข็ญ และการใช้กำลังให้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของนายทาส และ 2. การใช้อำนาจแบบอ่อน (Soft Power) คือการเจรจาต่อรอง จูงใจ ชักจูง หรือการจ่ายเงินเป็นเครื่องมือต่อรองเพื่อควบคุมทาส

สำหรับการศึกษากระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในลักษณะ “การค้ามนุษย์” พบว่ามีกระบวนการและขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน อาทิ สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime:

UNODC, 2006, p.57) อธิบายว่า กระบวนการเข้าสู่ “การค้ามนุษย์” ที่มีอยู่ทั่วโลกในปัจจุบันว่ามีลักษณะการดำเนินงาน โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. การสรรหาบุคคลที่มีศักยภาพจากประเทศต้นทางของขบวนการค้ามนุษย์ 2. การขนส่งและการเคลื่อนย้ายบุคคลมายังประเทศปลายทาง ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่ถูกกฎหมายหรือไม่ก็ได้ และ 3. การทุจริตจากผู้ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ โดยการบังคับใช้แรงงานหรือแสวงหาประโยชน์ทางเพศ สอดคล้องกับงานของ Salt and Stein (1997, p.477) ที่เสนอว่า กระบวนการค้ามนุษย์ของแรงงานข้ามชาติแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนที่มีความต่อเนื่องกัน คือ 1. การสรรหาแรงงานข้ามชาติที่มีศักยภาพและการวางแผนการจัดการสำหรับการเดินทาง 2. การเดินทางจากประเทศต้นทางสู่ประเทศปลายทาง และ 3. การทุจริตจากแรงงานข้ามชาติ โดยทำให้เป็นแรงงานราคาถูกในโรงงานอุตสาหกรรมหรือการบังคับค้าประเวณี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Seyhan (2009, p. 50) ที่กล่าวปัจจัยทางสังคมและการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับการค้ามนุษย์ พบว่า อิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมและการเมืองส่งผลต่อเป้าหมายที่มีศักยภาพของขบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลก็ได้ โดยเป้าหมายเหล่านี้จะถูกสรรหาจากขบวนการค้ามนุษย์ผ่านการหลอกลวง บังคับ ข่มขู่จากนายหน้า เพื่อน ญาติ หรือคนในชุมชนเดียวกัน เพื่อให้เป้าหมายเดินทางไปพร้อมกับขบวนการค้ามนุษย์ โดยเส้นทางการเดินทางอาจเป็นการข้ามแดนระหว่างประเทศหรือเดินทางภายในประเทศก็ได้ หลังจากถึงจุดหมายปลายทางแล้วเป้าหมายเหล่านี้จะถูกทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบังคับใช้แรงงาน การบังคับขายบริการทางเพศ การค้าอวัยวะ หรือบังคับให้เป็นขบวนการ เป็นต้น

ส่วนการศึกษากระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในประเทศไทย พบว่าโดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในลักษณะกระบวนการค้ามนุษย์ อาทิ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (2556, หน้า 46-47) และวรรณัฐ วิชาติเดชา (2558, หน้า 13-14) อธิบายกระบวนการค้ามนุษย์มีวิธีดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นสรรหา เป็นการคัดเลือกเป้าหมายของขบวนการค้าทาส โดยใช้การหลอกลวง บังคับ ขู่เข็ญ ใช้นายหน้าชักจูงทำให้เกิดความหลงเชื่อ หรือลักพาตัว
2. ขั้นเดินทาง การเดินทางจะเลือกใช้พาหนะและเส้นทางโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นโดยเครื่องบิน เรือ รถไฟ รถยนต์ หรือเดินเท้า ซึ่งอาจเดินทางผ่านประเทศที่สามซึ่งใช้เป็นทางผ่าน หรือตรงจากประเทศต้นทางไปยังปลายทาง เช่นเดียวกับการข้ามแดนอาจจะทำโดยเปิดเผยหรือซ่อนเร้น ชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ได้
3. ขั้นการทุจริต เป็นการทุจริตจากแรงงานทาสซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพธุรกิจ เช่น การบังคับขายบริการทางเพศ การบังคับใช้แรงงานในโรงงานที่ดำเนินกิจการไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรืออยู่ในรูปแบบของการบังคับให้เป็นขอทาน เป็นต้น

นอกจากนี้ วรรณัฐ วิชาติเตชา (2558, หน้า 15-16) ยังได้กล่าวถึงวิธีการควบคุมเหยื่อ การค้ามนุษย์เพื่อใช้ในการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

1. การกระทำทางกายภาพ (Physical abuse) ได้แก่ ฆาตกรรม ทำร้ายร่างกาย (เช่น ทบตี ใช้อาวุธกรีดแทง ฟัน โปย) ทรมาน (เช่น ใช้น้ำหรือจี้ตามร่างกาย ใช้น้ำเกลือราดบาดแผล) การจำกัดเสรีภาพทางร่างกาย (เช่น ไขโซ่หรือเชือกล่าม ใส่กุญแจมือ คมขัง) หรือจำกัดการใช้จ่าย (ที่จำเป็น) หรือไม่อนุญาตให้ได้รับสิ่งของที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

2. การกระทำทางเพศ (Sexual abuse) ได้แก่ บังคับค้าประเวณี บังคับให้มีเพศสัมพันธ์โดยไม่มี การป้องกัน บังคับให้ทำแท้ง บังคับถ่ายภาพขณะมีเพศสัมพันธ์ หรือบังคับให้เปลือยกายเดิน ระบายเปลี่ยนผ้า

3. การกระทำที่มีผลต่อสภาพจิตใจ (Psychological abuse) ได้แก่ การข่มขู่ คุกคามว่าจะทำร้ายคนใกล้ชิด การโกหก หลอกลวง เพื่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่รัฐ การใช้คนที่ไว้วางใจให้มาหลอกลวงเพื่อให้ยอมทำตามหรือไม่ขัดขืน และการทำให้รู้สึกโดดเดี่ยว ไร้ที่พึ่ง หรือทำให้รู้สึกมีชีวิตอยู่อย่างไร้อนาคต

4. การใช้กำลังบังคับให้ใช้จ่ายเสพติดหรือสุรา

5. การจำกัดหรือตัดขาดจากสังคม ได้แก่ ควบคุม และจับตาดูการเคลื่อนไหว จำกัดการติดต่อกับบุคคลภายนอก จัดให้มีการเคลื่อนย้ายเปลี่ยนที่อยู่หรือที่ทำงานบ่อยครั้ง ขัดขวางในการแสวงหาความช่วยเหลือจากบริการหรือสวัสดิการทางสังคม หรือจำกัดสิทธิส่วนตัวโดยไม่ปล่อยให้ อยู่ตามลำพัง

6. ให้ทำงานหรืออาศัยอยู่ในสภาพเลวร้าย เช่น สภาพโรงงานหรือที่พักอาศัยอยู่ในสภาพคับแคบ สกปรก หรือสถานที่ปิดล้อมไม่มีอากาศถ่ายเท

7. ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในสถานภาพทางกฎหมาย เช่น ยึดเอกสารการเดินทางหรือเอกสารสำคัญอื่น ๆ ชุมนำตัวส่งเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

สอดคล้องกับ อำนาจ เนตยสุภา (2552, หน้า 16) ได้เสนอว่ากระบวนการค้ามนุษย์ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

1. การกระทำ (Action) ได้แก่ เป็นธุระ จัดหา ล่อไป ซักพาไป ซื้อ ขาย จำหน่าย นำเข้า พามา ส่งออกไป รับไว้ หน่วงเหนี่ยว กักขัง ซ่อนเร้น

2. วิธีการ (Means) ได้แก่ การใช้อูบาย หลอกลวง บังคับ ชักจูง ขูข่ม ส่งเสริม ใช้กำลัง ประทุษร้าย ชูเชิญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำ ผิดคลองธรรม ข่มขืนใจ

3. วัตถุประสงค์ (Purposes) คือเพื่อการขูดรีดจากเหยื่อ เช่น การนำตัวไปเพื่อสนองความใคร่ เพื่อการอนาจารหรือทำการค้าประเวณี เอาตัวลงเป็นทาสหรือมีฐานะคล้ายทาส กดขี่แรงงาน และตัดอวัยวะ

นอกจากนี้ อำนาจ เนตยสุภา (2552, หน้า 25) ได้จำแนกวัตถุประสงค์ของการขูดรีดจากทาสไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. การขูดรีดทางเพศ (Sexual exploitation) ได้แก่

1.1 การค้าหญิงเพื่องานบริการทางเพศ เป็นการหลอกหรือบังคับให้ทำงานบริการทางเพศโดยไม่สมัครใจ มีสิ่งที่จะต้องเผชิญกับการผูกมัดด้วยภาระหนี้สิน การถูกยึดหนังสือเดินทางและรายได้ การถูกทุบตี ถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศ การถูกกักขัง และถูกทารุณทางจิตใจ

1.2 การค้ามนุษย์เพื่อการแต่งงาน ผู้ค้ามนุษย์อาจจะนำเสนอคนในรูปของนายหน้าจัดคู่และให้สัญญาแก่ผู้หญิงว่าจะแนะนำให้รู้จักกับสามีในอนาคตที่ประสบความสำเร็จ โดยชาวต่างชาติบางคนเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อพบกับผู้หญิงและแต่งงาน หรือโดยการจัดหาคู่ทางอีเมลล์หรือไปรษณีย์ เมื่อผู้หญิงเหล่านี้ถูกชักจูงไปต่างประเทศ ก็ต้องใช้ชีวิตในสิ่งแวดล้อมใหม่ โดยไม่มีความเข้าใจในภาษาและวัฒนธรรม และกลายเป็นบุคคลที่ตกอยู่ในสภาพเยี่ยงทาส โดยเหยื่อเหล่านี้ก็จะถูกบังคับให้ขายบริการทางเพศ

2. การขูดรีดทางเศรษฐกิจและแรงงาน (Economic related and labour exploitation) ได้แก่

2.1 การค้ามนุษย์เพื่อการรับใช้ในบ้าน เหยื่อจากการค้ามนุษย์ต้องตกอยู่ในภาวะถูกผูกมัดด้วยภาระหนี้สินจากการกู้ยืมที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยจำนวนมากให้ผู้จัดหาและนายหน้า และถูกบังคับให้ทำงานแก่นายจ้างแม้จะมีสภาพการทำงานที่เลวร้ายก็ตาม ในปัจจุบันแรงงานรับใช้ในบ้านได้เปลี่ยนรูปแบบซึ่งแต่เดิมจะเป็นแรงงานที่เป็นหญิงและเด็กภายในประเทศไทย เป็นการจ้างแรงงานเด็กต่างชาติมากขึ้น

2.2 การค้ามนุษย์เพื่อการบังคับใช้แรงงาน เหยื่อจากการค้ามนุษย์อาจถูกนำไปทำงานในภาคเกษตร งานก่อสร้าง งานในโรงงาน ซึ่งอาจถูกกดค่าแรงหรือไม่ได้รับค่าจ้าง และต้องเผชิญกับการใช้ความรุนแรงเพื่อบังคับให้ทำงานอย่างหนัก

2.3 การค้ามนุษย์เพื่อให้เป็นขอทาน หญิงชรา คนพิการ และทารกได้ถูกจัดหาจากหมู่บ้านห่างไกลมาสู่เมืองใหญ่ที่เหยื่อไม่รู้จัก ทำให้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมจากนายหน้าและถูกบังคับให้ขอทาน เพื่อสร้างรายได้ให้กับขบวนการค้ามนุษย์

จากการศึกษาของ พัชฎกร ศาสนะสุพินธ์, คุชฎี อายุวัฒน์ และมณีนมัย ทองอยู่ (2554) อธิบายกระบวนการค้ามนุษย์มีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ

1. ลักษณะการกระทำ เป็นการชักชวนและหลอกลวงโดยนายหน้าให้แรงงานย้ายถิ่นไปทำงานยังประเทศปลายทาง ด้วยการให้ข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ได้อยู่จริงเกี่ยวกับประเภทงาน ลักษณะการจ้างงาน และสภาพการทำงาน
2. วิธีการควบคุม แรงงานส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเส้นทางและช่องทางการเดินทาง จากประเทศต้นทางไปยังประเทศปลายทาง ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ไม่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินเอกสารเดินทางที่ถูกกฎหมาย และไม่สามารถเข้าถึงเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่ออกเอกสารเดินทางหรือเอกสารทำงานได้ จึงต้องพึ่งพานายหน้าในการนำพาเดินทาง และตกเป็นเหยื่ออยู่ภายใต้การควบคุมของขบวนการค้ำมนุษย์
3. ลักษณะการขูดรีด แรงงานส่วนใหญ่ตกเป็นเหยื่อจากการถูกนายจ้างซื้อไว้ทำงานและแสวงหาประโยชน์ ซึ่งทำให้เหยื่อตกเป็นสมบัติของนายจ้าง ตกอยู่ภายใต้บังคับของนายจ้าง และถูกขูดรีดโดยการทำงานหนักภายใต้สภาพถูกบังคับ เพื่อชดใช้หนี้ให้แก่ นายจ้าง ซึ่งมักจะมีจำนวนเกินกว่าที่นายจ้างจ่ายไปจริง เหยื่อมักถูกนายจ้างจัดให้ทำงานสองประเภท ประเภทแรกคืองานที่เกี่ยวข้องกับทางเพศ เช่น ค้าประเวณี หรือขายบริการทางเพศ ส่วนงานประเภทที่สองคืองานที่ต้องใช้แรงงาน โดยผู้ขายมักถูกนายจ้างจัดให้ทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้างอาคารหรือถนน ผู้หญิงมักถูกนายจ้างจัดให้ทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้าน แม่ครัว หรือนวดแผนไทย (สปา) และมักถูกนายจ้างแสวงหาประโยชน์ โดยถูกจัดให้ทำงานเกินกว่าเวลาที่ตกลงกันหรือให้ทำงานควบกับงานอื่น โดยไม่ได้รับค่าจ้างเพิ่มเติม

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า โดยส่วนใหญ่การศึกษากระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในปัจจุบันเน้นไปที่กระบวนการค้ำมนุษย์ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของความเป็น “ทาสสมัยใหม่” การค้ำมนุษย์มีจุดเน้นอยู่ที่การอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางเพื่อการขูดรีด ดังนั้นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของกระบวนการค้ำมนุษย์จึงกล่าวถึงขั้นตอนการเดินทาง (Transportation) เป็นการนำพาเป้าหมายจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งเพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ ตามที่ปรากฏในงานวิชาการที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวมี 6 ขั้นตอน คือ การสรรหา (Recruitment) การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) การข้ามแดน (Cross border) การขนส่ง (Transportation) การควบคุม (Control) และการขูดรีด (Exploitation) เพื่อให้มีความครอบคลุมรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่มีความหลากหลายและซับซ้อนที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน

ทฤษฎีการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

1. ความหมายของแรงงานข้ามชาติ

แรงงานข้ามชาติ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันทั้งในด้านวิชาการและด้านกฎหมาย อาทิ แรงงานต่างด้าวตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 หมายถึง บุคคลธรรมดาที่ไม่มีสัญชาติเป็นชาวไทย และจะทำงานได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยอธิบดีกรมการจัดหางานหรือพนักงานที่ได้รับมอบหมาย ทางด้านองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ในอนุสัญญาฉบับที่ 97) ได้ให้ความหมายแรงงานข้ามชาติไว้ว่า หมายถึงคนที่อพยพจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่งเพื่อไปหางานทำมากกว่าจะไปใช้จ่ายเงินของตน แต่ไม่นับรวมกลุ่มคนที่ทำงานชายแดน จิตรกร หรือสมาชิกกลุ่มผู้ชำนาญการที่เข้าเมืองระยะสั้น ชาวเรือ และลูกเรือเดินทะเลต่างชาติ และตามอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 143 แรงงานข้ามชาติไม่รวมถึงบุคคลที่เข้ารับการศึกษาและฝึกอบรม และที่เข้ามาทำงานชั่วคราวตามคำร้องขอของนายจ้างในประเทศไทย

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายแรงงานข้ามชาติไว้ว่า เป็นบุคคลซึ่งจะถูกว่าจ้างให้ทำงาน กำลังถูกว่าจ้าง หรือเคยถูกว่าจ้างทำงาน โดยได้รับค่าตอบแทนในรัฐที่ตนไม่ได้เป็นคนของชาตินั้น แรงงานข้ามชาติจึงรวมถึงคนงาน 8 ประเภท ได้แก่ คนทำงานบริเวณชายแดน คนงานตามฤดูกาล ชาวเรือ คนงานที่ทำงานในสถานที่ทำงานนอกประเทศ คนงานที่ทำงานโยกย้ายไปมา คนงานที่ทำตามโครงการ คนงานที่มีกิจการของตน และคนงานที่ได้รับการว่าจ้างพิเศษให้ไปทำงานในประเทศที่ตนไม่ได้สัญชาตินั้น แต่แรงงานในที่นี่ไม่รวมคนที่มาลงทุน (Investor) นักเรียน นักศึกษา ผู้มาฝึกอบรม และผู้ที่ทำงานภายใต้การจ้างงานขององค์การระหว่างประเทศ (กนกนิษฐ์ ตันท์กุลรัตน์, 2553, หน้า 7-8)

โดยทั่วไปแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 เป็นแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองโดยถูกกฎหมาย (Regular migrant worker) ซึ่งแยกออกได้ 5 ประเภท ได้แก่

1. ประเภทตลอดชีพ เป็นแรงงานที่ได้รับอนุญาตให้ทำงานในประเทศไทยตามที่แรงงานเคยประกอบอาชีพอยู่ (ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 322) โดยเข้าเมืองและทำงานก่อนวันที่ 13 ธ.ค. 2515

2. ประเภทชั่วคราว คือแรงงานข้ามชาติที่ทำงานในประเทศไทยและยื่นขอใบอนุญาตทำงานประเภทชั่วคราว (Non-immigrant visa) ตามหลักเกณฑ์ พ.ร.บ. แรงงานต่างด้าว พ.ศ. 2551 มาตรา 9 ซึ่งแรงงานต่างด้าวต้องได้รับอนุญาตจากนายทะเบียน โดยปกติมีเงื่อนไขระยะเวลาอนุญาตไม่เกิน 2 ปี

3. ประเภทส่งเสริมการลงทุน (BOI) คือแรงงานที่เข้ามาด้วย พ.ร.บ. ส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520 พ.ร.บ. การนิคมอุตสาหกรรม พ.ศ.2522 พ.ร.บ. ปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521

โดยถือวีซ่าประเภทคนอยู่ชั่วคราว (Non-immigrant visa) โดยขออนุญาตมากกว่า 1 ปีก็ได้ โดยส่วนใหญ่แรงงานกลุ่มนี้เป็นแรงงานประเภทมีฝีมือ (Skilled workers)

4. ประเภทที่เข้ามาทำงานภายใต้บันทึกความเข้าใจด้วยการจ้างงานระหว่างรัฐ (MOU) ได้แก่ แรงงานจากลาว พม่า และกัมพูชา

5. แรงงานกลุ่มที่เป็นบุคคลที่มีสถานะด้านการทูต ผู้แทนของประเทศสมาชิกและพนักงานขององค์การสหประชาชาติ

ประเภทที่ 2 เป็นแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองนอกกฎหมาย (Irregular migrant worker) โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานกลุ่มที่ไม่มีทักษะฝีมือ ทำงานในตลาดแรงงานระดับล่าง เนื่องจากขาดแคลนแรงงานไทยและบางอาชีพแรงงานไทยไม่สนใจทำ

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายการศึกษา คือ แรงงานข้ามชาติลาวที่เดินทางเข้ามาทำงานยังประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. แรงงานที่ขึ้นทะเบียนโดยเข้ามาทำงานภายใต้บันทึกความเข้าใจด้วยการจ้างงานระหว่างรัฐ (MOU) และ 2. แรงงานที่เข้ามาทำงานโดยมิได้จดทะเบียน (Undocumented Workers)

2. แรงงานข้ามชาติภายใต้พัฒนาการทุนนิยมไทย

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2500 ประเทศไทยได้เริ่มการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งพัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรม จนส่งผลให้ภาคการผลิตของไทยค่อย ๆ เปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตลาดแรงงานอย่างสำคัญ จากแรงงานที่เคยอยู่ในภาคเกษตรกรรมกว่าร้อยละ 60 ในช่วงก่อนทศวรรษที่ 2530 ปัจจุบันมีแรงงานภาคเกษตรกรรมเพียงร้อยละ 36 โดยประมาณ จากอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องกว่าร้อยละ 10 ต่อปี ในช่วงปี 2531-2533 ทำให้การจ้างงานในภาคนอกการเกษตรขยายตัวอย่างสูง รวมถึงการจ้างงานในภาคการเกษตรมีระยะสั้นเพียง 6 เดือน/ปี แต่การทำงานในภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ มีการจ้างงานตลอดปี แรงงานในภาคนี้จึงมีรายได้ประจำ ภายใต้บริบทดังกล่าวเกษตรกรจำนวนมากได้หันไปเป็นแรงงานในภาคบริการ (นิพนธ์ พัวพงศกร และปัทมาวดี ชูชุก, 2535 อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ และชัยพงษ์ สำเนียง, 2557, หน้า 26)

การลดลงของแรงงานในภาคเกษตรกรรมยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม เมื่อที่ดินทำกินได้เปลี่ยนไปอยู่ในมือของคนนอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะประเทศไทยละเลยปัญหาของการกระจายการถือครองที่ดิน จนที่ดินจำนวนมากถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่าและไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง เพราะนายทุนขนาดใหญ่ถือครองเพื่อการเก็งกำไรที่ดินตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 ในช่วงที่เศรษฐกิจมีการขยายตัว และมีผลให้ราคาที่ดินสูงขึ้นอย่างมาก พร้อมทั้งเกิดผลกระทบตามมาที่ผลักดันให้เกษตรกรจำนวนมากกลายเป็นเกษตรกรไร้ที่ดิน หรือไม่

ก็ขาดทุนจนไม่สามารถอยู่ในภาคการผลิตทางการเกษตรได้ และต้องผันตนเองไปเป็นแรงงานในภาคการผลิตอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรทั้งประเทศประมาณร้อยละ 20 ไร่ที่คืนทำกิน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการกระจุกตัวของที่ดินถือครองที่ดิน โดยคนร้อยละ 90 ถือครองที่ดินเพียงร้อยละ 10 ส่วนคนร้อยละ 10 ถือครองที่ดินถึงร้อยละ 90 (อานันท์ กาญจนพันธุ์ และชัยพงษ์ สำเนียง, 2557, หน้า 29) ซึ่งอยู่ในการครอบครองของนายทุนนั่นเอง

การที่ที่ดินไม่ได้อยู่ในความครอบครองของเกษตรกร แรงงานไทยจึงผันตัวเองออกจากภาคการเกษตรและหันไปประกอบอาชีพในภาคการผลิตอื่น ๆ ได้แก่ ภาคอุตสาหกรรม และบริการเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดภาวะขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม และยังผลักดันให้ค่าจ้างแรงงานในภาคการผลิตดังกล่าวขยับตัวสูงขึ้นอย่างมาก จนเกิดแรงผลักดันให้มีการเปิดรับแรงงานข้ามชาติเข้ามาทดแทนแรงงานที่ขาดหายไปในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดให้ตลาดแรงงานที่เคยจำกัดอยู่เฉพาะแรงงานภายในประเทศกลายเป็นตลาดแรงงานไร้พรมแดน (อานันท์ กาญจนพันธุ์ และชัยพงษ์ สำเนียง, 2557, หน้า 31)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ภายใต้พัฒนาการทุนนิยมไทย เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างตลาดแรงงาน เนื่องจากภาคการเกษตรของไทยขาดแคลนแรงงานอย่างรุนแรง โดยมีสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งคือ การกระจุกตัวของที่ดินซึ่งเกิดจากการสะสมทุนของนายทุน เป็นเหตุให้ภาคการเกษตรหันไปพึ่งพิงแรงงานข้ามชาติมากขึ้น โดยแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เป็นลักษณะแรงงานนอกระบบ ซึ่งไม่สามารถต่อรองหรือเลือกงานได้มากนัก เพราะไร้สถานะของความเป็นพลเมืองไทย จึงทำให้แรงงานข้ามชาติในฐานะแรงงานนอกระบบต้องเผชิญกับปัญหาการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากนายทุน คือ ได้รับค่าจ้างต่ำ ต้องทำงานหนัก และไม่ได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม เนื่องจากแรงงานข้ามชาติถูกมองว่าเป็นเพียง “ปัจจัยการผลิต” ที่เป็นประโยชน์ต่อการสะสมทุนภายใต้ระบบทุนนิยมเสรี

3. แนวคิดการข้ามชาติและลักษณะการข้ามชาติ

แนวคิดการข้ามชาติเป็นผลพวงจากโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากพัฒนาการด้านการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง และเทคโนโลยีสารสนเทศ อันแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของทุน แรงงาน ข้อมูล และผู้คน ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันการข้ามชาติมีหลากหลายรูปแบบ เช่น แรงงานข้ามชาติ นักท่องเที่ยว ผู้ลี้ภัยเหยื่อจากการค้ามนุษย์ เป็นต้น

ลักษณะการข้ามชาติ (Transnationalism) เป็นโครงสร้างหรือระบบความสัมพันธ์ เชื่อมโยงและการมีเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างคน เงินทุน หรือสถาบันข้ามแดนเหนือบริบท

ความเป็นรัฐ ชูพัคตร์ สุทธิสา (2556, หน้า 16-18) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการข้ามชาติสรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดลักษณะข้ามชาติจากข้างบน (Transnational from above) เป็นการสื่อสารที่เป็นการเคลื่อนไหวของการลงทุน ตลาดระดับโลก ที่กระทำการ โดยทุนและนักการเมือง ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ของรัฐบาลและของบรรษัทหรือการรวมกลุ่ม องค์กรข้ามชาติ เป็นการควบคุมโครงสร้างระดับมหภาคและผลผลิตของตลาด ลักษณะข้ามชาติจากข้างบนได้รับการวิพากษ์ว่าไม่สนใจคนที่เป็นผู้ปฏิบัติการ โดยให้ความสนใจแต่สถาบันกับองค์กรเท่านั้น

2. แนวคิดลักษณะข้ามชาติจากเบื้องล่าง (Transnational from below) อธิบายถึงกระบวนการข้ามพรมแดนและปฏิบัติการประจำวันของคนข้ามแดนที่ไม่ใช่ชนชั้นนำที่กุมอำนาจรัฐหรือทุนในแต่ละสังคม คนกลุ่มนี้พยายามที่จะสร้างพื้นที่ที่เป็นอิสระ หลีกหนีหรือปฏิเสธการควบคุมและการครอบงำจากระบบทุนใหญ่และรัฐ การเคลื่อนย้ายมีความยืดหยุ่นของพื้นที่ผ่านระบบการสื่อสารและเทคโนโลยีการขนส่งที่เชื่อมโยงข้ามพรมแดน แต่ถึงแม้จะใช้กิจกรรมระดับจุลภาคแต่ก็ยังคงอยู่ในโครงสร้างสถาบัน เงื่อนไขวิถีชีวิตคนข้ามแดนในการติดต่อสื่อสาร เคลื่อนย้ายซึ่งอาจเกิดจากเงื่อนไขความสะดวกในเรื่องการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร กฎเกณฑ์ ระบบสวัสดิการที่เป็นแรงจูงใจและความสามารถของแรงงานเองในเรื่องทักษะความสามารถต่าง ๆ ในส่วนของนักมานุษยวิทยา ลักษณะข้ามชาติเกิดจากเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปฏิบัติการทางวัฒนธรรม เกิดจากการติดต่อสื่อสารทำให้เกิดการรับรู้ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนข้ามแดนเองที่ก่อให้เกิดการปรับตัวด้านภาษา วัฒนธรรม สังคมและพื้นที่ใหม่ ๆ

3. แนวคิดลักษณะข้ามชาติของคนส่วนน้อย (Minor transnationalism) โลกาภิวัตน์มีผลต่อกระบวนการการผลิตสร้างทางวัฒนธรรม ปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ องค์กรทางสังคมในระดับท้องถิ่น เราไม่สามารถแบ่งแยกท้องถิ่นและระดับโลกออกจากกันได้เด็ดขาด การที่คนกลุ่มน้อยได้พัฒนาและสร้างเครือข่ายข้ามพรมแดนด้วยปฏิสัมพันธ์และการสร้างพื้นที่ต่อรองท่ามกลางความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ ฟูโกต์ (Foucault) ที่มองว่าปฏิบัติการทางอำนาจมีผลต่อการสื่อสารทั้งแนวตั้งและแนวนอน วัฒนธรรมของคนส่วนน้อยหรือเครือข่ายคนตัวเล็กตัวน้อยด้วยกันเอง ซึ่งเป็นการสร้างรูปแบบใหม่ของอัตลักษณ์เพื่อการต่อสู้ต่อรองกับรัฐชาติพันธุ์ ซึ่งมีการผสมผสานที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย ทั้งความสัมพันธ์ของรัฐและข้ามชาติ ในท่ามกลางที่รัฐยังเป็นศูนย์กลางและเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมอำนาจทรัพยากร แนวคิดลักษณะข้ามชาติของคนส่วนน้อยไม่หลีกเลี่ยงมุมมองด้านพื้นที่ภูมิรัฐศาสตร์ และการให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมือง การครอบงำทางวัฒนธรรมไม่ได้เกิดเฉพาะการสัมพันธ์กับผู้อื่นแต่เกิดจากวัฒนธรรม มีลักษณะที่เป็นพันทางและก่อเกิดอัตลักษณ์ที่หลากหลาย กล่าวคือ เป็น

การให้ความสำคัญกับคนตัวเล็กตัวน้อยที่หลบหนีการควบคุมของทุนและรัฐในปฏิบัติการประจำวัน ลักษณะข้ามชาติของคนส่วนน้อยจึงมีความหลากหลายหรือถูกรอบงำจากประสบการณ์ของคนตัวเล็กตัวน้อยที่มีอิสระภายใต้รัฐชาติ ซึ่งเป็นกลไกในการครอบงำ รวมทั้งบรรษัทข้ามชาติ คนตัวเล็กตัวน้อยได้สร้างความสัมพันธ์กับคนที่มีอำนาจเหนือกว่าด้วยรูปแบบที่หลากหลาย รวมถึงการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มคนที่คอยโอกาสด้วยตนเอง เพื่อหลีกเลี่ยงจากอำนาจที่เหนือกว่า ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบใหม่ ๆ ในการสร้างอัตลักษณ์เพื่อต่อรองกับรัฐ การกีดกันทางวัฒนธรรมท่ามกลางความหลากหลายซับซ้อน มีหลายระดับของรัฐและระหว่างรัฐเกิดขึ้นในกลุ่มคนคอยโอกาส หรือคนตัวเล็กตัวน้อยเหล่านั้น ซึ่งรัฐใช้เครื่องมือกลไกผ่านการควบคุม กฎเกณฑ์ และทรัพยากร

Lionnet and Shih (2005 อ้างถึงใน ชูพักตร์ สุทธิสา, 2556, หน้า 18-19) ได้เสนอว่า ภายใต้ลักษณะข้ามชาติที่มีการเคลื่อนไหวของระบบตลาดเสรี การผสมผสานทางวัฒนธรรม การขยายตัวของประชาธิปไตยและแนวคิดสิทธิมนุษยชนผ่านระบบการสื่อสาร การเคลื่อนย้ายแรงงาน ทุน ทำให้เกิดการหมุนเวียนของความคิด วัฒนธรรม และทุนต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย จนทำให้เกิดกระแสต่อต้านการครอบงำจากข้างล่าง (Transnational from below) ที่ต่อต้านการครอบงำของรัฐและการผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวจากระบบโลกาภิวัตน์ รูปแบบการต่อต้านนี้มีหลากหลาย เช่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดน การปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่มีรูปแบบที่หลากหลาย ด้วยปฏิบัติการที่ได้ตอบที่หลากหลาย

ลักษณะข้ามชาตินิยมของคนข้ามแดน (Migration Transnationalism) จึงมีความหมายไม่แต่เฉพาะการอพยพโยกย้ายจากที่หนึ่ง ไปอีกที่หนึ่ง แต่รวมถึงการมีความสัมพันธ์และดำรงความหลากหลายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงกับประเทศที่ย้ายถิ่นมา มีการสร้างและสร้างใหม่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตประจำวันของคนข้ามแดนกับการสร้างความสัมพันธ์ข้ามชาติที่มีอัตลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์มากกว่าหนึ่งรัฐ และได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางเศรษฐกิจ สังคม ท้องถิ่น และแบบแผนการดำรงชีวิตในพื้นที่ที่ข้ามไปอยู่อาศัย ขณะเดียวกันก็ยังมีความรู้สึกเชื่อมโยง รักษาความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อท้องถิ่นและประเทศต้นทางที่ย้ายมา โดยมีการแลกเปลี่ยนทั้งในเชิงความคิด คุณค่า และการปฏิบัติ (ชูพักตร์ สุทธิสา, 2556, หน้า 19)

การวิจัยในครั้งนี้ นำแนวคิดลักษณะข้ามชาติมาใช้ในการอธิบายแรงงานข้ามชาติลาว ในมุมมองของการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติจากเบื้องล่าง (Transnational from below) ที่เข้ามาทำงานภายใต้พัฒนาการทุนนิยมไทย ซึ่งอธิบายถึงกระบวนการข้ามพรมแดนและกิจกรรมระดับจุลภาครวมทั้งเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น การเรียนรู้จากประสบการณ์ของแรงงานข้ามชาติลาวที่ก่อให้เกิดการปรับตัวด้านภาษา วัฒนธรรม และสภาพความเป็นอยู่ในสังคม

4. ทฤษฎีการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

ทฤษฎีการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ เป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากฐานความคิดที่ว่า การย้ายถิ่นของมนุษย์เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจแยกออกจากการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการพัฒนาที่มีลำดับขั้นตอนและพื้นที่หนึ่ง ๆ ย่อมอยู่ในลำดับขั้นตอนของการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป พัฒนาการที่แตกต่างกันระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่น ซึ่งมีนักวิชาการอยู่เป็นจำนวนมากได้พัฒนากรอบแนวคิดทฤษฎีในการทำความเข้าใจในการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

ศิริไล ชยางกูร (2555, หน้า 13-15) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการย้ายถิ่นไว้ว่า ในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้เกิดกระบวนทัศน์ที่มีความสำคัญต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ สรุปได้ดังนี้

1. ทักษะทางด้านเศรษฐศาสตร์แนวคิดสำนักนีโอคลาสสิกว่าด้วยดุลยภาพทางด้านเศรษฐกิจ (The Neo-classical economic equilibrium approach) ซึ่งก่อกำเนิดขึ้นจากกลุ่มทฤษฎีทางภูมิศาสตร์ในศตวรรษที่ 19 หรือรู้จักกันในแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (Push-pull theory) ยกตัวอย่างเช่น ผลงานของ Ravenstein (1889, pp. 241-301) ที่ศึกษาแบบแผนการย้ายถิ่น โดยอาศัยฐานข้อมูลสำมะโนประชากรของอังกฤษในการพัฒนากรอบแนวคิดพื้นฐานที่เรียกว่า กฎแห่งการย้ายถิ่น (The laws of migration) Ravenstein มองว่าโอกาสทางเศรษฐกิจมาพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตทันสมัย ซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญมากที่สุดในการย้ายถิ่น

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในแนวนี้ เป็นการเน้นอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นของแรงงานกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Lewis, 1954, pp. 139-191; Ranis & Fei, 1961, pp. 533-565) ดังนี้

1.1 การย้ายถิ่นเป็นผลของความไม่เท่าเทียมกันในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่หนึ่งกับอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งแสดงออกผ่านความไม่สมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานในตลาดแรงงาน และความแตกต่างด้านอัตราค่าจ้างระหว่างสองพื้นที่นั้น

1.2 การย้ายถิ่นขนานใหญ่ (Mass migration) เป็นกระแสการย้ายถิ่นจากพื้นที่ซึ่งมีอุปทานแรงงานส่วนเกิน อัตราค่าจ้างต่ำ ไปยังพื้นที่ซึ่งมีแรงงานไม่เพียงพอต่อความต้องการและมีอัตราค่าจ้างสูงกว่า แรงงานจากพื้นที่ด้อยพัฒนาที่ย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในพื้นที่หรือประเทศซึ่งมีระดับการพัฒนาสูงกว่า อาจมีราคาจ้างถูกกว่าแรงงานท้องถิ่นของพื้นที่หรือประเทศนั้น ลักษณะดังกล่าวเป็นที่ดึงดูดใจของนายจ้างในพื้นที่นั้น เกิดเป็นความต้องการหรืออุปสงค์ต่อแรงงานย้ายถิ่นราคาถูก ซึ่งนำไปสู่กระแสการย้ายถิ่นของแรงงานราคาถูกอย่างต่อเนื่อง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือแนวคิดนี้เห็นว่า ความแตกต่างด้านอัตราค่าจ้างระหว่างพื้นที่ต้นทางกับพื้นที่ปลายทางเป็นเหตุผลหลักของการย้ายถิ่นของแรงงานจากพื้นที่ซึ่งมีอัตราค่าจ้างแรงงานต่ำไปยังพื้นที่ซึ่งมีอัตราค่าจ้างแรงงานสูง โดยความแตกต่างด้านอัตราค่าจ้างนั้นเกิดจากความแตกต่างด้านอุปสงค์และอุปทานแรงงาน หรือ

กลไกตลาดแรงงานระหว่างพื้นที่ต้นทางกับพื้นที่ปลายทาง ซึ่งตัวแปรอื่น ๆ ล้วนมีบทบาทสำคัญน้อยกว่า ไม่ว่าจะเป็นประสิทธิภาพของแรงงานหรือระดับการก่อตัวเป็นองค์กรของแรงงาน

1.3 การย้ายถิ่นของแรงงานนั้นเป็นเรื่องที่คงดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเกิดดุลยภาพด้านอุปสงค์และอุปทานแรงงานระหว่างสองพื้นที่นั้นหรือในระดับสากล ซึ่งเป็นผลพวงโดยธรรมชาติของการย้ายถิ่นนั่นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในระยะยาวนั้นการย้ายถิ่นจะก่อให้เกิดดุลยภาพใหม่ในระดับสากลในลักษณะที่อัตราค่าจ้างที่แท้จริงเป็นไปอย่างเท่าเทียมกันในทุกประเทศ การย้ายถิ่นแรงงาน โดยสุทธิจะเท่ากับศูนย์เมื่อมีดุลยภาพใหม่เกิดขึ้น

1.4 การย้ายถิ่นข้ามชาติของแรงงาน โดยสุทธิเป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราว และเป็นกลไกหนึ่งในการลดความไม่เท่าเทียมกันในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า แนวคิดสำนักนีโอคลาสสิกมองการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติในมิติทางเศรษฐกิจและการพัฒนา โดยละเลยการวิเคราะห์ในมุมมองบทบาทของภาครัฐและไม่พิจารณาถึงสาเหตุปัจจัยเชิงสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่น นอกจากนี้ทฤษฎีการย้ายถิ่นของกลุ่มนีโอคลาสสิกมีแนวโน้มไม่สอดคล้องกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในปัจจุบันบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องการย้ายถิ่นของแรงงานจากประเทศที่มีระดับการพัฒนาต่ำไปสู่ประเทศที่มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่า เมื่อพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันกลับมีลักษณะความสัมพันธ์ที่ตรงข้ามกับแนวคิดของกลุ่มนีโอคลาสสิก ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงปี 2533 – 2548 มีแรงงานจากประเทศสิงคโปร์ จำนวนมากถึง 165,666 คน ได้ย้ายถิ่นไปทำงานยังประเทศจีน ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในการขาดแรงงานข้ามชาติจากชาติอาเซียน (Chalamwong & Rodsomboon, 2007, p. 4) เมื่อพิจารณาผลการจัดอันดับการพัฒนากองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF, 2012) กลับพบว่าประเทศสิงคโปร์ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ประเทศจีนกลับถูกอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (Developing country) เป็นต้น

2. แนวคิดเชิงโครงสร้างที่มองย้อนประวัติศาสตร์ (The historical - structuralist approach) เป็นแนวคิดที่มองว่าการย้ายถิ่นข้ามชาติของกลุ่มประชากรในประเทศต่าง ๆ นั้นเกิดจากความไม่เท่าเทียมกัน อันเกิดจากโครงสร้างทางทรัพยากรและพลังอำนาจต่าง ๆ ในแต่ละประเทศ และประกอบกับนโยบายเข้าประเทศของประเทศผู้รับนั้น ถือเป็นตัวผลักดันและถือเป็นแรงดึงดูดประการสำคัญต่อการกำหนดทางเลือกของผู้ย้ายถิ่น มากกว่าที่ผู้ย้ายถิ่นจะมีความเป็นอิสระในการเลือกด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ แนวคิดนี้จึงมองว่าการย้ายถิ่นข้ามชาติเป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานราคาถูกมาสู่แหล่งทุน อันนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันและเป็นการทุจริตทรัพยากรจากประเทศยากจนไปสู่ประเทศที่ร่ำรวยมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า แนวคิดนี้เน้นความสนใจที่โครงสร้างสังคมที่กดดัน การกระจายอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันในระบบเศรษฐกิจโลก แนวคิดเชิงโครงสร้างที่มองย้อนประวัติศาสตร์นี้ ได้วิจารณ์แนวคิดดุลยภาพทางเศรษฐกิจของสำนักนีโอคลาสสิกว่า การที่มองแต่ละบุคคลว่าสามารถมีทางเลือกได้อย่างอิสระนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เป็นความจริง แท้จริงแล้วความไม่เท่าเทียมกันเกิดจากโครงสร้างทางทรัพยากรและพลังอำนาจต่าง ๆ ในแต่ละประเทศที่แตกต่างกันมาตั้งแต่เดิม

ทั้งแนวคิดของสำนักนีโอคลาสสิกและแนวคิดเชิงโครงสร้างประวัติศาสตร์ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์บนพื้นฐานที่ว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่มีมุมมองเพียงด้านเดียว ซึ่งไม่เพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์วิจารณ์ความเป็นจริงเกี่ยวกับการย้ายถิ่นที่มีความซับซ้อน หลากหลาย โดยแนวคิดของสำนักนีโอคลาสสิก ละเลยมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสาเหตุของการเคลื่อนย้ายและมุมมองในด้านบทบาทของภาครัฐ ในขณะที่แนวคิดเชิงโครงสร้างที่มองย้อนประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญเรื่องทุนซึ่งเป็นตัวกำหนดทุกอย่าง แต่ให้ความสำคัญต่อเป้าหมายและการกระทำของแต่ละคนและกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องน้อยเกินไป

3. แนวคิดเชิงระบบการย้ายถิ่น (Migration systems approach) เพื่อสนองตอบต่อข้อวิจารณ์ต่าง ๆ ดังกล่าว แนวคิดใหม่ซึ่งรู้จักกันในนามของแนวคิดเชิงระบบของการย้ายถิ่นจึงเกิดขึ้น โดยประสานแนวคิดและมุมมองของทั้งสองแนวคิดที่กล่าวมาเข้าด้วยกัน โดยพิจารณาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International migration) ในรูปแบบระบบการย้ายถิ่นต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงประสานต่อกันและมีปฏิสัมพันธ์ (Inter-action) ซึ่งกันและกัน สามารถสร้างกรอบการวิเคราะห์หมิติความสัมพันธ์ระหว่างกระแสการไหลของคนและกระแสอื่น ๆ เช่น กระแสทุน สินค้า และเทคโนโลยี โดยเน้นให้เห็นกระแสของสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวในเชิงของความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ เช่น การล่าอาณานิคม อิทธิพลทางการเมือง การแทรกซึมทางวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งสามารถทำให้เข้าใจปัจจัยแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและประชากรได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเชิงระบบการย้ายถิ่นยังช่วยให้เข้าใจถึงการไหลเวียนของประชากรและการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงทิศทางระหว่างประเทศผู้ส่งและประเทศผู้รับในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางโลกาภิวัตน์ (Castles, 1994, p. 2) กล่าวคือ เมื่อเริ่มมีการย้ายถิ่นเมื่อใดก็จะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ที่ย้ายออกและพื้นที่ที่ย้ายเข้าทั้งในรูปของคน ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสังคม และการไหลเวียนของวัฒนธรรม ในทั้งสองทิศทางหรือทั้งสองพื้นที่อย่างถาวร

นอกจากนี้ แนวคิดเชิงระบบการย้ายถิ่นยังตีความรวมไปถึงกระแสการย้ายถิ่นที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้างทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค (Castles, 1994, p. 3) โครงสร้างระดับมหภาค หมายถึง ปัจจัยทางด้านสถาบัน เช่น เศรษฐศาสตร์การเมืองของตลาดโลก ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและกฎหมาย โครงสร้างทางการบริหารและมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐนำมาใช้ในการควบคุมการเคลื่อนย้ายแรงงาน ส่วนโครงสร้างระดับจุลภาค หมายถึง เครือข่ายและการปฏิบัติที่ไม่เป็นทางการที่ได้รับการพัฒนาโดยผู้ย้ายถิ่นและโดยชุมชน เพื่อแก้ไขผลพวงของการย้ายถิ่น โดยเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการจะผูกมัดผู้ย้ายถิ่นและผู้ที่ไม่ได้ย้ายถิ่นเข้าด้วยกันอย่างซับซ้อน โดยอาศัยบทบาททางสังคมและความสัมพันธ์ส่วนตัว (Castles, 1994, p. 3) โดยที่โครงสร้างระดับมหภาคและจุลภาคดังกล่าวจะถูกนำมาเชื่อมโยงกันทุกระดับและถูกตรวจสอบทุกแง่มุมของกระบวนการย้ายถิ่น

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการย้ายถิ่นเชิงระบบมาเป็นกรอบในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว โดยวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเคลื่อนย้ายแรงงานทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่กระตุ้นหรือผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

5. ปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

แรงงานข้ามชาติ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศหนึ่งสู่อีกประเทศหนึ่ง สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการเคลื่อนย้ายลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในแทบทุกภูมิภาคของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ ที่การสื่อสารและการคมนาคมมิได้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของมนุษย์ ดังเช่นอดีตที่ผ่านมา

ปัจจุบันมีองค์กรระหว่างประเทศและนักวิชาการจำนวนมากได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ อาทิ ธนาคาร โล (2012, หน้า 7-22) อธิบายว่า ปัจจัยที่ขับเคลื่อนการย้ายถิ่นทั่วโลกสามารถแบ่งได้ 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ปัจจัยที่ขับเคลื่อนการย้ายถิ่นของธนาคารโลก

ปัจจัยที่ขับเคลื่อนการย้ายถิ่น	ปัจจัยผลักดัน ในประเทศผู้ส่งแรงงาน	ปัจจัยดึงดูด ในประเทศผู้รับแรงงาน
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	- การว่างงานสูง - อุปทานแรงงานส่วนเกิน - รายได้เปรียบเทียบต่ำ - ค่าจ้างเปรียบเทียบต่ำ - เศรษฐกิจถดถอย	- การว่างงานต่ำ - การขาดแคลนแรงงาน - รายได้เปรียบเทียบสูง - ค่าจ้างเปรียบเทียบสูง - เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ
ปัจจัยด้านสังคม	- โครงสร้างประชากรอายุน้อย - ความเสี่ยงต่อการเกิด วิกฤตการณ์และภัยพิบัติ	- ประชากรสูงอายุ - ความมั่นคงและปลอดภัยโดย เปรียบเทียบ
ปัจจัยด้านการเมือง	- ความไม่มีเสถียรภาพทาง การเมืองหรือวิกฤตการณ์	- ความมีเสถียรภาพทาง การเมือง

ที่มา: ธนาคารโลก (2012, หน้า 7)

นอกจากนี้ ธนาคารโลก (2012, หน้า 11) ระบุว่า ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศหลักในฐานะผู้รับแรงงานจากกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยทั่วไปประเทศไทยมีค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่าที่ผู้ย้ายถิ่นจะสามารถหาได้จากประเทศอื่น ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยประเทศไทยมีโครงสร้างประชากรสูงอายุ ซึ่งเป็นข้อจำกัดขนาดของกำลังแรงงาน รวมทั้งเศรษฐกิจไทยยังอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมและบริการ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวประกอบกับระดับการศึกษาที่สูงขึ้นและตำแหน่งงานที่ต้องการทักษะที่สูงขึ้น ซึ่งจะดึงแรงงานในประเทศออกจากงานที่ต้องใช้แรงงานและทักษะที่ต่ำกว่า ดังนั้นอุตสาหกรรมที่เน้นใช้แรงงานเข้มข้นจึงหันไปพึ่งพาแรงงานข้ามชาติมากขึ้น เพื่อควบคุมต้นทุนการผลิตให้อยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้เพื่อรักษาความสามารถในการแข่งขัน ในทางตรงกันข้าม สำหรับประเทศอื่น ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงนั้น มีปัจจัยหลาย ๆ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการย้ายถิ่นออก ซึ่งรวมถึงระดับความยากจนที่มีอยู่อย่างมาก การว่างงาน หรือการทำงานต่ำกว่าศักยภาพ รวมทั้งประชากรที่มีอายุน้อย ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

สอดคล้องกับ นฤมล นิราทร (2555, หน้า 1) ที่มองว่า ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการย้ายถิ่นของแรงงานไร้ฝีมือในประเทศไทยใน 3 มิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยจำแนก

ปัจจัยดังกล่าวออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ปัจจัยดึง คือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการพัฒนา การขาดแคลนแรงงาน การปรับเปลี่ยนในโครงสร้างประชากร และความต้องการของตลาดแรงงาน รวมทั้งเครือข่ายที่มีอยู่ในประเทศปลายทาง และ 2. ปัจจัยผลัก ได้แก่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำ อัตราการว่างงานสูง ค่าจ้างต่ำ นโยบายการส่งออกแรงงาน และปัจจัยทางการเมือง

เช่นเดียวกันกับ เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์ (2540, หน้า 123) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นไว้ว่า โดยทั่วไปนั้นบุคคลมักผูกพันกับเครือญาติ สังคม และท้องถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นทุนอยู่แล้ว ดังนั้นบุคคลที่พอใจสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสถานะด้านอื่น ๆ ในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่จึงมักไม่คิดที่จะละทิ้งถิ่นฐานและญาติมิตรไปอาศัยอยู่ในท้องถิ่นอื่น ในทางตรงกันข้าม หากโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของถิ่นกำเนิดที่อาศัย ไม่เปิดโอกาสให้บุคคลเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนได้ตามที่มุ่งหวัง หรือหากสถานะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสถานะด้านอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่เป็นผลให้ไม่สามารถคงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไว้ในระดับที่ตนพอใจได้ บุคคลย่อมต้องการย้ายถิ่นฐานไปอาศัยอยู่ในถิ่นอื่นที่คาดว่าสถานภาพของตนจะดีขึ้นกว่าเดิม โดยปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันการย้ายถิ่น รายละเอียดดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันของ เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์

ปัจจัยดึงดูดการย้ายถิ่น	ปัจจัยผลักดันการย้ายถิ่น
- ได้ค่าจ้างสูงขึ้น	- หางานยาก
- ได้งานที่เลือกโดยสมัครใจหรืองานที่พอใจ	- ไม่มีงานที่เหมาะสม
- มีที่พักอาศัยดี	- ได้รับแรงกดดันจากครอบครัวอย่างมาก
- มีโอกาสด้านการศึกษาสูง	- ไม่พอใจความสัมพันธ์ทางสังคม
- ได้รับบริการชุมชนที่ดีขึ้น	- ไม่พอใจสถาบันของท้องถิ่น
- ชีวิตด้านการสังคมดีขึ้น	- ไม่พอใจสภาพด้านเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ การเมือง

ที่มา: เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์ (2540, หน้า 123)

นอกจากนี้การศึกษาของ สุพัตตรา ตันติจิริยาพันธ์ (2555) เกี่ยวกับปัจจัยในกระบวนการเข้าสู่การเป็นแรงงานข้ามชาติระดับล่างของผู้อพยพชาวพม่าในจังหวัดเชียงใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในมิติการเมือง ความขัดแย้งภายในรัฐและปัญหาชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้แรงงานพม่าเคลื่อนย้ายมาทำงานยังประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยสามารถจำแนกปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นได้ออกเป็น 2 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจจัยภายในบริบทของประเทศต้นทาง ได้แก่

1.1 สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและชนกลุ่มน้อย และความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชนโดยตรง โดยผู้ศึกษามองว่าปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นที่ส่งผลให้เกิดปัจจัยด้านอื่น ๆ ตามมา

1.2 อาชีพ วิธีการผลิตและรายได้ เนื่องจากความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ กล่าวคือแรงงานไม่มีศักยภาพในการผลิตให้ได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ และไม่มีสิทธิในการครอบครองที่ดินได้ตามกฎหมาย ซึ่งส่งผลต่อรายได้ในการดำรงชีวิต

1.3 สถานภาพทางสังคม สถานภาพของชนกลุ่มน้อยถือว่าเป็นพลเมืองชั้นสองที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษจากรัฐบาล เนื่องจากความหวาดกลัวที่จะถูกต่อต้านซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐบาล

1.4 บริบททางสังคมภายในประเทศ โดยเฉพาะด้านการศึกษาและบริการสาธารณสุข ซึ่งมีข้อจำกัดในการเข้าถึงประชาชน

2. ปัจจัยบริบทในประเทศปลายทาง ได้แก่

2.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่สูงกว่า ค่าจ้างสูง และขาดแคลนแรงงานระดับล่าง

2.2 ปัจจัยด้านนโยบายแรงงานและการบริหารแรงงานข้ามชาติ กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับแรงงานต่างด้าวและคนเข้าเมืองของไทยเอื้อต่อการใช้แรงงานข้ามชาติ

2.3 ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม มีความคล้ายคลึงกันระหว่างประเทศปลายทางและภูมิภาคหรือถิ่นฐานเดิมของแรงงานข้ามชาติ

2.4 ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ มีภูมิประเทศที่เชื่อมต่อถึงกัน ลักลอบเข้ามาได้ง่าย

สอดคล้องกับงานของ พิทยา พุสสาย (2554) พบว่า สาเหตุการย้ายถิ่นของแรงงานจากพม่าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบไปด้วย 1. ปัจจัยผลักดัน ได้แก่ ความขัดแย้งทางการเมือง ผลกระทบจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การบังคับใช้แรงงาน ยึดที่ดิน เรียกเก็บเงินภาษี และการใช้ความรุนแรงจากผู้มีอำนาจ 2. ปัจจัยดึงดูด ได้แก่ 1. นโยบายที่มีลักษณะผ่อนผันในการจัดการแรงงานข้ามชาติ สภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีอาณาติดต่อกัน และสภาพบริบททางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน

จากการศึกษาของ พัชราวลัย วงศ์บุญสิน (2552, หน้า 43) ได้มีการกล่าวถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อมว่ามีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ และมองว่าการศึกษาวิจัยการย้ายถิ่นนั้น ปัจจัยที่มักนำมาพิจารณาศึกษามากเป็นปัจจัยที่มีลักษณะเป็นคู่ตรงข้าม ปრაภฏดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ปัจจัยหลักและปัจจัยดึงดูดการย้ายถิ่นของ พืชราวลัย วงศ์บุญสิน

มิติ	ปัจจัยผลักดัน	ปัจจัยดึงดูด
ด้านเศรษฐกิจ	ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำชบเซา ความยากจน ปัญหาการว่างงาน อุปสงค์ในตลาดงาน มีน้อย ค่าจ้างต่ำ	เศรษฐกิจเฟื่องฟูรุ่งเรือง อุปสงค์ใน ตลาดงานมีมาก ค่าจ้างสูง การขาด แคลนแรงงาน
ด้านสังคม	การแบ่งชั้นวรรณะทางสังคม การปิดกั้น โอกาสในการยกฐานะทางสังคม	ความเสมอภาคทางสังคม การเปิด โอกาสในการยกฐานะทางสังคม
ด้านการเมือง	ภาวะสงครามกลางเมือง ขาดเสถียรภาพ ทางการเมือง การกดขี่จากรัฐบาล	เสถียรภาพทางการเมือง
ด้าน สิ่งแวดล้อม	ภัยพิบัติทางธรรมชาติ มลภาวะ พื้นดิน แห้งแล้ง	พื้นดินและธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การดำรงชีวิต

ที่มา: พืชราวลัย วงศ์บุญสิน (2552, หน้า 44)

จากการศึกษาของนักวิชาการเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในการไปทำงานยังต่างประเทศ อาทิ มิซึชิ แสงจันทร์ทะวงค์ (2550) อธิบายว่า ปัจจัยผลักดันที่มีอิทธิพลต่อการไปทำงานต่างประเทศของแรงงานข้ามชาติลาวมากที่สุด คือ ค่าจ้างภายในประเทศอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 99.0) รองลงมาคือ ความต้องการยกฐานะของตนเองให้ดีขึ้น (ร้อยละ 96.5) หางานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของตนเองทำในประเทศได้ยาก (ร้อยละ 89.9) และความยากจน ขาดที่ดินทำกิน (ร้อยละ 85.7) ตามลำดับ โดยปัจจัยดึงดูดที่มีอิทธิพลต่อการไปทำงานต่างประเทศของแรงงานข้ามชาติลาวมากที่สุด คือ มีโอกาสหารายได้เพื่อสะสมเงินเก็บไว้ (ร้อยละ 97.2) รองลงมาคือ อัตราค่าจ้างที่ได้รับในต่างประเทศสูงกว่าภายในประเทศ (ร้อยละ 95.5) เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ (ร้อยละ 94.8) และความต้องการพัฒนาทักษะฝีมือของตนเองให้ดียิ่งขึ้น (ร้อยละ 90.9) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ปัจจัยที่มีผลในการไปทำงานต่างประเทศแรงงานข้ามชาติลาวของ มิซึชิ แสงจันทร์ทะวงค์

ปัจจัยผลักดัน	%	ปัจจัยดึงดูด	%
ค่าจ้างภายในประเทศอยู่ในระดับต่ำ	99.0	มีโอกาสหารายได้เพื่อสะสมเงินเก็บไว้	97.2

ความต้องการยกฐานะของตนเองให้ดีขึ้น	96.5	อัตราค่าจ้างที่ได้รับในต่างประเทศสูงกว่าภายในประเทศ	95.5
หางานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของตนเองทำในประเทศได้ยาก	89.9	เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ	94.8
ความยากจน ขาดที่ดินทำกิน	85.7	ความต้องการพัฒนาทักษะฝีมือของตนเองให้ดีขึ้น	90.9
อัตราการว่างงานในประเทศลาวอยู่ในระดับสูง	84.3	ความต้องการแรงงานในต่างประเทศมีสูง	89.5
ค่านิยมการไปทำงานยังต่างประเทศ	78.0	ชีวิตความเป็นอยู่ในต่างประเทศสะดวกสบายกว่าในประเทศลาว	78.7
ความเสื่อมโทรมทางด้านสภาพแวดล้อมไม่สามารถเพาะปลูกได้	60.6	มีสิทธิเสรีภาพมากกว่าอยู่ในประเทศลาว	64.8
มีปัญหาหนี้สิน	58.5	-	-
การได้รับการส่งเสริมของรัฐบาลลาวในการส่งคนไปทำงานต่างประเทศ	52.3	-	-
สภาพความเป็นอยู่ในประเทศลาวไม่น่าอยู่	16.7	-	-
ความบิบบั้้นทางการปกครองในประเทศลาว	3.8	-	-

ที่มา: ปรับปรุงจาก มีชัย แสงจันทร์ทะวงศ์ (2550, หน้า 58)

สอดคล้องกับ สุทธิยา คำวงสา (2554) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้แรงงานลาวตัดสินใจมาทำงานยังประเทศไทย พบว่า ความยากจน ขาดที่ดินทำกิน ต้องการยกฐานะตนเองให้ดีขึ้น และต้องการพัฒนาทักษะฝีมือของตนเองให้ดีขึ้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานลาวเกิดการย้ายถิ่น รายละเอียดดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 สาเหตุที่ทำให้แรงงานลาวตัดสินใจไปทำงานในประเทศไทยของ สุทธิยา คำวงสา

สาเหตุการย้ายถิ่น	ระดับความคิดเห็น
มีความยากจน ขาดที่ดินทำกิน	มาก

การว่างงานในประเทศลาวจึงไม่สามารถหางานทำในประเทศได้	ปานกลาง
ค่าจ้างในประเทศลาวต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศไทย	ปานกลาง
ต้องการยกฐานะของตนเองให้ดีขึ้น	มาก
สภาพความเป็นอยู่ภายในประเทศลาวเปลี่ยนไป	น้อย
ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลลาวให้คนไปหางานทำที่ประเทศไทย	ปานกลาง
ต้นทุนการเคลื่อนย้ายไปทำงานในประเทศไทยถูก	ปานกลาง
อัตราค่าจ้างที่ได้รับในประเทศไทยสูงกว่า	ปานกลาง
ต้นทุนการเคลื่อนย้ายกลับประเทศลาวถูก	ปานกลาง
ความต้องการแรงงานในประเทศไทยมีสูง	ปานกลาง
ต้องการพัฒนาทักษะฝีมือของตนเองให้ดีขึ้น	มาก

ที่มา: สุลิยา คำวงสา (2554, หน้า 59-60)

นอกจากนี้ การศึกษาของ ชูพัทธ์ สุทธิสา (2556, หน้า 72-76) ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว นอกเหนือจากมิติทางเศรษฐกิจ สรุปได้ดังนี้

1. สาเหตุทางสังคม เป็นการเข้ามาทำงานตามคำชักชวนของญาติ เพื่อน หรือคนรู้จักที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน โดยแรงงานลาวย้ายมาทำงานก่อนแล้วจึงชักชวนกันตามมา หรือให้ญาติที่ทำงานอยู่ก่อนติดต่อสอบถามจากนายจ้าง แล้วส่งข่าวกลับไปยังครอบครัวของตน หลังจากนั้นแรงงานจึงตัดสินใจย้ายตามมา สาเหตุทางสังคมนี้เป็นไปตามทฤษฎีเครือข่ายการย้ายถิ่น (Migrant network theory) การที่แรงงานมีญาติพี่น้อง หรือเพื่อนในชุมชนย้ายมาทำงานอยู่ก่อนและชักชวนกันตามมาเป็นเครือข่ายทางสังคมเชื่อมโยงผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการเข้ามาของแรงงาน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเชื่อมโยงกับตัวแรงงานและญาติ หรือเพื่อน ผ่านระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เพื่อน และคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน เครือข่ายนี้จะช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเข้ามาของแรงงาน ซึ่งวิธีการแบบนี้เป็นการลดต้นทุนจากการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานทั้งในรูปตัวเงินและต้นทุนทางสังคม และลดความเสี่ยงซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการถูกหลอกลวง ใดๆ ก็ตาม รูปแบบการย้ายถิ่นลักษณะดังกล่าว ถึงแม้จะส่งผลดีต่อแรงงาน แต่อยู่นอกเหนือการควบคุมของภาครัฐ ซึ่งอาจเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา โดยเฉพาะปัญหาการค้า “ทาสสมัยใหม่” ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน

2. สาเหตุทางวัฒนธรรม นอกจากสาเหตุทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทยแล้วพบว่า มีแรงงานกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาทำงานเนื่องจาก

ทัศนคติ ค่านิยมที่ต้องการเดินทางไปต่างประเทศ ต้องการทำงานในลักษณะ “งานสบาย รายได้ดี” ส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นสาวที่มีอายุระหว่าง 16-20 ปี ที่เข้ามาเป็นแรงงานเพราะต้องการเห็นความทันสมัยในประเทศไทย ทำให้เกิดแรงจูงใจที่อยากเคลื่อนย้ายแรงงาน อย่างไรก็ตาม สาเหตุด้านทัศนคติค่านิยมนี้มักควบคู่กับสาเหตุเรื่องความยากจนของครอบครัว ทำให้เป็นแรงผลักดันให้วัยรุ่นชาวลาวเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทย

3. สาเหตุทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความยากจน ไม่มีงานทำ มีหนี้สิน เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานลาวตัดสินใจเคลื่อนย้ายมาทำงานยังประเทศไทย เนื่องจากเป็นทางเลือกหนึ่งในการหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวที่ยังอาศัยอยู่ สปป.ลาว ซึ่งนับเป็นการเลือกเพื่อการอยู่รอดของแรงงานและครอบครัว เนื่องจากครอบครัวโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและราคาผลผลิตตกต่ำ ขายไม่ได้ราคา จึงเกิดปัญหาหนี้สินตามมา อีกทั้งใน สปป.ลาว เกิดปัญหาการว่างงาน แรงงานจึงต้องการเข้ามาหางานใหม่ที่ได้รับค่าจ้างสูงกว่าในประเทศไทย

การมีรายได้น้อยรวมถึงภาระเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนเป็นสาเหตุรองลงมาที่ทำให้แรงงานข้ามชาติลาวเคลื่อนย้ายแรงงาน รายได้จากการรับจ้างแรงงานใน สปป.ลาว มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่มาทำงานในประเทศไทย กล่าวคือ มีรายได้ไม่เกิน 200,000 กีบต่อเดือน (ประมาณ 800 บาท) สูงสุดเดือนละ 400,000-500,000 กีบ (1,600-2,000 บาทต่อเดือน) และเมื่อมาทำงานในประเทศไทย แรงงานมีรายได้เฉลี่ยต่อคนวันละประมาณ 170-250 บาท (ประมาณ 42,500-62,500 กีบต่อวัน)

สอดคล้องกับงานของ Changpitikoun (2008, pp. 48-50) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานเด็กจาก สปป.ลาว เข้ามาสู่ประเทศไทย มีดังต่อไปนี้

1. ความยากจน ความยากลำบากทางเศรษฐกิจ และปัญหาหนี้สิน (Poverty, economic hardship and debt) แรงงานส่วนใหญ่ใน สปป. ลาว อยู่ในภาคเกษตรกรรม เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตมักเกิดการว่างงานตามฤดูกาล (Seasonal unemployment) ทำให้แรงงานขาดรายได้ในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากนี้แรงงานลาวที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น รับจ้างทั่วไป มักได้รับค่าจ้างต่ำจนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพและนำไปสู่ปัญหาหนี้สินตามมา

2. โอกาสในการทำงาน (Job opportunity) เนื่องจากครอบครัวยากจน และวุฒิการศึกษาต่ำ จึงส่งผลให้แรงงานลาวมีโอกาสหางานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของตนเองได้ลำบาก จึงเป็นสาเหตุผลักดันในแรงงานเหล่านั้นย้ายถิ่นข้ามมายังประเทศไทย ซึ่งมีโอกาสหางานทำเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง

3. เครือข่ายทางสังคม (Social network) แรงงานลาวโดยส่วนใหญ่ย้ายถิ่นมาทำงานยังประเทศไทยได้นั้น เกิดจากการชักชวนของเพื่อนหรือญาติที่เข้ามาทำงานยังประเทศไทยอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ให้การช่วยเหลือของแรงงานลาวในการย้ายถิ่นและหางานทำได้ดีเป็นอย่างดี

4. วัฒนธรรม (Culture) แรงงานส่วนใหญ่ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นมีความต้องการอยาก رؤ้อยากเห็นและต้องการผจญภัยในเมืองที่มีความทันสมัย

จากการทบทวนงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ ผู้วิจัยกำหนดปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวเป็น 4 ด้าน คือ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยจำแนกปัจจัยออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ปัจจัยผลักดัน (Push factor) หมายถึง ปัจจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นใน สปป.ลาว ซึ่งผลักดันให้แรงงานต้องการย้ายถิ่นมายังประเทศไทย และ 2. ปัจจัยดึงดูด (Pull factor) หมายถึง ปัจจัยซึ่งมีคุณลักษณะน่าดึงดูดใจ กระตุ้นจูงใจให้แรงงานย้ายถิ่นมายังประเทศไทย

6. ขั้นตอนการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

ขั้นตอนการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน (Castles & Miller, 1993 อ้างถึงใน ชูศักดิ์ สุทธิสา, 2556, หน้า 6-7) ดังนี้

6.1 ขั้นตอนการเริ่มย้ายถิ่น ได้แก่ การตัดสินใจย้ายถิ่น ซึ่งมีสาเหตุของการย้ายถิ่นหลายประการ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจของแรงงาน เช่น การไม่มีสิทธิครอบครองที่ดิน การได้ค่าแรงที่สูงกว่าในประเทศปลายทาง ด้านการเมือง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต้นทางกับประเทศที่แรงงานย้ายไป ด้านสังคม ได้แก่ การถูกชักนำโดยคนรู้จัก เช่น เพื่อน ครอบครัว เครือญาติที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ค่านิยมที่ต้องการเดินทางโดยเฉพาะวัยรุ่นหนุ่มสาวที่ต้องการไปต่างประเทศ หรือเรียกว่าวัฒนธรรมแห่งการย้ายถิ่น (Culture of migration) และระบบกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายของประเทศต้นทางที่มีนโยบายส่งออกแรงงานไปทำงานในต่างประเทศ

6.2 ขั้นตอนระหว่างการเดินทาง ได้แก่ กระบวนการเดินทางและการอำนวยความสะดวก คือ การเสียค่าใช้จ่ายระหว่างการเคลื่อนย้ายแรงงาน ค่าเดินทาง ค่านายหน้าและเงินค่าหัวที่ผู้ย้ายถิ่นจะต้องจ่ายให้ผู้อำนวยความสะดวก ระบบนโยบายของรัฐที่จะควบคุมและส่งเสริมการส่งออกแรงงาน เช่น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจทางการค้าระหว่างประเทศ ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรในกลุ่มประเทศเป็นไปได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น ระบบสังคม ได้แก่ ระบบการจัดหางานที่มีอยู่ทั้ง โดยถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ระบบวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับ

นายหน้า ค่านิยม ความเชื่อส่วนบุคคล (คนรู้จักกัน) มากกว่าเครือข่ายทางการ (บริการของรัฐ) ในการจัดการเดินทาง

6.3 ขั้นตอนปลายทาง เมื่อแรงงานได้พำนักอยู่ในประเทศที่เคลื่อนย้ายแรงงานไป ผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นทั้งการทำงานและการดำรงชีวิต รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย การทำสัญญาจ้างงาน การส่งเงินกลับให้แก่ ครอบครัวหรือญาติพี่น้องของแรงงาน

7. ขั้นตอนการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

แรงงานข้ามชาติลาวมีการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนมายังประเทศไทย แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

7.1 ขั้นตอนการย้ายถิ่น ก่อนเดินทางมาที่ประเทศไทยแรงงานลาวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ จึงเกิดการว่างงานตามฤดูกาล ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวแรงงานขาดรายได้ในการเลี้ยงชีพ นอกจากนี้อาชีพเกษตรกรรมจกต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม หากเกิดภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้งหรืออุทกภัย จะส่งผลให้ผลผลิตทางเกษตรได้รับความเสียหาย ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ จึงทำให้มีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการยังชีพ โดยเหตุผลในการเดินทางมาทำงานยังประเทศไทย เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของ สปป.ลาว มีปัญหาการว่างงานสูง แรงงานได้รับค่าตอบแทนต่ำ แหล่งงานกระจุกตัวอยู่ในเขตชุมชนเมืองซึ่งอยู่ห่างไกลจากที่อยู่อาศัย และแรงงานลาวมองว่าที่ประเทศไทยมีโอกาสหางานทำและได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่า นอกจากนี้สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวลาวมีความสัมพันธ์และมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับคนไทยอีกทั้งค่านิยมของคนลาวที่ต้องการเดินทางไปเมืองที่มีเจริญและมีความทันสมัย (จันทร์เพ็ญ เกตุสำโรง, 2557, หน้า 54-55)

7.2 ขั้นตอนการข้ามแดน แรงงานลาวมีรูปแบบการข้ามแดนมายังประเทศไทย แบ่งเป็น 3 ลักษณะ (ชูพักตร์ สุทธิสา, 2556, หน้า 77-81) ดังต่อไปนี้

7.2.1 กลุ่มที่เข้ามาตามข้อตกลงว่าด้วยการจ้างงานแรงงานต่างด้าวระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่สัญญา (Memorandum of Understanding: MOU) แรงงานที่เข้ามาตามระบบ MOU ส่วนใหญ่พบในโรงงานที่เป็นบริษัทขนาดใหญ่และมีการบริหารจัดการแรงงานที่ค่อนข้างเป็นระบบ เช่น โรงงานผลิตและแปรรูปเนื้อไก่ โรงงานผลิตรองเท้า ซึ่งการนำเข้าของแรงงานผ่านการนำเข้าโดยวิธีการผ่านรัฐต่อรัฐ โดยติดต่อไปที่บริษัทจัดหางานเพื่อยื่นคำร้องขอให้มีการนำเข้าแรงงานจาก สปป.ลาว จากนั้นจะมีนายหน้าซึ่งเป็นคนลาวเป็นคนหาแรงงานและจัดส่งมาให้ โดยในการเข้ามาทำงานในประเทศไทยแรงงานจะต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด 18,000 บาท ซึ่งแรงงานเองก็ไม่ทราบว่าเป็นค่าใช้จ่ายเรื่องอะไรบ้างแต่ก็ยินดีจ่าย ซึ่งทางโรงงานเป็นคนออกให้ก่อน แต่บางคน

ต้องจ่ายค่านายหน้าในหมู่บ้านที่เป็นคนติดต่อให้เพิ่มเป็นจำนวนคนละ 1,000 - 3,000 บาท เมื่อแรงงานได้มาทำงานแล้วโรงงานจึงจะหักคืนเดือนละ 700-750 บาท จนกว่าจะใช้หนี้หมด ซึ่งในการส่งแรงงานเข้ามาทำงานนั้น ทางบริษัทจัดหางานที่ สปป.ลาว และโรงงานจะมีการทำสัญญาร่วมกันในการประกันความเสี่ยงต่อการหลบหนีของแรงงาน กล่าวคือ หากแรงงานเข้ามาทำงานไม่ถึง 6 เดือนแล้วมีการหลบหนี ทางบริษัทนายหน้าจะต้องเป็นคนรับผิดชอบค่าเสียหายทั้งหมด แต่หากเกิน 6 เดือนไปแล้วหากเกิดปัญหาเกี่ยวกับแรงงานทุก ๆ กรณีทางโรงงานจะเป็นคนรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม ก่อนมีการนำแรงงานเข้ามา ทางบริษัทจะมีการสัมภาษณ์งาน พร้อมทั้งมีการตรวจสอบจากตัวแรงงานด้วยว่านายหน้ามีวิธีการชักชวนในการเข้ามาทำงานอย่างไร ซึ่งหากพบว่านายหน้าให้ข้อมูลที่เป็นเท็จมากเกินไป ทางเจ้าหน้าที่ก็จะมีการพูดคุยเพื่อให้ข้อเท็จจริงกับแรงงาน พร้อมทั้งตัดเดือนทางบริษัทนายหน้าด้วย

7.2.2 กลุ่มที่เข้ามาและพิสูจน์สัญชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี (กรม.) กลุ่มนี้พบในโรงงานขนาดกลางแต่มีการจัดระบบในการจัดการแรงงาน เช่น โรงงานผลิตอุปกรณ์ประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ มีแรงงานบางส่วนยังไม่ขึ้นทะเบียนและไม่มีใบอนุญาตในการทำงาน แรงงานลาวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีการเข้าเมืองผิดกฎหมายที่เข้ามาโดยถือวีซ่านักท่องเที่ยวที่อยู่ในประเทศได้ 1 - 3 เดือน แล้วเข้ามาทำงานในโรงงาน เมื่อภาครัฐประกาศผ่อนผันโดยการพิสูจน์สัญชาติเพื่อให้สามารถทำงานในประเทศแบบชั่วคราวได้ นายจ้างจึงพาไปจดทะเบียนเพื่อปรับให้เป็นแรงงานถูกกฎหมาย แรงงานกลุ่มนี้จะได้รับอนุญาตให้อยู่ในประเทศไทยได้ 1 ปี หลังจาก 1 ปี ต้องขอใบอนุญาตทำงานจากกระทรวงแรงงานจึงจะสามารถอยู่ในประเทศไทยได้แบบปีต่อปี การอยู่ในประเทศชั่วคราวนี้จะได้รับอนุญาตทำงานเป็น “บัตรสีชมพู” ซึ่งงานที่สามารถทำได้ มี 2 อาชีพ คือ งานกรรมกรและคนรับใช้ในบ้าน และต้องปรับเปลี่ยนสถานะโดยการพิสูจน์สัญชาติจาก สปป.ลาว ปี พ.ศ. 2549 รัฐบาลได้เปิดให้แรงงานและผู้ติดตามมารายงานตัวและขึ้นทะเบียนเพื่อส่งชื่อไป สปป.ลาว พิสูจน์และรับรองสถานะ จึงจะได้รับเอกสารรับรองสถานะเป็นหนังสือเดินทางชั่วคราว (Temporary passport) หรือเอกสารรับรองบุคคล (Certificate of identity) และเมื่อขออนุญาตทำงานจึงจะได้รับใบอนุญาตทำงานเป็น “บัตรสีเขียว”

7.2.3 กลุ่มที่เข้ามาออกกฎหมาย กลุ่มนี้พบในโรงงานขนาดกลางและโรงงานขนาดเล็กที่มีระบบการจัดการแรงงานที่ไม่ดีนัก แรงงานกลุ่มนี้มีวิธีการเข้ามา 3 ลักษณะ

7.2.3.1 กลุ่มแรงงานที่เข้ามาทางด่านประเพณี (จุดผ่อนปรน) หรือทำข้ามเรือที่รัฐอนุญาตให้ประชาชนไทย-ลาวสองฝั่งแม่น้ำโขงข้ามไปมาเพื่อการแลกเปลี่ยนค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ

7.2.3.2 กลุ่มแรงงานที่เข้าเมืองในรูปแบบนักท่องเที่ยว ซึ่งมีระยะเวลาที่อยู่ได้ 1-3 เดือน หลังจากนั้นก็จะทำงานในประเทศไทยต่อไป การเข้ามาแบบนี้แรงงานเล่าว่าเดินทางง่าย

ไม่มีความลำบากหรือยุ่งยากเพราะทำธุรกรรมเกี่ยวกับการเดินทางเข้าประเทศ แต่เมื่อทำงานต่อในประเทศไทยแรงงานกลุ่มนี้ก็ต้องกลายเป็นแรงงานนอกกฎหมายและไม่ได้มาทำการพิสูจน์สัญชาติ อีกทั้งนายจ้างไม่ได้สังเกตเห็นความจำเป็นในการขึ้นทะเบียนแรงงาน นายจ้างกลับใช้วิธีควบคุมแรงงานไม่ให้เดินทางออกนอกสถานประกอบการหากไม่มีความจำเป็น และนายจ้างได้ทำ ความตกลงและรับรู้ร่วมกันกับเจ้าหน้าที่รัฐถึงสถานะของแรงงานกลุ่มดังกล่าว

7.2.3.3 กลุ่มแรงงานที่เข้ามาทำงานในประเทศมากกว่า 10 ปี แรงงานกลุ่มนี้เข้ามาพร้อมกับครอบครัว อาศัยอยู่และเมื่อโตขึ้นก็ทำงานต่อไปในประเทศไทย และกลายเป็นสถานะแรงงานนอกกฎหมาย

7.3 ขั้นการปรับตัวหลังการข้ามแดน หลังจากแรงงานลาวเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยแล้ว แรงงานเหล่านั้นจะต้องปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ทั้งทางด้านสังคม และวัฒนธรรม รวมถึงสภาพการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีความแตกต่างจากถิ่นที่อยู่เดิม แรงงานลาวที่เคลื่อนย้ายมาทำงานในประเทศไทย มีความแตกต่างกันอย่างมาก ระหว่างแรงงานที่เข้ามาทำงานอย่างถูกกฎหมายกับแรงงานที่ลักลอบเข้ามาทำงานและอยู่นอกกฎหมาย โดยในกรณีของแรงงานที่เข้ามาอย่างถูกกฎหมายและขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวอย่างถูกต้องนั้น วิถีชีวิตของแรงงานกลุ่มนี้มักจะอาศัยอยู่กับนายจ้างและคลุกคลีอยู่กับคนในชุมชน ไม่ต้องอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ สามารถจับจ่ายใช้สอยและไปมาหาสู่กับคนไทยในชุมชนได้อย่างอิสระ ซึ่งผิดกับแรงงานที่ลักลอบเข้ามาทำงานเป็นอย่างมาก เนื่องจากแรงงานกลุ่มนี้จะไม่สามารถคลุกคลีอยู่กับชุมชนที่มีผู้คนเป็นจำนวนมากได้นาน เนื่องจากไม่มีหนังสือเดินทางและไม่มีบัตรประจำตัว แรงงานต่างด้าวที่ออกให้อย่างถูกต้องโดยกระทรวงแรงงาน จึงทำให้ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ เนื่องจากหวาดกลัวการจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและถูกผลักดันกับภูมิลำเนาของตนเอง ซึ่งทำให้ขาดรายได้ในการเลี้ยงดูครอบครัว โดยการปรับตัวในวิถีการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติลาวแบ่งเป็น 3 ด้าน (อภิชาติ สุวรรณรัตน์ และเก็ดตวา บุญปรากฏ, 2556, หน้า 139-140) ดังต่อไปนี้

7.3.1 การปรับตัวด้านสังคม ซึ่งการปรับตัวด้านสังคมของแรงงานลาวข้ามแดน เป็นการปรับตัวในเรื่องของการดำเนินชีวิต และการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตในสังคมใหม่ในพื้นที่ของการทำงานที่แตกต่างจากเมื่อครั้งอยู่ สปป.ลาว ในส่วนของความเป็นอยู่ในชุมชนนั้น อาจจะมีปัญหาบ้างเล็กน้อย เนื่องจากแรงงานลาวอาจจะโดนดูถูกชาติพันธุ์เมื่อเข้ามาอยู่ในชุมชน เกิดจากทัศนคติด้านลบที่คนไทยมีต่อคนลาว ความเป็นอยู่ของแรงงานลาวข้ามแดนจะอยู่ร่วมกันเองเป็นส่วนใหญ่ จะไม่ค่อยแยกกันอยู่ เนื่องจากจะต้องคอยดูแลซึ่งกันและกัน สามารถรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งกันและกันได้ดีกว่าที่จะแยกกันอยู่ และรวมไปถึงการมีเพื่อนเป็นคนไทยที่ทำงานด้วยกันและเป็นเจ้าของร้านค้า ที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

7.3.2 การปรับตัวด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ของแรงงานลาวข้ามแดน เป็นชาวพุทธที่ดี มีการบูชาพระ สวดมนต์ในที่พักของตนเอง รวมไปถึงการปรับตัวเรื่องการเดินทางไปทำบุญ และการปรับตัวเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อเข้าสู่สังคมแห่งใหม่ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของแรงงานลาวข้ามแดน

7.3.3 การปรับตัวด้านภาษา สิ่งที่ปรับตัวง่ายที่สุดของแรงงานลาวข้ามแดน กล่าวคือ การใช้ภาษาเนื่องจากการรับสื่อที่เหมือนกันและภาษาที่ใช้มีความคล้ายคลึงกันมากกับภาษาอีสานของประเทศไทย ทำให้ง่ายต่อการปรับตัว แรงงานกลุ่มนี้จะไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องภาษาเมื่อต้องพูดคุยกับเพื่อนแรงงานที่เป็นคนไทยหรือนายจ้าง ไม่มีปัญหาในการติดต่อสื่อสาร อุปสรรคที่พบมีเพียงเล็กน้อยของแรงงานลาวข้ามแดนมีความพยายามปรับตัวมากที่สุดคือ การออกไปพบปะพูดคุยกับคนในชุมชนในช่วงแรกเท่านั้น

ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยแรงงาน

1. กระบวนการทำให้แรงงานกลายเป็นสินค้า

กระบวนการทำให้แรงงานกลายเป็นสินค้า (Labor commodification) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ “แรงงานมนุษย์” ถูกแปลงให้กลายเป็นสินค้า โดยกลไกสำคัญของกระบวนการดังกล่าวคือการตั้งราคา (Price) ให้แก่สิ่งนั้น (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553, หน้า 72) ซึ่งราคาของแรงงานที่รู้จักโดยทั่วไปคือ ค่าจ้าง (Wage)

จากทฤษฎี Commodity Theory Labor ของเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกมองว่า “แรงงานมนุษย์” เป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐานประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับที่ดินและทุน ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับตลาด แลกเปลี่ยนในตลาด โดยมีอุปทาน (Supply) และอุปสงค์ (Demand) เป็นผู้กำหนดราคาหรือค่าจ้าง นอกจากนี้ยังมองว่า “แรงงานมนุษย์” ที่ไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ไม่มีปัจจัยจะช่วยให้ตนเองยังชีพได้ นอกจากจะต้องขายพลังแรงงานของตนให้กับนายทุนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ในสภาพเช่นนี้ แรงงานก็เหมือนกับสินค้าอย่างหนึ่ง ซึ่งมีการเสนอซื้อและขายในราคาที่ถูกระบุโดยประโยชน์ใช้สอยของแรงงาน และต้นทุนในการผลิตแรงงานขึ้นมา (การผลิตทดแทนแรงงานขึ้นมาในระดับที่พอให้แรงงานยังชีพอยู่ได้) ซึ่งนักวิชาการมาร์กซิสต์ปฏิเสธความน่าเชื่อถือของทฤษฎีดังกล่าว โดยวิจารณ์ว่า การจัดให้แรงงานอยู่ในประเภทเดียวกันกับที่ดินและเงินทุน เป็นการทำให้แรงงานขาดความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) และโต้แย้งว่ามีแต่แรงงานเท่านั้นที่เป็นผู้สร้างมูลค่า ในขณะที่ที่ดินและเงินทุนเป็นเพียงปัจจัยการผลิต นอกจากนี้ นักวิชาการมาร์กซิสต์ยังมองว่าทฤษฎีดังกล่าวเป็นการหาเหตุผลเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเจ้าของปัจจัยการผลิตอยู่ได้ด้วยการขูดรีดจากแรงงาน (วิทยากร เชียงกูล, 2545, หน้า 47-48)

2. กระบวนการทำให้กลายเป็นกรรมาชีพ

กระบวนการทำให้กลายเป็นกรรมาชีพ (Proleterianization) หมายถึง กระบวนการที่ผู้ผลิตขนาดเล็ก ช่างฝีมือ ชาวนา และพ่อค้าในระบบทุนนิยมสูญเสียปัจจัยการผลิต และยากจนลงจนกลายเป็นกรรมาชีพ (Proletariat) หรือเป็นแรงงานและผู้มีรายได้น้อยที่ถูกตัดโอกาสไม่ให้ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ดังนั้นจึงต้องขายพลังแรงงาน (Labor power) ของตนเองให้กับนายทุนเพื่อการอยู่รอด (วิทยากร เชียงกุล, 2545, หน้า 199-200)

จุดเริ่มต้นของกระบวนการทำให้กลายเป็นกรรมาชีพเกิดจากขบวนการล้อมรั้ว (Enclosure) ช่วงศตวรรษที่ 16 ในประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นยุคสมัยที่การค้ามีความเจริญเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก การพัฒนาการของการค้าทำให้เกิดความต้องการใช้ที่ดินในระบบทุนนิยม เจ้าที่ดินจึงผลักดันให้ชาวนาหมดสิทธิ์ในการเพาะปลูกในที่ดินว่างเปล่าหรือหมดสิทธิ์ใช้ที่ดินส่วนกลาง (The common) ชาวนาจึงไม่สามารถเข้าไปใช้ที่ดินว่างเปล่าหรือที่ดินส่วนกลางได้อีกต่อไป โดยผลจากการล้อมรั้วถือเป็นการทำลายชนชั้นชาวนา ทำให้ชาวนายากจนเสียสิทธิ์ใช้ที่ดินส่วนกลางกลายเป็นชาวนาไร้ที่ดิน จึงต้องกลายเป็นแรงงานในชนบทหรือเข้ามาหางานทำในเมือง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของ “ชนชั้นกรรมาชีพ” ในระบบทุนนิยม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549, หน้า 2-3)

จากทฤษฎีว่าด้วยชนชั้นของ Karl Marx ในช่วงยุคทุนนิยมแบบรวมศูนย์ ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดกระบวนการทำให้กลายเป็นกรรมาชีพ (Proletarianization) เป็นกระบวนการที่แรงงานถูกทำให้เกิด “ความเป็นรอง”(Subordination) จากนายทุน มี 2 ขั้นตอน คือ 1. ความเป็นรองอย่างเป็นทางการ (Formal subordination) เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนต้องสูญเสียปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อการอยู่รอด ทำให้ประชาชนเหล่านั้นต้องกลายเป็นแรงงานและถูกกดค่าจ้างจากนายทุน 2. ความเป็นรองที่แท้จริง (Real subordination) เป็นการนำระบบเครื่องจักรมาใช้ในการกระบวนการผลิต ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่าง “แรงงานมนุษย์” กับ “เครื่องจักร” ในเรื่องของทักษะการทำงาน กล่าวคือ การใช้เครื่องจักรในการทำงานมีความสม่ำเสมอในการผลิตมากกว่าแรงงานคน จึงเห็นได้ว่า “ความเป็นรองที่แท้จริง” เป็นเครื่องบ่งชี้ความสัมพันธ์ทางเทคนิคการผลิตในการจัดหาปัจจัยการผลิตเพื่อการสะสมทุน ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้ปัจจัยแรงงานตกอยู่ภายใต้อำนาจของทุนนิยม (Neilson, 2007, p. 94)

ผลจากการสะสมทุน (Capital accumulation) ส่งผลให้ชนชั้นกรรมาชีพมีความยากจนลง สภาพการดำรงชีวิตมีแนวโน้มที่ลดต่ำลง โดยความยากจนของชนชั้นกรรมาชีพ แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท (เมธี เอี่ยมวรา, 2549, หน้า 310-312) ดังนี้

1. ความยากจนสัมพัทธ์ (Relative poverty) หมายถึง รายได้ของชนชั้นกรรมาชีพเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของชนชั้นนายทุนมีแนวโน้มลดต่ำลง

2. ความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute poverty) หมายถึง ค่าจ้างของชนชั้นกรรมาชีพตามความเป็นจริงลดต่ำลง จึงส่งผลกระทบต่อสภาพการดำรงชีวิตของชนชั้นกรรมาชีพเลวร้ายลง

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า กระบวนการทำให้กลายเป็นกรรมาชีพ เป็นวิถีของระบบทุนนิยมในการจำกัดโอกาสการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของแรงงาน จนทำให้แรงงานเหล่านี้ต้องขายแรงงานกลายเป็น “กรรมาชีพ” ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้น (มิชชัย แสงจันทร์ทะวงค์, 2550; สุธิยา คำวงสา, 2554; ชูพัทธ์ สุทธิสา, 2556) พบว่า ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้แรงงานข้ามชาติลาวย้ายถิ่นเข้ามาทำงานยังประเทศไทย คือ การขาดที่ดินทำกิน รายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ทำให้เกิดความยากลำบากทางเศรษฐกิจ จนเกิดปัญหาหนี้สินและความยากจนตามมา

สปป.ลาว แม้จะปกครองในระบอบสังคมนิยม แต่ได้มีการเปิดประเทศเพื่อรับความช่วยเหลือจากนานาชาติ และเปิดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ภายใต้โครงการจินตนาการใหม่ (New Economic Mechanism: NEM) ซึ่งมีการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาชนบทโดยใช้กลไกตลาด สปป.ลาว ในปัจจุบันมีการใช้กฎหมายส่งเสริมว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนปี พ.ศ. 2552 ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชนบทค่อนข้างมาก แม้ที่ดินทั้งหมดเป็นของรัฐ แต่รัฐบาล สปป.ลาว เปิดโอกาสให้มีการสัมปทานเช่าที่ดินโดยนักลงทุนต่างชาติได้ยาวนานถึง 75 ปี การให้สัมปทานการเช่าที่ดินในพื้นที่ขนาดใหญ่ของนักลงทุนต่างชาติทั้งจากเวียดนาม ไทย และจีน (สถานเอกอัครราชทูต ณ เวียงจันทร์ และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ เวียงจันทร์, 2553) ทำให้เกิดทับซ้อนและการแย่งยึดที่ดินของเกษตรกร รวมไปถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างแหล่งพลังงาน และเชื่อนในนามของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จึงนำไปสู่การแย่งยึดที่ดินของเกษตรกรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. การสะสมทุนแบบแรกเริ่ม

การสะสมทุนแบบแรกเริ่ม (Primitive accumulation) เป็นการสะสมความมั่งคั่งโดยนายทุนก่อนสมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดวิถีการผลิตแบบทุนนิยม เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว เกิดการเจริญเติบโตและรวมศูนย์ทุนอยู่ในมือของนายทุน การสะสมทุนแบบแรกเริ่มเกิดจากการที่ผู้ผลิตขนาดย่อม (ชาวนา ช่างฝีมือ) ถูกแยกออกจากปัจจัยการผลิต กล่าวคือ ปัจจัยการผลิตของพวกเขาถูกยึดครองโดยชนชั้นขุนนาง เจ้าที่ดิน พ่อค้า นายทุน และกษัตริย์ การสะสมทุนแบบแรกเริ่มเกิดขึ้นพร้อมกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนแรงงาน ซึ่งมีปัจจัยในการยังชีพเพียงอย่างเดียว คือ การขายพลังแรงงานให้นายทุน รูปแบบของการสะสมทุนแบบแรกเริ่มประกอบด้วย การเปลี่ยนระบบทาสมาเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว (Private Property) การที่ผู้ปกครองขายสัมปทาน การเก็บภาษีให้กับเจ้าภาษีเอกชน การให้กู้ยืมด้วยอัตราดอกเบี้ยระดับสูง

การเก็งกำไร การใช้ลัทธิศักดิน เช่น การให้สิทธิพิเศษกับบริษัทการค้าขนาดใหญ่ การค้าทาส และการล่าอาณานิคม เป็นต้น (วิทยากร เชียงกุล, 2545, หน้า 193)

การสะสมทุนแบบแรกเริ่ม ประกอบด้วย 2 กระบวนการ คือ 1. กระบวนการที่ผู้ผลิตหรือชาวนาถูกขับไล่ออกจากที่ดิน เป็นผู้ไร้ปัจจัยการผลิต (Dispossession) จึงเหลือแต่พลังแรงงาน (Labor power) ไร้เว้าขายในตลาดแรงงานเป็นกรรมสิทธิ์ เป็นชนชั้นไร้สมบัติ 2. คือกระบวนการรวมตัวของเงินทุนจำนวนมากอยู่ในการควบคุมของนายทุนหรือกลุ่มทุน เงินทุนแรกเริ่มจำนวนมากเหล่านี้ ได้มาจากการใช้ความรุนแรงในการยึดดินแดน โป้นทะเล เช่นฆ่าชนพื้นเมือง ปล้นสะดมทรัพย์สินของพวกเขา ตลอดจนการยึดครองอาณานิคม จะเห็นได้ว่าสองกระบวนการนี้มีบทบาทสำคัญในการก่อเกิดระบบการผลิตแบบทุนนิยม โดยมีชนชั้นนายทุนผู้เป็นเจ้าของทุนและปัจจัยการผลิต กับชนชั้นผู้ใช้แรงงานผู้มีแต่พลังแรงงานเป็นความสัมพันธ์หลักในสังคม จึงเห็นได้ว่าในบริบทปัจจุบันมีกระบวนการหลายอย่างในการทำให้ชาวนาผู้ผลิตรายย่อยสูญเสียที่ดิน และกลายเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นผู้ใช้แรงงานในที่สุด ส่วนที่มาจากกลุ่มทุนที่สะสมทุนเพิ่มขึ้นและแผ่อิทธิพลกว้างขวางในชนบทนั้น ก็ยากที่จะแยกออกจากการใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญ (Akram-Lodhi & Kay, 2010a อ้างถึงใน สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ, 2557, หน้า 45)

นักวิชาการสายมาร์กซ์ชี้ชัดมองว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตในสังคมทุนนิยม (capitalist relations of production) ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง “ทุน” กับ “แรงงาน” (capital & labor) โดยแรงงานมีสถานะเป็นสินค้าชนิดพิเศษ คือ มีแต่ “พลังแรงงาน” เท่านั้นที่สามารถผลิตมูลค่าได้ แต่มูลค่าดังกล่าวนี้กลับถูกแย่งยึดไปโดยนายทุนในรูปของมูลค่าส่วนเกิน (surplus value) เพื่อนำไปใช้ในการสะสมทุน (Capital accumulation) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้ความขัดแย้งหลักในสังคมเป็นความขัดแย้งระหว่าง “ทุน” กับ “แรงงาน” (Marx, 1979 อ้างถึงใน สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2552, หน้า 97)

ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับตรรกะของความขัดแย้งดังกล่าวนี้ คงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะเริ่มต้นด้วยแนวคิดมาร์กซ์สต์ เนื่องจากได้ให้คำอธิบายต่อประเด็นความขัดแย้งระหว่าง “ทุน” กับ “แรงงาน” เอาไว้อย่างชัดเจนและน่าสนใจยิ่ง แนวคิดมาร์กซ์สต์ได้วิเคราะห์เอาไว้ ดังนี้ 1. ทุนเป็นเงื่อนไขอันจำเป็น (Necessary condition) ของแรงงานรับจ้าง หมายความว่า แรงงานรับจ้างจะสามารถดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีทุนดำรงอยู่เท่านั้น เนื่องจากแรงงานต้องพึ่งพาทุน หากไม่มีทุนก็จะไม่มีแรงงานรับจ้าง 2. แรงงานรับจ้างเป็นเงื่อนไขอันจำเป็นของทุน หมายความว่า ทุนจะสามารถดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีการดำรงอยู่ของแรงงานรับจ้างเท่านั้น เนื่องจากแรงงานรับจ้างเป็นผู้ผลิตมูลค่า อันเป็นที่มาของทุน ดังนั้น หากไม่มีแรงงานรับจ้างก็จะมีไม่มีทุน และ 3. ทุนกับแรงงานต่างเป็นของกลุ่มกันที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (Marx, 1979 อ้างถึงใน สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2552, หน้า 98)

จากตรรกะข้างต้น ได้นำไปสู่รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับแรงงานใน 2 ด้าน กล่าวคือ ด้านหนึ่ง ทุนกับแรงงานต่างพึ่งพิงต่อกันและกัน (Interdependence between labor and capital) เนื่องจากพลังแรงงานเป็นผู้ผลิตมูลค่าส่วนเกิน (Surplus value) อันเป็นส่วนจำเป็นในการสร้างทุน ขณะเดียวกันทุนก็ให้ปัจจัยยังชีพเป็นการตอบแทนแก่แรงงาน เพื่อนำไปใช้ในการผลิตซ้ำ พลังแรงงานให้สามารถมีเรี่ยวแรงทำงานในวันต่อ ๆ ไป ขณะเดียวกัน ทุนก็ต้องพึ่งพิงพลังแรงงาน เพราะมีเพียงพลังแรงงานเท่านั้นที่สามารถผลิตมูลค่าส่วนเกินสำหรับใช้ในการผลิตซ้ำทุน โดยที่กลไกการขูดรีดมูลค่าส่วนเกิน เป็นการบีบบังคับด้วยกลไกทางเศรษฐกิจ (Economic coercion) อีกด้านหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับแรงงาน เป็นความสัมพันธ์ของความขัดแย้งเชิงโครงสร้างระหว่างกันและกัน (Structural contradiction between labor and capital) เนื่องจากมีเพียงพลังแรงงานเท่านั้น ที่สามารถผลิตส่วนเกินได้ แต่ส่วนเกินที่ผลิตได้ถูกแย่งยึดไป (Surplus extraction) ในรูปของมูลค่าส่วนเกิน เพื่อนำไปใช้ในการผลิตซ้ำทุน โดยที่ทุนให้ปัจจัยยังชีพเป็นการตอบแทนแก่แรงงาน ปัจจัยยังชีพดังกล่าวมีมูลค่าน้อยกว่าส่วนเกินที่ทุนแย่งยึดเอาไป ส่วนต่างดังกล่าวนี้ เรียกว่า “มูลค่าส่วนเกิน” อันทำให้การผลิตซ้ำของทุนมีความเป็นไปได้ ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างระหว่างทุนกับแรงงานดังกล่าวนี้ จึงเป็นความขัดแย้งอันเกิดจากการแย่งยึดมูลค่าส่วนเกิน เพื่อนำไปใช้ในการผลิตซ้ำทุนนั่นเอง (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2552, หน้า 98-99)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการสะสมทุนแบบแรกเริ่ม เนื่องจากแรงงานเป็นผู้สร้างมูลค่าส่วนเกินอันเป็นเงื่อนไขจำเป็นเพื่อนำไปใช้ผลิตซ้ำทุนภายใต้ระบบทุนนิยม

4. มูลค่าแรงงาน มูลค่าส่วนเกิน และการขูดรีดแรงงาน

Marx อธิบายว่า สังคมทุนนิยมหรือระบบนายทุนมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ไม่ได้ผลิตสินค้าเพื่อใช้เอง แต่เป็นไปเพื่อตอบสนองตลาด เพื่อแสวงหากำไรและการสะสมทุนเพื่อหากำไรในรอบต่อไป
2. มีการผูกขาดปัจจัยการผลิตโดยชนชั้นนายทุนซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อย
3. พลังแรงงานกลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่งและมักถูกกดขี่ขูดรีดจากชนชั้นนายทุน เมื่อทุนนิยมได้พัฒนาสูงขึ้นความขัดแย้งระหว่างส่วนต่าง ๆ ในระบบจะยิ่งรุนแรงขึ้น กล่าวคือ ความทุกข์ยากของกรรมกรจะมีเพิ่มขึ้น อัตรากำไรจะลดลง และการกระจุกตัวของทุนมีมากขึ้น ในที่สุดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพจะทำให้ระบบนายทุนสลายตัว (ภราดร ปรีดาศักดิ์, 2558, หน้า 174)

4.1 ทฤษฎีมูลค่าแรงงาน

Marx ได้พัฒนาทฤษฎีมูลค่าแรงงาน (Labor theory of value) ของ Adam Smith และ David Ricardo ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมในทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ของตนเอง ตามแนวคิดของ Ricardo

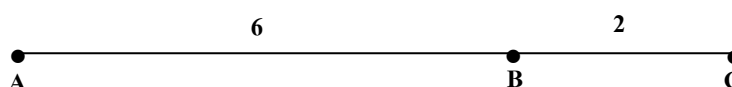
นั้น ปริมาณการใช้แรงงานในการผลิตโภคภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นตัวกำหนดราคาสัมพัทธ์ในระยะยาว แต่สำหรับ Marx แล้ว ปริมาณการใช้แรงงานในการผลิตสินค้าเป็นตัวกำหนดมูลค่า และมูลค่าดังกล่าวนี้ถือเป็นมูลฐานและไม่อาจเปลี่ยนรูปได้ โดย Marx ไม่ค่อยพอใจกับการอธิบายถึงการเชื่อมโยงกับราคาสัมพัทธ์การบริโภคของแรงงานกำหนด “มูลค่าการแลกเปลี่ยน” (Exchange value) ซึ่งต่างจาก “มูลค่าใช้สอย” (Use value) ความแตกต่างระหว่างสองกรณีของแรงงานเป็นสิ่งสำคัญอันยิ่งยวดอย่างหนึ่งในการวิเคราะห์ของ Marx นายทุนจ่ายค่าจ้างซึ่งถูกกำหนดโดย “เวลาการทำงานที่จำเป็นโดยเฉลี่ยของสังคม” (Social necessary labor time) ในการสร้างคนงานขึ้นมา นั่นคือ ปัจจัยแรงงานจำเป็นต้องเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง สวมใส่เสื้อผ้าและศึกษาหาความรู้ แต่อย่างไรก็ตาม นายทุนกลับเป็นผู้ได้รับมูลค่าใช้สอยของแรงงาน มูลค่าของผู้ใช้แรงงานที่ตกกับนายทุนมีค่ามากกว่ามูลค่าที่นายทุนได้จ่ายเพื่อแลกเปลี่ยนกับบริการของพวกเขา ความแตกต่างของมูลค่านี้นี้ Marx เรียกว่า “มูลค่าส่วนเกิน” (Surplus value: s) แรงงานเท่านั้นที่ควรได้รับมูลค่าส่วนเกิน ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ เช่น โรงงาน เครื่องจักร และวัตถุดิบ ล้วนถูกนำมาผลิตโดยอาศัยแรงงานในกระบวนการผลิตเท่านั้น Marx เรียกจำนวนเงินลงทุนอันจำเป็นที่จะต้องจ่ายค่าจ้างว่า “ทุนผันแปร” (Variable capital: v) และส่วนที่เหลือ Marx เรียกว่า “ทุนคงที่” (Constant capital: c) ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (Gross National Product: GNP) หรือมูลค่าของสินค้าในระบบการวิเคราะห์ของ Marx ถูกกำหนดโดย $c + v + s$ ซึ่งเรียกอัตราส่วนของทุนคงที่ในปริมาณเงินทุนทั้งหมดหรือ $c/(c + v)$ ว่า “องค์ประกอบอินทรีย์ของทุน” (Organic composition of capital) และเรียกอัตราส่วนระหว่างมูลค่าส่วนเกินกับค่าจ้างหรือ s/v ว่า “อัตราแห่งมูลค่าส่วนเกิน” (Rate of Surplus value) หรือ “อัตราแห่งการขูดรีด” (Rate of Exploitation) และอัตราค่าไถ่ก็คือ $s/(c + v)$ (ภราดร ปริดาศักดิ์, 2558, หน้า 175)

Marx กล่าวว่า ความต้องการที่จะสร้างความมั่งคั่งซึ่งผูกติดอยู่กับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคให้สูงขึ้นนั้น จะชักจูงให้นายทุนต้องลงทุนจากส่วนเกิน (ซึ่งริดเค้นเอาจากคนงาน) และลงทุนในเครื่องจักรที่ประหยัดแรงงาน ดังนั้น องค์ประกอบอินทรีย์ของทุนจึงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ トラบเท่าที่ได้ใช้จ่ายในการสร้างโรงงานและเครื่องจักร (c) เพิ่มขึ้นมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับค่าจ้าง (v) เมื่อผลที่ว่าเฉพาะทุนแปรผันเท่านั้นที่สร้างส่วนเกิน (และสมมติว่าอัตราการขูดรีดยังคงที่) อัตราค่าไถ่จะมีแนวโน้มลดลง ในอีกด้านหนึ่ง ค่าไถ่ที่ลดลงและการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นจักนำไปสู่การผูกขาดและการกระจุกตัวของความมั่งคั่งที่อยู่ในมือของคนเพียงไม่กี่คน และในอีกด้านหนึ่ง ก็จะเพิ่มการขูดรีดรายได้ที่แท้จริงของคนงานโดยนายทุนเพื่อพยายามรักษากำไรไว้ให้คงเดิม และยิ่งก่อให้เกิด “กองทัพสำรองของแรงงาน” หรือการว่างงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก จากผลของการหันมาเน้นการใช้เครื่องจักร ความขัดแย้งทางชนชั้นจะยิ่งรุนแรงขึ้นจนกระทั่ง

สภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนการเปลี่ยนแปลงซึ่งแฝงตัวอยู่ในโครงสร้างทางเศรษฐกิจจะปรากฏชัด โดยการล่มสลายของทุนนิยมในปัจจุบันปลาย (ภราดร ปริดาศักดิ์, 2558, หน้า 174-175)

4.2 การหามูลค่าส่วนเกิน

มูลค่าส่วนเกิน (Surplus value) คือ การขูดรีด (Exploitation) ที่นายทุนได้ตัดดวงจาก ชั่วโมงการผลิตของกรรมาชีพไป หากกล่าวอีกนัยหนึ่งมูลค่าส่วนเกินคือ “กำไร” (Profit) จากการผลิตในระบบทุนนิยมนั่นเอง (Marx, 1976 อ้างถึงใน วัชรพล พุทธรัชญา, 2559, หน้า 12) โดยวิธีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินของนายทุน สามารถอธิบายได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ชั่วโมงในการทำงาน (Working Hours)

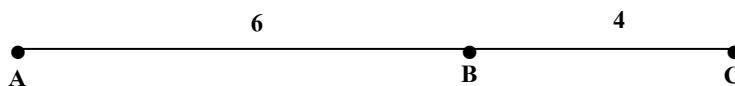
ที่มา: วัชรพล พุทธรัชญา (2559, หน้า 12)

จากภาพที่ 2 แสดงชั่วโมงในการทำงานในแต่ละวันของกรรมกร ซึ่งเป็นจำนวนชั่วโมง นับจาก A จนถึง C (AC) อย่างไรก็ตามจากแนวคิดเรื่องทฤษฎีมูลค่าแรงงานพบว่าชั่วโมงการทำงาน ที่ถูกกำหนดตามสัญญาการจ้างงานนั้น ไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับชั่วโมงในการผลิตสินค้าที่แรงงานทำได้ กล่าวคือ หากสมมติให้ AC คือชั่วโมงทำงานตามมาตรฐานที่ 8 ชั่วโมงต่อวัน แต่ในความเป็นจริง แล้วแรงงานไม่ได้ใช้เวลาถึง 8 ชั่วโมงในการผลิตสินค้าในปริมาณตามสัญญาการผลิต ดังนั้น AB จึงแทน “เวลาการทำงานที่จำเป็นโดยเฉลี่ยของสังคม” (Social necessary labor time) สมมติว่าในที่นี้คือ 6 ชั่วโมง ดังนั้นกล่าวโดยสรุปแล้วจากภาพที่ 1 ซึ่งให้เห็นว่ากรรมกรนั้นต้องทำงานตาม ชั่วโมงทำงานที่ตกลงจ้างโดยนายทุนคือ 8 ชั่วโมง แต่กรรมกรนั้นใช้เวลาเพียง 6 ชั่วโมงเท่านั้นในการผลิตสินค้าตามที่กำหนดและเป็นส่วนที่สมเหตุสมผลต่อค่าจ้างที่ได้รับ อย่างไรก็ตามคนงานยังไม่อาจหยุดพักได้ แม้จะทำการผลิตได้ตามที่นายทุนต้องการแล้ว แต่พวกเขายังต้องทำงานต่อไปอีก 2 ชั่วโมงตามสัญญาการจ้างงาน ในส่วนชั่วโมงทำงาน 2 ชั่วโมงที่เหลือ (BC) นี้เอง Marx เรียกว่า เป็น “แรงงานส่วนเกิน” (Surplus labor) กล่าวคือ ผลผลิตจากส่วนที่เกินนี้เองที่เป็น “มูลค่าส่วนเกิน” (Surplus value) และเป็น “กำไร” (Profit) ของนายทุนนั่นเอง (วัชรพล พุทธรัชญา, 2559, หน้า 12-13)

4.3 การขูดรีดแรงงาน

ในกระบวนการพัฒนาของระบบทุนนิยม ใช้วิธีการขูดรีด (Exploitation) เพื่อยึดแย้งมูลค่าส่วนเกินของแรงงานเพื่อสะสมและผลิตซ้ำทุน โดยวิธีการขูดรีดตามที่เสนอของ Marx แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท

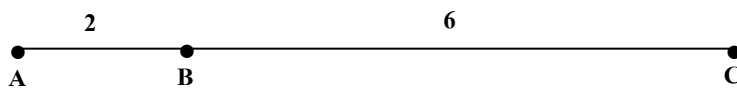
4.3.1 มูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ (Absolute surplus value) เป็นมูลค่าที่สร้างโดยแรงงานส่วนเกิน (Surplus labor) ในการผลิตแบบทุนนิยม ได้แก่ มูลค่าที่สร้างขึ้นโดยคนงาน อันเป็นผลมาจากการเพิ่มชั่วโมงในการทำงานหรือการทำให้คนงานทำงานหนักมากไปกว่าเวลาที่จำเป็นต้องใช้ในการผลิตให้คนงานและครอบครัวมีชีวิตระดับยังชีพได้ (Indispensable labor time) (วิทยากร เชียงกุล, 2545, หน้า 7) ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การสร้างมูลค่าส่วนเกินแบบสัมบูรณ์ (Absolute surplus value)
ที่มา: วัชรพล พุทธิรักษา (2559, หน้า 13)

เมื่อพิจารณาจากภาพที่ 3 เป็นวิธีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินแบบสัมบูรณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากเปรียบเทียบกับภาพที่ 2 จะพบว่าชั่วโมงทำงานตามที่นายทุนต้องการ (AC) นั้นเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ นายทุนได้บังคับ โดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้กรรมกรทำงานเพิ่มขึ้นจาก 8 ชั่วโมง ไปเป็น 10 ชั่วโมงต่อวัน วิธีการเช่นนี้กระทำได้ในสังคมอุตสาหกรรมขั้นเริ่มต้นที่ยังมีระบบกฎหมายคุ้มครองแรงงานที่ไม่ดีนัก นายทุนจึงสามารถเอารัดเอาเปรียบกรรมกรได้โดยการเพิ่มชั่วโมงในการทำงานอย่างเต็มที่ตามที่ต้องการ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาช่วง AB พบว่าแท้จริงแล้วชั่วโมงที่จำเป็นในการผลิตไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กรรมกรยังคงผลิตสินค้าได้ที่ชั่วโมงแรงงานที่จำเป็นในระดับเดิมคือ 6 ชั่วโมง ดังนั้นในกระบวนการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินแบบสัมบูรณ์นี้เองเป็นสิ่งที่นายทุนได้รับ นั่นก็คือชั่วโมงแรงงานส่วนเกิน (BC) ที่เพิ่มสูงขึ้นเป็น 4 ชั่วโมงโดยไม่จำเป็นต้องพัฒนาพลังการผลิตและความสามารถในการผลิตของแรงงานแต่ประการใด (วัชรพล พุทธิรักษา, 2559, หน้า 13)

4.3.2 มูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์ (Relative surplus value) เป็นสัดส่วนของมูลค่าส่วนเกินที่แรงงานสร้างขึ้น โดยใช้เวลาสำหรับแรงงานส่วนเกินเปรียบเทียบกับเวลาสำหรับแรงงานที่จำเป็นในการผลิต โดยมูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลให้ประสิทธิภาพของแรงงานเพิ่มขึ้น ทำให้เวลาสำหรับแรงงานที่จำเป็นลดลงโดยเปรียบเทียบกับเวลาสำหรับแรงงานส่วนเกิน (วิทยากร เชียงกุล, 2545, หน้า 208) ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การสร้างมูลค่าส่วนเกินแบบสัมพัทธ์ (Relative surplus value)

ที่มา: วัชรพล พุทธิรักษา (2559, หน้า 14)

จากภาพที่ 4 แสดงชั่วโมงทำงาน AC นั้นมีขนาดเท่ากับภาพที่ 2 คือ 8 ชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่ช่วง AB หรือชั่วโมงที่จำเป็นในการผลิตนั้นลดลงอย่างมาก อันเนื่องมาจากการพัฒนาในส่วนและเทคโนโลยี เครื่องจักร และทักษะในการผลิต ส่งผลให้ชั่วโมงการทำงานที่จำเป็นลดลงเหลือเพียง 2 ชั่วโมงเท่านั้น ซึ่งหมายความว่ามูลค่าส่วนเกิน (BC) นั้นได้เพิ่มสูงขึ้นเป็น 6 ชั่วโมง การขูดรีดลักษณะนี้เรียกว่าการสร้าง “มูลค่าส่วนเกินแบบสัมพัทธ์” ซึ่งทำให้นายทุนได้กำไรเพิ่มขึ้นในขณะที่กรรมกรไม่รู้สึกรู้สึกระหว่างวันเนื่องจากชั่วโมงทำงานในแต่ละวันยังคงเป็น 8 ชั่วโมงโดยรวมเช่นเดิม

วิธีการขูดรีดทั้ง 2 ประเภทที่กล่าวมานั้น เกิดขึ้นในยุคสมัยที่มีระดับการพัฒนาไม่เหมือนกัน ในระยะแรกของการพัฒนาระบบทุนนิยม เนื่องด้วยการปรับปรุงของเทคนิคการผลิตค่อนข้างช้า ดังนั้น นายทุนในขณะนั้นส่วนใหญ่จะอาศัยการยืดเวลาแรงงานออกไปและการเสริมทวีการเร่งของแรงงาน (Intensify) เป็นสำคัญ คืออาศัยวิธีการผลิตมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์มาเพิ่มทวีการขูดรีดกรรมชาติ ต่อมาหลังจากที่ทุนนิยมได้พัฒนาไป หลังจากเทคนิคการผลิตได้ก้าวหน้าไปและอัตราเร่งงานการผลิตได้เติบโตสูงขึ้น ความหมายของการผลิตมูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์จึงปรากฏเด่นชัดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม เนื่องด้วยการผลิตของเครื่องจักรขนาดใหญ่ได้เข้ามาแทนที่การทำงานด้วยมือ อัตราเร่งงานการผลิตก็เติบโตสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การผลิตมูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์จึงกลายเป็นวิธีการที่สำคัญในการขูดรีดกรรมชาติของนายทุน จึงเห็นได้ว่าวิธีการผลิตมูลค่าส่วนเกินทั้ง 2 ประเภท มีบทบาทต่างกันตามช่วงยุคสมัยในการพัฒนาระบบทุนนิยม นั่นก็มิได้หมายความว่าภายใต้เงื่อนไขที่เทคนิคการผลิตได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วนี้ วิธีการผลิตมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ของนายทุนจะไร้ความหมายไป การปรับปรุงและการพัฒนาของเทคนิคการผลิต ด้านหนึ่งจะเป็นการสร้างเงื่อนไขที่ยกระดับอัตราเร่งงานการผลิตแก่นายทุนให้สูงขึ้น ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง ก็เป็นการสร้างเงื่อนไขที่ยืดวันเวลาแรงงานและยกระดับการเสริมทวีการเร่งของแรงงานแก่ตนเอง ตามความเป็นจริง สิ่งที่นายทุนนำมาปฏิบัติก็คือ “ระบบรางคู่” ไม่ว่าจะใช้เวลาใด นายทุนไม่เพียงแต่จะพอใจการผลิตมูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์เท่านั้น นายทุนมักนำเอาวิธีการขูดรีดทั้ง 2 ประเภท มาใช้ควบคู่กัน กล่าวคือ นายทุนอาศัยเครื่องจักรมายกระดับ

อัตราแรงงานการผลิตให้สูงขึ้น และก็พยายามยืดวันเวลาแรงงานและเสริมทวีการเร่งของแรงงานอีกด้วย (เมธี เอี่ยมวรา, 2549, หน้า 175-176)

4.4 อัตราการขูดรีด

อัตราการขูดรีด (Rate of exploitation) เป็นการคำนวณหาอัตราการขูดรีดแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยมของนักเศรษฐศาสตร์สายมาร์กซิสต์ โดยคิดจากอัตราส่วน (คิดเป็นร้อยละ) ของ Surplus labour time (s ซึ่งแสดงออกโดยกำไรของนายทุน) ต่อ indispensable labour time (v ซึ่งแสดงออกโดยค่าจ้างพอยังชีพที่มีการจ่ายจริง) สมการอัตราการขูดรีดของ Marx คือ $\frac{s}{v} \times 100$ ตัวอย่างเช่น ถ้าเวลาทำงานทั้งหมดตกวันละ 12 ชั่วโมง และคนงานสามารถสร้างผลผลิตที่มีมูลค่าเท่ากับค่าจ้างพอยังชีพของเขาได้ใน 8 ชั่วโมง เวลาการทำงานส่วนเกินให้นายทุนคือ 4 ชั่วโมง (12 - 8 ชั่วโมง) ดังนั้นอัตราการขูดรีดคือ $\frac{4}{8} \times 100 = 50\%$ โดยอัตราการขูดรีดจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละอุตสาหกรรมการผลิต ขึ้นอยู่กับโครงสร้างพื้นฐานของทุน (Organic structure of capital) หรืออัตราส่วนระหว่างทุนต่อแรงงาน (Capital-labour ratio) ยิ่งมีการใช้เครื่องจักรในการผลิตสูง อัตราการขูดรีดยิ่งสูง เพราะการผลิตในลักษณะดังกล่าวใช้เวลาในการผลิตปัจจัยการยังชีพของคนงานลดลง (วิทยากร เชียงกูล, 2545, หน้า 205-206)

จากทฤษฎีการขูดรีดของ Marx พบว่า มีข้อจำกัดเรื่องเงื่อนไขของเวลาและพื้นที่ และอาจไม่สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบันที่มีความแตกต่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไปจากยุคสมัยของ Marx จึงทำให้ทฤษฎีการขูดรีดของ Marx ไม่อาจใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง เกิดระบบการจ้างงานแบบใหม่ที่เรียกว่า “ระบบเหมาช่วง” ซึ่งเป็นระบบที่นายจ้างผลักดันให้เกิดการลาออกจากงานโดยสมัครใจ และจ้างเข้ามาทำงานใหม่โดยใช้สัญญาจ้างชั่วคราว หรือเป็นคนงานเหมาช่วงนอกโรงงานเพื่อทำการผลิต และจ่ายค่าจ้างเป็นรายชิ้น (Piece-rate wage) นายจ้างจึงเป็นผู้ควบคุมการผลิตผ่านการสร้างแรงจูงใจ กำหนดวิธีจ่ายค่าจ้างเป็นรายชิ้นและสะสมความมั่งคั่งผ่านการผูกขาดตลาด ซึ่งเป็น “ระบบการขูดรีดตนเอง” (Self-exploitation) เป็นกระบวนการที่ทำให้แรงงานอิสระที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจการบังคับของ “ทุน” (Subordinated independent labor) เป็นการจ้างงานที่ทำให้คนงานหลุดจากระบบความสัมพันธ์นายจ้าง-ลูกจ้าง และกฎหมายคุ้มครองแรงงาน (Informalization) กลายเป็นผู้ใช้แรงงานนอกระบบ หรือ “แรงงานนอกระบบ” ที่อยู่ใน “พื้นที่สีเทา” จะเป็นแรงงานรับจ้างที่ไม่ใช่แต่ที่ไม่ใช่แรงงานอิสระ เป็นบุคคลที่อาจจัดอยู่ในสถานภาพ “กึ่งลูกจ้าง-กึ่งผู้ประกอบการอาชีพอิสระ” ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการขยายตัวช่องว่างและความไม่เป็นธรรมในสังคมปัจจุบัน (วรวิทย์ เจริญเลิศ, 2555, หน้า 17-18) อย่างไรก็ตาม

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการขูดรีดของ Marx มาเป็นกรอบแนวคิดหลักเพื่อศึกษาอัตรา การขูดรีดระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว และเพื่ออธิบาย ปรากฏการณ์การขูดรีดแรงงานข้ามชาติที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทสังคมไทย โดย “ทาสสมัยใหม่” เป็น ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นปัจจุบัน เป็นลักษณะของการเป็นแรงงานที่ไม่เป็นอิสระต่อตนเอง (Unfree labor) กล่าวคือ “ทาส” มิได้เป็นเจ้าของพลังแรงงาน (Labor power) ของตนเอง (สน นิลศรี, 2545, หน้า 10) เนื่องจากถูกควบคุมจากนายทาสเพื่อพยายามยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินหรือขูดรีดจาก แรงงานให้มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงาน “เสรี” (Free Labor) แล้ว “ทาส” มีลักษณะการขูด รีดแบบสุดขั้ว (Extremely Exploitation) กล่าวคือ “ทาส” จะมีโอกาสถูกยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินได้ มากกว่าแรงงาน “เสรี” (ถูกยึดเวลาทำงานมากกว่า ทำงานหนักกว่า และได้รับค่าจ้างน้อยกว่า) โดย ใช้ความรุนแรงเป็นกลไกการควบคุมและรักษาความสัมพันธ์ระหว่าง “นายทาส” กับ “ทาส” ไว้ให้ ยาวนานมากที่สุด

5. การกำหนดขนาดของกำไร (Determination of the magnitude of profit)

Gottheil (1966, pp. 33-34) อธิบายกระบวนการผลิตสินค้าในระบบทุนนิยมตามแนวคิด ของ Marx ว่าเป็นการผลิตซ้ำแบบขยาย (Expanded reproduction) หมายถึง การนำมูลค่าส่วนเกินไป ใช้ในการผลิตทดแทนชิ้นใหม่ของทุน โดยการขยายกำลังการผลิตให้มีขนาดใหญ่มากขึ้นเรื่อย ๆ อันทำให้การผลิตในรอบถัดไปมีศักยภาพสูงขึ้น และเป็นที่มาของการสะสมทุน สามารถเขียนในรูป สมการได้ดังนี้

$$M - C \dots C' - M'$$

กำหนดให้ M คือ เงินทุน (Money capital)

C คือ สินค้า (Commodity)

โดยความแตกต่างระหว่างเงินทุนใหม่ (M') และเงินทุนเดิม (M) คือ มูลค่าส่วนเกิน (surplus value) สามารถเขียนขยายอธิบายในรูปของสมการ ได้ดังนี้

$$M - (c+v) \dots [(c + v) + s] - M'$$

กำหนดให้ c คือ ทุนคงที่ (Constant capital)

v คือ ทุนแปรผัน (Variable capital)

s คือ มูลค่าส่วนเกิน (Surplus value)

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ามูลค่าส่วนเกิน (s) มีค่าเท่ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเงินทุน (M) นั่นเอง ซึ่งการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตมูลค่าส่วนเกิน Marx อธิบายว่า มูลค่าปรากฏอยู่ในทุกแห่งที่มีการผลิตและการแลกเปลี่ยนสินค้า สามารถเขียนในรูปสมการคือ $c + v + s$ และเมื่อนำมาผนวกเข้ากับแนวคิดของวันทำงาน (working day: L) เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์กำไร สามารถอธิบายในรูปสมการได้ดังนี้

$$C = c + v + s \quad \dots\dots\dots(1)$$

$$= c + L$$

$$s = L - v \quad \dots\dots\dots(2)$$

จากสมการ (2) เป็นการอธิบายมูลค่าส่วนเกินต่อคนงานในรูปของวันทำงาน (working day) Marx มองว่าเป็นผลต่างระหว่างความยาวนานของวันทำงาน (L) และทุนแปรผัน (v) ซึ่งเป็นจำนวนชั่วโมงทำงานจำเป็น (Necessary labor time) ของแรงงานในกระบวนการผลิต สามารถเขียนในรูปของฟังก์ชันได้ดังนี้

$$\text{Absolute Surplus Value: } s = f(L)$$

6. การกำหนดวันทำงาน (Determination of the working day)

Gottheil (1966, pp. 34-35) อธิบายว่า วันทำงาน (Working day) ตามความหมายของ Marx คือ ระยะเวลาการทำงานในหนึ่งวัน ซึ่งเป็นผลรวมระหว่างเวลาแรงงานจำเป็นและเวลาแรงงานส่วนเกิน ภายใต้ระบบทุนนิยมขอบเขตของวันทำงานไม่สามารถกำหนดลงไปได้อย่างแน่ชัด แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีขอบเขตจำกัด (ไม่สามารถกำหนดได้เกิน 24 ชั่วโมง) วันทำงานจะต้องมีช่วงเวลามากกว่าเวลาแรงงานจำเป็นเสมอ เพื่อสร้างมูลค่าส่วนเกินให้กับนายทุน โดยวันทำงานจะถูกกำหนดจากปัจจัย 2 ประการ คือ 1. ปัจจัยทางกายภาพ คือเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน เช่น เวลาในการรับประทานอาหาร อาบน้ำ พักผ่อน และหลับนอน เป็นต้น 2. ปัจจัยทางศีลธรรมและสังคม คือเงื่อนไขที่ถูกกำหนดจากสภาพในการพัฒนาทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ ขอบเขตสูงสุดของวันทำงานจะถูกกำหนดจากปัจจัยทั้งสอง ซึ่งไม่สามารถกำหนดเท่ากับความยาวตามธรรมชาติ คือ 24 ชั่วโมงได้ นอกจากนี้ Marx ยังมองว่าความยาวของวันทำงานมีความแตกต่างกันไปตามเวลา พื้นที่ โอกาส จำนวนแรงงาน และอิทธิพลทางการเมือง

ภายใต้ระบบทุนนิยม นายทุนมักจะพยายามยืดวันเวลาทำงานออกไปให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อขูดรีดเอามูลค่าส่วนเกินที่มากที่สุดจากแรงงาน ดังเช่นอุตสาหกรรมของประเทศอังกฤษ

ในปี 1845 ที่มีข้อกำหนดทางกฎหมายเกี่ยวกับจำนวนชั่วโมงในวันทำงาน แต่นายทุนได้มีการปรับเปลี่ยนเวลาทำงานเพื่อสร้างมูลค่าส่วนเกินให้สูงขึ้น ดังนี้

เปิดโรงงานก่อน 6 โมงเช้า	15	นาที
ปิดโรงงานหลัง 6 โมงเย็น	15	นาที
กำหนดเวลาอาหารเช้าลดลง	10	นาที
กำหนดเวลาอาหารเที่ยงลดลง	20	นาที
60 นาที		
รวม 5 วัน 300 นาที		
วันเสาร์		
เปิดโรงงานก่อน 6 โมงเช้า	15	นาที
กำหนดเวลาอาหารเช้าลดลง	10	นาที
ปิดโรงงานหลังบ่าย 2 โมง	15	นาที
40 นาที		
รวมทั้งสัปดาห์ 340 นาที		

ที่มา: Marx (1867 cited in Gottheil, 1966, p. 34)

โดยผลจากการกระทำของนายทุน แรงงานก็มีเหตุผลที่จะต่อต้านการยืดวันทำงานของนายทุนได้ และเรียกร้องให้ดำเนินการใช้แรงงานตามช่วงระยะเวลาความยาวของวันเวลาทำงานปกติ ซึ่ง Marx มองว่าความยาวของวันทำงานเกิดจาก “การแข่งขันของสองสิทธิ” (Two competing rights) กล่าวคือ เป็นการต่อสู้ทางชนชั้นระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงาน หากชนชั้นนายทุนมีความเข้มแข็ง และชนชั้นแรงงานไม่มีกำลังพอที่จะต่อต้าน ชนชั้นแรงงานก็จะถูกบังคับให้ยอมรับวันเวลาทำงานที่ค่อนข้างยาวนาน และตรงกันข้ามหากชนชั้นแรงงานมีจำนวนมาก ทำการต่อสู้กับชนชั้นนายทุนได้อย่างเข้มแข็ง ชนชั้นนายทุนก็อาจจะถูกบีบบังคับให้ยอมรับข้อเรียกร้องของชนชั้นแรงงานที่ให้วันเวลาทำงานลดลงจากเดิม

7. การขูดรีดเกินปกติ (Super exploitation)

จากทฤษฎีมาร์กซิสได้กล่าวถึงกระบวนการสะสมทุน (Capital accumulation) เกิดจากนายทุนต้องแข่งขันเพื่อแสวงหากำไรสูงสุด จึงทำให้นายทุนต้องลดต้นทุน โดยใช้เครื่องจักรเพิ่มขึ้นซึ่งนำไปสู่การลดลงของอัตรากำไร (The falling rate of profit) ทุนขนาดเล็กถูกดูดซับเข้ารวมกับทุนขนาดใหญ่ ทำให้ในท้ายที่สุดทุนจะสะสมรวมเป็นทุนขนาดใหญ่ที่อยู่ในมือของนายทุนเพียงไม่กี่คน ในขณะที่นายทุนขนาดเล็กจะถูกแปรสภาพให้เป็นแรงงานจำนวนมาก และนำมาซึ่งการต่อสู้

ระหว่างชนชั้น นอกจากนี้การสะสมทุนยังก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีการบริโภคต่ำเกินไป (Under consumption) เกิดจากการที่แรงงานถูกขูดรีดจนไม่มีอำนาจซื้อพอที่จะซื้อสินค้าให้หมดจากตลาดได้ จึงเกิดภาวะ “การผลิตสินค้าล้นเกิน” (Over production) ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2557, หน้า 179-180)

เพื่อเป็นการชดเชยอัตราผลกำไรที่มีแนวโน้มลดลง ภายใต้ระบบทุนนิยมจึงพยายามแสวงหากลไกหรือวิธีการใด ๆ ก็ตามที่สามารถดูดซับมูลค่าส่วนเกินจากแรงงานให้ได้มากที่สุด ยังสามารถดูดซับมูลค่าส่วนเกินได้มากขึ้นเท่าใด ยิ่งชดเชยการลดลงของอัตรากำไรได้มากเท่านั้น เพื่อเป็นการรักษาอัตราผลกำไรไว้ให้ได้มากที่สุด โดยวิธีการดังกล่าวเรียกว่า “การขูดรีดเกินปกติ” (Super Exploitation)

7.1 การขูดรีดเกินปกติของ Marini

Marini (1973 cited in Higginbottom, 2010, p. 1) ได้เสนอแนวคิดการขูดรีดเกินปกติไว้ในหนังสือที่มีชื่อว่า “The dialectics of dependency” ซึ่งกล่าวถึงการแลกเปลี่ยนที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม (Unequal exchange) ระหว่างทวีปลาตินอเมริกากับประเทศอังกฤษตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา

การขูดรีดเกินปกติ เป็นพื้นฐานของระบบทุนนิยมแบบพึ่งพา (Dependent Capitalism) ที่มีแนวโน้มขยายตัวอย่างยิ่งในวิกฤตโลกปัจจุบัน เป็นผลพวงจากระบบทุนนิยมเชิงจักรวรรดิ (Imperialist capitalism) กล่าวคือ ความเจริญเติบโตของประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed countries) เกิดจากการขูดรีดประเทศด้อยพัฒนา (Underdeveloped countries) จากอิทธิพลการขยายตัวและการค้าแบบทุนนิยม ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมโดยใช้ “ความมีอำนาจที่เหนือกว่า” (Predominance) เป็นตัวกำหนด (Osorio, 2015, p. 96)

Marini อธิบายว่า การขูดรีดเกินปกติ เกิดจากการนำเข้าอาหารและวัตถุดิบราคาถูกของประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้วจากประเทศด้อยพัฒนา เพื่อชดเชยการลดลงของอัตรากำไรด้วยการกดค่าจ้างแรงงานในประเทศโลกที่สามซึ่งเป็นผู้ส่งออกวัตถุดิบ โดยการขูดรีดดังกล่าวก่อให้เกิดรูปแบบสังคมเชิงพึ่งพา (Dependent social formation) (Higginbottom, 2010, p. 1)

Marini นิยามว่า การขูดรีดเกินปกติ เป็นการขูดรีดขั้นสูงสุดจากกำลังกาย (Physical strength) ของคนงาน ซึ่งเป็นการละเมิด (Violating) มูลค่าของพลังงานแรงงานที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญภายใต้ระบบทุนนิยม (Osorio, 2015, p. 96)

Marini กล่าวถึงรูปแบบของการขูดรีดเกินปกติว่ามีด้วยกัน 3 รูปแบบ คือ 1. การยึดเอาส่วนหนึ่งของเงินเพื่อการบริโภคของคนงาน เพื่อถ่ายโอนมาเป็นเงินที่ใช้ในการสะสมทุน หรือ การชำระเงินทันที ณ จุดที่มีการซื้อขายของพลังงาน ทำให้แรงงานได้ค่าตอบแทนต่ำกว่ามูลค่าที่

แท้จริง 2. การยืดวันทำงาน ทำให้คนงานหมดสภาพและไม่สามารถทำงานต่อไปได้ก่อนวัยอันควร ส่งผลต่อช่วงชีวิตในอนาคตที่ไม่สามารถทำงานได้และปราศจากการได้รับเงินค่าจ้างหรือตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อมูลค่ารวมของพลังแรงงาน 3. เป็นการเพิ่มความเข้มข้นในการใช้แรงงาน (Intensity of labor) เพื่อเพิ่มผลิตภาพของผลผลิต (Productivity) หรือการลด “เวลาวิกฤต (Dead time)” ในช่วงเวลาการทำงาน (Osorio, 2015, p. 98)

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า แนวคิดของ Marini มองว่า การขูดรีดเกินปกติ เป็นรูปแบบการขูดรีดพิเศษ (Extra-exploitation) โดยไม่ได้แยกแยะว่าอะไรคือการขูดรีดที่เป็นมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ (Absolute Surplus Value) หรือ มูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์ (Relative Surplus Value) เนื่องจาก Marini มองว่าการขูดรีดเกินปกติ เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าส่วนเกินทั้งสองรูปแบบที่สามารถทำให้ค่าจ้างของคนงานน้อยลง และเป็นการเพิ่มผลิตภาพของผลผลิตแก่ระบบทุนนิยม (Higginbottom, 2010, p. 9)

7.2 การขูดรีดเกินปกติของ Harvey

จากหนังสือ “The new imperialism” ของ David Harvey ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.2003 ได้อธิบาย “การสะสมทุน โดยการช่วงชิง” (Accumulation by dispossession) ซึ่งเป็นการตีความใหม่ของการสะสมทุนแบบแรกเริ่ม (Primitive Accumulation) ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อประเทศโลกที่สามในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา ที่มีความหลากหลายมากกว่า การผลักดันเกษตรกรออกจากที่ดินของตนเองดังที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา (ชัชชนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2556, หน้า 30-31)

การอธิบายการสะสมทุนแบบแรกเริ่มของ Harvey ได้ขยายแนวคิดต่อจาก Marx กล่าวคือ ภายใต้ระบบทุนนิยมตามแนวคิดของ Marx เมื่อถึงเวลาหนึ่งระบบทุนนิยมจะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการสะสมทุนที่มากเกินไป (Over accumulation) ซึ่งก่อให้เกิดการกระจุกตัวของทุน ในขณะที่แรงงานจะไม่มีกำลังซื้อ จนนำไปสู่การผลิตสินค้าล้นเกิน (Over production) และทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามแนวคิดของ Marx กล่าวถึงเฉพาะสาเหตุที่ทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้อธิบายว่าเพราะเหตุใดวิกฤตเศรษฐกิจจึงส่งผลลุกลามไปยังประเทศอื่น ๆ จนนำมาสู่ข้อวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากมายถึงการนำแนวคิดนี้มาใช้กับโลกปัจจุบัน

Harvey (2003, p. 139) จึงได้นำแนวคิดของ Marx ที่กล่าวมาเป็นฐานในการอธิบาย “การสะสมทุน โดยการช่วงชิง” (Accumulation by dispossession) ให้เข้ากับปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อมีการผลิตสินค้าล้นเกินและแรงงานมีกำลังซื้อไม่เพียงพอ ทำให้นายทุนต้องลดต้นทุนเพื่อให้เกิดการซื้อต่อไปได้ โดยการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีต้นทุนต่ำกว่า และการเข้าถึงปัจจัยการผลิตในราคาถูก เพื่อสร้างโอกาสในการทำกำไร หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็น

การบังคับเปิดพื้นที่ที่ยังมีเงินทุนให้เป็นทุน เพื่อช่วงชิงเอาทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการสร้างกำไรให้กับนายทุน นอกจากนี้การย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่สาม นายทุนจะต้องให้สินเชื่อเพื่อเพิ่มกำลังซื้อให้สอดคล้องกับการผลิตที่มากเกินไป โดยผลจากการกระทำดังกล่าวจะทำให้วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งถูกระงับออกไป แต่ก็จะทำให้วิกฤตเศรษฐกิจขยายตัวมากขึ้นจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง และสุดท้ายทุนจะไปกระจุกตัวอยู่ที่ภาคการเงินจนนำไปสู่วิกฤตเศรษฐกิจทางการเงินดังเช่นในปัจจุบัน

การสะสมทุนโดยการช่วงชิง นำไปสู่การขูดรีดเกินปกติ กล่าวคือ การสะสมทุนโดยการช่วงชิงมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของอัตราการผลิตจากค่าจ้างของแรงงาน (ทั้งการเพิ่มขึ้นของมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ และ/หรือมูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์) เนื่องจากการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่สาม เป็นการส่งเสริมให้มีการใช้ “แรงงานทาส” ในโรงงาน หรือการให้ผลิตสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วให้ผลตอบแทนต่ำในรูปของผู้ผลิตอิสระหรือผู้รับเหมาช่วง (Batou, 2015, p.28)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การขูดรีดเกินปกติตามแนวคิดของ Harvey เกิดจากการสะสมทุนแบบช่วงชิง โดยการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีต้นทุนต่ำกว่าและการเข้าถึงปัจจัยการผลิตในราคาถูก เพื่อช่วงชิงเอาทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการสร้างกำไรให้กับระบบทุนนิยม

การวิจัยแบบผสมผสาน

1. ลักษณะของการวิจัยแบบผสมผสาน

การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) เป็นการวิจัยที่ใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันในระยะต่าง ๆ ของการวิจัย ทั้งการเก็บรวบรวม การวิเคราะห์ และการแปลความหมายของข้อมูล เพื่อหาคำตอบของการวิจัยที่มีความครอบคลุม ลุ่มลึก และชัดเจน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ศึกษามากขึ้น โดยปัญหาวิจัยในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ประกอบกับข้อจำกัดของวิธีวิทยาทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนั้นการวิจัยแบบผสมผสานจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในการหาคำตอบในปรากฏการณ์ที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม การวิจัยแบบผสมผสานก็มีลักษณะเฉพาะและเกณฑ์คุณภาพหลายประการที่นักวิจัยจะต้องตระหนักและดำเนินการให้เหมาะสมและไม่นำไปใช้อย่างผิวเผิน (วัลนิกา ฉลากบาง, 2560, หน้า 125) โดยลักษณะการวิจัยแบบผสมผสานเป็นการวิจัยที่พยายามผสมหรือผนวกเทคนิค กระบวนวิธี และแนวคิดของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน โดยใช้ทั้งอุปนัย (Induction) คือการค้นหารูปแบบจากความเป็นจริง และนิรนัย (Deduction) คือการทดสอบทฤษฎีและสมมติฐาน รวมไปถึงการอนุมานจากความคิด ความเข้าใจ (Abduction) ทั้งนี้ กระบวนทัศน์ในการวิจัยหรือแนวทางความเชื่อพื้นฐานในการศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงของการวิจัยแบบผสมผสาน เป็นการผสม

รวมแนวคิดทางการวิจัยกลุ่มแนวคิดปฏิฐานนิยม (Positivism) ของการวิจัยเชิงปริมาณ และแนวคิดปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ของการวิจัยเชิงคุณภาพ เกิดเป็นกระบวนทัศน์การวิจัยด้วยแนวคิดพหุนิยม (Pluralism) คือการแสวงหาความรู้จากหลายกระบวนวิธี (Johnson & Onwuegbuzie, 2004 อ้างถึงใน อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2558, หน้า 3)

2. จุดมุ่งหมายของการวิจัยแบบผสมผสาน

จุดมุ่งหมายของการวิจัยแบบผสมผสานสามารถสรุปได้ ดังนี้ (Mcmillan & Schumacher, 2010 อ้างถึงใน ภัทราวดี มากมี, 2559 หน้า 21)

2.1 เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ให้เกิดความเชื่อมั่นในผลการวิจัยมากยิ่งขึ้น

2.2 เพื่อเป็นการเสริมให้เกิดความสมบูรณ์หรือเติมเต็ม เช่น ตรวจสอบประเด็นที่ซ้ำซ้อนหรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นต้น

2.3 เพื่อเป็นการริเริ่ม เช่น ค้นหาประเด็นที่ผิดปกติ ค้นหาประเด็นที่มีความขัดแย้งหรือทศนะใหม่ ๆ เป็นต้น

2.4 เพื่อเป็นการพัฒนา เช่น นำเอาผลการวิจัยในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับการวิจัยในอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น

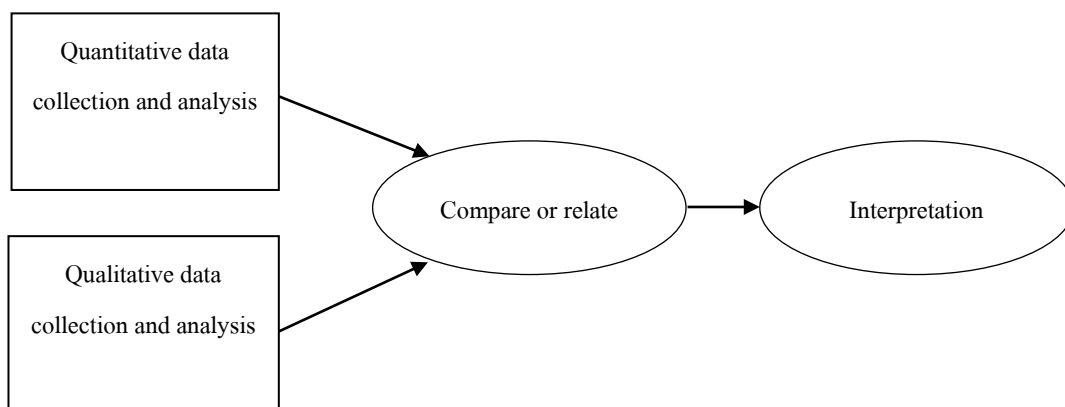
2.5 เพื่อเป็นการขยายให้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

โดยจุดมุ่งหมายเหล่านี้ นักวิจัยอาจกำหนดจุดมุ่งหมายหลักเพียงประการเดียวหรือหลายประการก็ได้ ขึ้นอยู่กับการออกแบบแผนการวิจัย

3. รูปแบบการวิจัยผสมผสาน

Creswell (2013 อ้างถึงใน อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2558, หน้า 4) จำแนกการวิจัยแบบผสมผสานเป็น 6 รูปแบบ ดังนี้

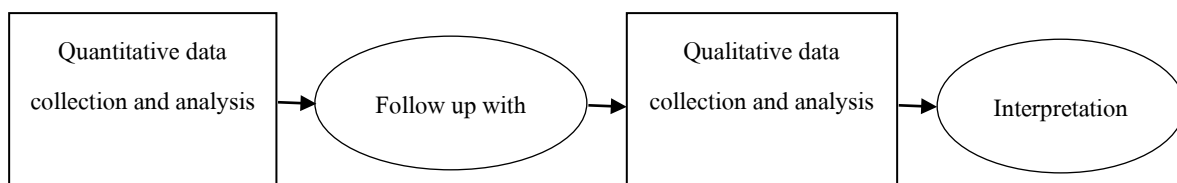
3.1 การวิจัยแบบพร้อมกัน (Convergent parallel design) เป็นการวิจัยที่ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมกันกับเชิงปริมาณ โดยให้ความสำคัญของการวิจัยทั้งสองแบบเท่าเทียมกัน และนำผลมารวมกันในช่วงการแปลผล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องหรือทำให้ผลการวิจัยสมบูรณ์มากขึ้น ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การวิจัยผสมผสานแบบพร้อมกัน

ที่มา: Creswell (2013 อ้างถึงใน อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2558, หน้า 5)

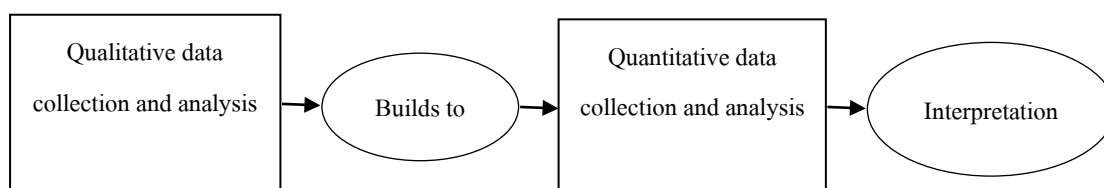
3.2 การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงอธิบาย (Explanatory sequential design) เป็นการวิจัยที่แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ช่วงแรกเป็นการใช้วิจัยเชิงปริมาณเป็นการวิจัยหลัก เพื่อตอบปัญหาการวิจัย และช่วงที่สองเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อช่วยในการอธิบายผลจากช่วงแรกให้กระจ่างยิ่งขึ้น แสดงดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 การวิจัยผสมผสานแบบขั้นตอนเชิงอธิบาย

ที่มา: Creswell (2013 อ้างถึงใน อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2558, หน้า 5)

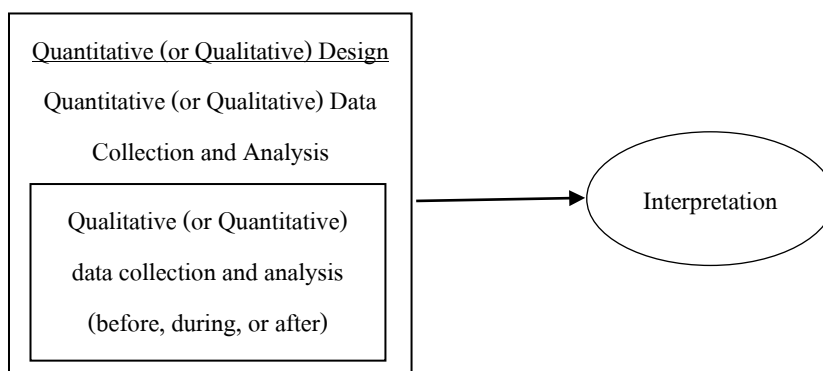
3.3 การวิจัยแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory sequential design) เป็นการวิจัยที่แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน โดยช่วงแรกเป็นการสำรวจข้อมูลโดยใช้วิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยหลัก และนำมายืนยันผลการศึกษาค้นคว้าด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อนำไปใช้ในวงกว้าง ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 การวิจัยผสมผสานแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ

ที่มา: Creswell (2013 อ้างถึงใน อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2558, หน้า 5)

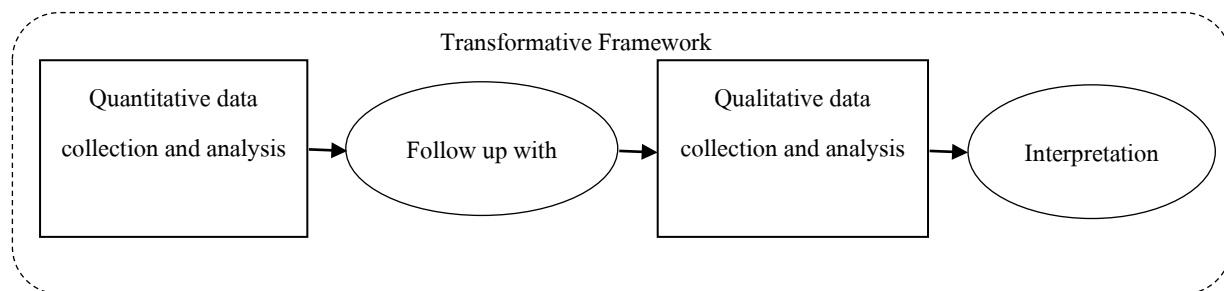
3.4 การวิจัยแบบรองรับภายใน (Embedded design) เป็นการวิจัยที่มีการวิจัยย่อยเป็นเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณอยู่ภายในการวิจัยหลัก (อาจเป็นเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณก็ได้) เพื่อให้การวิจัยไปสนับสนุนการวิจัยหลักให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 การวิจัยผสมผสานแบบรองรับภายใน

ที่มา: Creswell (2013 อ้างถึงใน อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2558, หน้า 5)

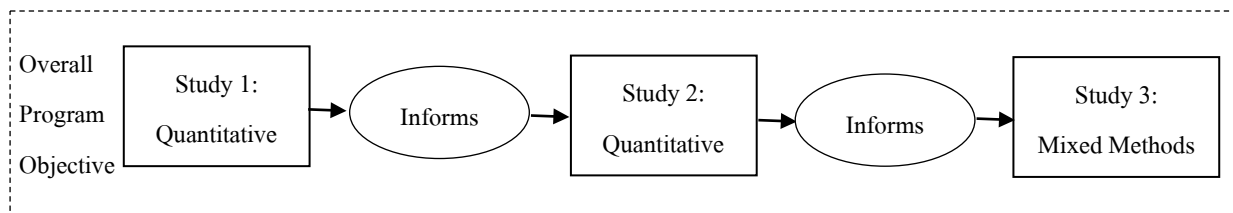
3.5 การวิจัยแบบปฏิรูป (Transformative design) เป็นการวิจัยที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดการวิจัย เป็นการวิจัยด้วยวิธีการหนึ่งแล้วต่อด้วยอีกวิธีการหนึ่ง โดยกำหนดแบบใดก่อนก็ได้ว่าเป็นอิสระเพื่อให้เกิดความร่วมมือสูงสุด ซึ่งมักเป็นการศึกษาในกลุ่มประชากรที่ยากต่อการเข้าถึง โดยในท้ายที่สุดนักวิจัยจะต้องบูรณาการผลของการศึกษาจากระยะแรกและระยะหลังเข้าด้วยกันในการแปลผลเพื่อสรุปกรอบแนวคิดของการศึกษา ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 การวิจัยผสมผสานแบบปฏิรูป

ที่มา: Creswell (2013 อ้างถึงใน อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2558, หน้า 5)

3.6 การวิจัยแบบหลายระยะ (Multi-phase design) เป็นการวิจัยที่มีหลายระยะหลายรูปแบบ อาจมีทั้งแบบเป็นขั้นตอนและแบบพร้อมกัน เพื่อตอบปัญหาการวิจัยอย่างเป็นระบบสำหรับโครงการวิจัยขนาดใหญ่ ซึ่งอาจต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของนักวิจัยเป็นกลุ่มใหญ่ ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 การวิจัยผสมผสานแบบหลายระยะ

ที่มา: Creswell (2013 อ้างถึงใน อโณทัย งามวิชัยกิจ, 2558, หน้า 5)

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบวิธีวิทยาเป็นการวิจัยผสมผสานแบบหลายระยะ (Multi-phase design) โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลัก เพื่อเป็นการทดสอบและตรวจสอบแนวคิด ทฤษฎีการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และยกระดับเป็นข้อสรุปโดยทั่วไป (Generalized) ทางทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ในวงกว้างได้ ระยะที่ 2 การศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการหลักในการอธิบายปรากฏการณ์ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่มีความซับซ้อนและมีกลุ่มตัวอย่างจำกัด ยากต่อการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นทฤษฎี

ฐานราก (Grounded theory) เกี่ยวกับกระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และระยะที่ 3 การเปรียบเทียบอัตราการผลิตระหว่างแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการหลักในอธิบายปรากฏการณ์การผลิตเชิงเศรษฐกิจระหว่างแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและยากต่อการเข้าถึงข้อมูล เพื่อนำมาสร้างเป็นทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) เกี่ยวกับการผลิตแรงงานข้ามชาติลาวที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของประเทศไทย

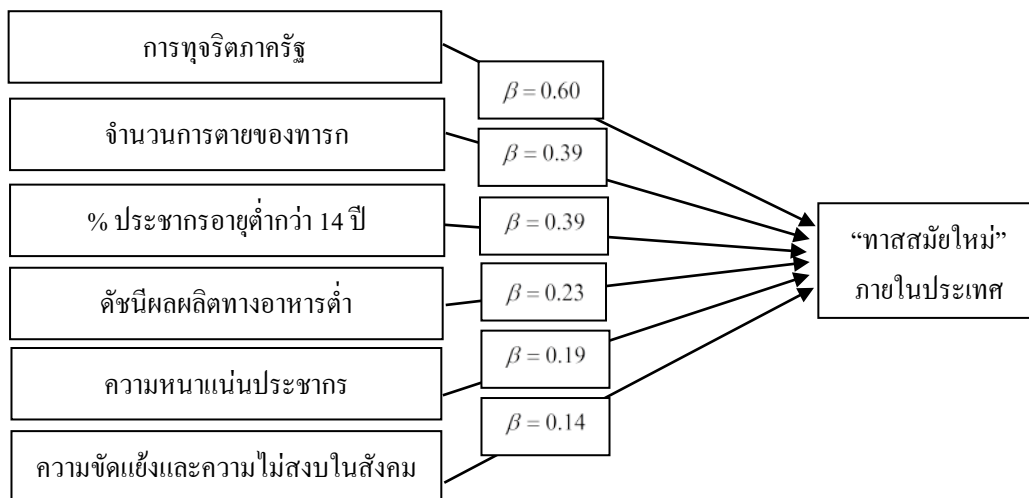
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

Bales (2006) ได้ทดสอบทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่ระบุว่า ราคาทาสมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง และมีปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” 3 ประการ ได้แก่ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งความยากจน และการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative analysis) ซึ่งปรากฏในบทความที่มีชื่อว่า “Testing a theory of modern slavery” ผลจากการศึกษาพบว่า

1. การทดสอบแนวโน้มของราคาทาสที่ลดลง Bales (2006, pp. 6-9) ได้ยกตัวอย่าง “ทาสติดหนี้” ของประเทศอินเดียในปัจจุบัน พบว่า มีต้นทุนในการได้มาซึ่งทาสจากการผูกมัดด้วยหนี้สินประมาณ 10 – 100 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นหนี้สินที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน แตกต่างจากทาสในอดีตที่ผ่านมา พบว่า ในช่วงปี 1850 – 1860 การได้มาซึ่งทาสชาวแอฟริกันหนึ่งคนมีต้นทุนประมาณ 1,000 – 1,200 ดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นมูลค่าของเงินในปัจจุบันเท่ากับ 40,000 ดอลลาร์สหรัฐ อย่างไรก็ตาม Bales มองว่าการเปรียบเทียบราคาทาสตามตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น อาจมีความคลาดเคลื่อนในเรื่องของค่าเงินและอัตราแลกเปลี่ยนแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน จึงได้ทำการเปรียบเทียบราคาทาสผ่าน “วัตถุ” (Object) เพื่อขจัดความคลาดเคลื่อนดังกล่าว ผลจากการทดสอบ พบว่า ราคาในการซื้อขายทาสมีแนวโน้มลดลงเมื่อเวลาผ่านไป ยกตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี 1847 ราคาทาสเทียบได้กับมูลค่าของวัว 7 ตัว และมีราคาตกลงเท่ากับวัว 6 ตัว ในปี 1850 และวัว 4.4 ตัวในปี 1856 เป็นต้น

2. การทดสอบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression analysis) ดังภาพที่ 11

หมายเหตุ: ผลการศึกษาของ Bales แสดงเป็นแผนภาพที่ระบุเฉพาะค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (β) โดยไม่ได้ระบุผลการศึกษาในรูปแบบสมการถดถอยและค่าสถิติอื่นที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 11 ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของ Bales (Bales, 2006, p.12)

เมื่อพิจารณาจากภาพที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มากที่สุด คือ การทุจริตภาครัฐ ($\beta = 0.60$) รองลงมาคือ จำนวนการตายของทารก ($\beta = 0.39$) ร้อยละของประชากรอายุต่ำกว่า 14 ปี ($\beta = 0.39$) ดัชนีผลผลิตทางด้านอาหารต่ำ ($\beta = 0.23$) ความหนาแน่นประชากร ($\beta = 0.19$) และความขัดแย้งและความไม่สงบทางสังคม ($\beta = 0.14$) ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 นอกจากนี้ Bales (2006, p.13) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าปัจจัยที่ได้จากการทดสอบครั้งนี้ มีความสอดคล้องกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” 3 ปัจจัยข้างต้น (ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งความยากจน และการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐ) กล่าวคือ ร้อยละของประชากรอายุต่ำกว่า 14 ปี และความหนาแน่นประชากร จัดอยู่ในองค์ประกอบการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร อัตราการตายของทารก และดัชนีผลผลิตทางด้านอาหารต่ำ จัดอยู่ในองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งความยากจน และการทุจริตภาครัฐ เป็นองค์ประกอบการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐ ส่วนปัจจัยความขัดแย้งและความไม่สงบทางสังคม Bales มองว่า เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เนื่องจากสังคมใดที่มีคนยากจนอยู่เป็นจำนวนมาก ย่อมมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูง และนำมาซึ่งความขัดแย้งและความไม่สงบภายในสังคมอยู่เสมอ

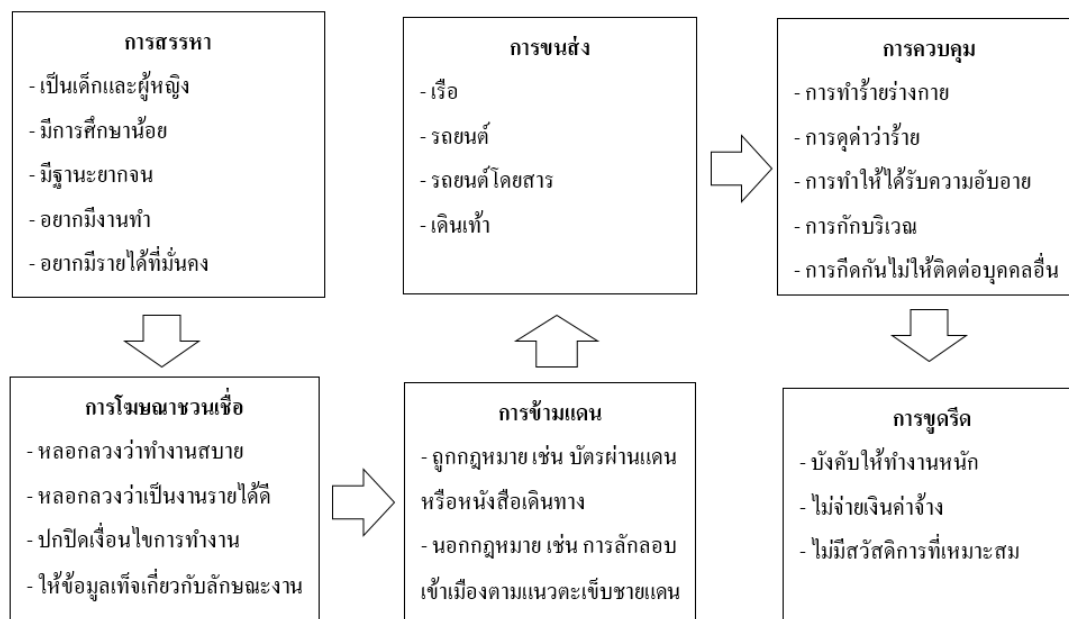
Bekteshi, Gjermani and Van Hook (2012) ได้ศึกษา “ทาสสมัยใหม่” ในลักษณะของการค้าประเวณีของประเทศแอลเบเนีย โดยวิธีการศึกษาเอกสารจากหน่วยงานรัฐและเอกชน รวมทั้ง

ข้อมูลจาก NGOs ผลจากการศึกษา พบว่า ปัจจัยสนับสนุนการค้ามนุษย์และความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มี 10 ประการ คือ 1. การย้ายถิ่นขนาดใหญ่ 2. การพึ่งพาทายทางเศรษฐกิจ 3. สงครามกลางเมือง 4. ความยากจน 5. การทุจริตภาครัฐ 6. บทบาททางเพศแบบดั้งเดิม 7. ลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อต่อการค้ามนุษย์ 8. ขาดแคลนข้อมูลเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ 9. ปัญหาเสรีภาพทางเพศของผู้หญิง 10. วิธีการสรรหาเหยื่อการค้ามนุษย์ที่มีความหลากหลาย โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญและสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่มีอย่างหลากหลายในประเทศเอลบانيا

งานวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม (2550) ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการเข้าสู่การค้ามนุษย์” โดยใช้วิธีการศึกษา ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ การศึกษาเชิงคุณภาพ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในส่วนของการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ ได้ศึกษาข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างผู้ถูกค้ามนุษย์ชาวต่างประเทศ 207 คน* ที่มารับบริการที่สถานสงเคราะห์ในสังกัดของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ส่วนการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพได้ทำการศึกษาแบบการค้าประเวณีในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและพะเยา การค้ามนุษย์ในรูปแบบการค้าแรงงานทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดตากและสมุทรสาคร โดยผู้วิจัยประมวลผลการวิจัยเป็นแผนภาพ ดังภาพที่ 12

* เชื้อชาติลาว จำนวน 66 ราย (ร้อยละ 31.9) พม่า จำนวน 55 ราย (ร้อยละ 26.6) ไทยใหญ่ จำนวน 26 ราย (ร้อยละ 12.6) เขมร จำนวน 16 ราย (ร้อยละ 7.7) มอญ จำนวน 14 ราย (ร้อยละ 6.8) ไทยลื้อ จำนวน 6 ราย (ร้อยละ 2.9) กะเหรี่ยง จำนวน 5 ราย (ร้อยละ 2.4) ทวาย จำนวน 4 ราย (ร้อยละ 1.9) อินเดีย จำนวน 4 ราย (ร้อยละ 1.9) ปงโอ จำนวน 4 ราย (ร้อยละ 1.9) จีน จำนวน 4 ราย (ร้อยละ 1.9) และเชื้อชาติอื่น จำนวน 3 ราย (ร้อยละ 1.5)

ภาพที่ 12 กระบวนการเข้าสู่ “การข้ามนุษย์” ของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

ที่มา: ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม (2550)

(จัดทำเป็นแผนภาพ (Flowchart) โดยผู้วิจัย)

จากภาพที่ 12 พบว่า กระบวนการเข้าสู่ “การข้ามนุษย์” ของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสรรหา เป็นการค้นหาแรงงานข้ามชาติที่มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการของขบวนการ “ข้ามนุษย์” ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง โดยส่วนใหญ่เป็นเด็ก (มีอายุไม่เกิน 20 ปี ร้อยละ 76.8) เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 91.7) มีการศึกษาน้อย (จบการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 92.8) และมีฐานะยากจน (ร้อยละ 72.5) โดยแรงงานเหล่านี้มีความประสงค์อยากมีงานทำ และต้องการมีรายได้ที่มั่นคง

2. การโฆษณาชวนเชื่อ เป็นวิธีการชักจูงเพื่อโน้มน้าวให้แรงงานหลงเชื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทย เช่น การหลอกลวงว่าได้ทำงานสบาย รายได้ดี โดยปกปิดเงื่อนไขการทำงานและให้ข้อมูลเท็จเกี่ยวกับลักษณะงาน เป็นต้น

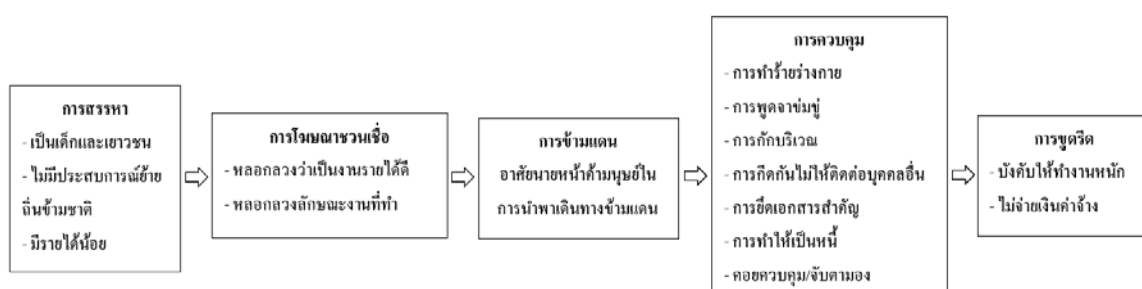
3. การข้ามแดน เป็นวิธีข้ามพรมแดนจากประเทศต้นทางมายังประเทศไทย แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การข้ามแดนโดยถูกกฎหมาย เช่น การทำบัตรผ่านแดนหรือใช้หนังสือเดินทาง เป็นต้น และการข้ามแดนนอกกฎหมาย เช่น การลักลอบเข้าเมืองตามตะเข็บชายแดน โดยอาศัยช่องทางตามธรรมชาติ เป็นต้น

4. การขนส่ง เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชายแดนสู่สถานประกอบการของนายจ้างในประเทศไทยโดยใช้พาหนะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รถยนต์ เรือ รถโดยสารสาธารณะ หรือการเดินทางเท้า เป็นต้น

5. การควบคุม คือการทำให้แรงงานตกอยู่ภายใต้การควบคุมของนายจ้าง เช่น การทำร้ายร่างกาย การดูว่าร้าย การทำให้ได้รับความอับอาย การกักบริเวณ และการกีดกันไม่ให้ติดต่อกับบุคคลอื่น เป็นต้น

6. การขูดรีด เป็นการแสวงหาประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากแรงงาน ได้แก่ บังคับให้ทำงานอย่างหนัก (กว่าร้อยละ 40 ต้องทำงานไม่ต่ำกว่า 16 ชั่วโมงต่อวัน) ไม่จ่ายเงินค่าจ้าง (ร้อยละ 32.2 เป็นแรงงานที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนจากการทำงาน) และไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม (มีแรงงานที่ไม่ได้รับสวัสดิการด้านเสื้อผ้า ร้อยละ 86.0, ค่ารักษาพยาบาล ร้อยละ 84.1, อาหาร ร้อยละ 58.5 และที่พักอาศัย ร้อยละ 12.6)

นอกจากนี้ พัทธกร ศาสนะสุพินธ์, คุษฎี อายุวัฒน์ และมณีนมัย ทองอยู่ (2554) ได้ศึกษากระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ในปัจจุบัน เป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ย้ายถิ่นคนไทยและคนลาวที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ข้ามชาติที่อยู่ในระบบช่วยเหลือในหน่วยงานของรัฐ จำนวน 20 คน ผลจากการศึกษา ผู้วิจัยประมวลเป็นแผนภาพ ดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13 กระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติของผู้ย้ายถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์

ที่มา: พัทธกร ศาสนะสุพินธ์, คุษฎี อายุวัฒน์ และมณีนมัย ทองอยู่ (2554)

(ทำเป็นแผนภาพ ผู้วิจัย)

จากภาพที่ 13 พบว่า กระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติของผู้ย้ายถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1. การสรรหา โดยคุณลักษณะที่ต้องการของขบวนการ “ค้ามนุษย์” คือ เป็นเด็กและเยาวชน ไม่มีประสบการณ์ย้ายถิ่นข้ามชาติ และเป็นผู้มีรายได้น้อย 2. การโฆษณา

ชวนเชื่อด้วยการหลอกลวงว่าจะได้ทำงานที่มีรายได้ดี และหลอกลวงลักษณะงานที่ทำโดยปกปิดเงื่อนไขการทำงานให้เข้าใจผิด เป็นต้น 3. การข้ามแดน โดยอาศัยนายหน้าขบวนการค้ามนุษย์เป็นคณนำพาเดินทางข้ามพรมแดน 4. การควบคุมให้แรงงานตกอยู่ภายใต้อำนาจของนายจ้าง เช่น การทำร้ายร่างกาย การพุดจาข่มขู่ การยึดเอกสารสำคัญ การกักบริเวณ และการกีดกันไม่ให้ติดต่อกับบุคคลอื่น การทำให้เป็นหนี้ รวมทั้งคอยควบคุมจับตามองเพื่อป้องกันการหลบหนี 5. การขูดรีดด้วยการบังคับให้ทำงานอย่างหนัก และไม่จ่ายเงินค่าจ้าง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ

กรรณิกา ขวัญอารีย์ (2552) ศึกษาแรงงานและครอบครัวอพยพใน 3 พื้นที่ (พังงา สมุทรสงคราม ราชบุรี) เป็นการศึกษาวิจัยเชิงผสมผสาน ประชากรในการศึกษาคือ เด็กและผู้ปกครองในศูนย์การเรียนรู้เพื่อเด็กต่างชาติของโครงการต่อต้านการค้าเด็กข้ามแดนในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงประเทศไทย จำนวน 5 ศูนย์ในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพังงา สมุทรสงคราม และราชบุรี ผลจากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ต่างคิดว่าการเข้ามาทำงานในไทยจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความปลอดภัยมากกว่าในพม่า บุตรหลานได้มีโอกาสเรียนหนังสือ ถึงแม้กลุ่มแรงงานข้ามชาติอพยพเหล่านี้จะมีประสบการณ์ในการถูกละเมิดและแสวงหาประโยชน์จากเจ้าหน้าที่รัฐไทย แต่แรงงานข้ามชาติยังคงคิดว่าประเทศไทยน่าอยู่และน่าทำงานมากกว่าที่ประเทศพม่า ดังนั้นควรมีการเชื่อมต่อของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐและเอกชน เป็นเครือข่ายการทำงานที่ประสานสอดคล้องเพื่อการแก้ปัญหาและให้ความคุ้มครองแรงงานข้ามชาติทุกกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต้องมีการทำทะเบียนผู้อพยพในแต่ละหมู่บ้านเพื่อความชัดเจนและการวางแผนในการประสานช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริง เช่น การเน้นให้บริการด้านสาธารณสุขหรือการศึกษา รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้คนไทยเกิดทัศนคติในทางบวกต่อกลุ่มแรงงานข้ามชาติ

พิทยา พุสสาย (2553) ศึกษากระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติจากพม่าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน กรณีศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ กระเหรี่ยง และคะยาห์ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) จากแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ กระเหรี่ยงและคะยาห์ จำนวน 177 ราย ผลจากการศึกษาพบว่า สาเหตุการย้ายถิ่นของแรงงานจากพม่าสู่แม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ กระเหรี่ยง และคะยาห์ มีสาเหตุในรูปของปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทาง คือ 1. ปัจจัยผลักดันเกิดจากปัจจัยทางด้านสังคมและการเมือง การเคลื่อนย้ายแรงงานส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความไม่พอใจสภาพสังคมหรือการเมืองในประเทศ เช่น การเมืองขาดเสถียรภาพ การกีดกันเรื่องเชื้อชาติ เป็นต้น 2. ปัจจัยผลักดันเกิดจากสภาพเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการใช้ความรุนแรงของรัฐบาลทหารพม่า หรือจากโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลพม่า เช่น โครงการ Contract farming โครงการทำเหมือง

แร่ และโครงการปลูกพืชเศรษฐกิจ เป็นต้น สำหรับปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทางที่ส่งผลให้แรงงานทั้งสามกลุ่มตัดสินใจเดินทางเข้ามายังประเทศไทย ได้แก่ 1. ปัจจัยทางด้านสังคม อันเกิดจากประชากรที่อยู่อาศัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงทำให้แรงงานข้ามชาติไม่ว่าจะเป็นกลุ่มไทใหญ่ กะเหรี่ยง และคะยาห์ สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมได้โดยง่าย 2. ปัจจัยในเรื่องของค่าจ้างและผลตอบแทนที่สูงกว่าประเทศพม่า 3. อาณาเขตที่มีพรมแดนติดต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพรมแดนติดกับพม่าในรัฐฉาน รัฐกะเหรี่ยงและคะยาห์ 483 กิโลเมตร จึงเป็นเหตุให้แรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสามสามารถเดินทางข้ามแดนได้โดยง่าย 4. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเมื่อเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทย ปราศจากสงครามกลางเมือง และการละเมิดสิทธิมนุษยชน 5. การผ่อนผันนโยบายของประเทศไทยที่มีต่อการจัดการแรงงานข้ามชาติ

จากการทบทวนงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า งานของศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษา และกระบวนการยุติธรรม (2550) และพัทธกร ศาสนะสุพินธ์, คุษฎี อายุวัฒน์ และมณีนัย ทองอยู่ (2554) เป็นเพียงการศึกษาถึงกระบวนการและขั้นตอนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ซึ่งขาดการศึกษาในมิติของ “ผู้กระทำการ” (Actors) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และปัจจัยเชิง “โครงสร้าง” (Structure) ที่เอื้อต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติอันนำมาสู่การก่อเกิด “ทาสสมัยใหม่” ที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน

ส่วนงานของ พิทยา พุสสาย (2553) เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นมุมมองเชิงพรรณนา (Descriptive) ขาดการพิสูจน์แนวคิดและทฤษฎีด้วยวิธีการทางสถิติ (Statistical methods) จึงทำให้ปัจจัยการย้ายถิ่นที่ได้จากการศึกษาดังกล่าว มีข้อจำกัดสำหรับการนำไปใช้ในวงกว้าง

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่าเกิด “ช่องว่างงานวิจัย” (Research Gaps) ผู้วิจัยจึงได้นำมิติและประเด็นที่ใช้ในศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อให้งานวิจัยในครั้งนี้มีองค์ประกอบและกระบวนการที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

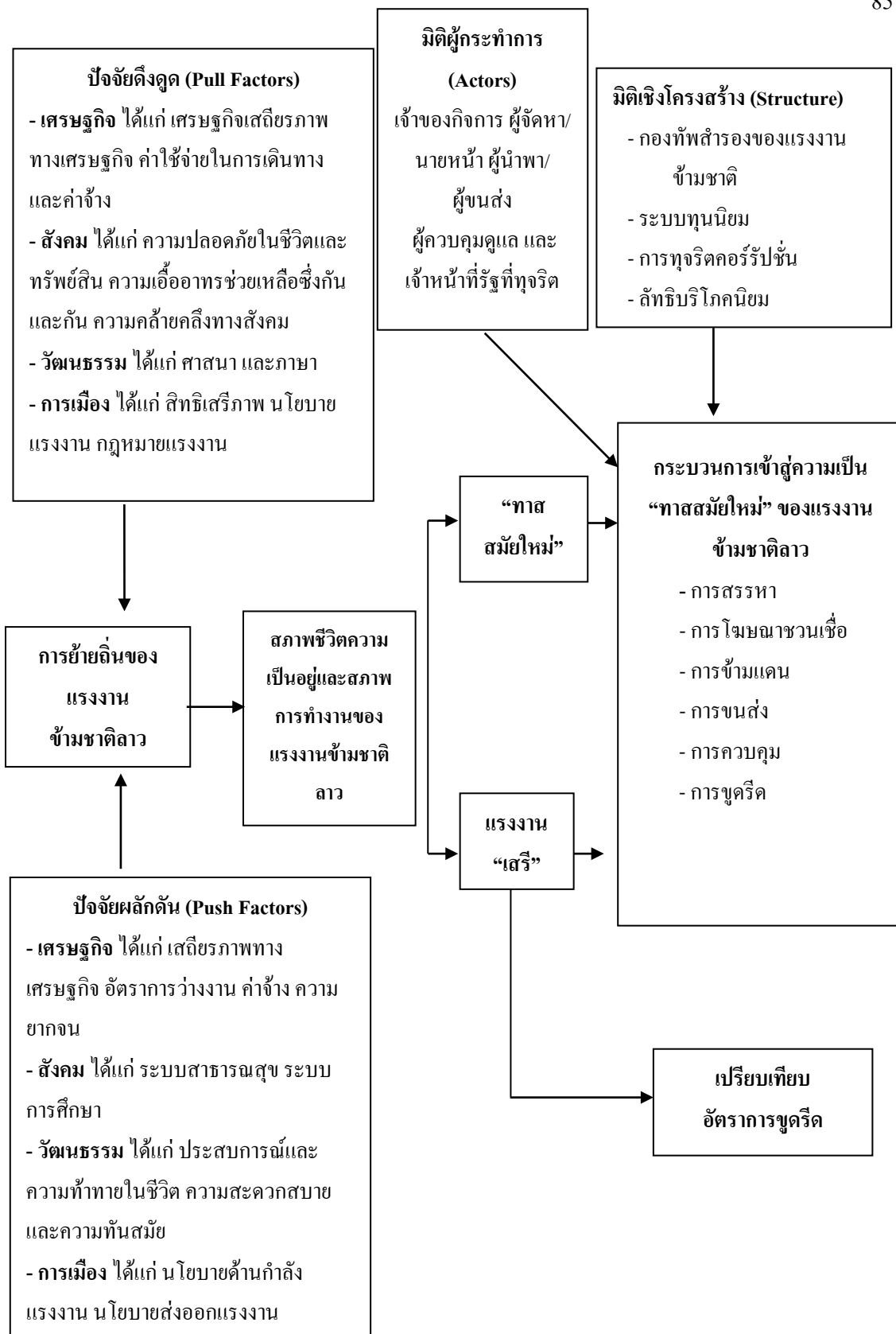
กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยจำแนกปัจจัยออกเป็น 2 ประเภท (Ravenstein, 1889; Lewis, 1954; ธนาคารโลก, 2012; ชูพักตร์ สุทธิสา) คือ 1. ปัจจัยผลักดัน (Push Factor) หมายถึง ปัจจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ สปป.ลาว ซึ่งผลักดันให้แรงงานลาวย้ายถิ่นมายังประเทศไทย ได้แก่ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ อัตราการว่างงาน ค่าจ้าง และความยากจน องค์ประกอบด้านสังคม ประกอบด้วย ระบบสาธารณสุข และระบบการศึกษา องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประสพการณ์และความท้าทายในชีวิต ความสะดวกสบายและทันสมัย องค์ประกอบด้านการเมือง ประกอบด้วย นโยบายกำลังแรงงาน และนโยบายส่งออกแรงงาน 2. ปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) หมายถึง ปัจจัยในพื้นที่ประเทศไทยซึ่งมีคุณลักษณะน่าดึงดูดใจ กระตุ้นจูงใจให้แรงงานลาวมีการย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำภายในประเทศไทย เพื่อแสวงหาหรือเพิ่มโอกาสที่ดีกว่าในการทำงาน ได้แก่ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และค่าจ้าง องค์ประกอบด้านสังคม ประกอบด้วย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความเอื้ออาทรในสังคม และความคล้อยคลึงทางสังคม องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ศาสนา และภาษา องค์ประกอบด้านการเมือง ประกอบด้วย สิทธิเสรีภาพ นโยบายแรงงานข้ามชาติ และกฎหมายแรงงานข้ามชาติ

การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวที่เข้ามาทำงานยังประเทศไทย แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1. แรงงาน “เสรี” (Free labor) เป็นลักษณะของกลุ่มแรงงานย้ายถิ่นด้วยความสมัครใจ ปราศจากการหลอกลวงและไม่ตกเป็นเหยื่อของการค้า “ทาสสมัยใหม่” 2. แรงงานที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” เป็นลักษณะของกลุ่มแรงงานที่ถูกขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยมีกลุ่มผู้กระทำการ (Actors) 5 ส่วน คือ 1. เจ้าของกิจการ เป็นผู้รับแรงงานเพื่อแสวงหาประโยชน์และขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ 2. ผู้จัดการ/นายหน้า เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อชักชวนแรงงาน โดยใช้กลยุทธ์ล่อลวงให้หลงเชื่อและมาทำงานในประเทศไทย 3. ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง เป็นผู้ทำหน้าที่รับส่งแรงงานไปสู่จุดหมายปลายทางยังสถานประกอบการของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่อยู่ในประเทศไทย 4. ผู้ควบคุมดูแล เป็นผู้ที่ทำหน้าที่คอยควบคุม สอดส่อง และดูแลแรงงานให้ทำงานผ่านกลไกการควบคุมด้วยวิธีการต่าง ๆ และ 5. เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต เป็นผู้ใช้อำนาจหรือสถานภาพของตนเองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยมีกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” 6 ขั้นตอน คือ 1. การสรรหา เป็นการค้นหาแรงงานข้ามชาติที่มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการ 2. การโฆษณาชวนเชื่อ เป็นวิธีการชักจูงเพื่อโน้มน้าวให้แรงงานหลงเชื่อเข้ามาทำงานใน

ประเทศไทย 3. การข้ามแดน เป็นวิธีข้ามพรมแดนจากประเทศ สปป.ลาว มายังประเทศไทย 4. การขนส่ง เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชายแดนสู่สถานประกอบการของนายจ้างในประเทศไทย 5. การควบคุม เป็นกลไกที่ทำให้แรงงานตกอยู่ภายใต้การควบคุมของนายจ้าง และ 6. การขูดรีด เป็นการแสวงหาประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากแรงงาน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเชิงโครงสร้าง (Structure) ที่เอื้อต่อการก่อเกิดของ “ทาสสมัยใหม่” 4 ประการ คือ 1. “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ หมายถึง การเพิ่มขึ้นของจำนวนแรงงานลาวที่อพยพเข้ามาทำงานในประเทศไทย 2. ระบบทุนนิยม หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสะสมความมั่งคั่ง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ส่งผลให้แรงงานหรือชนชั้นล่างมีความยากจนลง และมีสภาพการดำรงชีวิตที่เลวร้าย 3. การทุจริตคอร์รัปชัน หมายถึง การหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมายอันเนื่องมาจากการทุจริตคอร์รัปชันในระบบบริหารราชการ และ 4. ลัทธิบริโภคนิยม หมายถึง ค่านิยมที่มีเงินตราเป็นตัวกำหนดสถานะทางสังคม

หลังจากแรงงานข้ามชาติลาวถูกผลักดันเข้าสู่กระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” แล้ว จะถูกขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากนายจ้างหรือเจ้าของกิจการเพื่อแสวงหาประโยชน์ใน 3 รูปแบบ คือ แรงงานทาส (Slave labor) เป็นลักษณะของแรงงานที่ถูกบังคับให้ทำงานผ่านการใช้ความรุนแรงโดยไม่สมัครใจ ทาสเซ็กส์ (Sexual slavery) เป็นลักษณะการเป็นทาสซึ่งปราศจากเสรีภาพและอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมทางเพศของตนเอง และการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส (Child slavery) เป็นลักษณะการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย นอกจากนี้การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการเปรียบเทียบอัตราการขูดรีดระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร รายละเอียดดังภาพที่ 14

ภาพที่ 14 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed method research) ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อมุ่งตอบคำถามวิจัย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2558, หน้า 2) โดยใช้การวิจัยผสมผสานแบบหลายระยะ (Multi – phase Design) เป็นการวิจัยที่ประกอบด้วยระยะต่าง ๆ (วัลลภา ฉลากบาง, 2560, หน้า 129) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ กล่าวคือ ระยะที่ 1 ศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลัก เพื่อเป็นการทดสอบและตรวจสอบแนวความคิดทฤษฎีการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และยกระดับเป็นข้อสรุปโดยทั่วไป (Generalized) ทางทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ในวงกว้างได้ ระยะที่ 2 การศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการหลักในการอธิบายปรากฏการณ์ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่มีความซับซ้อนและมีกลุ่มตัวอย่างจำกัด ยากต่อการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) เกี่ยวกับกระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และระยะที่ 3 การเปรียบเทียบอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการหลักในการอธิบายปรากฏการณ์การทุจริตเชิงเศรษฐกิจระหว่างแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและยากต่อการเข้าถึงข้อมูล เพื่อนำมาสร้างเป็นทฤษฎีฐานราก เกี่ยวกับการทุจริตแรงงานข้ามชาติลาวที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของประเทศไทย

ดังนั้น ในบทที่ 3 จะนำเสนอรายละเอียดวิธีการดำเนินงานวิจัยเชิงผสมผสาน โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. การศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว
2. การศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว
3. การเปรียบเทียบอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

ระยะที่ 1 การศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

การศึกษาระยะที่ 1 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลัก กำหนดขั้นตอน ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เป็นเป้าหมายการวิจัย ได้แก่ แรงงานข้ามชาติลาวที่เข้ามาทำงานในไทย จำนวน 250,000 ราย (ชาติรี มูลสถาน, 2554, หน้า 102) กำหนดขนาดตัวอย่าง (Sample size) โดยใช้สูตรของ Yamane (1967) กำหนดขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสมดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

กำหนดให้ n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = สัดส่วนความคลาดเคลื่อนในการสุ่มที่ยอมรับได้ (.05)

$$n = \frac{250,000}{1 + 250,000(.05^2)}$$

$$n = 400 \text{ ราย}$$

ดังนั้นขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเท่ากับ 400 ราย โดยมีความผิดพลาดได้ไม่เกิน ร้อยละ 5 ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกตัวอย่างได้ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ แรงงาน “เสรี” จำนวน 390 ราย และ “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 10 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured interview) ที่ผู้วิจัย ได้สร้างขึ้น เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว แบ่งเนื้อหาเป็น 5 ตอน มีลักษณะ ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ลักษณะอาชีพ รายได้เฉลี่ยที่ สปป.ลาว จำนวนสมาชิกในครอบครัว และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน ประเทศไทย

ตอนที่ 2 การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ภูมิลำเนาเดิมใน สปป.ลาว จังหวัดที่อยู่อาศัยในประเทศไทย บุคคลที่ร่วมเดินทางข้ามแดน แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเดินทาง ความถี่และวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางกลับภูมิลำเนา

ตอนที่ 3 สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคคลที่อยู่ร่วมพักอาศัย สภาพที่พักอาศัย ทักษะทางภาษา การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การส่งเงินกลับภูมิลำเนา และสภาพความเป็นอยู่หลังย้ายมาทำงานที่ประเทศไทย

ตอนที่ 4 สภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การมีบัตรอนุญาตทำงาน อาชีพ/ลักษณะงานที่ทำ ลักษณะการหางาน จำนวนชั่วโมงการทำงาน ค่าจ้างต่อเดือน ระยะเวลาที่ได้รับค่าจ้าง และสวัสดิการที่ได้รับจากนายจ้าง

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ปัจจัยผลักดัน (Push factors) และ ปัจจัยดึงดูด (Pull factors) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ซึ่งมีตัวเลือก 7 ระดับ กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาดังต่อไปนี้

ระดับที่ 7 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับที่ 6 หมายถึง เห็นด้วยมาก

ระดับที่ 5 หมายถึง ค่อนข้างเห็นด้วย

ระดับที่ 4 หมายถึง เฉย ๆ

ระดับที่ 3 หมายถึง ค่อนข้างไม่เห็นด้วย

ระดับที่ 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วยมาก

ระดับที่ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยมากที่สุด

3. ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีขั้นตอน ดังนี้

3.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบการพัฒนาแบบสัมภาษณ์

3.2 ร่างแบบสัมภาษณ์ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับหัวข้อและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

3.3 นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ความเหมาะสม และความชัดเจนของภาษา แล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำ

3.4 นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามคำแนะนำ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content validity) โดยการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่าง

ข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด ความครอบคลุมของเนื้อหาและความชัดเจนของภาษา โดยใช้เกณฑ์ในการประเมินดังต่อไปนี้

ให้คะแนน 1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องตามจุดประสงค์

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องตามจุดประสงค์

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องตามจุดประสงค์

3.5 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยแบบสอบถามมีค่า IOC เท่ากับ 1.00

3.6 ทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง (Try out) ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 30 ชุด เพื่อนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยสูตรของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) โดยแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.802 (Nunnally, 1978)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ลักษณะทั่วไป การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว โดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ร้อยละ และความถี่

4.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second-order confirmatory factor analysis) เพื่อพัฒนาตัวแบบปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว โดยใช้โปรแกรมลิสเรล (Lisrel) มีขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

4.2.1 การกำหนดข้อมูลจำเพาะของตัวแบบ (Specification of model) เป็นการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในแต่ละองค์ประกอบของตัวแบบ

4.2.2 การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของตัวแบบ (Identification of model) คือ การระบุว่าแบบจำลองสามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ได้เป็นค่าเดียวหรือไม่ กล่าวคือ เป็นการทดสอบตัวแบบระบุเกินพอดี (Overidentified model) ที่มีจำนวนสมการมากกว่าพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า โดยใช้สูตร t-rule ของ Bollen (1989) ดังต่อไปนี้

$$df = \frac{[k(k+1)]}{2} - t$$

กำหนดให้ df = องศาอิสระ

k = จำนวนตัวแปรสังเกตได้

t = จำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า

ถ้า $df < 0$ ตัวแบบมีลักษณะการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวต่ำกว่าพอดี (Underidentified model) แสดงว่าตัวแบบไม่เหมาะสมในการประมาณค่าด้วยโปรแกรมริสเรล

ถ้า $df = 0$ ตัวแบบมีลักษณะการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวพอดี (Justidentified model) แสดงว่าตัวแบบไม่เหมาะสมในการประมาณค่าด้วยโปรแกรมริสเรล

ถ้า $df > 0$ ตัวแบบมีลักษณะการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวเกินพอดี (Overidentified model) แสดงว่าตัวแบบมีความเหมาะสมในการประมาณค่าด้วยโปรแกรมริสเรล

4.2.3 ประมาณค่าพารามิเตอร์จากตัวแบบ (Parameter estimation from the model)

คือการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าพารามิเตอร์ โดยใช้วิธีการประมาณค่าแบบวิธีไล่ค่าสูงสุด (A Maximum Likelihood: ML)

4.2.4 การทดสอบความสอดคล้องของตัวแบบการวัด (Measurement model fit) เป็นการประเมินความตรง (Construct validity) และความเที่ยง (Reliability) ของตัวแบบ โดยพิจารณาจากค่าสถิติดังต่อไปนี้

4.2.4.1 การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบ (Construct Validity)

โดยใช้ดัชนีตรวจสอบความกลมกลืนดังต่อไปนี้

- ค่าไค – สแควร์ (Chi-square: χ^2) เป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานทางสถิติว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าเป็นศูนย์ ถ้าค่าไค – สแควร์มีค่าสูงมากแสดงว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ตัวแบบไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หากค่าไค – สแควร์มีค่าต่ำมาก แสดงว่าตัวแบบสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

- ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (Relative chi-square: χ^2 / df) เป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานทางสถิติเช่นเดียวกันกับค่าไค – สแควร์ ควรมีค่าน้อยกว่า 2.00

- ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) เป็นดัชนีที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากค่าไค – สแควร์ในการเปรียบเทียบระดับความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของตัวแบบ โดยค่า GFI จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 หากค่า GFI มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่าตัวแบบมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

- ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนปรับแก้แล้ว (Adjusted the Goodness of Fit Index: AGFI) เมื่อนำดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงขนาดขององศาอิสระ ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดกลุ่มตัวอย่างจะได้ค่าดัชนี AGFI โดยดัชนีนี้มีคุณสมบัติเช่นเดียวกันกับค่า GFI

- ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized root mean square residual: Standardized RMR) เป็นดัชนีที่วัดความคลาดเคลื่อนเฉลี่ย

ของข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่คลาดเคลื่อนจากตัวแบบทางทฤษฎี โดยค่ายังเข้าใกล้ศูนย์แสดงว่าตัวแบบมีความกลมกลืนสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

- ค่ารากกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เป็นการวัดความแตกต่างต่อหน่วยขององศาอิสระ โดยค่ายังเข้าใกล้ศูนย์แสดงว่าตัวแบบมีความกลมกลืนสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ดัชนีตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบ ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ค่าสถิติทดสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบ

ค่าดัชนี	เกณฑ์ที่ใช้พิจารณา	ที่มา
ค่าไค – สแควร์ (Chi-square: χ^2)	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$)	Joreskog and Sorbom (1989)
ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (Relative chi-square: χ^2 / df)	มีค่าต่ำกว่า 2.00	Bollen (1989)
ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI)	มีค่ามากกว่า .90	Joreskog and Sorbom (1989)
ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนปรับแก้แล้ว (Adjusted the Goodness of Fit Index: AGFI)	มีค่ามากกว่า .90	Joreskog and Sorbom (1989)
ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized root mean square residual: Standardized RMR)	มีค่าต่ำกว่า .08	Hu and Bentler (1999)
ค่ารากกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA)	มีค่าต่ำกว่า .06	Hu and Bentler (1999)

4.2.4.2 การตรวจสอบความเที่ยงของตัวแบบ (Reliability) เพื่อตรวจสอบความแม่นยำการวัดของตัวแบบ โดยใช้สถิติดังนี้

- ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (The construct reliability: ρ_c) เป็นค่าที่ใช้อธิบายความเที่ยงขององค์ประกอบ มีสูตรการคำนวณดังนี้

$$\rho_c = \frac{(\sum \lambda)^2}{(\sum \lambda)^2 + \sum (\theta)}$$

กำหนดให้ ρ_c = ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง

λ = น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน

θ = ค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

\sum = ผลรวม

- ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (An Average Variance Extracted: ρ_v) เป็นค่าที่อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรในองค์ประกอบ มีสูตรการคำนวณดังนี้

$$\rho_v = \frac{\sum \lambda^2}{\sum \lambda^2 + \sum (\theta)}$$

กำหนดให้ ρ_c = ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้

λ = น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน

θ = ค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

\sum = ผลรวม

ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (The Construct Reliability: ρ_c) และค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (An Average Variance Extracted: ρ_v) ต้องมีค่ามากกว่า 0.60 และ 0.50 ตามลำดับ (Diamantopoulos & Siguaw, 2000 อ้างถึงใน สุขมาศ อังสุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ และรัชนิกุล ภิญ โยภูพานวัฒน์, 2551, หน้า 150)

4.2.5 การปรับตัวแบบ (Model adjustment) ในกรณีที่ตัวแบบไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ต้องมีการปรับแก้ตัวแบบเพื่อให้มีการประมาณค่าพารามิเตอร์ขึ้นใหม่ จนกว่าตัวแบบที่วิเคราะห์ใหม่จะสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยกำหนดให้ความคลาดเคลื่อนของตัวแปรภายในสังเกตได้มีความสัมพันธ์กัน

4.2.6 การแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูล คือการนำค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการคำนวณมาใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแบบ

ระยะที่ 2 การศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

การศึกษาในระยะที่ 2 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการหลัก โดยใช้วิธีวิทยาการวิเคราะห์เรื่องเล่าจากประสบการณ์ (Narrative analysis of experiences) กำหนดขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

กำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-Informants) ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 แรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในลักษณะต่าง ๆ และได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในสังกัดของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากการศึกษาระยะที่ 1 จำนวน 10 ราย ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1.1 สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านนารีสวัสดิ์ จังหวัดนครราชสีมา เป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เฉพาะผู้หญิง เด็กหญิง และผู้หญิงกับบุตรที่เป็นผู้ชายที่มีอายุไม่เกิน 6 ปี มีผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการเป็น “ทาสสมัยใหม่” เป็นแรงงานหญิงชาวลาว จำนวน 6 ราย

1.1.2 สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ปทุมธานี เป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เฉพาะผู้ชายที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และผู้เสียหายที่มาในรูปแบบครอบครัว (สามี ภรรยา และบุตร) มีผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ได้รับการช่วยเหลือจากการเป็น “ทาสสมัยใหม่” เป็นแรงงานชายชาวลาว จำนวน 4 ราย

1.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้แก่ นักวิชาการ นักสิทธิมนุษยชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ไม่น้อยกว่า 5 ปี เพื่อศึกษาในมิติของผู้กระทำ (Actors) และมิติเชิงโครงสร้าง (Structure) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” โดยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 8 ราย มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1.2.1 นางนันทญา จิตรเกาะ ผู้อำนวยการสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านนารีสวัสดิ์ นครราชสีมา

1.2.2 นางสาวประกายดาว โชติกลาง นักจิตวิทยา สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านนารีสวัสดิ์ นครราชสีมา

1.2.3 นายพัชร ทอนศรี นักพัฒนาสังคม สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านนารี
สวัสดิ์ นครราชสีมา

1.2.4 นางสาวตะวัน โยศรี นักจิตวิทยา สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจาก
การค้ามนุษย์ จังหวัดปทุมธานี

1.2.5 นายชัย บุตรพูนใจ ครูฝึกอาชีพสงเคราะห์ ชั้น 3 สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ
ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จังหวัดปทุมธานี

1.2.6 นางสาวพรพรรณ อักโข นักสังคมสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ
ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จังหวัดปทุมธานี

1.2.7 นางมนัสนันท์ ประดิษฐ์ด้วง นักพัฒนาสังคมชำนาญการ สำนักงานพัฒนา
สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดอุดรธานี

1.2.8 นางสาวเจนจินดา ภาวะดี นักสังคมสงเคราะห์ โครงการ Nvader มูลนิธิสถาน
สัมพันธ์ครอบครัว จังหวัดเชียงใหม่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - structured or guided interview)
จำนวน 2 ชุด ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 ใช้ในการสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่”
ในลักษณะต่าง ๆ โดยทำการสัมภาษณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1.1 รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

2.1.2 วิธีการสรรหาหรือคัดเลือกแรงงานข้ามชาติลาวที่เป็นเป้าหมายของขบวนการ
การค้า “ทาสสมัยใหม่”

2.1.3 การโฆษณาชวนเชื่อให้แรงงานข้ามชาติลาวหลงเชื่อและต้องการย้ายถิ่นเข้า
มาทำงานในประเทศไทย

2.1.4 วิธีการข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่”

2.1.5 วิธีการขนส่งแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” จากชายแดนสู่
สถานประกอบการของนายจ้างในประเทศไทย

2.1.6 วิธีการควบคุมแรงงานข้ามชาติลาวให้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของขบวนการ
การค้า “ทาสสมัยใหม่”

2.1.7 วิธีการขูดรีดแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” เพื่อแสวงหา
ประโยชน์โดยมิชอบเชิงเศรษฐกิจ

2.2 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยทำการสัมภาษณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.1 บทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้แก่ เจ้าของกิจการ ผู้จัดการ/นายหน้า ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง ผู้ควบคุมดูแล และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต

2.2.2 ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ได้แก่ “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม

3. การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับ “ทาสสมัยใหม่” เพื่อกำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.2 สร้างแบบสัมภาษณ์โดยครอบคลุมเนื้อหาตามประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.3 ตรวจสอบเนื้อหาและลักษณะข้อคำถาม โดยอาจารย์ที่ปรึกษา

3.4 ทำการแก้ไขและปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้วิธีการวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

4.1 การวิจัยเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้เป็นเอกสารชั้นรอง (Secondary data) ซึ่งเป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ คือ บทความวิชาการ บทความวิจัย และงานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ และการค้า “ทาสสมัยใหม่” รวมทั้งข้อมูลทางสถิติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สมาคมจัดการค้าทาสสากล (Anti-slavery international) มูลนิธิวอล์กฟรี (Walk Free Foundation) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง เป็นต้น เพื่อศึกษามิติผู้กระทำการ (Agency) และมิติเชิงโครงสร้าง (Structure) ที่ส่งผลต่อกระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

4.2 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยคัดเลือกและเตรียมกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยคัดเลือกตามคุณสมบัติหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้างต้น เพื่อให้ได้ผู้มีความรู้และประสบการณ์อย่างแท้จริง แล้วจึงทำหน้าที่ขอความอนุเคราะห์เพื่อสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ โดยทำนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

5. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในที่นี้จะใช้รูปแบบ ดังนี้

5.1 การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร จะใช้การวิพากษ์ภายนอกเพื่อยืนยันว่าเป็นเอกสารจริงหรือไม่ รวมทั้งใช้การวิพากษ์ภายในเพื่อตรวจสอบข้อมูลในเอกสารมีความน่าเชื่อถือหรือไม่

5.2 การตรวจสอบการสัมภาษณ์ โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data triangulation) เป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาใน 3 ด้าน ดังนี้

5.2.1 ด้านเวลา รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันในเวลาที่แตกต่างกัน

5.2.2 ด้านบุคคล รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันจากบุคคลที่แตกต่างกัน

5.2.3 ด้านสถานที่ รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันจากสถานที่ที่แตกต่างกัน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องเล่าจากประสบการณ์ใช้วิธีการวิเคราะห์จำแนกประเภท (Typological analysis) สังเคราะห์เนื้อหา (Content synthesis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการเขียนบันทึกการสะท้อนประสบการณ์ความเป็น “ทาสสมัยใหม่”

ระยะที่ 3 การเปรียบเทียบอัตราฐุคิรระหว่างแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

การศึกษาระยะที่ 3 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลัก โดยกำหนดขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

กำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-informants) คือ แรงงานข้ามชาติลาวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ได้คัดเลือกจากกลุ่มตัวอย่างจากการศึกษาระยะที่ 1 จำนวน 20 ราย ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ แรงงาน “เสรี” จำนวน 10 ราย และ “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 10 ราย ผู้วิจัยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มให้มีความคล้ายคลึงกันมากที่สุด โดยพิจารณาจากอาชีพและลักษณะงานที่ทำเป็นหลัก เพื่อความสมเหตุสมผลในการเปรียบเทียบอัตราฐุคิรแรงงาน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติลาวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยทำการสัมภาษณ์ตามประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ลักษณะและประเภทของงานที่ทำ

2.2 จำนวนชั่วโมงการทำงาน

2.3 อัตราค่าจ้างที่ได้รับ

3. การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาเอกสาร สํารวจ และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตราการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินแรงงาน เพื่อกำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.2 สร้างแบบสัมภาษณ์โดยครอบคลุมเนื้อหาตามประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.3 ตรวจสอบเนื้อหาและลักษณะข้อคำถาม โดยอาจารย์ที่ปรึกษา

3.4 ทำการแก้ไขและปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกและเตรียมกลุ่มตัวอย่าง โดยคัดเลือกตามคุณสมบัติหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึก แล้วจึงทำการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

5. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในที่นี้ใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation) เป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาใน 3 ด้าน คือ ด้านเวลา สถานที่ และตัวบุคคล ว่าลักษณะข้อมูลมีความแตกต่างกันหรือไม่

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

6.1 มูลค่าส่วนเกินของแรงงาน กำหนด โดยใช้สูตรดังต่อไปนี้ (Gottheil, 1966, p. 33)

$$s = L - v$$

กำหนดให้ s = เวลาแรงงานส่วนเกิน (Surplus value labor time)

L = เวลาวันทำงาน (Working day)

v = เวลาแรงงานจำเป็น (Necessary labor time)

6.2 อัตราการขูดรีด กำหนด โดยใช้สูตรดังต่อไปนี้ (วิทยากร เชียงกูล, 2545, หน้า 205) ดังนี้

$$R.E. = \frac{s}{v} \times 100$$

กำหนดให้ R.E. = อัตราการขูดรีด

s = เวลาแรงงานส่วนเกิน

v = เวลาแรงงานจำเป็น

6.3 การเปรียบเทียบอัตราการขูดรีด ได้แก่ เวลาวันทำงาน เวลาแรงงานจำเป็น เวลา
แรงงานส่วนเกิน และอัตราการขูดรีด โดยใช้ค่าเฉลี่ยพร้อมการตีความเพื่อให้เข้าใจความหมาย
(meaning)

บทที่ 4

การข้ามพรมแดนและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติลาว

การอพยพข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติลาวเป็นผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) สืบเนื่องมาจากพัฒนาการด้านการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง และเทคโนโลยีสารสนเทศ อันแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของทุน แรงงาน ข้อมูล และผู้คน ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันลักษณะการข้ามชาติ (Transnationalism) เป็นโครงสร้างหรือระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงและการมีเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างคน เงินทุน หรือสถาบันข้ามแดนเหนือบริบทความเป็นรัฐ

เนื้อหาในบทนี้เป็นการแสดงผลการศึกษาการอพยพย้ายถิ่นข้ามพรมแดนและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติลาว โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลัก จากแรงงานข้ามชาติลาว จำนวน 400 ราย จำแนกออกเป็นแรงงาน “เสรี” จำนวน 390 ราย และ “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 10 ราย

ลักษณะทั่วไปของแรงงานข้ามชาติลาว

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทั่วไปของแรงงานข้ามชาติลาว ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ลักษณะทั่วไปของแรงงานข้ามชาติลาว

ลักษณะทั่วไป	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
เพศ						
ชาย	161	41.28	4	40.00	165	41.25
หญิง	229	58.72	6	60.00	235	58.75

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”			
	n	%	n	%	n	%
อายุ						
ต่ำกว่า 15 ปี	-	-	1	10.00	1	0.25
15 – 20 ปี	72	18.46	6	60.00	78	19.50
21 – 30 ปี	209	53.59	2	20.00	211	52.75
31 – 40 ปี	73	18.72	1	10.00	74	18.50
41 – 50 ปี	24	6.15	-	-	24	6.00
มากกว่า 50 ปี	12	3.08	-	-	12	3.00
(Max = 57 ปี, Min = 12 ปี, \bar{x} = 27.80 ปี, S.D. = 8.59 ปี)						
สถานภาพ						
โสด	184	47.18	8	80.00	192	48.00
สมรส	159	40.77	2	20.00	161	40.25
หย่าร้าง	35	8.97	-	-	35	8.75
หม้าย	12	3.08	-	-	12	3.00
ระดับการศึกษา						
ไม่ได้เรียนหนังสือ	122	31.28	-	-	122	30.50
ประถมศึกษา	137	35.13	7	70.00	144	36.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	109	27.95	3	30.00	112	28.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย	21	5.38	-	-	21	5.25
สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	1	0.26	-	-	1	0.25
ลักษณะอาชีพที่ สปป.ลาว						
ทำไร่/ทำนา	247	63.33	8	80.00	255	63.75
ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม	12	3.08	-	-	12	3.00
ค้าขาย	14	3.59	-	-	14	3.50
รับจ้างทั่วไป	49	12.56	-	-	49	12.25
อื่นๆ (เช่น แม่บ้าน คนงาน	9	2.31	-	-	9	2.25
ก่อสร้าง)	59	15.13	2	20.00	61	15.25
ไม่ได้ทำงาน						

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”			
	n	%	n	%	n	%
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน						
ไม่ได้ทำงานและไม่มีรายได้	59	15.13	2	20.00	61	15.25
ทำงานให้ครอบครัวจึงไม่มีรายได้	181	46.41	7	70.00	188	47.00
1 – 500,000 กีบ	27	6.92	-	-	27	6.75
500,001 – 1,000,000 กีบ	80	20.51	-	-	80	20.00
1,000,001 – 1,500,000 กีบ	35	8.98	1	10.00	36	9.00
มากกว่า 1,500,000 กีบ	8	2.05	-	-	8	2.00
(Max = 2,500,000 กีบ, Min = 0 กีบ, \bar{x} = 438,648.97 กีบ, S.D. = 578,726.73 กีบ)*						
*คำนวณเฉพาะผู้มีงานทำ						
จำนวนสมาชิกในครอบครัว						
1 – 3 คน	38	9.74	-	-	38	9.50
4 – 6 คน	207	53.08	4	40.00	211	52.75
7 – 9 คน	109	27.95	6	60.00	115	28.75
10 – 12 คน	29	7.44	-	-	29	7.25
มากกว่า 12 คน	7	1.79	-	-	7	1.75
(Max = 19 คน, Min = 1 คน, \bar{x} = 6.32 คน, S.D. = 2.55 คน)						

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
ระยะเวลาที่อยู่ในประเทศไทย						
1 – 2 ปี	143	36.67	8	80.00	151	37.75
3 – 5 ปี	128	32.82	2	20.00	130	32.50
6 – 9 ปี	60	15.38	-	-	60	15.00
10 ปีขึ้นไป	59	15.13	-	-	59	14.75
(Max = 34 ปี, Min = 1 ปี, \bar{x} = 5.77 ปี, S.D. = 5.88 ปี)						
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

จากตารางที่ 12 พบว่า กลุ่มตัวอย่างแรงงานข้ามชาติลาว จำนวน 400 ราย จำแนกออกเป็น เพศหญิง จำนวน 232 ราย (ร้อยละ 58.00) และเพศชาย จำนวน 168 ราย (ร้อยละ 42.00) จะเห็นได้ว่าเป็นแรงงานหญิงมากกว่าชาย เนื่องจากลักษณะงานที่เข้ามาทำในไทยส่วนใหญ่อยู่ในภาคบริการ เช่น เด็กเสิร์ฟในร้านอาหาร เด็กนึ่งเครื่องในร้านคาราโอเกะ และช่างตัดผมในร้านเสริมสวย เป็นต้น ซึ่งลักษณะงานดังกล่าวเป็นงานที่เหมาะสมกับผู้หญิงมากกว่ามากกว่าผู้ชาย โดย เกษมณี แคว้นน้อย และบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2554, หน้า 149) ได้ให้เหตุผลว่าการที่แรงงานลาวส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากนายจ้างมองว่าผู้หญิงสามารถทำงานได้ดีกว่า เพราะมีความอดทนและรับผิดชอบสูงกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า ตามค่านิยมของคนลาว ผู้หญิงจะเป็นเพศที่มีความกตัญญูรู้คุณและต้องการทดแทนพระคุณพ่อแม่โดยจะเป็นคนทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัวจากการข้ามแดนมาหางานทำที่ฝั่งไทย

“...หน้าที่ของลูกผู้หญิงต้องเป็นคนทำงานหาเงินให้พ่อแม่ใช้ คอยหาเงินสร้างบ้าน ซื่อที่ไรที่นาอะไรต่าง ๆ ให้กับครอบครัว...” (มนัสนันท์ ประดิษฐ์ด้วง, 12 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

เมื่อพิจารณาจากช่วงอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา และจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยส่วนใหญ่มีช่วงอายุอยู่ในวัยหนุ่มสาวคือมีอายุระหว่าง 21 – 30 ปี (จำนวน 211 ราย, ร้อยละ 52.75) มีสถานภาพโสด (จำนวน 192 ราย, ร้อยละ 48.00) มีการศึกษาไม่สูงมากนักก็อยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา (จำนวน 144 ราย, ร้อยละ 36.00) และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวค่อนข้างมาก เฉลี่ย

6.32 คน จากการศึกษาของ เกษมณี แคว้นน้อย และบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2554, หน้า 150-151) ชี้ให้เห็นว่า แรงงานลาวที่มาทำงานในประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน มีอายุระหว่าง 21 – 30 ปี ซึ่งเป็นวัยที่สามารถทำงานหาเลี้ยงครอบครัวได้เป็นอย่างดี แต่แรงงานเหล่านี้มีการศึกษาในระดับต่ำ เนื่องจากใน สปป.ลาว แต่ละคนจะเรียนถึงระดับใดนั้นพ่อแม่จะเป็นผู้กำหนดโดยพิจารณาจาก สถานภาพทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งเห็นได้ว่าครอบครัวส่วนใหญ่มีความยากจน และเป็นครอบครัว ขนาดใหญ่ มีลูกมาก (เนื่องจากใน สปป.ลาว ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของระบบสาธารณสุข ทำให้มีการ คุมกำเนิดอยู่ในวงจำกัด) จึงไม่สามารถส่งเสียให้ลูกทุกคนเรียนหนังสือสูง ๆ ได้ สอดคล้องกับ เนตรดาว เถาถวิล (2549, หน้า 186) ที่พบว่า ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนมายังไทย ส่วนใหญ่จบ การศึกษาในระดับประถมศึกษา ทั้งที่รัฐบาล สปป.ลาว สนับสนุนการศึกษาภาคบังคับให้เรียนฟรี แต่ เนื่องจากความยากจนของครอบครัวซึ่งมีอุปสรรคในการหาเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายประจำวันสำหรับลูก ในวัยเรียน ประกอบกับค่านิยมทางสังคมซึ่งสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาของลูกชายมากกว่าลูกสาว เพราะเชื่อว่าผู้ชายจะเติบโตไปเป็น “เจ้าคนนายคน” ส่วนผู้หญิงเติบโตไปเป็น “เมียและแม่” ทำให้ ผู้หญิงลาวส่วนใหญ่มีโอกาสเรียนน้อย

เมื่อพิจารณาการประกอบอาชีพและรายได้ที่ สปป.ลาว พบว่า โดยส่วนใหญ่อยู่ในภาค เกษตรกรรม คือ การทำไร่ ทำนา (จำนวน 255 ราย, ร้อยละ 63.75) มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 438,648.97 กีบ (ประมาณ 1,754.60 บาท *) จากการศึกษาของ อภิชาติ สุวรรณรัตน์ และเก็ดดา บุญปรากการ (2556, หน้า 138 - 139) พบว่า แรงงานลาวส่วนใหญ่ก่อนอพยพมายังประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้จากการขายผลผลิตเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเท่านั้น โดยอาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ ไม่สูงมากนัก และเป็นอาชีพที่เกิดจากการว่างงานตามฤดูกาลสูง จึงทำให้แรงงานเหล่านี้ต้องดิ้นรนหา เลี้ยงชีพด้วยการข้ามแดนมาทำงานยังประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์แรงงานลาวที่ อธิบายว่า การทำไร่ทำนาใน สปป.ลาว ส่วนใหญ่มีลักษณะแบบเกษตรเพื่อยังชีพ กล่าวคือ เป็น การเกษตรเพื่อมุ่งเป็นแหล่งอาหารและใช้ในครอบครัวเป็นหลัก อาจมีการแลกเปลี่ยนเพื่อการค้าอยู่บ้าง แต่มีจำนวนไม่มากนัก จึงทำให้มีรายได้น้อย

“...เฮ็ดนาอยู่ฝั่งทางโน้น ก็บ่ได้เฮ็ดขาย มีแต่เฮ็ดกินเองซื่อ ๆ ...” (แรงงานลาว 1, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

เมื่อพิจารณาระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย พบว่า แรงงานลาวมีระยะเวลาเฉลี่ยใน การอยู่อาศัยเท่ากับ 5.77 ปี และมีแรงงานที่อยู่อาศัยเกิน 10 ปีขึ้นไปประมาณร้อยละ 15 แสดงให้เห็นว่า มีแรงงานบางกลุ่มเข้ามาทำงานในประเทศไทยตั้งแต่อายุน้อยและมีการตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวรอยู่ ในประเทศไทยด้วยการแต่งงานกับคนไทย ดังคำสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญที่ว่า

* อัตราแลกเปลี่ยนโดยประมาณ 250 กีบ/บาท

“...มีผู้หญิงลาวหลายคนด้วยนะคะที่อยากแต่งงานกับผู้ชายไทย แล้วก็อยากอยู่ประเทศไทย ถ้าไม่ได้มาก็อยากอยู่ประเทศลาว เพราะที่บ้านเราสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตมันดีกว่า...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, จรัมพร โห้ล้ำยอง และกัญญา อภิพรชัยสกุล (2554, หน้า 145-151) ที่สำรวจชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติจาก สปป.ลาว ซึ่งมีระยะเวลาอยู่อาศัยโดยเฉลี่ย 6.5 ปี และมีแรงงานที่อาศัยอยู่มาเกิน 10 ปี ในสัดส่วนที่สูงประมาณ 1 ใน 5 จากแรงงานที่ทำการสำรวจ ซึ่งมีจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งที่มีความต้องการอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการถาวร

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” พบว่า มีลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างคล้ายคลึงกัน ทั้งในเรื่องของเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติลาว

ผลการวิเคราะห์การเดินทางย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า แรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่มีการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยและอาศัยอยู่ตามจังหวัดชายแดนที่มีภูมิประเทศติดต่อกันกับ สปป.ลาว กล่าวคือ กลุ่มแรงงานที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนม ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นมาจากแขวงคำม่วน (ร้อยละ 81.32) จังหวัดมุกดาหารย้ายมาจากแขวงสะหวันนะเขต (ร้อยละ 93.98) และจังหวัดหนองคายย้ายมาจากนครหลวงเวียงจันทน์ (ร้อยละ 31.62) เป็นหลัก เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เอื้อต่อการข้ามแดนสามารถทำให้แรงงานลาวเดินทางไป – กลับได้อย่างสะดวกสบาย และจังหวัดที่อยู่ติดกับ สปป.ลาว มีสภาพสังคม วัฒนธรรม และประเพณีที่คล้ายคลึงกัน จึงทำให้ง่ายต่อการปรับตัว (อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, จรัมพร โห้ล้ำยอง และกัญญา อภิพรชัยสกุล, 2554, หน้า 144) ดังผลจากการสัมภาษณ์แรงงานลาวที่กล่าวว่า

“...คนไทยกับคนลาวก็คือกัน แยกกันแค่น้ำโขงกัน มีชีวิตความเป็นอยู่ก็เหมือนกัน เป็นญาติพี่น้องกัน...” (แรงงานลาว 1, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

ในส่วนจังหวัดอุดรธานีมีกลุ่มแรงงาน “เสรี” ที่ย้ายมาจากภูมิลำเนาเดิมอย่างหลากหลาย เช่น แขวงอัตตะปือ (ร้อยละ 19.13) แขวงสาละวัน (ร้อยละ 13.04) แขวงเวียงจันทน์ (ร้อยละ 11.30) เป็นต้น เนื่องจากมีแรงงานลาวบางกลุ่มมีความต้องการเดินทางไปทำงานยังเมืองที่มีความเจริญและทันสมัย (จันทร์เพ็ญ เกตุสำโรง, 2557, หน้า 54-55) ซึ่งจังหวัดอุดรธานีเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการลงทุนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีสถานประกอบการที่มีความหลากหลายและมีอยู่

เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีความต้องการแรงงานสูง จึงทำให้มีแรงงานลาวบางกลุ่มย้ายเข้ามาทำงานในพื้นที่ดังกล่าว

ส่วน “ทาสสมัยใหม่” พบว่า มีถิ่นอาศัยกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ได้แก่ นครปฐม อุทัยธานี ปัตตานี เพชรบุรี กาฬสินธุ์ นครพนม สงขลา สุราษฎร์ธานี และชุมพร เนื่องจาก “ทาสสมัยใหม่” มีรูปแบบการเดินทางข้ามแดนที่แตกต่างจากแรงงาน “เสรี” โดยทั่วไป แรงงานเหล่านี้ถูกขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ใช้วิธีการล่อลวง ชักจูง โน้มน้าว หรือหลอกให้หลงเชื่อเพื่อเดินทางข้ามแดนมายังประเทศไทย และถูกนำพาสู่สถานประกอบการของนายจ้างที่มีความต้องการ “ทาสสมัยใหม่” เพื่อขุดรีดเชิงเศรษฐกิจ (ดังตารางที่ 13) ผู้วิจัยจะนำเสนอลักษณะการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของ “ทาสสมัยใหม่” อย่างละเอียดในบทที่ 7 และ 8

ตารางที่ 13 ภูมิฐานะต้นทางและจังหวัดปลายทางในการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

ภูมิฐานะต้นทางใน สปป.ลาว	จังหวัดปลายทางในประเทศไทย																									
	แรงงาน "เสรี"												"ทาสสมัยใหม่"													
	นครพนม		มุกดาหาร		หนองคาย		อุดรธานี		นครปฐม		อุทัยธานี		ปัตตานี		เพชรบุรี		กาฬสินธุ์		สงขลา		สุราษฎร์ธานี		ชุมพร		นครพนม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
นครหลวงเวียงจันทน์	-	-	-	-	37	31.62	1	0.87	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงเวียงจันทน์	2	2.67	-	-	5	4.28	13	11.30	-	-	-	-	1	100.00	-	-	-	-	1	100.00	-	-	1	100.00	-	-
แขวงอัตตะปือ	-	-	-	-	2	1.71	22	19.13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงหัวพัน	-	-	-	-	1	0.85	6	5.22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงหลวงพระบาง	-	-	-	-	10	8.55	-	-	-	-	1	100.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงหลวงน้ำทา	-	-	-	-	1	0.85	4	3.48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงสะหวันนะเขต	6	8.00	78	93.98	10	8.55	6	5.22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงสาละวัน	2	2.67	3	3.61	-	-	15	13.04	1	100.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงพงสาลี	-	-	-	-	-	-	1	0.87	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงบ่อแก้ว	-	-	-	-	-	-	4	3.48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงบอลิคำไซ	2	2.67	-	-	22	18.80	4	3.48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงเซกอง	-	-	2	2.41	-	-	1	0.87	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงไชยบุรี	-	-	-	-	6	5.13	3	2.60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงไชยบุรี	-	-	-	-	18	15.39	8	6.96	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	50.00
แขวงเชียงขวาง	-	-	-	-	1	0.85	4	3.48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แขวงจำปาสัก	2	2.67	-	-	1	0.85	8	6.96	-	-	-	-	-	-	1	100.00	-	-	-	-	1	100.00	-	-	-	-
แขวงคำม่วน	61	81.32	-	-	3	2.57	8	6.96	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100.00	-	-	-	-	-	-	1	50.00
แขวงอุดมไชย	-	-	-	-	-	-	7	6.08	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	75	100.00	83	100.00	117	100.00	115	100.00	1	100.00	1	100.00	1	100.00	1	100.00	1	100.00	1	100.00	1	100.00	1	100.00	2	100.00

การย้ายถิ่นของแรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่มีญาติหรือเพื่อนเป็นกลุ่มบุคคลที่ร่วมเดินทางข้ามแดนมายังประเทศไทย (ร้อยละ 40.77) เนื่องจากการเข้ามาทำงานของแรงงาน “เสรี” เกิดจากความสัมพันธ์ระบบเครือญาติหรือคนรู้จัก ซึ่งเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการทำงานในประเทศไทย (โสภี อุณหะยา, 2556, หน้า 15) สอดคล้องกับการศึกษาของ Changpitikoun (2008) พบว่า กว่าร้อยละ 80 ของแรงงานลาวให้เพื่อนและคนรู้จักช่วยหางานให้ในประเทศไทย นอกจากนี้ เนตรดาว เถาวิล (2549, หน้า 185) ยังมองว่าการมีเครือญาติอยู่ในประเทศไทยทำให้การเดินทางข้ามพรมแดนกระทำได้ง่ายยิ่งขึ้น

ในส่วนของ “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่มีบุคคลอื่น เช่น นายหน้าหรือนายจ้าง เป็นผู้ร่วมเดินทางในการข้ามพรมแดน (ร้อยละ 70.00) เนื่องจากผู้ร่วมเดินทางจะคอยอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้กับแรงงานเหล่านี้ เช่น หาสถานที่พักค้างคืน หรือจัดหาเอกสารการข้ามพรมแดน เป็นต้น เพื่อนำแรงงานที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” มาส่งให้กับผู้นำพาหรือผู้ขนส่งอีกต่อหนึ่งหลังจากข้ามพรมแดนแล้ว และขนส่งไปยังสถานประกอบการของนายจ้าง ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 บุคคลที่ร่วมเดินทางข้ามแดนมายังประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติลาว

บุคคลที่ร่วมเดินทางมายังประเทศไทย	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
มาคนเดียว	104	26.67	-	-	104	26.00
บุคคลในครอบครัว (เช่น พ่อ แม่ เป็นต้น)	114	29.23	1	10.00	115	28.75
ญาติ/เพื่อน	159	40.77	2	20.00	161	40.25
อื่น ๆ (เช่น นายหน้า นายจ้าง เป็นต้น)	13	3.33	7	70.00	20	5.00
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

เมื่อพิจารณาแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเดินทางข้ามแดนของแรงงาน “เสรี” พบว่า โดยส่วนใหญ่ใช้เงินทุนของตนเอง (ร้อยละ 67.69) ในปี 2559 ที่ผ่านมา แรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่เดินทางกลับไปยัง สปป.ลาว มากกว่า 3 ครั้ง (ร้อยละ 37.69) โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เชื้อมครอบครัวหรือญาติ (ร้อยละ 57.82) เนื่องจากการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยของแรงงานเหล่านี้ จะอาศัยอยู่ตามจังหวัดชายแดนที่มีภูมิประเทศติดต่อกันกับ สปป.ลาว จึงทำให้สามารถเดินทางข้ามพรมแดนเพื่อกลับไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้บ่อยครั้งตามความต้องการ (ดังตารางที่ 15 – 17) สอดคล้องกับงานของ ชูพักตร์ สุทธิสา (2556, หน้า 122) พบว่า แรงงานชาวลาวที่อยู่อาศัยติด

ชายแดนจะมีการเดินทางเพื่อกลับไปเยี่ยมบ้าน ได้ง่าย เพราะเส้นทางข้ามแดนมีความสะดวก ถึงแม้การเดินทางของแรงงานจะปราศจากเอกสารที่ใช้เป็นหลักฐานในการข้ามแดน แรงงานก็ไม่ประสบปัญหาในการตรวจจับจากเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ประการใด

ในส่วน “ทาสสมัยใหม่” พบว่า แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเดินทางมาจากหน้านายหรือนายจ้าง (ร้อยละ 80.00) ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยแรงงานเหล่านี้จะถูกทำให้เป็นหนี้เป็นจำนวนเงินที่มากกว่าค่าใช้จ่ายจริงที่ได้จ่ายใช้ไปในการเดินทางข้ามพรมแดน นอกจากนี้ยังพบว่า “ทาสสมัยใหม่” ไม่มีโอกาสเดินทางกลับภูมิลำเนาในช่วงปี 2559 ที่ผ่านมา เนื่องมาจากถูกนายจ้างหรือผู้ควบคุมกีดกันไม่ให้หลบหนีจากสภาพการทำงานที่เลวร้ายในสถานประกอบการ

รูปแบบการข้ามแดนของแรงงานข้ามชาติลาวมี 2 รูปแบบหลัก คือ 1. การข้ามแดน ณ ด่านผ่านแดนถาวร ซึ่งต้องทำหลักฐานเอกสารและเสียค่าธรรมเนียมในการข้ามแดน รวมทั้งมีการตรวจตราอย่างละเอียด เช่น การข้ามแดน ณ ด่านผ่านแดนถาวรที่สะพานมิตรภาพและที่ทำเรือข้ามฟากของเทศบาลเมืองมุกดาหาร จะมีเรือโดยสารของไทยและลาวข้ามไปมาตามกำหนดเวลาในแต่ละวัน ผู้โดยสารจะทำหลักฐานการข้ามแดน ส่วนใหญ่ชาวลาวในแขวงสะหวันนะเขตและชาวไทยในเมืองมุกดาหารจะข้ามแม่น้ำโขงด้วยเส้นทางนี้ เพราะมีความสะดวกสบายมากกว่าข้ามที่สะพาน เส้นทางนี้จึงเป็นเส้นทางหนึ่งที่แรงงานลาวข้ามเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก 2. การข้ามแดนที่ช่องธรรมชาติ หรือด่านประเพณี หรือจุดผ่อนปรน เป็นพื้นที่การเคลื่อนไหวของแรงงานที่ข้ามผ่านไปมาโดยการดูแลของคนในชุมชนหมู่บ้านชายแดน เป็นช่องทางข้ามไปมาของคนในหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นชุมชนชนบท มีลักษณะทางสังคมที่ไม่ซับซ้อน ในพื้นที่ชายแดนริมฝั่งแม่น้ำโขงจะเป็นด่านประเพณีที่เรียกว่า จุดรวมเรือ จุดจอดเรือ หรือจุดผ่อนปรน ถ้าเป็นชายแดนที่มีลักษณะเป็นพื้นแผ่นดินจะเรียกว่า ช่อง เช่น ช่องสะง่า ช่องกร่าง ช่องจอม เป็นต้น การเปิดโอกาสให้ด่านประเพณีเป็นพื้นที่ข้ามเขตแดนบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ร่วมกันทางประเพณีวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ อาจเป็นหนทางหนึ่งที่สามารถผ่อนคลายความตึงเครียดลดภาระของรัฐในการจัดการควบคุมดูแลแรงงานข้ามชาติที่ลักลอบเข้ามารับจ้างทำงานโดยไม่ได้ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายไทย ขณะเดียวกันยังเป็นช่องทางหรือทางเลือกหนึ่งในการดูแลแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานรับจ้างทำงานเกษตรกรรมตามฤดูกาลเพื่อเติมเต็มระบบเศรษฐกิจไทยบริเวณพื้นที่ชายแดน นอกจากนี้แรงงานลาวยังลักลอบเข้ามาตามเส้นทางอื่น ๆ ที่มีความสะดวกสบายไม่ต้องทำเอกสาร ไม่ต้องเสียค่าผ่านแดนหรือค่าธรรมเนียมใด ๆ นอกจากค่าโดยสารพาหนะที่พาข้ามแดน เช่น การข้ามเขตแดนที่ฝั่งแม่น้ำโขงโดยเรือข้ามฟากของชาวบ้าน และชาวประมงในสองฝั่งโขง แม้ว่าการลักลอบข้ามเขตแดนแม่น้ำโขงของแรงงานลาวเข้ามายังฝั่งประเทศไทยเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย แต่คนในชุมชนสองฝั่งโขงกลับมีความรู้สึกรู้ว่า การข้ามฝั่งแม่น้ำโขงไป-มาเป็นเรื่องปกติ

ธรรมดา รวมทั้งการข้ามแดนที่ด่านประเพณี ซึ่งเป็นพื้นที่ร่วมทางวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา การข้ามฝั่งที่ด่านประเพณียังเป็นแนวทางสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของคนสองฝั่งโขง โดยการกำหนดการควบคุมดูแลของคนในชุมชนหมู่บ้านนั้น ๆ (โสภี อุ่นทะยา, 2556, หน้า 14-15)

ตารางที่ 15 แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเดินทางข้ามแดนของแรงงานข้ามชาติลาว

แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเดินทาง ข้ามแดน	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”			
	n	%	n	%	n	%
เงินตนเอง	264	67.69	1	10.00	265	66.25
เงินจากบุคคลในครอบครัว	54	13.85	-	-	54	13.50
เงินยืมจากคนรู้จัก	42	10.77	-	-	42	10.50
เป็นหนี้ธนาคารหรือนายจ้าง	20	5.13	8	80.00	28	7.00
อื่น ๆ	10	2.56	1	10.00	11	2.75
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

ตารางที่ 16 จำนวนการเดินทางกลับ สปป.ลาว ของแรงงานข้ามชาติลาวในปี 2559

จำนวนการเดินทางกลับ สปป.ลาว	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”			
	n	%	n	%	n	%
ไม่ได้เดินทางกลับ	115	29.49	10	100.00	125	31.25
1 ครั้ง	87	22.31	-	-	87	21.75
2 ครั้ง	31	7.95	-	-	31	7.75
3 ครั้ง	10	2.56	-	-	10	2.50
มากกว่า 3 ครั้ง	147	37.69	-	-	147	36.75
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

ตารางที่ 17 วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางกลับ สปป.ลาว ของแรงงานข้ามชาติลาว

วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางกลับ สปป.ลาว	n	%
เยี่ยมครอบครัว/ ญาติ	159	57.82
ต่อวีซ่า/ พาสปอร์ต/ หนังสือเดินทาง	56	20.36
ทำธุระส่วนตัว	19	6.91
พักผ่อน	24	8.73
อื่น ๆ (เช่น เก็บเกี่ยวผลผลิต ทำบุญตามเทศกาล เป็นต้น)	17	6.18
รวม	275	100.00

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติลาว

บุคคลที่อยู่ร่วมที่พักอาศัยของแรงงาน “เสรี” คืออาศัยอยู่กับนายจ้างมากที่สุด (ร้อยละ 23.43) เนื่องจากการจัดสวัสดิการที่นายจ้างมีให้กับแรงงานข้ามชาติมากที่สุด คือ ที่พัก (อรรถพงษ์ ลิ้มปัทมณวัฒน์, 2558, หน้า 101) และเพื่อให้ง่ายต่อการปรับตัววิถีชีวิตใหม่เมื่อย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย แรงงานลาวจึงมักอาศัยอยู่กับนายจ้างเป็นหลัก (อภิชาติ สุวรรณรัตน์ และเกีตลาว บุญปรากฏ, 2556, หน้า 139) ซึ่งส่วนใหญ่มีสภาพที่พักอาศัยที่ดี มีความมั่นคง แข็งแรง (ร้อยละ 82.56) แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่พักอาศัยอยู่กับเพื่อนร่วมงานมากที่สุด (ร้อยละ 53.33) มีสภาพที่อยู่อาศัยที่ทรุดโทรม แออัด เนื่องจากอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากและมีสถานที่คับแคบ รายละเอียดดังตารางที่ 18 และ 19

ตารางที่ 18 บุคคลที่อยู่ร่วมที่พักอาศัยของแรงงานข้ามชาติลาว

บุคคลที่อยู่ร่วมพักอาศัย*	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
นายจ้าง	138	23.43	2	13.33	140	23.18
คู่สมรส	137	23.26	1	6.67	138	22.85
เพื่อนร่วมงาน	109	18.51	8	53.33	117	19.37
ลูก	63	10.70	1	6.67	64	10.60
ญาติ	58	9.85	1	6.67	59	9.77
เพื่อน	42	7.13	2	13.33	44	7.28
อยู่คนเดียว	27	4.58	-	-	27	4.47
พ่อแม่	14	2.37	-	-	14	2.32
อื่น ๆ (เช่น คนรัก แฟน เป็นต้น)	1	0.17	-	-	1	0.16
รวม	589	100.00	15	100.00	604	100.00

ตารางที่ 19 สภาพที่พักอาศัยของแรงงานข้ามชาติลาว

สภาพที่พักอาศัย	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
มีสภาพดี/ มั่นคง	322	82.56	4	40.00	326	81.50
มีสภาพทรุดโทรม/ ไม่มั่นคง	68	17.44	6	60.00	74	18.50
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

ในส่วนของทักษะทางภาษาของแรงงาน “เสรี” พบว่า โดยส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว (ร้อยละ 55.90) เนื่องจากภาษาพูดเป็นสิ่งที่ง่ายต่อการปรับตัวมากที่สุดของแรงงานลาว เพราะมีความคล้ายคลึงกันอย่างมากกับภาษาอีสานของประเทศไทย (อภิชาติ สุวรรณรัตน์ และเก็ดถาว บุญปรากฏ, 2556, หน้า 140) นอกจากนี้ยังเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ประชาชนลาวได้รับอิทธิพลจากสื่อสารมวลชนของไทยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ เพลง และละคร ทำให้คนลาวสามารถเรียนรู้ภาษาไทยจากสื่อเหล่านี้และสามารถพูดภาษาไทยได้เป็นอย่างดี (รัตนา จันทร์เทาว์, 2554, หน้า 129) แต่ทักษะการอ่านและการเขียนยังมีข้อจำกัด เนื่องจากภาษาไทยและภาษาลาวมีการใช้ตัวอักษรพยัญชนะที่แตกต่างกัน และยังไม่มีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระบบหลักสูตรการศึกษาของ สปป.ลาว อย่างจริงจัง (รัตนา จันทร์เทาว์, 2554, หน้า 130) จึงทำให้มีแรงงาน “เสรี” เพียงร้อยละ 18.20 ที่สามารถอ่านภาษาไทยได้คล่องแคล่ว และกว่าครึ่งหนึ่งไม่สามารถเขียนภาษาไทยได้เลย (ร้อยละ 55.64) ส่วน “ทาสสมัยใหม่” มีทักษะด้านภาษาไทยเช่นเดียวกับแรงงาน “เสรี” กล่าวคือ ส่วนใหญ่มีความชำนาญด้านการพูด แต่ทักษะด้านการอ่านและการเขียนยังมีข้อจำกัดและสื่อสารได้ไม่ดีนัก ดังตารางที่ 20

ตารางที่ 20 ทักษะด้านภาษาไทยของแรงงานข้ามชาติลาว

ทักษะด้านภาษาไทย	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
การพูดภาษาไทย						
ไม่ได้เลย	13	3.33	2	20.00	15	3.75
ได้บ้าง	159	40.77	4	40.00	163	40.75
คล่องแคล่ว	218	55.90	4	40.00	222	55.50
การอ่านภาษาไทย						
ไม่ได้เลย	101	25.90	7	70.00	108	27.00
ได้บ้าง	218	55.90	3	30.00	221	55.25
คล่องแคล่ว	71	18.20	-	-	71	17.75
การเขียนภาษาไทย						
ไม่ได้เลย	217	55.64	8	80.00	225	56.25
ได้บ้าง	160	41.03	2	20.00	162	40.50
คล่องแคล่ว	13	3.33	-	-	13	3.25
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนไทย (ได้แก่ กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และวัฒนธรรมของไทย เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันสงกรานต์ เป็นต้น) พบว่า กลุ่มแรงงาน “เสรี” ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับคนไทยมีมากกว่าร้อยละ 50 (เข้าร่วมบางครั้ง ร้อยละ 46.15, เข้าร่วมเป็นประจำ ร้อยละ 8.98) สอดคล้องกับการศึกษาของ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รักษ์, จรัมพร โห้ถ้อย และกัญญา อภิพรชัยสกุล (2554, หน้า 144) พบว่า แรงงานลาวเข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีในวันสำคัญทางศาสนา ร้อยละ 57.9 และร่วมกิจกรรมทางสังคม ร้อยละ 54.9 ซึ่งมีสัดส่วนมากกว่าแรงงานข้ามชาติจากพม่าและกัมพูชา เนื่องจากความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีในกลุ่มแม่น้ำโขงระหว่างฝั่งไทยและลาว จึงทำให้ง่ายต่อการปรับตัว ส่วน “ทาสสมัยใหม่” นั้น ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับคนไทยได้ เนื่องจากถูกควบคุมและจำกัดเสรีภาพจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” จึงถูกกีดกันออกจากสังคมไปโดยปริยาย แสดงดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนไทยของแรงงานข้ามชาติลาว

การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับ คนไทย	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
ไม่เคยเข้าร่วม	175	44.87	10	100.00	185	46.25
เข้าร่วมบางครั้ง	180	46.15	-	-	180	45.00
เข้าร่วมเป็นประจำ	35	8.98	-	-	35	8.75
รวม	390	100.00	10	10.00	400	100.00

เมื่อพิจารณาถึงการส่งเงินกลับไปยังภูมิลำเนาที่ สปป.ลาว พบว่า ในปี 2559 แรงงาน “เสรี” ร้อยละ 70.51 มีการส่งเงินกลับไปยังภูมิลำเนาของตนเอง โดยเฉลี่ย 20,752.73 บาทต่อคน เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับระยะเวลาการอยู่อาศัยในประเทศไทย พบว่า มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ แรงงานที่ย้ายถิ่นข้ามพรมแดนมายังประเทศไทย ในระยะแรกช่วง 1 – 2 ปี ต้องใช้เวลาในการปรับตัวทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จึงทำให้แรงงาน “เสรี” บางกลุ่มไม่สามารถส่งเงินกลับมาให้ครอบครัวได้ทันที (ร้อยละ 31.47) ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ไม่ส่งเงินกลับภูมิลำเนาของกลุ่มดังกล่าว พบว่า มีกว่าร้อยละ 70 ให้เหตุผลว่ามีรายได้ไม่เพียงพอ

แรงงาน “เสรี” เหล่านั้นเมื่ออยู่อาศัยในประเทศไทยนานขึ้นและสามารถปรับตัวในถิ่นฐานใหม่ได้แล้ว จึงสามารถส่งเงินกลับประเทศบ้านเกิดได้มากขึ้น พิจารณาได้จากกลุ่มที่อยู่อาศัยในประเทศไทยระหว่าง 3 – 5 ปี และ 6 – 9 ปี มีสัดส่วนการส่งเงินกลับสูงขึ้นเป็นร้อยละ 78.91 และร้อยละ 80 ตามลำดับ

ส่วนกลุ่มแรงงาน “เสรี” ที่มีระยะเวลาอยู่อาศัยในประเทศไทยมากกว่า 10 ปี พบว่ามีจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งที่ไม่ได้ส่งเงินกลับภูมิลำเนา เนื่องจากแรงงานเหล่านี้ได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในไทยตั้งแต่อายุยังน้อยและสร้างครอบครัวอยู่ในไทย อีกทั้งไม่มีเครือญาติที่อาศัยอยู่ฝั่ง สปป.ลาว จึงไม่มีความจำเป็นต้องส่งเงินกลับภูมิลำเนาเดิม สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แรงงานลาว พบว่า กลุ่มที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทย 10 ปีขึ้นไป มีกว่าร้อยละ 70 ที่ให้เหตุผลว่าได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่ประเทศไทยเป็นการถาวรแล้ว และไม่มีญาติพี่น้องที่ สปป.ลาว นอกจากนี้ในส่วนของ “ทาสสมัยใหม่” พบว่า ไม่มีการส่งเงินกลับภูมิลำเนา เนื่องจากถูกขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากนายจ้าง กล่าวคือ ต้องทำงานอย่างหนักแต่ไม่ได้รับค่าจ้างหรือได้รับค่าจ้างในระดับต่ำมากและไม่เพียงพอ

ต่อการดำรงชีวิต อีกทั้งถูกจำกัดอิสรภาพและไม่สามารถติดต่อกับบุคคลภายนอก ได้แสดง
รายละเอียดดังตารางที่ 22 – 24

การส่งเงินกลับภูมิลำเนาของแรงงานข้ามชาติลาว โดยเฉพาะแรงงาน “เสรี” โดยทั่วไปมี
การประมาณการว่ามีการส่งเงินกลับประเทศปีละ 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งรายได้
หลักของประเทศ โดยผลที่เกิดขึ้นของการส่งเงินกลับประเทศถือเป็นการช่วยยกฐานะทางเศรษฐกิจ
ของครอบครัวและสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น เงินที่ส่งกลับจะถูกใช้จ่าย
ไปเพื่อเป็นค่าอาหารและช่วยจุนเจือครอบครัวในค่าใช้จ่ายรายวันของสมาชิกในครอบครัว รวมถึง
การนำเงินไปลงทุนในกิจการต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นเกิดการหมุนเวียน
กระตุ้นการบริโภค และสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น พร้อมกันนี้การส่งเงินกลับนั้นอยู่ใน
รูปเงินตราต่างประเทศทั้งเงินบาทไทยและดอลลาร์สหรัฐ เงินที่ส่งกลับของแรงงานข้ามชาติลาวนั้น
จะถูกใช้จ่ายเกี่ยวกับการสร้างและต่อเติมบ้านเรือนเป็นอันดับแรก ตามมาด้วยการใช้จ่ายเพื่อ
การศึกษาของคนในครอบครัว ใช้จ่ายเพื่อซื้อหาอาหาร ใช้จ่ายเพื่อซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวก และ
ใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมทางการเกษตร ตามลำดับ โดยความมั่งหวังในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้แรงงานลาว
ต่างย้ายถิ่นเพื่อไปทำงานและพยายามเก็บออมรายได้เพื่อจัดหาในสิ่งที่ครอบครัวชนบททั่วไปขาด
แคลนและตามกระแสนิยม (เกตุขพรรณ คำพุด, 2550, หน้า 103-104)

ตารางที่ 22 การส่งเงินกลับภูมิลำเนาของแรงงานข้ามชาติลาวในปี 2559

ระยะเวลาที่อยู่ในประเทศ ไทย	การส่งเงินกลับภูมิลำเนา					
	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		ส่ง	ไม่ส่ง
	ส่ง	ไม่ส่ง	ส่ง	ไม่ส่ง	ส่ง	ไม่ส่ง
1-2 ปี	98 ราย (68.53%)	45 ราย (31.47%)	-	8 (100.00%)	98 ราย (64.90%)	53 ราย (35.10%)
3-5 ปี	101 ราย (78.91%)	27 ราย (21.09%)	-	2 (100.00%)	101 ราย (77.69%)	29 ราย (22.31%)
6-9 ปี	48 ราย (80.00%)	12 ราย (20.00%)	-	-	48 ราย (80.00%)	12 ราย (20.00%)
10 ปีขึ้นไป	28 ราย (47.46%)	31 ราย (52.54%)	-	-	28 ราย (47.46%)	31 ราย (52.54%)
รวม	275 (70.51%)	115 (29.49%)	-	10 (100.00%)	275 (68.75%)	125 (31.25%)

ตารางที่ 23 จำนวนเงินที่ส่งกลับภูมิลำเนาของแรงงานข้ามชาติลาวในปี 2559

จำนวนเงินที่ส่งกลับภูมิลำเนาที่ สปป.ลาว	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน 10,000 บาท	138	50.18
10,001 – 20,000 บาท	45	16.36
20,001 – 30,000 บาท	31	11.28
30,001 – 40,000 บาท	16	5.82
มากกว่า 40,000 บาท	45	16.36
(Max = 90,000 บาท, Min = 1,000 บาท, \bar{x} = 20,752.73 บาท, S.D. = 20,787.22 บาท)		
รวม	275	100.00

ตารางที่ 24 เหตุผลการไม่ส่งเงินกลับภูมิลำเนาของแรงงานข้ามชาติลาว

เหตุผลที่ไม่ได้ส่งเงิน กลับภูมิลำเนา	ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย				รวม
	1-2 ปี	3-5 ปี	6-9 ปี	10 ปีขึ้นไป	
มีรายได้ไม่เพียงพอ	40 ราย (75.47%)	12 ราย (41.38%)	4 ราย (33.33%)	9 ราย (29.03%)	65 ราย (52.00%)
ย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่ไทยแล้ว	-	10 ราย (34.48%)	8 ราย (66.67%)	20 ราย (64.52%)	38 ราย (30.40%)
ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่”	8 ราย (15.09%)	2 ราย (6.90%)	-	-	10 ราย (8.00%)
กำลังเก็บเงิน	5 ราย (9.44%)	1 ราย (3.45%)	-	-	6 ราย (4.8%)
ไม่มีญาติพี่น้องที่ สปป.ลาว	-	1 ราย (3.45%)	-	2 ราย (6.45%)	3 ราย (2.4%)
อื่น ๆ (เช่น ภูมิลำเนาอยู่ไกล)	-	3 ราย (10.34%)	-	-	3 ราย (2.4%)
รวม	53 ราย (100.00%)	29 ราย (100.00%)	12 ราย (100.00%)	31 ราย (100.00%)	125 ราย (100.00%)

เมื่อสอบถามสภาพความเป็นอยู่ของแรงงาน “เสรี” หลังจากย้ายมาทำงานในประเทศไทยแล้ว พบว่า กว่าร้อยละ 90 มองว่ามีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม สอดคล้องกับการศึกษาของ อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, จรัมพร โห้ถ้ายอง และกัญญา อภิพรชัยสกุล (2554, หน้า 148-150) พบว่า แรงงานลาวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่และการทำงานในประเทศไทย ได้แก่ ความพึงพอใจในที่อยู่อาศัย รายได้ สุขภาพ การทำงาน เพื่อนร่วมงาน และการใช้ชีวิตร่วมกับคนไทย การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม การรับรู้ด้านสิทธิและการคุ้มครองแรงงาน การเข้าถึงการศึกษาของบุตรในระบบการเรียนของไทย รวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงทำให้มีแรงงานลาวกว่าครึ่งหนึ่งมีแนวโน้มที่จะอาศัยอยู่ประเทศไทยเป็นการถาวร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ เกษมณี แคว้นน้อย และบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2554, หน้า 152-153) พบว่า แรงงานลาวส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับตอนอยู่ สปป.ลาว หลายคนมีความรู้สึกมีความสุขและพึงพอใจในชีวิต พอใจกับรายได้ มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีเงินใช้จ่ายสำหรับตนเองและส่งให้ครอบครัว ถึงแม้จะมีหนี้สินบ้างก็ตาม รวมทั้งบริการทางด้านสาธารณสุขที่มีคุณภาพสูงกว่า สปป.ลาว

นอกจากนี้ มีแรงงานลาวประมาณร้อยละ 5 ที่มีความรู้สึกรู้สึกว่ามีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อครั้งอยู่ภูมิลำเนาเดิมและกว่าร้อยละ 2 รู้สึกว่าแย่ลงกว่าเดิม (ดังตารางที่ 25) ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างต่ำ มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง รวมทั้งแรงงานที่ถูกทำให้กลายเป็น “ทาสสมัยใหม่” ซึ่งจะกล่าวถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่อย่างละเอียดในบทที่ 7

ตารางที่ 25 สภาพความเป็นอยู่หลังจากย้ายมาทำงานที่ประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติลาว

สภาพความเป็นอยู่หลังจากย้ายมาทำงานที่ประเทศไทย	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
ดีขึ้น	369	94.62	-	-	369	92.25
เหมือนเดิม/ไม่เปลี่ยนแปลง	20	5.13	-	-	20	5.00
แย่ลง	1	0.25	10	100.00	11	2.75
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

บทที่ 5

สภาพการทำงานและอัตราการขาดชีวิตของแรงงานข้ามชาติลาว

ผลการศึกษาในบทนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1. สภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว ได้แก่ การมีบัตรอนุญาตทำงาน อาชีพ/ลักษณะงานที่ทำ ลักษณะการทำงาน จำนวนชั่วโมงการทำงาน ค่าจ้างต่อเดือน ระยะเวลาที่ได้รับค่าจ้าง และสวัสดิการที่ได้รับจากนายจ้าง จากการสำรวจแรงงานข้ามชาติลาว จำนวน 400 ราย และ 2. การเปรียบเทียบอัตราการขาดชีวิต ได้แก่ เวลาวันทำงาน เวลาแรงงาน จำเป็น เวลาแรงงานส่วนเกิน และอัตราการขาดชีวิตระหว่างแรงงาน 2 กลุ่ม ๆ ละ 10 ราย คือ แรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

สภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว

ในปัจจุบันแรงงานข้ามชาติลาวได้ย้ายถิ่นข้ามพรมแดนเข้ามาทำงานยังประเทศไทยเป็นจำนวนมาก แบ่งได้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ แรงงานที่ขึ้นทะเบียนโดยเข้ามาทำงานตามกฎหมาย (Documented workers) และแรงงานที่เข้ามาทำงานโดยมิได้จดทะเบียน (Undocumented workers) โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานระดับล่างซึ่งกระจายตัวในแต่ละภาคการผลิต ทั้งภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ แรงงานเหล่านี้ถูกว่าจ้างให้ทำงาน โดยได้รับค่าตอบแทนในรัฐที่ตนไม่ได้เป็นคนของชาตินั้น

1. อาชีพและลักษณะงานของแรงงานข้ามชาติลาว

สภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า กลุ่มแรงงาน “เสรี” ที่มีบัตรอนุญาตทำงานคิดเป็นร้อยละ 52.05 ซึ่งถือว่ามีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นจากอดีตที่ผ่านมา เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของ อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, จรัมพร โห้ถ้อย และกัญญา อภิพรชัยสกุล (2554, หน้า 152) ที่พบว่ามีแรงงานลาวเพียงร้อยละ 22 ที่มีบัตรอนุญาตทำงานในประเทศไทย สืบเนื่องจากในปัจจุบันรัฐบาลมีความจริงจังในการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาตินอกระบบ โดยการออกพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2560 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน 2560 เป็นต้นมา โดยสาระสำคัญของ พ.ร.ก. ฉบับนี้ได้มีการกำหนดบทลงโทษตามกฎหมายที่สูงขึ้นจากเดิม อาทิ

ผู้ได้รับต่างด้าวทำงานที่ห้ามคนต่างด้าวทำหรือรับคนต่างด้าวที่ไม่มีใบอนุญาตทำงาน หรือรับคนต่างด้าวซึ่งไม่มีใบอนุญาตทำงานกับตนเข้าทำงานปรับตั้งแต่ 400,000 – 800,000 บาทต่อคนต่างด้าวที่จ้าง 1 คน

ผู้ใดให้คนต่างด้าวทำงานไม่ตรงตามที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต ปรับไม่เกิน 400,000 บาท ต่อคนต่างด้าว 1 คน

คนต่างด้าวทำงานโดยไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงาน หรือทำงานที่ห้ามคนต่างด้าวทำ จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือ ปรับตั้งแต่ 2,000 – 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (คมชัดลึกออนไลน์, 2560) ผลการจากการประกาศใช้ พ.ร.ก. ฉบับดังกล่าว จึงทำให้แรงงาน “เสรี” จำนวนมากหันมาขึ้นทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงานในประเทศไทย เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย ในส่วนของ “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่ไม่มีใบอนุญาตทำงานเนื่องจากถูกควบคุมจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และมีบางรายที่นายจ้างทำใบอนุญาตทำงานให้เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดและการจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ ดังตารางที่ 26

ตารางที่ 26 จำนวนแรงงานข้ามชาติลาวที่มีใบอนุญาตทำงาน

ใบอนุญาตทำงาน	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
มี	203	52.05	2	20.00	205	51.25
ไม่มี	187	47.95	8	80.00	195	48.75
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

เมื่อพิจารณาประเภทงานของแรงงานข้ามชาติลาวพบว่า โดยส่วนใหญ่แรงงานเหล่านี้ทำงานอยู่ในภาคบริการเป็นหลัก (ร้อยละ 64.00) เนื่องจากโครงสร้างการผลิตของประเทศไทย สัดส่วนการจ้างงานในภาคบริการมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 14 ในปี พ.ศ.2503 เพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 39 ในปี พ.ศ.2551 โดยสาขาบริการที่มีการขยายตัวสูงที่สุด คือ สาขาโรงแรม กภัตตาคาร การขายส่ง การขายปลีก ตามลำดับ (กิริยา กุลกลการ, 2553, หน้า 39) สอดคล้องกับผลการศึกษาในครั้งนี้ เมื่อจำแนกลักษณะงานในภาคบริการของแรงงานลาว พบว่า แรงงานลาวกว่าร้อยละ 30 ทำงานเป็นลูกจ้างอยู่ในร้านอาหาร กภัตตาคาร ตลาดสด ร้านขายของชำ และร้านขายส่ง แสดงดังตารางที่ 27-28

ตารางที่ 27 ประเภทงานของแรงงานข้ามชาติลาว

ประเภทงาน	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
ภาคเกษตร	103	26.41	4	40.00	107	26.75
ภาคอุตสาหกรรม	36	9.23	1	10.00	37	9.25
ภาคบริการ	251	64.36	5	50.00	256	64.00
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

เมื่อจำแนกลักษณะงานพบว่า แรงงานข้ามชาติลาวทั้งแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” เป็นแรงงานไร้ฝีมือและมีอาชีพที่หลากหลาย แรงงานชายส่วนใหญ่จะทำงานที่ต้องใช้แรงงานหนัก ได้แก่ งานก่อสร้าง กรรมกรในโรงงาน ลูกจ้างแบกหามในร้านขายส่ง ร้านขายของชำ และตลาดสด เป็นลูกจ้างทางการเกษตร ส่วนแรงงานหญิงส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้างในร้านอาหาร คนรับใช้ในบ้าน พนักงานนวดแผนโบราณ และยังพบแรงงานที่ขายบริการทางเพศตามสถานบันเทิงต่าง ๆ อีกด้วย แสดงดังตารางที่ 28

ความต้องการแรงงานไร้ฝีมือของประเทศไทย เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจภายในประเทศไทย ตลอดจนการปรับโครงสร้างของรายได้ประชากร โครงสร้างทั้งสามส่วนนี้เชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อกัน โดยเฉพาะส่งผลให้เกิดช่องว่างของตลาดแรงงานในส่วนของแรงงานไร้ฝีมือ (Soonthondhada, 2001) นอกจากนี้ ภายใต้ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ซึ่งมุ่งจ้างแรงงานราคาถูก (Harvey, 2005) ทำให้เกิดการไหลของแรงงานข้ามชาติเข้ามายังประเทศไทย เนื่องจากค่าจ้างของไทยสูงกว่าทาง สปป.ลาว

ตารางที่ 28 อาชีพและลักษณะงานของแรงงานข้ามชาติลาว

อาชีพและลักษณะงาน	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
ภาคเกษตร						
ลูกจ้างทำงานเกษตร (เช่น กรีดยาง ตัดอ้อย เกี่ยวข้าว เลี้ยงหมู เป็นต้น)	103	26.41	4	40.00	107	26.75
ภาคอุตสาหกรรม						
กรรมกรในโรงงานขนาดเล็ก	30	7.69	1	10.00	31	7.75
คนงานก่อสร้าง	6	1.54	-	-	6	1.50
ภาคบริการ						
คนรับใช้ในบ้าน	10	2.56	-	-	10	2.50
ลูกจ้างยกของในตลาดสด	12	3.08	-	-	12	3.00
ลูกจ้างร้านขายของชำ	10	2.56	-	-	10	2.50
ขายบริการทางเพศ	39	10.00	4	40.00	43	10.75
ลูกจ้างในร้านอาหาร/ภัตตาคาร (เด็กเสิร์ฟ เด็กล้างจาน ผู้ช่วยก๊ัก เป็นต้น)	65	16.67	-	-	65	16.25
ลูกจ้างในสำนักงาน (เช่น พนักงานรักษาความปลอดภัย เสมียน เป็นต้น)	2	0.51	-	-	2	0.50
ลูกจ้างในสถานบันเทิง (เช่น เด็กเสิร์ฟ เด็กนั่งเครื่อง เป็นต้น)	23	5.90	-	-	23	5.75
ลูกจ้างยกของในร้านขายส่ง/ บริษัทขนส่ง	31	7.95	-	-	31	7.75
ลูกจ้างขายของในตลาดสด/ หาบเร่/ แผงลอย	27	6.92	-	-	27	6.75
ช่างทำผมในร้านเสริมสวย	21	5.39	-	-	21	5.25
อื่น ๆ (เช่น เด็กปั๊ม เด็กล้างรถ พนักงานซักรีด พนักงานนวดแผนโบราณ)	11	2.82	1	10.00	12	3.00
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

เกือบครึ่งหนึ่งของแรงงาน “เสรี” ใช้เครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายในการหางานทำที่ประเทศไทย เนื่องจากความสัมพันธ์ระบบเครือข่ายหรือคนรู้จัก ซึ่งเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการทำงานในประเทศไทย (โสภิ อุ่นทะยา, 2556, หน้า 15) สอดคล้องกับการศึกษาของ Changpitikoun (2008) พบว่า กว่าร้อยละ 80 ของแรงงานลาวให้เพื่อนและคนรู้จักช่วยหางานให้ในประเทศไทย

ในส่วนของ “ทาสสมัยใหม่” พบว่า ลักษณะการได้งานเกิดจากนายหน้ามาเสนองานให้ด้วยการล่อลวง ชักจูง และโน้มน้าวโดยบอกเงื่อนไขสภาพการทำงานที่ไม่ตรงกับความจริง เพื่อนำพามาขูดรีดเชิงเศรษฐกิจโดยนายจ้างในประเทศไทย แสดงดังตารางที่ 29

ตารางที่ 29 ลักษณะการได้งานของแรงงานข้ามชาติลาว

ลักษณะการได้งาน	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
มาสมัครด้วยตนเอง	141	36.15	-	-	141	35.25
คนในครอบครัวหางานให้	18	4.62	-	-	18	4.50
ญาติ/เพื่อนหางานให้	184	47.18	-	-	184	46.00
นายหน้าหางานให้	41	10.51	10	100.00	51	12.75
อื่น ๆ (คนงานเก่าแนะนำงานให้)	6	1.54	-	-	6	1.50
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

2. สภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว

เมื่อพิจารณาจำนวนชั่วโมงทำงานพบว่า แรงงานข้ามชาติลาวใช้เวลาทำงานเฉลี่ย 9.31 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งสูงกว่าจำนวนชั่วโมงทำงานที่กฎหมายระบุไว้ (ไม่เกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน) โดยเฉพาะ “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่มีระยะเวลาทำงานยาวนานกว่า 12 ชั่วโมงขึ้นไป (ร้อยละ 70) แรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับค่าจ้างล่วงหน้า เนื่องจากสภาพการจ้างงานของแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเป็นแรงงานระดับล่างไม่ได้มีการจัดทำสัญญาอย่างเป็นทางการ ไม่มีการระบุเงื่อนไขการทำงาน สวัสดิการและค่าตอบแทนที่ชัดเจน จึงทำให้แรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับค่าจ้างล่วงหน้าจากการทำงานที่กฎหมายกำหนด สอดคล้องกับการศึกษาของ อีเลน เพียร์สัน (2549, หน้า 56) ที่พบว่า มากกว่าร้อยละ 90 ของแรงงานข้ามชาติไม่มีการทำสัญญาการจ้างงานที่ระบุข้อตกลงและเงื่อนไขการจ้างงานกับนายจ้าง

แรงงานที่อยู่ในภาคเกษตรส่วนใหญ่ทำงานวันละ 7 - 8 ชั่วโมง (ร้อยละ 52.34) ภาคอุตสาหกรรมทำงานวันละ 9 - 10 ชั่วโมง (ร้อยละ 75.68) เช่นเดียวกับภาคบริการ (ร้อยละ 37.11) ผลจากการศึกษามีข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ มีแรงงานบางกลุ่มที่ประกอบอาชีพในภาคบริการต้องทำงานมากกว่า 10 ชั่วโมงต่อวัน อาทิ คนรับใช้ในบ้าน กรรมกรในตลาดสด ลูกจ้างในร้านอาหาร/ภัตตาคาร และช่างทำผมในร้านเสริมสวย เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากนายจ้างที่กำหนดให้แรงงานต้องทำงานอย่างหนัก มีระยะเวลาทำงานยาวนาน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม สอดคล้องกับ อีเลน เพียร์สัน (2549, หน้า 54) ที่อธิบายถึงชั่วโมงทำงานและเวลาพักของแรงงานข้ามชาติ พบว่า แรงงานรับใช้ในบ้านเป็นกลุ่มที่มีชั่วโมงการทำงาน

ยาวนานมากที่สุด รองลงมาคือ แรงงานประมง ตามด้วยแรงงานในโรงงาน และแรงงานในภาคเกษตร กล่าวคือ แรงงานในภาคเกษตรมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 57) ทำงาน 8 ชั่วโมงต่อวัน แรงงานประมงกว่าร้อยละ 30 และแรงงานในโรงงานร้อยละ 64 ทำงาน 9 – 12 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนคนรับใช้ในบ้านประมาณร้อยละ 30 ทำงานมากถึง 18 ชั่วโมงต่อวัน ผลจากเวลาการทำงานที่ยาวนานนี้ นอกจากไม่ได้รับค่าจ้างล่วงเวลาแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อเวลาพักผ่อนของแรงงานและก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพตามมาในภายหลัง ดังตารางที่ 30 ถึง 32

ตารางที่ 30 จำนวนชั่วโมงทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว

จำนวนชั่วโมงทำงานต่อวัน	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
5 – 6 ชั่วโมง	31	7.95	-	-	31	7.75
7 – 8 ชั่วโมง	136	34.87	1	10.00	137	34.25
9 – 10 ชั่วโมง	146	37.44	2	20.00	148	37.00
11 – 12 ชั่วโมง	52	13.33	-	-	52	13.00
มากกว่า 12 ชั่วโมง	25	6.41	7	70.00	32	8.00
(Max = 20 ชม., Min = 5 ชม., \bar{x} = 9.31 ชม., S.D. = 2.29 ชม.)						
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

ตารางที่ 31 จำนวนชั่วโมงทำงานของแรงงานข้ามชาติลาวจำแนกตามประเภทงาน

จำนวนชั่วโมงทำงานต่อวัน	ประเภทงาน					
	เกษตรกรรม		อุตสาหกรรม		บริการ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
5-6 ชั่วโมง	18	16.82	-	-	13	5.08
7-8 ชั่วโมง	56	52.34	5	13.51	76	29.69
9-10 ชั่วโมง	25	23.36	28	75.68	95	37.11
11-12 ชั่วโมง	4	3.74	3	8.11	45	17.58
มากกว่า 12 ชั่วโมง	4	3.74	1	2.70	27	10.54
รวม	107	100.00	37	100.00	256	100.00

ตารางที่ 32 จำนวนชั่วโมงทำงานของแรงงานข้ามชาติลาวจำแนกตามอาชีพและลักษณะงาน

ลักษณะงานที่ทำ	จำนวนชั่วโมงทำงานต่อวัน						รวม
	จำนวน	5-6 ชม. 7-8 ชม. 9-10 ชม. 11-12 ชม.				มากกว่า 12 ชม.	
		5-6 ชม.	7-8 ชม.	9-10 ชม.	11-12 ชม.		
ลูกจ้างทำงานเกษตร	จำนวน	18	56	25	4	4	107
	ร้อยละ	16.82	52.34	23.36	3.74	3.74	100.00
กรรมกรในโรงงานขนาดเล็ก	จำนวน	-	2	26	2	1	31
	ร้อยละ	-	6.45	83.87	6.45	3.23	100.00
คนงานก่อสร้าง	จำนวน	-	3	2	1	-	6
	ร้อยละ	-	50.00	33.33	16.67	-	100.00
คนรับใช้ในบ้าน	จำนวน	-	2	3	3	2	10
	ร้อยละ	-	20.00	30.00	30.00	20.00	100.00
ลูกจ้างยกของในตลาดสด	จำนวน	1	-	5	6	-	12
	ร้อยละ	8.33	-	41.67	50.00	-	100.00
ลูกจ้างร้านขายของชำ	จำนวน	1	6	1	1	1	10
	ร้อยละ	10.00	60.00	10.00	10.00	10.00	100.00

ตารางที่ 32 (ต่อ)

ลักษณะงานที่ทำ	จำนวน	จำนวนชั่วโมงทำงานต่อวัน					รวม
		5-6 ชม.	7-8 ชม.	9-10 ชม.	11-12 ชม.	มากกว่า 12 ชม.	
ขายบริการทางเพศ	จำนวน	8	21	12	-	2	43
	ร้อยละ	18.60	48.84	27.91	-	4.65	100.00
ลูกจ้างในร้านอาหาร/ ภัตตาคาร	จำนวน	-	13	42	10	-	65
	ร้อยละ	-	20.00	64.62	15.38	-	100.00
ลูกจ้างในสำนักงาน	จำนวน	-	1	1	-	-	2
	ร้อยละ	-	50.00	50.00	-	-	100.00
ลูกจ้างในสถานบันเทิง	จำนวน	2	12	2	7	-	23
	ร้อยละ	8.70	52.17	8.70	30.43	-	100.00
ลูกจ้างยกของในร้าน ขายส่ง/บริษัทขนส่ง	จำนวน	-	12	16	1	2	31
	ร้อยละ	-	38.71	51.61	3.23	6.45	100.00
ลูกจ้างขายของในตลาด สด/หาบเร่/แผงลอย	จำนวน	1	5	10	5	6	27
	ร้อยละ	3.70	18.52	37.04	18.52	22.22	100.00
ช่างทำผมในร้าน เสริมสวย	จำนวน	-	-	-	8	13	21
	ร้อยละ	-	-	-	38.10	61.90	100.00
อื่น ๆ	จำนวน	-	4	3	4	1	12
	ร้อยละ	-	33.33	25.00	33.33	8.34	100.00

เมื่อพิจารณาค่าจ้างที่แรงงานข้ามชาติลาวได้รับพบว่า มีค่าจ้างเฉลี่ย 9,335.36 บาทต่อคนต่อเดือน นอกจากนี้ยังพบว่า แรงงานในภาคเกษตรโดยส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างไม่เกิน 5,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 65.42) ซึ่งต่ำกว่าแรงงานในภาคอุตสาหกรรม (ร้อยละ 72.97) และภาคบริการ (ร้อยละ 70.70) ที่ส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างระหว่าง 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน และยังพบว่า การขายบริการทางเพศ เป็นอาชีพที่มีค่าจ้างสูงที่สุดในบรรดาอาชีพทั้งหมด โดยส่วนใหญ่ได้รับจ้างมากกว่า 20,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 76.74) หากพิจารณาเฉพาะ “ทาสสมัยใหม่” พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างในระดับที่ต่ำมาก คือ ไม่เกิน 5,000 บาท และมีบางรายที่ไม่ได้รับค่าจ้างจากนายจ้างเลย แสดงดังตารางที่ 33 – 35

ตารางที่ 33 จำนวนค่าจ้างต่อเดือนของแรงงานข้ามชาติลาว

จำนวนค่าจ้างต่อเดือน	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”			
	n	%	n	%	n	%
ไม่ได้รับค่าจ้าง	-	-	4	40.00	4	1.00
ไม่เกิน 5,000 บาท	82	21.03	6	60.00	88	22.00
5,001 – 10,000 บาท	239	61.28	-	-	239	59.75
10,001 – 15,000 บาท	27	6.92	-	-	27	6.75
15,001 – 20,000 บาท	9	2.31	-	-	9	2.25
มากกว่า 20,000 บาท	33	8.46	-	-	33	8.25
(Max = 30,000 บาท, Min = 0 บาท, \bar{x} = 9,335.36 บาท, S.D. = 6,498.67 บ.)						
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

ตารางที่ 34 จำนวนค่าจ้างต่อเดือนของแรงงานข้ามชาติลาวจำแนกตามประเภทงาน

จำนวนค่าจ้างต่อเดือน	ประเภทงาน					
	เกษตรกรรม		อุตสาหกรรม		บริการ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับค่าจ้าง	1	0.94	-	-	3	1.17
ไม่เกิน 5,000 บาท	70	65.42	6	16.22	12	4.69
5,001 - 10,000 บาท	31	28.97	27	72.97	181	70.70
10,001 - 15,000 บาท	2	1.87	4	10.81	21	8.21
15,001 - 20,000 บาท	3	2.80	-	-	6	2.34
มากกว่า 20,000 บาท	-	-	-	-	33	12.89
รวม	107	100.00	37	100.00	256	100.00

ตารางที่ 35 จำนวนค่าจ้างต่อเดือนของแรงงานข้ามชาติลาวจำแนกตามอาชีพและลักษณะงาน

ลักษณะงานที่ทำ		ค่าจ้างต่อเดือน						รวม
		ไม่ได้รับ ค่าจ้าง	ไม่เกิน 5,000 บ.	5,001 - 10,000 บ.	10,001 - 15,000 บ.	15,001 - 20,000 บ.	มากกว่า 20,000 บ.	
ลูกจ้างทำงานเกษตร	จำนวน	1	70	31	2	3	-	107
	ร้อยละ	0.94	65.42	28.97	1.87	2.80	-	100.00
กรรมกรในโรงงาน ขนาดเล็ก	จำนวน	-	6	22	3	-	-	31
	ร้อยละ	-	19.35	70.97	9.68	-	-	100.00
คนงานก่อสร้าง	จำนวน	-	-	5	1	-	-	6
	ร้อยละ	-	-	83.33	16.67	-	-	100.00
คนรับใช้ในบ้าน	จำนวน	-	1	9	-	-	-	10
	ร้อยละ	-	10.00	90.00	-	-	-	100.00
ลูกจ้างยกของในตลาดสด	จำนวน	-	-	12	-	-	-	12
	ร้อยละ	-	-	100.00	-	-	-	100.00
ลูกจ้างร้านขายของชำ	จำนวน	-	-	9	1	-	-	10
	ร้อยละ	-	-	90.00	10.00	-	-	100.00
ขายบริการทางเพศ	จำนวน	2	2	-	1	5	33	43
	ร้อยละ	4.65	4.65	-	2.33	11.63	76.74	100.00
ลูกจ้างในร้านอาหาร/ ภัตตาคาร	จำนวน	-	3	58	4	-	-	65
	ร้อยละ	-	4.62	89.23	6.15	-	-	100.00
ลูกจ้างในสำนักงาน	จำนวน	-	-	1	-	1	-	2
	ร้อยละ	-	-	50.00	-	50.00	-	100.00
ลูกจ้างในสถานบันเทิง	จำนวน	-	2	17	4	-	-	23
	ร้อยละ	-	8.70	73.91	17.39	-	-	100.00
ลูกจ้างยกของในร้านขายส่ง/ บริษัทขนส่ง	จำนวน	-	-	28	3	-	-	31
	ร้อยละ	-	-	90.32	9.68	-	-	100.00
ลูกจ้างขายของในตลาดสด/ หาบเร่/แผงลอย	จำนวน	-	4	17	6	-	-	27
	ร้อยละ	-	14.82	62.96	22.22	-	-	100.00
ช่างทำผมในร้านเสริมสวย	จำนวน	-	-	21	-	-	-	21
	ร้อยละ	-	-	100.00	-	-	-	100.00
อื่น ๆ	จำนวน	1	-	9	2	-	-	12
	ร้อยละ	8.33	-	75.00	16.67	-	-	100.00

ในส่วนของการระยะเวลาการรับเงินค่าจ้างพบว่า กว่าครึ่งหนึ่งเป็นการรับแบบรายวัน และมีระยะเวลาไม่แน่นอน เป็นการสะท้อนสภาพการทำงานที่ย่ำแย่และเลวร้ายของแรงงานข้ามชาติลาว เนื่องจากขาดความมั่นคงทางด้านรายได้ ส่งผลต่อการดำรงชีวิตเพื่อให้อยู่รอดภายใต้ระบบ

เศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ดังตารางที่ 36

ตารางที่ 36 ระยะเวลาที่ได้รับค่าจ้างของแรงงานข้ามชาติลาว

ระยะเวลาที่ได้รับค่าจ้าง	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
ไม่ได้รับค่าจ้าง	-	-	4	40.00	4	1.00
รายวัน	126	32.31	1	10.00	127	31.75
รายสัปดาห์	1	0.26	-	-	1	0.25
รายสัปดาห์	-	-	1	10.00	1	0.25
สองสัปดาห์	26	6.67	-	-	26	6.50
รายเดือน	147	37.69	1	10.00	148	37.00
ไม่แน่นอน	90	23.07	3	30.00	93	23.25
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

ด้านสวัสดิการของแรงงานข้ามชาติลาวพบว่า แรงงาน “เสรี” กว่าครึ่งหนึ่งมีการให้ที่อยู่อาศัย อาหาร และการรักษายามเจ็บไข้ได้ป่วยเบื้องต้นจากนายจ้าง โดยไม่มีการหักเงินค่าจ้างจากแรงงาน อย่างไรก็ตามสวัสดิการเหล่านี้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของนายจ้างในแต่ละพื้นที่ที่สามารถเอื้ออำนวยให้กับแรงงานข้ามชาติได้มากน้อยเพียงใด แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และการรักษายามเจ็บไข้ได้ป่วย หากมีการจัดหาสิ่งต่าง ๆ ให้ เกือบทั้งหมดนายจ้างจะหักเงินจากค่าจ้างในภายหลัง โดยคิดค่าใช้จ่ายสูงกว่าความเป็นจริง ส่งผลให้ “ทาสสมัยใหม่” เหล่านี้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ยกต่อการชำระหนี้ดังกล่าวให้หมดลงได้ในระยะเวลาอันสั้น วิธีการดังกล่าวเป็นกลไกที่สำคัญในการควบคุม “ทาสสมัยใหม่” เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ ดังตารางที่ 37

ตารางที่ 37 สวัสดิการที่ได้รับของแรงงานข้ามชาติลาว

สวัสดิการที่ได้รับ	ประเภทแรงงาน				รวม	
	“เสรี”		“ทาสสมัยใหม่”		n	%
	n	%	n	%		
เสื้อผ้า						
ได้รับแต่หักเงิน	15	3.85	1	10.00	16	4.00
ได้รับและไม่หักเงิน	169	43.33	-	-	169	42.25
ไม่ได้รับ	206	52.82	9	90.00	215	53.75
อาหาร						
ได้รับแต่หักเงิน	32	8.21	6	60.00	38	9.50
ได้รับและไม่หักเงิน	217	55.64	-	-	217	54.25
ไม่ได้รับ	141	36.15	4	40.00	145	36.25
การรักษาเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย						
ได้รับแต่หักเงิน	40	10.26	-	-	40	10.00
ได้รับและไม่หักเงิน	198	50.77	-	-	198	49.50
ไม่ได้รับ	152	38.97	10	100.00	162	40.50
ที่อยู่อาศัย						
ได้รับแต่หักเงิน	37	9.49	10	100.00	47	11.75
ได้รับและไม่หักเงิน	251	64.36	-	-	251	62.75
ไม่ได้รับ	102	26.15	-	-	102	25.50
รวม	390	100.00	10	100.00	400	100.00

การเปรียบเทียบอัตราการขูดรีดของแรงงานข้ามชาติลาว

กระบวนการพัฒนาระบบทุนนิยมได้ใช้วิธีการขูดรีด (Exploitation) เพื่อยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินของแรงงานเพื่อสะสมและผลิตซ้ำทุน โดยวิธีการขูดรีดตามทัศนะของ Karl Marx แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. มูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ (Absolute surplus value) เป็นมูลค่าที่สร้างโดยแรงงานส่วนเกิน (Surplus labor) ในการผลิตแบบทุนนิยม ได้แก่ มูลค่าที่สร้างขึ้นโดยคนงาน อันเป็นผลมาจากการเพิ่มชั่วโมงในการทำงานหรือการทำให้คนงานทำงานหนักมากกว่าเวลาที่จำเป็นต้องใช้ในการผลิตให้คนงานและครอบครัวมีชีวิตระดับยังชีพได้ (Necessary labor time)

(วิทยากร เชียงกุล, 2545, หน้า 7) และ 2. มูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์ (Relative surplus value) เป็นสัดส่วนของมูลค่าส่วนเกินที่แรงงานสร้างขึ้นโดยใช้เวลาสำหรับแรงงานส่วนเกิน (Surplus labor time) เปรียบเทียบกับเวลาสำหรับแรงงานที่จำเป็น (Necessary labor time) มูลค่าส่วนเกินสัมพัทธ์มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลให้ประสิทธิภาพของแรงงานเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพของแรงงาน ทำให้เวลาสำหรับแรงงานที่จำเป็นลดลงโดยเปรียบเทียบกับเวลาสำหรับแรงงานส่วนเกิน (วิทยากร เชียงกุล, 2545, หน้า 208)

1. การคำนวณมูลค่าผลผลิตรายชั่วโมง

สืบเนื่องจากการหาอัตราการขูดรีด (Rate of Exploitation: R.E.) ของ Karl Marx ที่กล่าวไว้ใน Das Kapital (ค.ศ.1867) ได้คำนวณมูลค่าผลผลิตที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากผลรวมระหว่างทุนคงที่ (Constant capital: c) ทุนแปรผัน (Variable: v) และมูลค่าส่วนเกิน (Surplus value: s) โดยพิจารณาจากภาคอุตสาหกรรมในโรงงานปั่นด้ายเมือง Manchester ซึ่งเป็นข้อมูลที่เจ้าของโรงงานให้แก่ Marx โดยตรง โดยข้อมูลดังกล่าวเป็นลักษณะข้อมูลเชิงลึกจากกระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม อาทิ ปริมาณการผลิตด้ายฝ้ายจากเครื่องปั่นด้ายแต่ละเครื่อง อัตราการสูญเสียของฝ้าย อัตราการสึกหรอของเครื่องปั่นด้าย ปริมาณน้ำมันเครื่องและถ่านหินที่ใช้กับเครื่องจักร รวมทั้งค่าจ้างแรงงานต่อสัปดาห์ เป็นต้น (คาร์ล มาร์กซ์, 2542, หน้า 214-216) จึงทำให้สามารถคำนวณมูลค่าผลผลิตในรูปตัวเงินได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสภาพความเป็นจริง พบว่าแรงงานข้ามชาติลาวทั้ง “ทาสสมัยใหม่” และแรงงาน “เสรี” ได้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยอยู่เป็นจำนวนมากและมีความหลากหลายทางสาขาอาชีพ ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ โดยมีลักษณะการทำงานแบบ “แบ่งงานกันทำ” (Division of work) กล่าวคือ เป็นการแบ่งแยกงานกันทำตามความถนัดหรือตามคำสั่งของนายจ้าง มีการแบ่งหน้าที่การผลิตอย่างชัดเจน จึงทำให้แรงงานข้ามชาติลาวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ไม่อาจทราบถึงข้อมูลเชิงลึกของกระบวนการผลิตในภาพรวม โดยเฉพาะตัวเลขเกี่ยวกับทุนคงที่หรือเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต นอกจากนี้อาชีพในภาคบริการเป็นงานที่วัดมูลค่าที่เป็นตัวเงินได้ค่อนข้างยากและไม่แน่นอน (เช่น เด็กเสิร์ฟในร้านอาหาร หรือพนักงานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น) ดังนั้นการคำนวณมูลค่าผลผลิตของแรงงานตามสูตรของ Marx จึงกระทำได้ยาก ผู้วิจัยจึงได้ประยุกต์สูตรการคำนวณโดยสมมติให้ค่าจ้างรายชั่วโมงมีค่าเท่ากับผลผลิตรายชั่วโมงของแรงงาน ซึ่งมีฐานคิดมาจากการกำหนดค่าจ้างรายชั่วโมงของอาชีพภาคบริการในธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม เช่น พนักงานบริการลูกค้า พนักงานส่งอาหาร และพนักงานเสิร์ฟในร้านฟาสต์ฟู้ด เป็นต้น การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลค่าจ้างรายอาชีพปี 2558 ของกรมการจัดหางาน (ม.ป.ป.) มาเป็นฐานในการคำนวณ โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมา

ตารางที่ 38 การคำนวณมูลค่าผลผลิตแรงงานรายชั่วโมง “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว จำแนกตามอาชีพ

กรณีศึกษาที่*	อาชีพ	ค่าจ้างเฉลี่ยปี 2558	อัตราเงินเฟ้อทั่วไปปี 59	ค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นปี 59	ค่าจ้างเฉลี่ยปี 59	อัตราเงินเฟ้อทั่วไปปี 60	ค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นปี 60	ค่าจ้างเฉลี่ยปี 60	มูลค่าผลผลิตรายวัน	มูลค่าผลผลิตรายชั่วโมง
1	คนงานฟาร์มสุกร	8,200	0.2%	16.40	8,216.40	0.6%	49.30	8,265.70	317.91	39.74
2	เกษตรกรพืชไร่	7,800	0.2%	15.60	7,815.60	0.6%	46.89	7,862.49	302.40	37.80
3	แรงงานประมง	7,800	0.2%	15.60	7,815.60	0.6%	46.89	7,862.49	302.40	37.80
4	เกษตรกรพืชไร่	7,800	0.2%	15.60	7,815.60	0.6%	46.89	7,862.49	302.40	37.80
5	แรงงานบรรจุภัณฑ์	8,055	0.2%	16.11	8,071.11	0.6%	48.43	8,119.54	312.29	39.04
6**	เกษตรกรสวนผลไม้	8,200	0.2%	16.40	8,216.40	0.6%	49.30	8,265.70	317.91	39.74
7**	เกษตรกรสวนผลไม้	8,200	0.2%	16.40	8,216.40	0.6%	49.30	8,265.70	317.91	39.74
8***	พนักงานเสิร์ฟ	8,579	0.2%	17.16	8,596.16	0.6%	51.58	8,647.74	332.61	41.58
9	พนักงานนวด	9,600	0.2%	19.20	9,619.20	0.6%	57.72	9,676.92	372.19	46.52
10***	พนักงานเสิร์ฟ	8,579	0.2%	17.16	8,596.16	0.6%	51.58	8,647.74	332.61	41.58

จากตารางที่ 38 พบว่า อาชีพที่มีมูลค่าผลผลิตรายชั่วโมงมากที่สุด คือ พนักงานนวด สามารถสร้างผลผลิตมีมูลค่าเท่ากับ 46.52 บาท/ชม. รองลงมาคือ พนักงานเสิร์ฟ 41.58 บาท/ชม. คนงานฟาร์มสุกร 39.74 บาท/ชม. เกษตรกรสวนผลไม้ 39.74 บาท/ชม. แรงงานบรรจุภัณฑ์ 39.04 บาท/ชม. เกษตรกรพืชไร่ 37.80 บาท/ชม. และแรงงานประมง 37.80 บาท/ชม. ตามลำดับ

* เป็นกรณีศึกษา “ทาสสมัยใหม่” จากบทที่ 7

** คำนวณเฉพาะในส่วนของงานเกษตรที่แรงงานทำอยู่ในสวนแตงโม ไม่นับงานที่เป็นการขายบริการทางเพศเนื่องจากเป็นอาชีพนอกกฎหมาย

*** คำนวณเฉพาะในส่วนของงานบริการที่แรงงานทำอยู่ในสถานบันเทิง ไม่นับงานที่เป็นการขายบริการทางเพศเนื่องจากเป็นอาชีพนอกกฎหมาย

ตารางที่ 39 การคำนวณมูลค่าส่วนเกิน “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

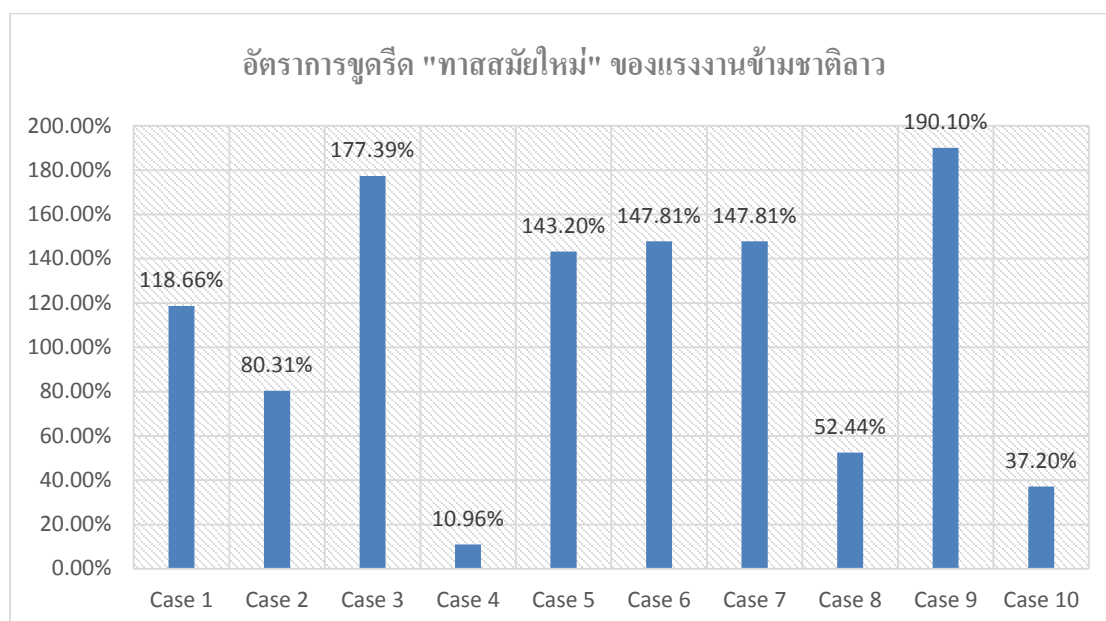
กรณีศึกษาที่	อาชีพ	ภาคการผลิต	มูลค่าผลผลิตรายชั่วโมง (C)	ค่าใช้จ่ายจำเป็น (w)	เวลาแรงงานจำเป็น ($v = \frac{w}{C}$)	เวลาวันทำงาน (L)	เวลาแรงงานส่วนเกิน ($s = L - v$)
1	คนงานฟาร์มสุกร	เกษตร	39.74 บ.	272.70 บ.	6.86 ชม.	15 ชม.	8.14 ชม.
2	เกษตรกรพืชไร่	เกษตร	37.80 บ.	272.70 บ.	7.21 ชม.	13 ชม.	5.79 ชม.
3	แรงงานประมง	เกษตร	37.80 บ.	272.70 บ.	7.21 ชม.	20 ชม.	12.79 ชม.
4	เกษตรกรพืชไร่	เกษตร	37.80 บ.	272.70 บ.	7.21 ชม.	8 ชม.	0.79 ชม.
5	แรงงานบรรจุภัณฑ์	อุตสาหกรรม	39.04 บ.	272.70 บ.	6.99 ชม.	17 ชม.	10.01 ชม.
6	เกษตรกรสวนผลไม้	เกษตร	39.74 บ.	272.70 บ.	6.86 ชม.	17 ชม.	10.14 ชม.
7	เกษตรกรสวนผลไม้	เกษตร	39.74 บ.	272.70 บ.	6.86 ชม.	17 ชม.	10.14 ชม.
8	พนักงานเสิร์ฟ	บริการ	41.58 บ.	272.70 บ.	6.56 ชม.	10 ชม.	3.44 ชม.
9	พนักงานนวด	บริการ	46.52 บ.	272.70 บ.	5.86 ชม.	17 ชม.	11.14 ชม.
10	พนักงานเสิร์ฟ	บริการ	41.58 บ.	272.70 บ.	6.56 ชม.	9 ชม.	2.44 ชม.

จากตารางที่ 39 เมื่อพิจารณาจากมูลค่าส่วนเกินพบว่า “ทาสสมัยใหม่” กรณีศึกษาที่ 3 (แรงงานประมง) มีเวลาแรงงานส่วนเกินมากที่สุดเท่ากับ 12.79 ชั่วโมง รองลงมาคือ กรณีศึกษาที่ 9 (พนักงานนวด) 11.14 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 6 และ 7 (เกษตรกรสวนผลไม้) 10.14 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 5 (แรงงานบรรจุภัณฑ์) 10.01 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 1 (คนงานฟาร์มสุกร) 8.14 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 2 (เกษตรกรพืชไร่) 5.79 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 8 (พนักงานเสิร์ฟ) 3.44 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 10 (พนักงานเสิร์ฟ) 2.44 ชั่วโมง และกรณีศึกษาที่ 4 (เกษตรกรพืชไร่) 0.79 ชั่วโมง ตามลำดับ

ตารางที่ 40 การคำนวณอัตราการขูดรีด “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

กรณีศึกษาที่	อาชีพ	ภาคการผลิต	เวลาแรงงานจำเป็น (v)	เวลาแรงงานส่วนเกิน (s)	อัตราการขูดรีด $\left(R.E. = \frac{s}{v} \times 100 \right)$
1	คนงานฟาร์มสุกร	เกษตร	6.86 ชม.	8.14 ชม.	$(8.14/6.86) \times 100 = 118.66\%$
2	เกษตรกรพืชไร่	เกษตร	7.21 ชม.	5.79 ชม.	$(5.79/7.21) \times 100 = 80.31\%$
3	แรงงานประมง	เกษตร	7.21 ชม.	12.79 ชม.	$(12.79/7.21) \times 100 = 177.39\%$
4	เกษตรกรพืชไร่	เกษตร	7.21 ชม.	0.79 ชม.	$(0.79/7.21) \times 100 = 10.96\%$
5	แรงงานบรรจุภัณฑ์	อุตสาหกรรม	6.99 ชม.	10.01 ชม.	$(10.01/6.99) \times 100 = 143.20\%$
6	เกษตรกรสวนผลไม้	เกษตร	6.86 ชม.	10.14 ชม.	$(10.14/6.86) \times 100 = 147.81\%$
7	เกษตรกรสวนผลไม้	เกษตร	6.86 ชม.	10.14 ชม.	$(10.14/6.86) \times 100 = 147.81\%$
8	พนักงานเสิร์ฟ	บริการ	6.56 ชม.	3.44 ชม.	$(3.44/6.56) \times 100 = 52.44\%$
9	พนักงานนวด	บริการ	5.86 ชม.	11.14 ชม.	$(11.14/5.86) \times 100 = 190.10\%$
10	พนักงานเสิร์ฟ	บริการ	6.56 ชม.	2.44 ชม.	$(2.44/6.56) \times 100 = 37.20\%$

จากตารางที่ 40 เมื่อพิจารณาผลจากการคำนวณอัตราการผลิต พบว่า “ทาสสมัยใหม่” กรณีศึกษาที่ 9 (พนักงานนวด) มีอัตราการผลิตสูงสุดที่สุด คือ 190.10% รองลงมาคือ กรณีศึกษาที่ 3 (แรงงานประมง) 177.39% กรณีศึกษาที่ 6 และ 7 (เกษตรกรสวนผลไม้) 147.81% กรณีศึกษาที่ 5 (แรงงานบรรจุภัณฑ์) 143.20% กรณีศึกษาที่ 1 (คนงานฟาร์มสุกร) 118.66% กรณีศึกษาที่ 2 (เกษตรกรพืชไร่) 80.31% กรณีศึกษาที่ 8 (พนักงานเสิร์ฟ) 52.44% กรณีศึกษาที่ 10 (พนักงานเสิร์ฟ) 37.20% และกรณีศึกษาที่ 4 (เกษตรกรพืชไร่) 10.96% ตามลำดับ

ภาพที่ 15 อัตราการผลิต “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

4. มูลค่าส่วนเกินและอัตราการผลิตแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว

การคำนวณมูลค่าส่วนเกินและอัตราการผลิตแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในส่วนนี้ให้มีความสอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่าง “ทาสสมัยใหม่” มากที่สุด เพื่อความสมเหตุสมผลในการเปรียบเทียบอัตราการผลิตระหว่างกลุ่มแรงงานทั้งสอง โดยกลุ่มตัวอย่างแรงงาน “เสรี” มีจำนวน 10 ราย จำแนกตามภาคการผลิตได้ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ภาคเกษตรกรรม จำนวน 6 ราย แบ่งเป็นเกษตรกรพืชไร่ 3 ราย คนงานเลี้ยงปลา 2 ราย และเกษตรกรสวนผลไม้ 1 ราย กลุ่มที่ 2 ภาคบริการ จำนวน 3 ราย ประกอบไปด้วย พนักงานเสิร์ฟ 2 ราย และแม่บ้าน 1 ราย และกลุ่มที่ 3 ภาคอุตสาหกรรม เป็นพนักงานโรงงานผลิตน้ำดื่ม จำนวน 1 ราย โดยแสดงผลการคำนวณมูลค่าผลผลิตของแรงงานรายชั่วโมงในแต่ละอาชีพได้ดังตารางที่ 41

ตารางที่ 41 การคำนวณมูลค่าผลผลิตแรงงานรายชั่วโมงแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	กรณีศึกษาที่	ค่าจ้างเฉลี่ยปี 2558	อัตราเงินเพื่อทั่วไปปี 59	ค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นปี 59	ค่าจ้างเฉลี่ยปี 59	อัตราเงินเพื่อทั่วไปปี 60	ค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นปี 60	ค่าจ้างเฉลี่ยปี 60	มูลค่าผลผลิตรายวัน	มูลค่าผลผลิตรายชั่วโมง
พนักงานโรงงาน	1	8,055	0.2%	16.11	8,071.11	0.6%	48.43	8,119.54	312.29	39.04
เกษตรกรสวนผลไม้	2	8,200	0.2%	16.40	8,216.40	0.6%	49.30	8,265.70	317.91	39.74
คนงานเลี้ยงปลา	3	8,200	0.2%	16.40	7,815.60	0.6%	49.30	8,265.70	317.91	39.74
คนงานเลี้ยงปลา	4	8,200	0.2%	16.40	7,815.60	0.6%	49.30	8,265.70	317.91	39.74
เกษตรกรพืชไร่	5	7,800	0.2%	15.60	7,815.60	0.6%	46.89	7,862.49	302.40	37.80
เกษตรกรพืชไร่	6	7,800	0.2%	15.60	7,815.60	0.6%	46.89	7,862.49	302.40	37.80
เกษตรกรพืชไร่	7	7,800	0.2%	15.60	7,815.60	0.6%	46.89	7,862.49	302.40	37.80
พนักงานเสิร์ฟ	8	8,579	0.2%	17.16	8,596.16	0.6%	51.58	8,647.74	332.61	41.58
แม่บ้าน	9	9,600	0.2%	19.20	9,619.20	0.6%	57.72	9,676.92	372.19	46.52
พนักงานเสิร์ฟ	10	8,579	0.2%	17.16	8,596.16	0.6%	51.58	8,647.74	332.61	41.58

จากตารางที่ 41 พบว่า อาชีพที่มีมูลค่าผลผลิตรายชั่วโมงมากที่สุด คือ แม่บ้าน สามารถสร้างผลผลิตมีมูลค่าเท่ากับ 46.52 บาท/ชม. รองลงมาคือ พนักงานเสิร์ฟ 41.58 บาท/ชม. เกษตรกรสวนผลไม้ 39.74 บาท/ชม. คนงานเลี้ยงปลา 39.74 บาท/ชม. พนักงานโรงงาน 39.04 บาท/ชม. และเกษตรกรพืชไร่ 37.80 บาท/ชม. ตามลำดับ

ตารางที่ 42 การคำนวณมูลค่าส่วนเกินแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว

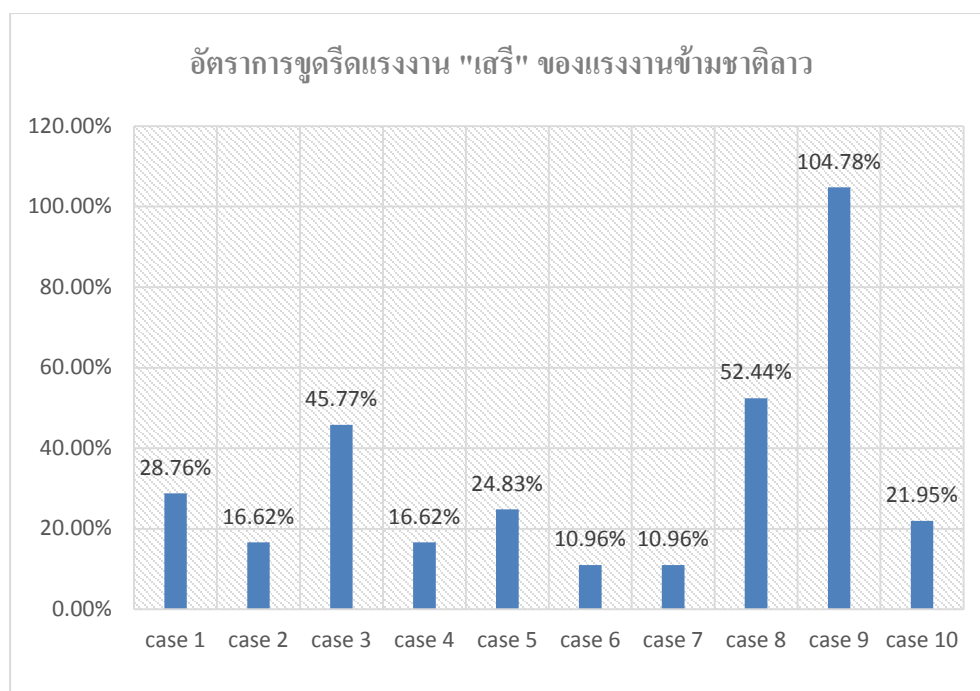
กรณีศึกษาที่	อาชีพ	ภาคการผลิต	มูลค่าผลผลิตรายชั่วโมง (C)	ค่าใช้จ่ายจำเป็น (w)	เวลาแรงงานจำเป็น ($v = \frac{w}{C}$)	เวลาวันทำงาน (L)	เวลาแรงงานส่วนเกิน ($s = L - v$)
1	พนักงานโรงงาน	อุตสาหกรรม	39.04 บ.	272.70 บ.	6.99 ชม.	9 ชม.	2.01 ชม.
2	เกษตรกรสวนผลไม้	เกษตรกรรม	39.74 บ.	272.70 บ.	6.86 ชม.	8 ชม.	1.14 ชม.
3	คนงานเลี้ยงปลา	เกษตรกรรม	39.74 บ.	272.70 บ.	6.86 ชม.	10 ชม.	3.14 ชม.
4	คนงานเลี้ยงปลา	เกษตรกรรม	39.74 บ.	272.70 บ.	6.86 ชม.	8 ชม.	1.14 ชม.
5	เกษตรกรพืชไร่	เกษตรกรรม	37.80 บ.	272.70 บ.	7.21 ชม.	9 ชม.	1.79 ชม.
6	เกษตรกรพืชไร่	เกษตรกรรม	37.80 บ.	272.70 บ.	7.21 ชม.	8 ชม.	0.79 ชม.
7	เกษตรกรพืชไร่	เกษตรกรรม	37.80 บ.	272.70 บ.	7.21 ชม.	8 ชม.	0.79 ชม.
8	พนักงานเสิร์ฟ	บริการ	41.58 บ.	272.70 บ.	6.56 ชม.	10 ชม.	3.44 ชม.
9	แม่บ้าน	บริการ	46.52 บ.	272.70 บ.	5.86 ชม.	12 ชม.	6.14 ชม.
10	พนักงานเสิร์ฟ	บริการ	41.58 บ.	272.70 บ.	6.56 ชม.	8 ชม.	1.44 ชม.

จากตารางที่ 42 เมื่อพิจารณาจากมูลค่าส่วนเกิน พบว่า แรงงาน “เสรี” กรณีศึกษาที่ 9 (แม่บ้าน) มีเวลาแรงงานส่วนเกินมากที่สุดเท่ากับ 6.14 ชั่วโมง รองลงมาคือ กรณีศึกษาที่ 8 (พนักงานเสิร์ฟ) 3.44 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 3 (คนงานเลี้ยงปลา) 3.14 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 1 (พนักงานโรงงาน) 2.01 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 5 (เกษตรกรพืชไร่) 1.79 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 10 (พนักงานเสิร์ฟ) 1.44 ชั่วโมง กรณีศึกษาที่ 2 และ 4 (เกษตรกรสวนผลไม้ และคนงานเลี้ยงปลา) 1.14 ชั่วโมง และกรณีศึกษาที่ 6 และ 7 (เกษตรกรพืชไร่) 0.79 ชั่วโมง ตามลำดับ

ตารางที่ 43 การคำนวณอัตราการขาดรีดแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว

กรณีศึกษาที่	อาชีพ	ภาคการผลิต	เวลาแรงงานจำเป็น (v)	เวลาแรงงานส่วนเกิน (s)	อัตราการขาดรีด $\left(R.E. = \frac{s}{v} \times 100 \right)$
1	พนักงานโรงงาน	อุตสาหกรรม	6.99 ชม.	2.01 ชม.	$(2.01/6.99) \times 100 = 28.76\%$
2	เกษตรกรสวนผลไม้	เกษตรกรรม	6.86 ชม.	1.14 ชม.	$(1.14/6.86) \times 100 = 16.62\%$
3	คนงานเลี้ยงปลา	เกษตรกรรม	6.86 ชม.	3.14 ชม.	$(3.14/6.86) \times 100 = 45.77\%$
4	คนงานเลี้ยงปลา	เกษตรกรรม	6.86 ชม.	1.14 ชม.	$(1.14/6.86) \times 100 = 16.62\%$
5	เกษตรกรพืชไร่	เกษตรกรรม	7.21 ชม.	1.79 ชม.	$(1.79/7.21) \times 100 = 24.83\%$
6	เกษตรกรพืชไร่	เกษตรกรรม	7.21 ชม.	0.79 ชม.	$(0.79/7.21) \times 100 = 10.96\%$
7	เกษตรกรพืชไร่	เกษตรกรรม	7.21 ชม.	0.79 ชม.	$(0.79/7.21) \times 100 = 10.96\%$
8	พนักงานเสิร์ฟ	บริการ	6.56 ชม.	3.44 ชม.	$(3.44/6.56) \times 100 = 52.44\%$
9	แม่บ้าน	บริการ	5.86 ชม.	6.14 ชม.	$(6.14/5.86) \times 100 = 104.78\%$
10	พนักงานเสิร์ฟ	บริการ	6.56 ชม.	1.44 ชม.	$(1.44/6.56) \times 100 = 21.95\%$

จากตารางที่ 43 พบว่า แรงงาน “เสรี” ภูมิศึกษาที่ 9 (แม่บ้าน) มีอัตราการทุจริตสูงที่สุดคือ 104.78% รองลงมาคือ ภูมิศึกษาที่ 8 (พนักงานเสิร์ฟ) 52.44% ภูมิศึกษาที่ 3 (คนงานเลี้ยงปลา) 45.77% ภูมิศึกษาที่ 1 (พนักงานโรงงาน) 28.76% ภูมิศึกษาที่ 5 (เกษตรกรพืชไร่) 24.83% ภูมิศึกษาที่ 10 (พนักงานเสิร์ฟ) 21.95% ภูมิศึกษาที่ 2 (เกษตรกรสวนผลไม้) และภูมิศึกษาที่ 4 (คนงานเลี้ยงปลา) 16.62% และภูมิศึกษาที่ 6 และ 7 (เกษตรกรพืชไร่) 10.96% ตามลำดับ

ภาพที่ 16 อัตราการทุจริตแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว

5. เปรียบเทียบมูลค่าส่วนเกินและอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

ผลจากการวิเคราะห์การเปรียบเทียบมูลค่าส่วนเกินและอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว แสดงดังตารางที่ 44

ตารางที่ 44 เปรียบเทียบอัตราการขูดรีดระหว่าง “ทาสสมัยใหม่” กับแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว

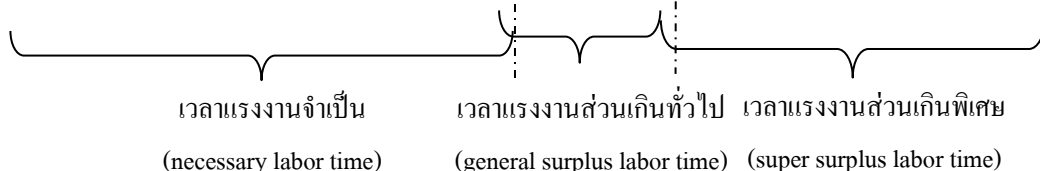
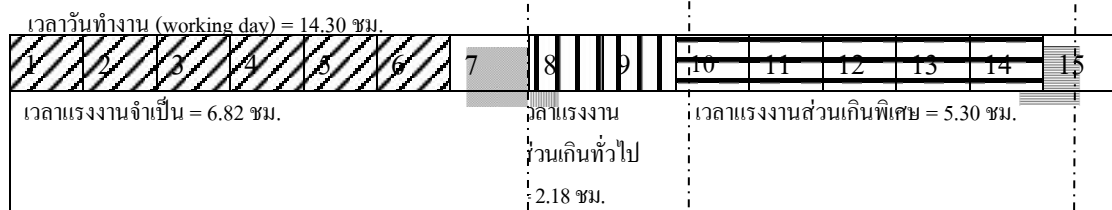
ประเด็น	ประเภทแรงงาน		ผลต่าง
	“ทาสสมัยใหม่”	“เสรี”	
เวลาวันทำงานเฉลี่ย (L)	14.30	9.00	5.30
เวลาแรงงานจำเป็นเฉลี่ย (v)	6.82	6.82	-
เวลาแรงงานส่วนเกินเฉลี่ย (s)	7.48	2.18	5.30
อัตราการขูดรีดเฉลี่ย ($S.E.$)	110.59	33.37	77.22

จากตารางที่ 44 พบว่า “ทาสสมัยใหม่” มีเวลาวันทำงานเฉลี่ย (L) มากกว่าแรงงาน “เสรี” เท่ากับ 5.30 ชั่วโมง มีเวลาแรงงานส่วนเกินเฉลี่ย (s) ที่ถูกโอนให้กับนายจ้างมากกว่าแรงงาน “เสรี” 5.30 ชั่วโมง ส่งผลให้ “ทาสสมัยใหม่” มีอัตราการขูดรีดเฉลี่ย ($S.E.$) สูงกว่าแรงงาน “เสรี” ร้อยละ 77.22 ดังภาพที่ 17

แรงงาน “เสรี”

“ทาสสมัยใหม่”

ภาพที่ 17 เปรียบเทียบเวลาแรงงานจำเป็นและเวลาแรงงานส่วนเกินระหว่าง “ทาสสมัยใหม่” กับแรงงาน “เสรี” ของแรงงานข้ามชาติลาว

จากภาพที่ 17 พบว่า เวลาแรงงานส่วนเกินของ “ทาสสมัยใหม่” มากกว่าแรงงาน “เสรี” โดยเรียกผลต่างของเวลาแรงงานส่วนเกินนี้ว่า “เวลาแรงงานส่วนเกินพิเศษ” (Super surplus labor time) เป็นผลมาจาก “นายจ้าง” ได้ใช้อำนาจที่เหนือกว่าผ่านกลไกการควบคุมเพื่อบังคับให้ “ทาสสมัยใหม่” ทำงานอย่างหนัก และมีเวลาวันทำงานที่ยาวนาน โดย “ทาสสมัยใหม่” ไม่มีสิทธิ (No rights) ในการต่อต้านเพื่อลดเวลาวันทำงานลงได้ เนื่องจากเป็นแรงงานที่ไม่เป็นอิสระต่อตนเอง (Unfree labor) มิได้เป็นเจ้าของพลังแรงงาน (Labor power) ของตนเอง เพราะถูกควบคุมและกดขี่จาก “นายจ้าง” เพื่อพยายามยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินหรือขูดรีดจากแรงงานให้มากที่สุด แตกต่างจากแรงงาน “เสรี” ที่มีเสรีภาพในการเลือกทำงานในขอบเขตของการตัดสินใจที่จะทำงานนั้นด้วยตนเอง ปราศจากการขู่เข็ญ บังคับ หรือหลอกลวง สามารถเลือกงานที่คิดว่าได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม หากแรงงาน “เสรี” มองว่า “นายจ้าง” พยายามยึดวันเวลาทำงานออกไปมากเกินไปจนผิดวิสัยแรงงานเหล่านี้จะใช้สิทธิ (Take the rights) ในการต่อรองกับ “นายจ้าง” เพื่อเรียกร้องช่วงเวลาราชการที่เหมาะสม เช่น เรียกร้องค่าตอบแทนล่วงเวลา การนัดหยุดงาน ประทุรัง หรือลาออกจากงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แรงงานเสรียังคงถูกขูดรีดเวลาแรงงานส่วนเกินทั่วไป (General surplus labor time) จาก “นายจ้าง” อยู่บ้าง เพื่อใช้ในการสะสมทุน (Capital accumulation) ซึ่งเป็นไปตามวิถีการผลิตของระบบทุนนิยม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการขูดรีด “ทาสสมัยใหม่” เป็นลักษณะของการขยายมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ (Absolute surplus value) โดยการควบคุมหรือบังคับให้แรงงานปราศจากซึ่งเสรีภาพด้วยการใช้ความรุนแรงหรือใช้อำนาจที่เหนือกว่าเพื่อขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ หรือเรียกว่า “การขูดรีดเกินปกติ” (Super exploitation)

การขูดรีดเกินปกติ เป็นการขูดรีดแรงงานที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” โดยใช้กลไกการควบคุมหรือใช้อำนาจที่เหนือกว่าเพื่อบังคับให้ทำงาน โดยแรงงานอาจถูกหลอกลวงหรือถูกปกปิดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทำงาน หรืออยู่ในสภาพบังคับที่ต้องทำงานโดยไม่สมัครใจ ถูกบังคับให้ทำงานด้วยวิธีการและความรุนแรงเสมือนมิใช่มนุษย์ ถูกลดรอนสิทธิเสรีภาพโดยปราศจากเหตุผล ไม่อาจดำเนินชีวิตของตนเองได้และต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อื่น ผจญกับความเล็งและอันตรายจากการทำงานทั้งทางร่างกายและจิตใจ แรงงานเหล่านั้นถูกบังคับทำงานโดยได้รับค่าจ้างในระดับต่ำมากหรืออาจไม่ได้เลย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพให้อยู่รอดได้ ถือว่าเป็นการขูดรีดขั้นสูงสุดจากกำลังกาย (Physical strength) ของแรงงาน ทำให้แรงงานหมดสภาพและไม่สามารถทำงานต่อไปได้ก่อนวัยอันควร ส่งผลต่อช่วงชีวิตในอนาคตที่ไม่สามารถทำงานได้และปราศจากการได้รับสวัสดิการหรือเงินชดเชยใด ๆ ทั้งสิ้น

แนวคิดการขูดรีดเกินปกติที่ค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ แตกต่างจากแนวคิดของ Marini (1973 cited in Higginbottom, 2010, p. 1) ที่อธิบายว่า การขูดรีดเกินปกติ เกิดจากการนำเข้าอาหาร

และวัตถุดิบราคาถูกของประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้วจากประเทศด้อยพัฒนา เพื่อชดเชยการลดลงของอัตรากำไรด้วยการลดค่าจ้างแรงงานในประเทศโลกที่สามซึ่งเป็นผู้ส่งออกวัตถุดิบ และแตกต่างจากงานของ David Harvey ที่เสนอว่า การขูดรีดเกินปกติเกิดจากการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีต้นทุนต่ำกว่าและการเข้าถึงปัจจัยการผลิตในราคาถูก เพื่อสร้างโอกาสในการทำกำไร (Harvey, 2003, p. 139) แนวคิด “การขูดรีดเกินปกติ” ในที่นี้ เกิดจากการโยกย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยผลักดัน (Push factor) เป็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ประเทศต้นทางผลักดันให้แรงงานย้ายถิ่น โดยมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยผลักดันหลัก ได้แก่ การว่างงาน เศรษฐกิจไม่มีเสถียรภาพ การกำหนดค่าจ้างต่ำ และประชาชนมีความยากจนสูง และปัจจัยดึงดูด (Pull factor) เป็นสภาพในพื้นที่ประเทศปลายทางซึ่งมีคุณลักษณะน่าดึงดูดใจ กระตุ้นจูงใจให้แรงงานมีการย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน โดยมีปัจจัยด้านสังคมเป็นปัจจัยดึงดูดหลักให้เกิดการย้ายถิ่น ได้แก่ ความคล้อยคลึงทางสังคม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสังคมที่มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (แสดงผลการศึกษาระดับปริญญาโทที่มีผลต่อการย้ายถิ่นในบทที่ 6) เมื่อแรงงานเหล่านั้นย้ายถิ่นเข้ามาทำงานแล้วจะมีแรงงานข้ามชาติบางกลุ่มที่ขาดความรู้และประสบการณ์ย้ายถิ่น โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติที่มีฐานะยากจน มีอายุน้อย การศึกษาต่ำ และมีความต้องการอยากทำงานเพื่อรายได้ที่ดี จะถูกชักจูงและผลักดันเข้าสู่กระบวนการเป็น “ทาสสมัยใหม่” และถูกขูดรีดเชิงเศรษฐกิจในลักษณะต่าง ๆ เช่น การบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาส การบังคับค่าประเมิน หรือการบังคับใช้แรงงานเด็กในสภาพที่เลวร้าย เป็นต้น

บทที่ 6

ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย

การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในฐานะเหตุและผลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ในปัจจุบันที่มีกระแสโลกาภิวัตน์เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการแพร่ขยายของระบบการค้าเสรีที่เน้นการแข่งขัน ระบบข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน นำไปสู่การเคลื่อนย้ายของแรงงานระหว่างประเทศในหลากหลายรูปแบบ การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติจึงได้รับความสนใจมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งจากนักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายจากภาครัฐ

ในอดีตที่ผ่านมา ได้มีการศึกษาการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวโดยอาศัยทฤษฎีประชากรศาสตร์ว่าด้วยการย้ายถิ่น (Migration theory) โดยมักมีการนำแนวคิดเรื่องปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันไปปรับใช้ในการศึกษาหรืองานเขียนเกี่ยวกับการย้ายถิ่น ซึ่งในการนำไปปรับใช้นั้น นิยมใช้ในลักษณะกว้าง ๆ ในมุมมองที่เป็นเชิงพรรณนา (Descriptive) และเป็นเรื่องของการมองหรือคิดว่าจะเป็น (Perception) แทนที่จะเป็นข้อมูลความจริง (พัชรวาลัย วงศ์บุญสิน, 2552, หน้า 43) นอกจากนี้การศึกษามาก่อนหน้านี้ยังไม่เน้นบอกให้ชัดเจนว่าปัจจัยใดมีน้ำหนักต่อการตัดสินใจมากกว่ากัน รวมทั้งขาดการพิสูจน์แนวคิดและทฤษฎีด้วยวิธีการทางสถิติ (Statistical methods) จึงทำให้ปัจจัยการย้ายถิ่นที่ได้จากการศึกษาดังกล่าว มีข้อจำกัดสำหรับการนำไปใช้ในวงกว้าง อาทิ งานของ Changpitikoun (2008) เนตรดาว เถาถวิล (2549) ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) มีชัย แสงจันทร์ทวงค์ (2550) สุลิยา คำวงสา (2554) เกษมณี แคว้นน้อย และบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2554) ชูศักดิ์ สุทธิสา (2556) เป็นต้น

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second-order confirmatory factor analysis) เป็นตัวแบบการวัด (Measurement model) ที่แสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝง (Latent variable) และตัวแปรสังเกตได้ (Observed variable) ซึ่งเป็นตัวแบบย่อยแบบหนึ่งของตัวแบบสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เป็นวิธีการทางสถิติที่ช่วยให้นักวิจัยสร้างองค์ประกอบจากตัวแปรหลาย ๆ ตัวแปร โดยรวมกลุ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นองค์ประกอบเดียวกัน องค์ประกอบหนึ่ง ๆ จะแทนตัวแปรแฝงอันเป็นคุณลักษณะที่นักวิจัยต้องการศึกษา นอกจากนี้ยังทำให้ทราบว่าองค์ประกอบย่อยที่ได้จากการวิเคราะห์ อยู่ภายใต้ องค์ประกอบใหญ่เดียวกันหรือไม่ และองค์ประกอบย่อยใดมีความสำคัญมากกว่ากัน รวมทั้งสามารถตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบได้

โดยการนำเสนอผลการวิจัยในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวแบบปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative method) เพื่อทดสอบทางทฤษฎี (Theory testing) ด้วยวิธีการทางสถิติ โดยจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. แรงงาน “เสรี” ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี (5 อำเภอ คือ เมือง กุมภวาปี โนนสะอาด ประจักษ์ศิลปาคม และหนองหาน) จังหวัดหนองคาย (2 อำเภอ คือ เมือง และศรีเชียงใหม่) จังหวัดนครพนม (2 อำเภอ คือ เมือง และท่าอุเทน) และจังหวัดมุกดาหาร (2 อำเภอ คือ คำชะอี และหนองสูง) จำนวน 390 ราย และ 2. “ทาสสมัยใหม่” ที่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในสังกัดของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 10 ราย โดยผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยกำหนดการนำเสนอผลการพัฒนาตัวแบบปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวออกเป็น 2 ตอน กล่าวคือ ตอนที่ 1 การพัฒนาตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย และตอนที่ 2 การพัฒนาตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย

ตอนที่ 1 การพัฒนาตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย

ผู้วิจัยพัฒนาตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย โดยแสดงผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

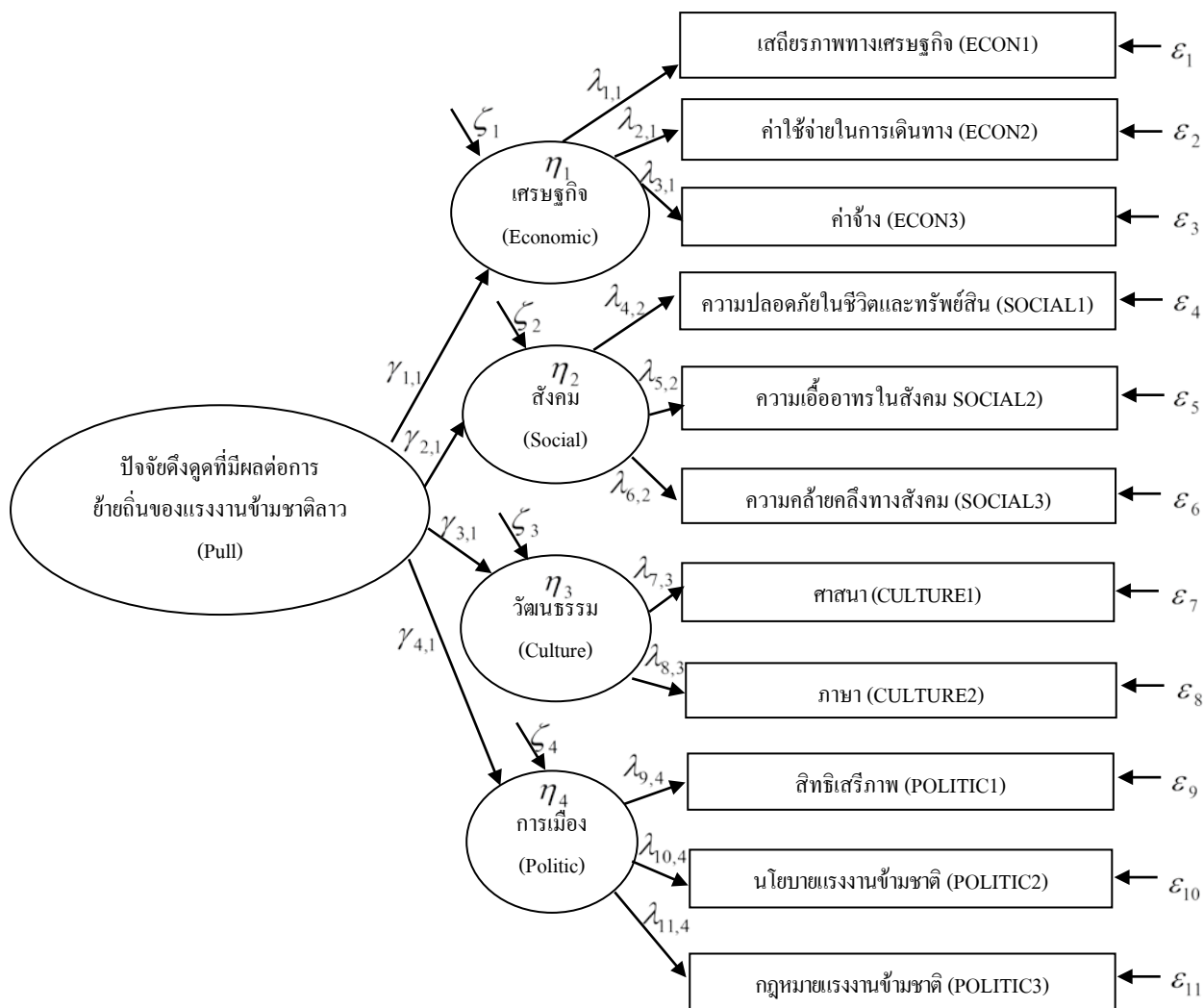
1. การกำหนดโครงสร้างตัวแบบ (Specification of model)

ผลจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ สามารถกำหนดตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวได้ออกเป็น 4 องค์ประกอบ 11 ตัวแปร ดังตารางที่ 45

ตารางที่ 45 องค์ประกอบและตัวแปรปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

องค์ประกอบ	ตัวแปร	แหล่งอ้างอิง
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (ECON1)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) ธนาคารโลก (2012)
	ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (ECON2)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) สุลียา คำวงสา (2554)
	ค่าจ้าง (ECON3)	เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์ (2540) ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) มิชัย แสงจันทร์ทะวงค์ (2550) ธนาคารโลก (2012) สิริรัฐ สุกันธา (2557)
ด้านสังคม (Social)	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (SOCIAL1)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) ธนาคารโลก (2012)
	ความเอื้ออาทรในสังคม (SOCIAL2)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549)
	ความคล้อยคลึงทางสังคม (SOCIAL3)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) พิทยา พุสสาย (2554) ชูศักดิ์ สุทธิสา (2556)
ด้านวัฒนธรรม (Culture)	ศาสนา (CULTURE1)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549)
	ภาษา (CULTURE2)	เนตรดาว เกถวิล (2549) ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) เกษมณี แคว้นน้อย และ บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2554)
ด้านการเมือง (Politic)	สิทธิเสรีภาพ (POLITIC1)	มิชัย แสงจันทร์ทะวงค์ (2550) สิริรัฐ สุกันธา (2557)
	นโยบายแรงงานข้ามชาติ (POLITIC2)	พิทยา พุสสาย (2554)
	กฎหมายแรงงานข้ามชาติ (POLITIC3)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549)

จากการทบทวนเอกสารที่กล่าวมาในข้างต้น สามารถการกำหนดความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในแต่ละองค์ประกอบของตัวแบบได้ดังภาพที่ 18

ภาพที่ 18 โครงสร้างเชิงเส้นตัวแบบปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

2. การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของตัวแบบ (Identification of model)

จากโครงสร้างเชิงเส้นของตัวแบบที่ได้จากการทบทวนเอกสาร พบว่า มีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 11 ตัวแปร และมีค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า จำนวน 30 ค่า สามารถระบุลักษณะเฉพาะของตัวแบบโดยใช้สูตร t-rule ของ Bollen (1989) ดังนี้

$$df = \frac{[k(k+1)]}{2} - t$$

- กำหนดให้ df = องศาอิสระ
- k = จำนวนตัวแปรสังเกตได้
- t = จำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า

$$\text{แทนค่า } df = \frac{[11(11+1)]}{2} - 30$$

$$df = 36$$

ผลจากการคำนวณพบว่าองศาอิสระมีค่ามากกว่าศูนย์ ($df > 0$) แสดงว่าตัวแบบ โครงสร้างเชิงเส้นมีลักษณะการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวเกินพอดี (Overidentified) กล่าวคือ จำนวนสมการมากกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า ซึ่งสามารถนำตัวแบบไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม Lisrel เพื่อประมาณค่าพารามิเตอร์โดยใช้วิธีการประมาณค่าแบบวิธีไลค์ลิสต์สูงสุด (Maximum Likelihood: ML)

3. การทดสอบความสอดคล้องของตัวแบบการวัด (Measurement model fit)

3.1 การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบ (Construct validity) โดยใช้ค่าสถิติทดสอบความกลมกลืนที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ได้แก่ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2 / df) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) ค่ารากกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) และค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized RMR) โดยผลจากการวิเคราะห์ห่อองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองในเบื้องต้น พบว่า ตัวแบบไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงได้ทำการปรับตัวแบบโดยการผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้น โดยให้ความคลาดเคลื่อนของตัวแปรภายในสังเกตได้มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งหลังจากปรับตัวแบบแล้ว พบว่า ตัวแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี กล่าวคือ ตัวแบบเชิงโครงสร้างที่พัฒนาจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีความสอดคล้องความเป็นจริงในเชิงปฏิบัติ (ดังตารางที่ 46)

3.2 การตรวจสอบความเที่ยงของตัวแบบ (Reliability) โดยใช้ค่าสถิติทดสอบความแม่นยำการวัดของตัวแบบ ได้แก่ ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (The construct reliability: ρ_c) และค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (An average variance extracted: ρ_v) ที่กล่าวในบทที่ 3 พบว่า ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Construct reliability: ρ_c) ในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง มีค่าระหว่าง 0.814 - 0.920 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือ 0.60 และค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัด (Average variance extracted: ρ_v) มีค่าระหว่าง 0.631 - 0.793 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือ 0.50 แสดงว่าตัวแบบที่ได้จากการศึกษามีความเที่ยงอยู่ในเกณฑ์ดี กล่าวคือ ตัวแบบที่ได้จากการศึกษามีความแม่นยำในการวัดอยู่ในระดับดี และทุกองค์ประกอบของตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบได้สูง (ดังตารางที่ 47)

ตารางที่ 46 ผลการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบปัจจัยเชิงคุณที่มีผลต่อการย้ายถิ่น
ของแรงงานข้ามชาติลาว

ค่าดัชนี	เกณฑ์พิจารณา	ผลการทดสอบความกลมกลืนตัวแบบ			
		ก่อนปรับ ตัวแบบ	แปลผล	หลังปรับ ตัวแบบ	แปลผล
χ^2	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$)	152.28 ($p = 0.000$)	ไม่ผ่าน เกณฑ์	40.46 ($p = 0.060$)	ผ่าน เกณฑ์
χ^2 / df	< 2.00	3.807	ไม่ผ่าน เกณฑ์	1.445	ผ่าน เกณฑ์
GFI	> 0.95	0.89	ไม่ผ่าน เกณฑ์	0.97	ผ่าน เกณฑ์
AGFI	> 0.90	0.81	ไม่ผ่าน เกณฑ์	0.92	ผ่าน เกณฑ์
Standardized RMR	< 0.08	0.083	ไม่ผ่าน เกณฑ์	0.043	ผ่าน เกณฑ์
RMSEA	< 0.06	0.113	ไม่ผ่าน เกณฑ์	0.045	ผ่าน เกณฑ์

เมื่อพิจารณาตัวแปรสังเกตได้ของปัจจัยเชิงคุณที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวทั้ง 11 ตัวแปร พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.71 – 0.94 เมื่อพิจารณาจากค่าสถิติ (t) พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 แสดงว่าทุกตัวแปรสังเกตได้ มีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับที่น่าเชื่อถือและสามารถอธิบายได้อย่างมีความหมาย

เมื่อพิจารณาตัวแปรสังเกตได้ในแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 3 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.71 – 0.84 โดยตัวแปรค่าจ้าง (ECON3) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (ECON1) และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (ECON2) ตามลำดับ

ด้านสังคม (Social) ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 3 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.80 – 0.90 โดยตัวแปรความคล้ายคลึงทางสังคม (SOCIAL3) มีน้ำหนักองค์ประกอบ

มาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (SOCIAL1) และความเอื้ออาทรในสังคม (SOCIAL2) ตามลำดับ

ด้านวัฒนธรรม (Culture) ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 2 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.82 – 0.84 โดยตัวแปรภาษา (CULTURE2) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ศาสนา (CULTURE1) ตามลำดับ

ด้านการเมือง (Politics) ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 3 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.86 – 0.94 โดยตัวแปรกฎหมายแรงงานข้ามชาติ (POLITIC3) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ นโยบายแรงงานข้ามชาติ (POLITIC2) และสิทธิเสรีภาพ (POLITIC1) ตามลำดับ (ดังตารางที่ 47)

ตารางที่ 47 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่งปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

องค์ประกอบ/ ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ มาตรฐาน	t	S.E.	R ²	ρ_c	ρ_v
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)					0.836	0.631
ECON1	0.82	-	-	0.68		
ECON2	0.71**	11.06	0.09	0.51		
ECON3	0.84**	13.32	0.08	0.71		
ด้านสังคม (Social)					0.874	0.699
SOCIAL1	0.80	-	-	0.64		
SOCIAL2	0.80**	7.39	0.09	0.64		
SOCIAL3	0.90**	8.61	0.09	0.82		
ด้านวัฒนธรรม (Culture)					0.814	0.686
CULTURE1	0.82	-	-	0.67		
CULTURE2	0.84**	10.59	0.11	0.70		
ด้านการเมือง (Politic)					0.920	0.793
POLITIC1	0.86	-	-	0.75		
POLITIC2	0.87**	12.12	0.10	0.75		
POLITIC3	0.94**	14.03	0.09	0.88		

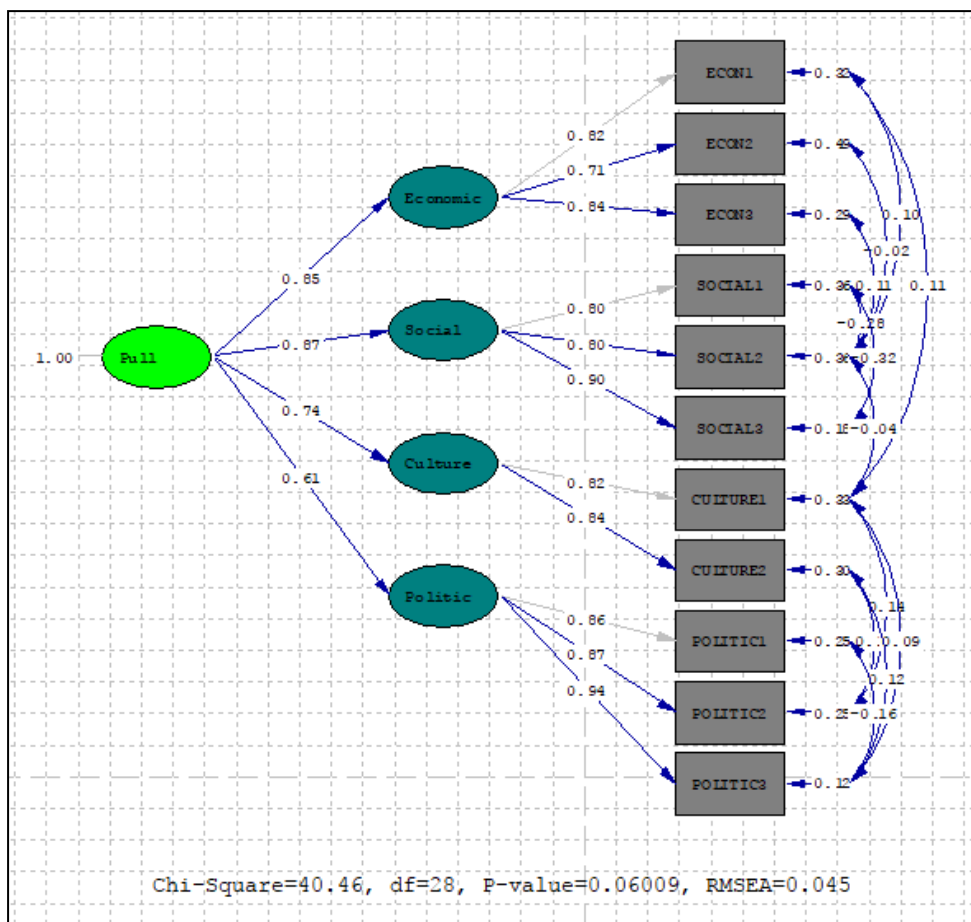
หมายเหตุ: **p< .01

เมื่อพิจารณาในส่วนขององค์ประกอบหลัก พบว่า เมื่อพิจารณาจากค่าสถิติที่ (t) ทุกองค์ประกอบหลักมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 แสดงว่าทุกองค์ประกอบมีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับที่น่าเชื่อถือและสามารถอธิบายได้อย่างมีความหมาย มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานระหว่าง 0.61 - 0.87 โดยองค์ประกอบด้านสังคม (Social) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (Economic) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม (Culture) และองค์ประกอบด้านการเมือง (Politic) ตามลำดับ (ดังตารางที่ 48)

ตารางที่ 48 ผลการวิเคราะห์ห้้องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองปัจจัยเชิงคุณค่าที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	t	S.E.	R ²
องค์ประกอบปัจจัยเชิงคุณค่าที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว (Pull)				
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	0.85**	11.17	0.08	0.72
ด้านสังคม (Social)	0.87**	10.40	0.12	0.76
ด้านวัฒนธรรม (Culture)	0.74**	9.31	0.08	0.55
ด้านการเมือง (Politic)	0.61**	8.66	0.08	0.38

หมายเหตุ: **p< .01

ภาพที่ 19 ตัวแบบปัจจัยเชิงคุณที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย

ผลจากการพัฒนาตัวแบบปัจจัยเชิงคุณที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย พบว่า องค์ประกอบด้านสังคมมีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงที่สุดในบรรดาองค์ประกอบทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีคุณลักษณะน่าดึงดูดและกระตุ้นใจให้แรงงานลาวมีการย้ายถิ่นเข้ามายังประเทศไทย ผู้อพยพจะคำนึงถึงปัจจัยด้านสังคมก่อนเป็นอันดับแรก แตกต่างจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ของสำนักนีโอคลาสสิกที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะค่าจ้างแรงงานเป็นหลัก อาทิ งานของ Ravenstein (1889, pp. 241-301) ที่มองว่าในบรรดาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นนั้นเกิดจากแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ (Economic motive) มากที่สุด โดยกระแสการย้ายถิ่นเกิดจากความปรารถนาที่ซ่อนอยู่ในตัวคนเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากมุมมองด้านวัตถุนิยม ซึ่งตัวแปรอื่น ๆ เช่น กฎหมาย สภาพแวดล้อมทางสังคม Ravenstein มองว่ามีบทบาทสำคัญน้อยกว่า เช่นเดียวกันกับงานของ Lewis (1954, pp. 139-191) และ Ranis and Fei (1961, pp. 533-565) อธิบายการย้ายถิ่นว่าเป็นผลของความไม่เท่าเทียมกันในระดับการพัฒนา

เศรษฐกิจระหว่างพื้นที่หนึ่งกับอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งแสดงออกผ่านความไม่สมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานในตลาดแรงงาน และความแตกต่างด้านอัตราค่าจ้างระหว่างสองพื้นที่นั้น กระแสการย้ายถิ่นจากพื้นที่ซึ่งมีอุปทานแรงงานส่วนเกิน อัตราค่าจ้างต่ำ ไปยังพื้นที่ซึ่งมีแรงงานไม่เพียงพอต่อความต้องการและมีอัตราค่าจ้างสูงกว่า จึงทำให้แรงงานจากพื้นที่ที่ค่อยพัฒนาย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในพื้นที่หรือประเทศซึ่งมีระดับการพัฒนาสูงกว่า กล่าวอีกนัยหนึ่งคือแนวคิดนี้เห็นว่า ความแตกต่างด้านอัตราค่าจ้างระหว่างพื้นที่ต้นทางกับพื้นที่ปลายทางเป็นเหตุผลหลักของการย้ายถิ่นของแรงงานจากพื้นที่ซึ่งมีอัตราค่าจ้างแรงงานต่ำไปยังพื้นที่ซึ่งมีอัตราค่าจ้างแรงงานสูง

จากแนวคิดของสำนักนีโอคลาสสิกที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า มีความขัดแย้งกับแนวโน้มการย้ายถิ่นที่ปรากฏในความเป็นจริง อาทิ จำนวนแรงงานเคลื่อนย้ายในอาเซียนปี 2553 จากรายงานของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2557, หน้า 3) พบว่า แรงงานข้ามชาติลาวมีการเคลื่อนย้ายไปทำงานในต่างประเทศ จำนวน 112,089 ราย โดยมีจุดหมายปลายทางเพียง 2 ประเทศ คือ ประเทศไทย และกัมพูชา ซึ่งมีกว่าร้อยละ 99 ที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทั้งที่มีกลุ่มประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและค่าจ้างที่สูงกว่าประเทศไทย เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย และบรูไน เป็นต้น สอดคล้องกับข้อมูลการย้ายถิ่นแรงงานของสำนักเลขาธิการอาเซียน (2560, หน้า 30 และ 56) พบว่า ในปี 2558 มีแรงงานชาวลาวที่ถูกจ้างงานในประเทศบรูไนเพียง 5 ราย จากจำนวนแรงงานข้ามชาติทั้งหมด 59,870 ราย และในปี 2559 มีแรงงานชาวลาวย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซียเพียง 37 ราย จากจำนวนแรงงานข้ามชาติในอาเซียน 1,006,300 ราย แต่กลับเป็นประเทศที่มีสภาพสังคมที่มีความคล้ายคลึงกันอย่างอินโดนีเซียที่มีสัดส่วนแรงงานต่างชาตินานาชาติในบรรดาแรงงานข้ามชาติทั้งสองประเทศ (ประเทศบรูไนมีแรงงานอินโดนีเซีย จำนวน 29,311 ราย คิดเป็นร้อยละ 48.96, ประเทศมาเลเซียมีแรงงานอินโดนีเซีย จำนวน 758,487 ราย คิดเป็นร้อยละ 75.37) โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดจากแรงงานข้ามชาติลาวมุ่งให้ความสำคัญต่อการปรับตัวในสภาพสังคมใหม่เป็นอันดับแรกเมื่อต้องเคลื่อนย้ายไปทำงานยังต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นลักษณะผู้คน นิสัยใจคอ สภาพชีวิตความเป็นอยู่และความคล้ายคลึงทางสังคม แทนที่จะให้ความสำคัญต่อระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและค่าจ้างก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเครือข่ายการย้ายถิ่น (Migrant network theory) ที่มองว่าการที่แรงงานมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนในชุมชนย้ายมาทำงานอยู่ก่อน และชักชวนกันตามมาเป็นเครือข่ายทางสังคมเชื่อมโยงผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการเข้ามาของแรงงาน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเชื่อมโยงกับตัวแรงงานและญาติหรือเพื่อน ผ่านระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เพื่อน และคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน เครือข่ายนี้จะช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเข้ามาของแรงงาน ซึ่งวิธีการแบบนี้ทำให้ลดต้นทุนการเข้ามาของแรงงานทั้งในรูปตัวเงินและต้นทุนทางสังคม (ชูศักดิ์ สุทธิสา, 2556, หน้า 75)

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านสังคม พบว่า ความคล้ายคลึงทางสังคม (SOCIAL3) เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงที่สุด รองลงมาคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (SOCIAL1) และความเอื้ออาทรในสังคม (SOCIAL2) เนื่องจากประเทศไทยมีสภาพสังคมที่คล้ายคลึงกับ สปป.ลาว มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และเป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปัจจัยเหล่านี้ดึงดูดให้แรงงานลาวย้ายถิ่นข้ามพรมแดนเข้ามาทำงานในฝั่งไทย สอดคล้องกับการศึกษาของ อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์, จรัมพร ให้อำของ และกัญญา อภิพรชัยสกุล (2554, หน้า 144) ที่พบว่า จังหวัดที่อยู่ติดกับ สปป.ลาว มีความคล้ายคลึงกันทางด้านสังคม ทำให้ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงสามารถเคลื่อนย้ายไปมาหาสู่กันได้ ประกอบกับการมีเครือญาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในไทยโดยการแต่งงานกับคนไทย ทำให้แรงงานลาวย้ายข้ามเข้ามาทำงานในฝั่งไทยเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังพบว่า แรงงานข้ามชาติจาก สปป.ลาว กว่าร้อยละ 90 มีความสุขและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีความพอใจต่อนายจ้างและการอยู่ร่วมกับคนไทย ซึ่งแสดงถึงสภาพสังคมที่ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ดังคำบอกเล่าของแรงงานลาวยกของในร้านขายส่งแห่งหนึ่งในจังหวัดนครพนมที่กล่าวว่า “...เจ้าของร้านเค้าดี มีอะไรเค้าก็ช่วยเหลืออย่างตอนรถคว่ำขาหัก เค้าก็ออกค่ารักษาให้แล้วยังให้ทำงานต่อ ไม่ไล่เราออก..” (แรงงานลาว 2, 12 มีนาคม 2560, สัมภาษณ์) จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่าปัจจัยด้านสังคมเป็นมูลเหตุดึงดูดสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว โดยเงื่อนไขเหล่านี้ทำให้แรงงานลาวสามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมใหม่ได้อย่างกลมกลืนและเป็นสิ่งที่ยึดต่อการทำงานในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ พบว่า ค่าจ้าง (ECON3) เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงที่สุด รองลงมาคือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (ECON1) และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (ECON2) เนื่องจากค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของไทยอยู่ในระดับสูงกว่า สปป.ลาว 3 เท่า (อัตราค่าจ้างขั้นต่ำของไทยเท่ากับ 300 บาทต่อวัน และสปป.ลาว เท่ากับ 99 บาทต่อวัน (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2558) อีกทั้งประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างค่อนข้างเห็นได้ชัด และมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งยังมีผลทำให้ฟื้นตัวจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2551 ได้อย่างรวดเร็ว (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2556, หน้า 23) อย่างไรก็ตามผลจากการพัฒนาการทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตลาดแรงงานไทยที่ขาดแคลนแรงงานระดับล่างอย่างรุนแรงทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ เนื่องจากงานบางประเภทที่แรงงานไทยไม่ต้องการทำ เช่น งานก่อสร้าง คนรับใช้ในบ้าน และกรรมกร เป็นต้น จึงทำให้ความต้องการแรงงานข้ามชาติมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงดึงดูดให้แรงงานชาวลาวเดินทางข้ามพรมแดนมายังประเทศไทย เพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ณ ประเทศปลายทาง นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เนื่องจากการข้าม

พรมแดนระหว่างประเทศไทยและสปป.ลาว มีค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มอาเซียน และเมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาในบทที่ 4 (ดูเพิ่มเติมหน้า 106-112) พบว่าการย้ายถิ่นโดยส่วนใหญ่เกิดจากความสัมพันธ์ระบบเครือญาติหรือคนรู้จัก ซึ่งสามารถลดต้นทุนในการย้ายถิ่นลงได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับการศึกษาของ ชูพัทธ์ สุทธิธา (2556, หน้า 97) ที่พบว่าการตัดสินใจเคลื่อนย้ายแรงงานชาวลาวด้วยการติดต่อผ่านระบบเครือข่ายทางสังคม ญาติพี่น้อง และคนรู้จักทำให้มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าการข้ามแดนโดยผ่านระบบนายหน้า

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม พบว่า ภาษา (CULTURE2) เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ศาสนา (CULTURE1) เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งที่ง่ายต่อการปรับตัวมากที่สุดของแรงงานลาว เพราะมีความคล้ายคลึงกันอย่างมากกับภาษาอีสานของประเทศไทย (อภิชาติ สุวรรณรัตน์ และเก็ดดา บุญปราการ, 2556, หน้า 140) และยังเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ประชาชนลาวได้รับอิทธิพลจากสื่อสารมวลชนของไทยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ เพลง และละคร ทำให้คนลาวสามารถเรียนรู้ภาษาไทยจากสื่อเหล่านี้และสามารถพูดภาษาไทยได้เป็นอย่างดี (รัตนา จันทร์เทาว์, 2554, หน้า 129) นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยทางด้านศาสนาก็เป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว อันเนื่องมาจากประชาชนใน สปป.ลาวมีความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาเถก เช่นเดียวกับกับชาวอีสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยมีการยึดเอาจารีตประเพณีที่เรียกว่า “ฮิตสิบสอง คลองสิบสี่” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ตอบแทนบุญคุณของธรรมชาติสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยบันดาลให้ชีวิตมีความสุข และความเจริญพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวลาว โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน พุทธศาสนาเปรียบเสมือน “ธรรมบุญชีวิต” ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนลาวที่เกี่ยวพันให้มีความมั่นคงต่อการดำรงชีวิต (พระโสภณพัฒนบัณฑิต และอุทัย วรเมธีศรีสกุล, 2560, หน้า 45)

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านการเมือง พบว่า กฎหมายแรงงานข้ามชาติ (POLITIC3) เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ นโยบายแรงงานข้ามชาติ (POLITIC2) และสิทธิเสรีภาพ (POLITIC1) เนื่องจากกฎหมายและนโยบายการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติของประเทศไทยตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา ได้กำหนดการพิสูจน์สัญชาติของแรงงานที่หลบหนีเข้าเมืองนอกกฎหมาย 3 สัญชาติ ได้แก่ กัมพูชา และลาว เป็นการรับรองสถานะบุคคลและจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานเพื่อให้ได้สิทธิอาศัยชั่วคราว เป็นผลจากมติคณะรัฐมนตรีหลายฉบับ เนื่องจากข้อเรียกร้องจากกลุ่มสิทธิมนุษยชนให้มีการจดทะเบียนเพิ่มเติมเพื่อบรรเทาปัญหาขาดแคลนแรงงาน ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มมีแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและความมั่นคง

ของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิและการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้รับอิทธิพลแนวคิดดังกล่าวจากการเป็นสมาชิกองค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ที่แรงงานข้ามชาติจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันทั้งในระดับนโยบาย กฎหมาย และระดับปฏิบัติการ โดยภาครัฐและเอกชน จากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดจากการที่รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายและมาตรการทางด้านกฎหมายต่าง ๆ ในการผ่อนผันให้แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาโดยนอกกฎหมายให้ขึ้นทะเบียนทำให้เป็นแรงงานที่ถูกกฎหมาย การออกนโยบายของรัฐในการคุ้มครองแรงงานและคุณภาพชีวิตของแรงงานมากขึ้น ทั้งด้านสุขภาพและการศึกษา สามารถให้บุตรของแรงงานที่เกิดมาในประเทศไทยเล่าเรียนในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนมีการณรงค์ให้แรงงานมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิ การดูแลด้านสุขอนามัย เป็นต้น (ชูพักตร์ สุทธิสา, 2556, หน้า 127) ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จึงช่วยให้แรงงานชาวลาวข้ามพรมแดนมาทำงานในไทยเป็นจำนวนมาก

ตอนที่ 2 การพัฒนาตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย

ผู้วิจัยพัฒนาตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย แสดงผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

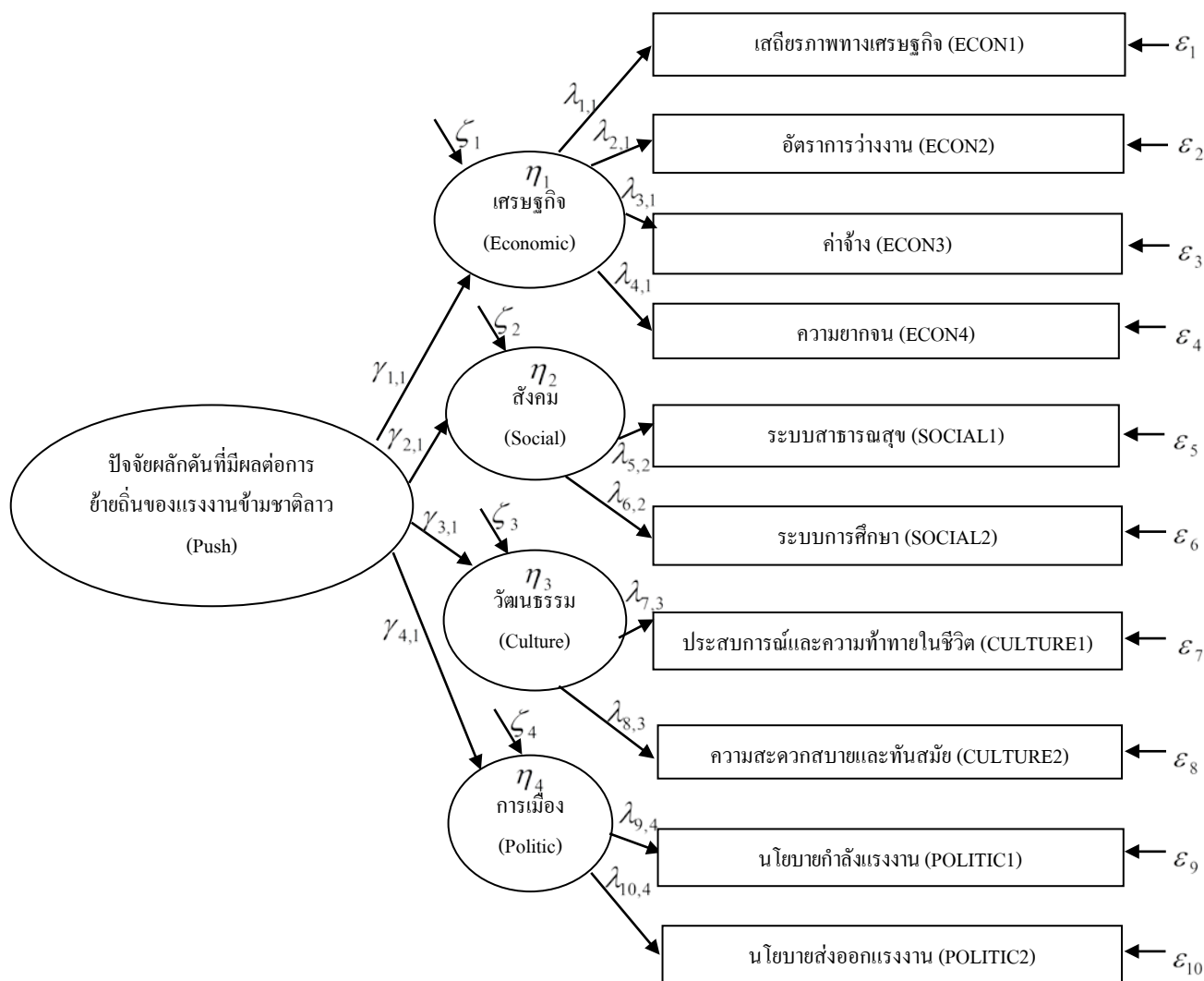
1. การกำหนดโครงสร้างตัวแบบ (Specification of model)

ผลจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ สามารถกำหนดตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวได้ออกเป็น 4 องค์ประกอบ 10 ตัวแปร ดังตารางที่ 49

ตารางที่ 49 องค์ประกอบและตัวแปรปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

องค์ประกอบ	ตัวแปร	แหล่งอ้างอิง
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (ECON1)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน (2552) ธนาคารโลก (2012) นฤมล นิราทร (2555)
	อัตราการว่างงาน (ECON2)	มีชัย แสงจันทร์ทะวงค์ (2550) สุลียา คำวงสา (2554) ธนาคารโลก (2012) นฤมล นิราทร (2555) สิริรัฐ สุกันธา (2557)
	ค่าจ้าง (ECON3)	พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน (2552) สุลียา คำวงสา (2554) นฤมล นิราทร (2555) ธนาคารโลก (2012) สิริรัฐ สุกันธา (2557)
	ความยากจน (ECON4)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน (2552) สุลียา คำวงสา (2554)
ด้านสังคม (Social)	ระบบสาธารณสุข (SOCIAL1)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) สุพัตตรา ตันติจิริยาพันธ์ (2555)
	ระบบการศึกษา (SOCIAL2)	สุพัตตรา ตันติจิริยาพันธ์ (2555)
ด้านวัฒนธรรม (Culture)	ประสบการณ์และความท้าทายในชีวิต (CULTURE1)	มีชัย แสงจันทร์ทะวงค์ (2550) ชูศักดิ์ สุทธิสา (2556)
	ความสะดวกสบายและทันสมัย (CULTURE2)	ภูเขียว จันทร์สมบูรณ์ (2549) ชูศักดิ์ สุทธิสา (2556)
ด้านการเมือง (Politic)	นโยบายกำลังแรงงาน (POLITIC1)	พฤกษ์ เถาถวิล และ สุชีรี สาตราคม (2556) สิริรัฐ สุกันธา (2557)
	นโยบายส่งออกแรงงาน (POLITIC2)	นฤมล นิราทร (2555) มีชัย แสงจันทร์ทะวงค์ (2550) สุลียา คำวงสา (2554)

จากการทบทวนเอกสารที่กล่าวมาในข้างต้น สามารถกำหนดความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในแต่ละองค์ประกอบของตัวแบบดังภาพที่ 20

ภาพที่ 20 โครงสร้างเชิงเส้นตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

2. การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของตัวแบบ (Identification of model)

จากโครงสร้างเชิงเส้นของตัวแบบที่ได้จากการทบทวนเอกสาร พบว่ามีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 10 ตัวแปร และมีค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า จำนวน 28 ค่า สามารถระบุลักษณะเฉพาะของตัวแบบโดยใช้สูตร t-rule ของ Bollen (1989) ดังนี้

$$df = \frac{[k(k+1)]}{2} - t$$

กำหนดให้	df	=	องศาอิสระ
	k	=	จำนวนตัวแปรสังเกตได้
	t	=	จำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า

$$\text{แทนค่า } df = \frac{[10(10+1)]}{2} - 28$$

$$df = 27$$

ผลจากการคำนวณพบว่าองศาอิสระมีค่ามากกว่าศูนย์ ($df > 0$) แสดงว่าตัวแบบ โครงสร้างเชิงเส้นมีลักษณะการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวเกินพอดี (Overidentified) กล่าวคือ จำนวนสมการมากกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า ซึ่งสามารถนำตัวแบบไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม Lisrel เพื่อประมาณค่าพารามิเตอร์โดยใช้วิธีการประมาณค่าแบบวิธีโลคัลลิฮูดสูงสุด (A Maximum Likelihood: ML)

3. การทดสอบความสอดคล้องของตัวแบบการวัด (Measurement model fit)

3.1 การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบ (Construct validity) โดยใช้ค่าสถิติทดสอบความกลมกลืนที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ได้แก่ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) ค่ารากกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) และค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized RMR) โดยผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองในเบื้องต้น พบว่า ตัวแบบ ไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงได้ปรับตัวแบบโดยการผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้น โดยให้ความคลาดเคลื่อนของตัวแปรภายในสังเกตได้มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งหลังจากปรับตัวแบบแล้ว พบว่า ตัวแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี กล่าวคือ ตัวแบบเชิงโครงสร้างที่พัฒนาจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีความสอดคล้องความเป็นจริงในเชิงปฏิบัติ (ดังตารางที่ 50)

3.2 การตรวจสอบความเที่ยงของตัวแบบ (Reliability) โดยใช้ค่าสถิติทดสอบความแม่นยำการวัดของตัวแบบ ได้แก่ ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (The construct reliability: ρ_c) และค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (An average variance extracted: ρ_v) ที่กล่าวในบทที่ 3 พบว่า ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Construct reliability: ρ_c) ในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง มีค่าระหว่าง 0.618 - 0.946 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์

ที่กำหนดคือ 0.60 ส่วนค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัด (Average variance extracted: ρ_v) องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (0.814) ด้านสังคม (0.766) และด้านการเมือง (0.509) มีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือ 0.50 มีเพียงองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม (0.449) ที่มีค่าเข้าใกล้ 0.50 แสดงว่าตัวแบบที่ได้จากการศึกษามีความเที่ยงอยู่ในเกณฑ์ดี กล่าวคือ ตัวแบบที่ได้จากการศึกษามีความแม่นยำในการวัดอยู่ในระดับดี และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบได้สูง ยกเว้นองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมที่อธิบายความแปรปรวนได้ในระดับปานกลาง (ดังตารางที่ 51)

ตารางที่ 50 การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแบบปัจจัยหลักคั่นที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

ค่าดัชนี	เกณฑ์พิจารณา	ผลการทดสอบความกลมกลืนตัวแบบ			
		ก่อนปรับ ตัวแบบ	แปลผล	หลังปรับ ตัวแบบ	แปลผล
χ^2	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$)	54.94 ($p = 0.005$)	ไม่ผ่าน เกณฑ์	43.44 ($p = 0.054$)	ผ่าน เกณฑ์
χ^2/df	< 2.00	1.772	ผ่าน เกณฑ์	1.448	ผ่าน เกณฑ์
GFI	> 0.95	0.95	ผ่าน เกณฑ์	0.96	ผ่าน เกณฑ์
AGFI	> 0.90	0.91	ผ่าน เกณฑ์	0.92	ผ่าน เกณฑ์
Standardized RMR	< 0.08	0.028	ผ่าน เกณฑ์	0.027	ผ่าน เกณฑ์
RMSEA	< 0.06	0.062	ไม่ผ่าน เกณฑ์	0.047	ผ่าน เกณฑ์

เมื่อพิจารณาตัวแปรสังเกตได้ของปัจจัยหลักคั่นที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวทั้ง 10 ตัวแปร พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.41 – 0.93 เมื่อพิจารณาจาก

ค่าสถิติ t) พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 แสดงว่าทุกตัวแปรสังเกตได้ มีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับที่น่าเชื่อถือและสามารถอธิบายได้อย่างมีความหมาย

เมื่อพิจารณาตัวแปรสังเกตได้ในแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.88 – 0.93 โดยตัวแปร อัตราการว่างงาน (ECON2) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (ECON1) ค่าจ้าง (ECON3) และความยากจน (ECON4) ตามลำดับ

ด้านสังคม (Social) ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 2 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.83 – 0.92 โดยตัวแปรระบบสาธารณสุข (SOCIAL1) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ระบบการศึกษา (SOCIAL2) ตามลำดับ

ด้านวัฒนธรรม (Culture) ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 2 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.62 – 0.72 โดยตัวแปรประสบการณ์และความท้าทายในชีวิต (CULTURE1) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ความสะดวกสบายและทันสมัย (CULTURE2) ตามลำดับ

ด้านการเมือง (Politics) ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 2 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.41 – 0.92 โดยตัวแปรนโยบายกำลังแรงงาน (POLITIC1) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ นโยบายส่งออกแรงงาน (POLITIC2) ตามลำดับ (ดังตารางที่ 51)

ตารางที่ 51 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่งปัจจัยหลักคั่นที่มีผลต่อการย้ายถิ่น
ของแรงงานข้ามชาติลาว

องค์ประกอบ/ ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ มาตรฐาน	t	S.E.	R ²	ρ_c	ρ_v
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)					0.946	0.814
ECON1	0.91	-	-	0.82		
ECON2	0.93**	21.57	0.07	0.86		
ECON3	0.90**	17.16	0.08	0.80		
ECON4	0.88**	18.85	0.07	0.77		
ด้านสังคม (Social)					0.867	0.766
SOCIAL1	0.92	-	-	0.84		
SOCIAL2	0.83**	15.35	0.09	0.69		
ด้านวัฒนธรรม (Culture)					0.618	0.449
CULTURE1	0.72	-	-	0.51		
CULTURE2	0.62**	7.27	0.12	0.38		
ด้านการเมือง (Politic)					0.643	0.509
POLITIC1	0.92	-	-	0.85		
POLITIC2	0.41**	4.58	0.17	0.17		

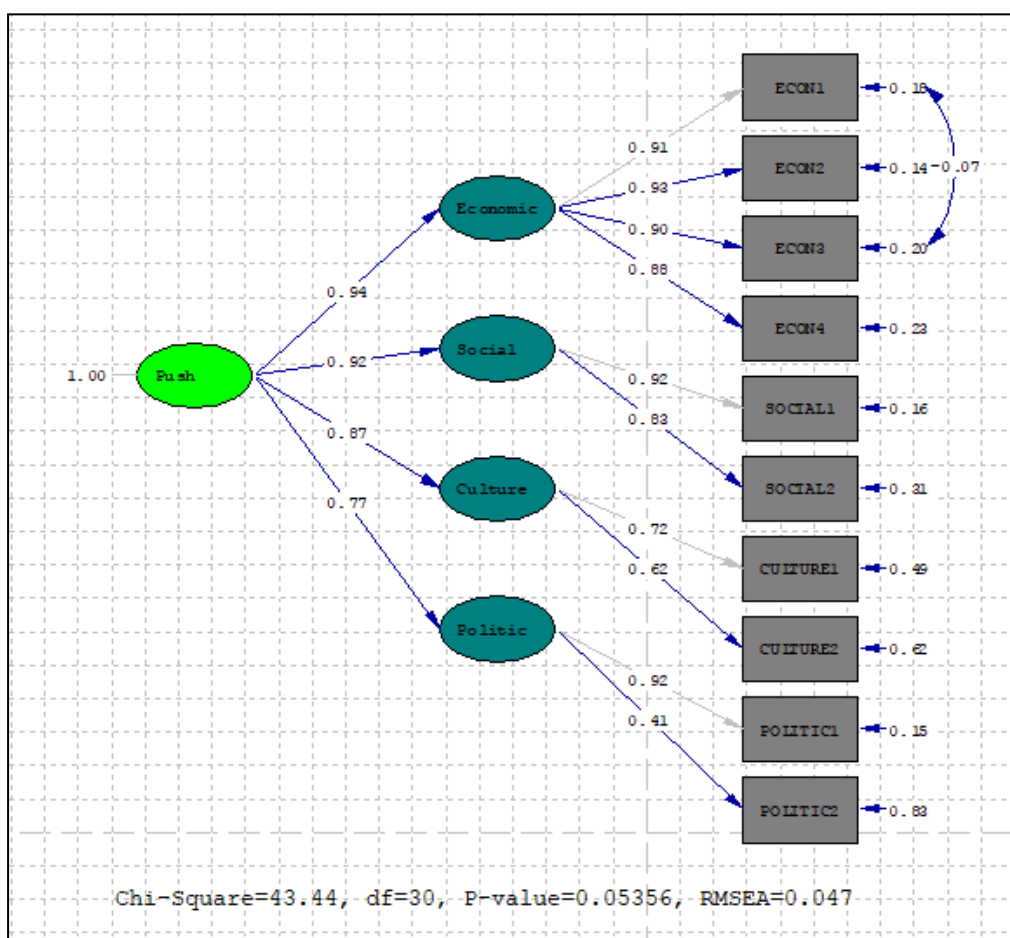
หมายเหตุ: **p< .01

เมื่อพิจารณาในส่วนขององค์ประกอบหลัก พบว่า เมื่อพิจารณาจากค่าสถิติที่ (*t*) ทุกองค์ประกอบหลักมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 แสดงว่าทุกองค์ประกอบมีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับที่น่าเชื่อถือและสามารถอธิบายได้อย่างมีความหมาย โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานระหว่าง 0.77 - 0.94 โดยองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (Economic) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านสังคม (Social) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม (Culture) และองค์ประกอบด้านการเมือง (Politic) ตามลำดับ (ดังตารางที่ 52)

ตารางที่ 52 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองปัจจัยหลักต้นที่มีผลต่อการย้ายถิ่น
ของแรงงานข้ามชาติลาว

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	t	S.E.	R ²
องค์ประกอบปัจจัยหลักต้นที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว (Pull)				
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	0.94**	14.50	0.07	0.88
ด้านสังคม (Social)	0.92**	14.23	0.07	0.85
ด้านวัฒนธรรม (Culture)	0.87**	9.40	0.09	0.76
ด้านการเมือง (Politic)	0.77**	11.18	0.07	0.60

หมายเหตุ: **p< .01

ภาพที่ 21 ตัวแบบปัจจัยหลักต้นที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย

ผลจากการพัฒนาตัวแบบปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย พบว่า องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจมีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงที่สุดในบรรดาองค์ประกอบทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าปัจจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นใน สปป.ลาว ซึ่งผลักดันให้แรงงานลาวในพื้นที่ที่ประสบปัญหานั้นต้องการย้ายถิ่นมายังประเทศไทย ผู้อพยพคำนึงถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจก่อนเป็นอันดับแรก ทั้งปัญหาการว่างงาน เศรษฐกิจไม่มีเสถียรภาพ การกำหนดค่าจ้างแรงงานที่ต่ำเกินไป ส่งผลให้เกิดความยากจนในวงกว้าง โดยข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้มีความแตกต่างจากทฤษฎีตลาดแรงงานทวิลักษณ์ของ Piore (1979) ที่มองการย้ายถิ่นเกิดจากอุปทานของตลาดแรงงาน ณ ประเทศปลายทาง กล่าวคือ การย้ายถิ่นเป็นผลจากปัจจัยดึงดูดในประเทศปลายทาง ซึ่งเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เกิดจากตลาดระดับล่างซึ่งมีระบบการผลิตเน้นความเข้มข้นของแรงงานระดับล่าง (Labour intensive) มีทักษะต่ำ (Low-skilled) โดยตลาดระดับล่างในประเทศอุตสาหกรรมนั้น เป็นตลาดซึ่งไม่อำนวยความสะดวกในการทำงาน มีค่าจ้างต่ำ มีสถานภาพทางสังคมต่ำ ยากต่อการที่จะก้าวสู่สถานภาพที่ดีขึ้น (Dead-end-jobs) ซึ่งเป็นงานที่กำลังแรงงานในพื้นที่ไม่ต้องการทำ จึงส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นข้ามชาติตามมา โดยมีปัจจัยเอื้อที่สำคัญคือตัวนายจ้างและนโยบายการจ้างงานในประเทศปลายทาง

จากทฤษฎีของ Piore จะเห็นได้ว่าแกนหลักของการอธิบายการย้ายถิ่นตามทฤษฎีนี้ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเหตุผลของตัวแรงงานผู้ย้ายถิ่นหรือปัจจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต้นทางที่ผลักดันให้ประชากรในพื้นที่ซึ่งประสบปัญหานั้นคิดอยากย้ายถิ่นไปที่อื่น ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยหลายชิ้นที่พบว่าปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางมีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว อาทิ ทฤษฎีระบบ โลกของ Wallerstien (1974; 1976) ที่มองว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป โดยการค้ำระหว่างประเทศเป็นลักษณะหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวในระบบทุนนิยม ซึ่งประเทศที่มีเศรษฐกิจรุดหน้า (Advanced) เป็นแกนนำและเป็นศูนย์กลางโดยมีการค้ากับประเทศบริวาร ซึ่งมีเศรษฐกิจอ่อนแอกว่าไปจนถึงที่ล้าหลังด้านการพัฒนา (Backward) หรือประเทศชายขอบ (Periphery) ของระบบโลกนั้น เป็นไปเพื่อการสะสมทุนของประเทศที่มีเศรษฐกิจรุดหน้าหรือเป็นศูนย์กลาง (Centre) โดยอาศัยประโยชน์จากความไม่สมดุลในการพัฒนา ส่งผลทำให้ประเทศที่มีเศรษฐกิจอ่อนแอและล้าหลังประสบภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ (Economic stagnation) ซึ่งส่งผลต่อเนื้อทำให้เงื่อนไขการดำรงชีวิตในประเทศที่มีเศรษฐกิจอ่อนแอและล้าหลังนั้นเสื่อมทรามลง โดยเงื่อนไขดังกล่าวกลายเป็นปัจจัยผลักดันให้มีการย้ายถิ่นของแรงงานออกจากประเทศนั้น ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ ธนากร โลก (2012) และงานวิจัยของ ชูศักดิ์ สุทธิสา (2556) นฤมล นิราทร (2555) สุธิยา คำวงสา (2554) พัชราวลัย วงศ์บุญสิน (2552) และมีชัย แสงจันทร์ทะวงศ์ (2550) ที่พบว่า ปัจจัย

ด้านเศรษฐกิจของประเทศต้นทาง ได้แก่ การว่างงาน สภาพเศรษฐกิจ อัตราค่าจ้าง และความยากจน เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานลาวตัดสินใจเคลื่อนย้ายมาทำงานยังประเทศไทย

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ พบว่า อัตราการว่างงาน (ECON2) เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (ECON1) ค่าจ้าง (ECON3) และความยากจน (ECON4) เนื่องจากปัจจัยผลักดันทางเศรษฐกิจที่สำคัญของแรงงานข้ามชาติลาวเกิดจากปัญหาการว่างงาน เศรษฐกิจไม่มีเสถียรภาพ มีการกำหนดค่าจ้างต่ำเกินไป และประชาชนมีความยากจนสูง ปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลักดันให้แรงงานลาวย้ายถิ่นข้ามพรมแดนเข้ามาทำงานในฝั่งไทย สอดคล้องกับข้อมูลสภาพการจ้างงานของ สปป.ลาว โดยศูนย์สถิติแห่งชาติ สปป.ลาว คาดว่ามีจำนวนประชากรในวัยแรงงานราว 4.04 ล้านคน และมีผู้อยู่ในตลาดแรงงานราว 3.6 ล้านคน โดยแบ่งออกเป็นภาคเกษตรกรรมร้อยละ 66.18 ภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 11.36 และอยู่ในภาคบริการร้อยละ 22.46 (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2558, หน้า 7) จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า มีผู้ว่างงานใน สปป.ลาว ราว 0.44 ล้านคน หรือมีอัตราการว่างงานร้อยละ 10.9 จากประชากรในวัยแรงงานทั้งหมด ซึ่งถือว่าเป็นอัตราการว่างงานที่สูงมาก นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจำแนกตามภาคการผลิต พบว่า แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล ทำให้ขาดรายได้ที่ใช้เลี้ยงดูครอบครัว เกิดหนี้สิน และนำไปสู่ปัญหาความยากจนในท้ายที่สุด จึงเป็นเหตุสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่น สอดคล้องกับงานของ Changpitikoun (2008, pp. 48-50) และชูพักตร์ สุทธิสา (2556, หน้า 72-76) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานจาก สปป.ลาว เข้ามาสู่ประเทศไทยว่า แรงงานส่วนใหญ่ใน สปป.ลาว อยู่ในภาคเกษตรกรรม เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตมักเกิดการว่างงานตามฤดูกาล ทำให้แรงงานขาดรายได้ในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากนี้แรงงานลาวที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น รับจ้างทั่วไป มักได้รับค่าจ้างต่ำจนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพและนำไปสู่ปัญหาหนี้สินและความยากจนตามมา ซึ่งสอดคล้องกับอัตราค่าแรงขั้นต่ำในปัจจุบันของ สปป.ลาว ที่มีการกำหนดค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำรายวันอยู่ที่ 25,615 กีบหรือประมาณ 99 บาท (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2558) มีระดับต่ำกว่าค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำรายวันของไทยกว่า 3 เท่าตัว นอกจากนี้ยังพบว่า เศรษฐกิจของ สปป.ลาว ขาดเสถียรภาพภายใน (Internal Stability) ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีอัตราเงินเฟ้ออยู่ในระดับสูง กระทรวงอุตสาหกรรมและการค้าของ สปป.ลาว ออกมายอมรับว่าในช่วงระหว่างปี 2558 – 2559 ราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคมีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องกว่าร้อยละ 30 โดยเฉพาะสินค้าที่ขายในนครหลวงเวียงจันทน์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้างเนื่องจากต้องแบกรับภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น (อ่วม ราคาสินค้าพุ่ง 30% ลาวร้องรัฐไร้ประสิทธิภาพ, 2559)

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านสังคม พบว่า ระบบสาธารณสุข (SOCIAL1) เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ระบบการศึกษา (SOCIAL2) เนื่องจาก สปป.ลาว มีการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนในประเทศได้อย่างจำกัดและไม่ทั่วถึง พิจารณาได้จากระบบบริการสุขภาพและสาธารณสุข พบว่า โครงสร้างและการบริหารระบบบริการสุขภาพมีระบบของภาครัฐเป็นกลไกหลัก โดยรัฐบาลลาวไม่มีการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงพยาบาลเอกชน ยกเว้นคลินิกสำหรับบริการชาวต่างชาติเพียงไม่กี่แห่งในกรุงเวียงจันทน์ จึงทำให้คนลาวที่มีฐานะดีนิยมเข้ามาใช้บริการ โรงพยาบาลในประเทศไทยเป็นหลัก เมื่อพิจารณาระบบสาธารณสุขท้องถิ่น พบว่า โรงพยาบาลชุมชนใน สปป.ลาว มีขีดความสามารถการให้บริการสุขภาพอยู่ในระดับต่ำ สัดส่วนเตียงต่อประชากรของลาวอยู่ที่ประมาณ 0.7 ต่อประชากร 1,000 คน ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่อหัวของประชากรลาวอยู่ที่ประมาณ 35 – 40 ดอลลาร์สหรัฐ (ข้อมูลปี พ.ศ. 2552) โดยมาจากรายจ่ายของครอบครัวเองร้อยละ 61 และมาจากการสนับสนุนของภาครัฐเพียงร้อยละ 39 มีการจัดตั้งกองทุนผู้ยากไร้ซึ่งรัฐบาลสนับสนุนงบประมาณในส่วนนี้น้อยมาก เงินทุนส่วนหนึ่งได้มาจากการช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยมีสัดส่วนการนำไปใช้เป็นค่าตอบแทนของบุคลากรสูงถึงร้อยละ 75 และที่สำคัญคือระบบสาธารณสุขของ สปป.ลาว ยังมีความครอบคลุมประชากรลาวไม่ถึงครึ่งหนึ่งของประเทศ (กระแสด ชนะวงค์, นฤมล สีนสุพรรณ, อาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์ และกุหลาบ ปุริสาร, 2560, หน้า 12-13) ในส่วนระบบการศึกษา พบว่า มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบระบบ 5:3:3 กล่าวคือ ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาภาคบังคับใช้เวลาเรียน 5 ปี โดยเด็กจะเริ่มเข้าเรียนเมื่ออายุ 6 ขวบ ส่วนมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ใช้เวลาในการศึกษาช่วงชั้นละ 3 ปี อย่างไรก็ตามมีประชากรของ สปป.ลาว ราว 1 ใน 4 ที่ยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ พิจารณาจากการมีอัตราการรู้หนังสือต่ำที่สุดในบรรดากลุ่มประเทศอาเซียนคือร้อยละ 73 (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2558, หน้า 53-54) สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของการจัดการระบบการศึกษาใน สปป.ลาว ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพแรงงานและการพัฒนาประเทศ

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม พบว่า ประสพการณ์และความท้าทายในชีวิต (CULTURE1) เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ความสะดวกสบายและทันสมัย (CULTURE2) เนื่องจากชาวลาวมีทัศนคติและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอิทธิพลระบบทุนนิยม นับตั้งแต่การประกาศใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ “จินตนาการใหม่” (New Economic Mechanism: NEM) เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ในปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการหลั่งไหลของทุน สินค้า วัฒนธรรมต่างชาติ องค์กรความรู้ตะวันตก และเทคโนโลยีที่เชื่อว่าสามารถทำให้ประเทศก้าวสู่ความทันสมัยได้มากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิด

การปรับเปลี่ยนระบบความเชื่อและค่านิยมเชิงวัตถุ (Material values) ภายในสังคมลาวในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดของ วิสิฎฐ์ คิคคำส่วน, อนาโตน โรเจอร์ เป็ลคิเยร์, สมหมาย เปรมจิตต์ และ พิสิฎฐ์ โคตรสุโพธิ์ (2557, หน้า 76) ให้ทัศนะว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านรสนิยมและค่านิยมใน สังคมลาวได้รับอิทธิพลจากสื่อโฆษณาหรือละครโทรทัศน์เป็นสำคัญ และสอดคล้องกับงานของ ชูพักตร์ สุทธิสา (2556, หน้า 76) พบว่า แรงงานข้ามชาติลาวบางกลุ่มที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย มีสาเหตุมาจากทัศนคติค่านิยมที่ต้องการเดินทางไปต่างประเทศ หางานที่สบายและได้แต่งตัวสวย ๆ มีเงินมาก ๆ ส่วนใหญ่เป็นวัยหนุ่มสาวที่มีอายุระหว่าง 16 – 20 ปี เนื่องจากต้องการเห็นความ ทันสมัยของประเทศไทย ทำให้เป็นแรงผลักดันให้วัยรุ่นลาวข้ามเข้ามาเป็นแรงงานในไทย และ สอดคล้องกับงานของ มีชัย แสงจันทร์ทะวงศ์ (2550) พบว่ามีแรงงานลาวร้อยละ 78 ที่มีค่านิยมการ ไปทำงานยังต่างประเทศ รวมทั้งงานของ Changpitikoun (2008, pp.48-50) ที่พบว่าแรงงานลาวส่วนใหญ่ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นมีความต้องการอยากรู้อยากเห็นและต้องการผจญภัยในเมืองที่มีความทันสมัย อย่างประเทศไทย

องค์ประกอบด้านการเมือง พบว่า นโยบายกำลังแรงงาน (POLITIC1) เป็นตัวแปรที่มี น้าหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ นโยบายส่งออกแรงงาน (POLITIC2) เนื่องจาก รัฐบาล สปป.ลาว ประสบปัญหาเกี่ยวกับการวางนโยบายกำลังแรงงานภายในประเทศ เพราะ แรงงานโดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานระดับล่างหรือแรงงานขาดทักษะ ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่เน้นแรงงานฝีมือเป็นหลัก จึงทำให้ต้องนำเข้าแรงงานฝีมือจากต่างประเทศ นอกจากนี้แรงงานส่วนใหญ่ของประเทศกว่าร้อยละ 70 อยู่ในภาคเกษตรกรรม จึงทำให้เกิดภาวะ ขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม (กรมส่งเสริมการส่งออก, 2554, หน้า 28) ในขณะเดียวกัน สปป.ลาว ยังสนับสนุนให้มีการส่งออกแรงงานผ่านข้อตกลงความร่วมมือด้านการจ้างแรงงานกับ ประเทศไทยในรูปแบบบันทึกความเข้าใจ (Memory of Understanding: MOU) เพื่อแก้ไขปัญหา แรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานระดับล่างหรือแรงงานไร้ฝีมือที่มีแนวโน้มขยายตัวมาก ขึ้น โดยปัจจัยเหล่านี้มีส่วนผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนเข้ามาทำงานในประเทศไทย สอดคล้องกับการศึกษาของ มีชัย แสงจันทร์ทะวงศ์ (2550, หน้า 58) พบว่า กว่าร้อยละ 50 ของ แรงงานข้ามชาติลาวเห็นว่าการส่งเสริมของรัฐบาล สปป.ลาว ในการส่งคนไปทำงานต่างประเทศมี ส่วนผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่น

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับประเด็น “อุดมการณ์การเมือง” (เช่น ความนิยมในลัทธิเศรษฐกิจที่ แตกต่างกัน) ของแรงงานข้ามชาติลาวที่เคลื่อนย้ายมาทำงานในประเทศไทย พบว่า แรงงานโดยส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นแรงงานระดับล่าง ซึ่งมีความรู้ ความชำนาญ และทักษะฝีมือต่ำ อันเนื่องมาจาก ครอบครัวมีฐานะยากจน จึงขาดโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง ส่งผลให้แรงงานเหล่านี้ขาด

ความรู้ ความเข้าใจ และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของ “อุดมการณ์ทางการเมือง” หรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่อย่างใด แต่จะให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดมาเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of human needs) ของ Maslow (1943, pp. 372-376) ที่กล่าวว่าความต้องการพื้นฐานลำดับแรกของมนุษย์ คือ ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) ซึ่งเป็นความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอด (โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการด้านอาหารเพื่อใช้ในการบริโภค) โดยความต้องการเหล่านี้จะต้องได้รับการตอบสนองก่อนที่มนุษย์จะเกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าต่อความต้องการในระดับที่สูงขึ้นได้

เมื่อความต้องการทางร่างกายของมนุษย์ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอแล้ว ความต้องการลำดับถัดมา คือ ความต้องการมั่นคงปลอดภัย (Safety needs) เป็นความต้องการที่จะรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ไม่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจที่ความต้องการมีอาชีพการงานที่ดี มีรายได้ที่แน่นอน เพื่อเป็นหลักประกันถึงความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว (Maslow, 1943, pp. 376-380)

จากมูลเหตุที่กล่าวมาจึงกล่าวได้ว่า แรงงานข้ามชาติลาวที่ย้ายถิ่นข้ามพรมแดนมายังประเทศไทยนั้น มีความต้องการแสวงหาโอกาสในการทำงานเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวและสร้างความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต จึงเห็นได้ว่า “อุดมการณ์ทางการเมือง” มิใช่ปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทยแต่อย่างใด

บทที่ 7

กรณีศึกษาความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

“ทาสสมัยใหม่” (Modern slavery) เป็นความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมที่มนุษย์ถูกควบคุมจนขาดอิสรภาพ จากการใช้อำนาจที่เหนือกว่าและการใช้ความรุนแรงเพื่อขูดรีดมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่ปรากฏชัดมีความหลากหลายและมีวิธีการที่ซับซ้อนในการเอาคนลงเป็นทาสมากขึ้น ซึ่งวิธีหรือช่องทางที่สำคัญประการหนึ่งคือการหาประโยชน์จากแรงงานที่ต้องการอพยพ การโยกย้ายถิ่นฐาน โดยการหลอกลวง บังคับ ชูเชิญ และกดดัน ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อในหลายรูปแบบ

ภาพรวมการโยกย้ายถิ่นฐานและความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของ สปป.ลาว

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีประวัติความเป็นมาของการอพยพย้ายถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติไปยังประเทศเพื่อนบ้าน โดยอาศัยพรมแดนที่มีความสลับซับซ้อนตามความยาวของกลุ่มแม่น้ำโขง มีชาวลาวจำนวนมากข้ามมายังประเทศไทยเป็นระยะเวลาสั้น ๆ เพื่อแสวงหาโอกาสในการทำงาน และมีชุมชนซึ่งอยู่ตามสองฝั่งแม่น้ำโขงอยู่เป็นจำนวนมาก มีการข้ามพรมแดนไปมาหาสู่กันตามประเพณี ณ จุดเดินทางข้ามแดนเหล่านี้จะมี “ด่านประเพณี” สำหรับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมาทำการบันทึกการเข้า-ออกของประชาชนที่เดินทางไปมาอย่างไม่ต่อเนื่องเป็นระบบ กลุ่มผู้ค้า “ทาสสมัยใหม่” มักจะใช้ช่องทางดังกล่าวนี้เดินทางเข้า-ออก และอาจมีการจ่ายค่าที่พักค้างคืนให้กับชาวบ้านฝั่งไทยก่อนที่จะมีนายหน้ามารับแรงงานเหล่านี้ไป

ในปีพ.ศ. 2553 องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (International Organization for Migration, 2010, pp. 30-31) คาดการณ์ว่ามีแรงงานลาวจำนวน 6,000 ราย ข้ามประเทศจาก สปป.ลาว มายังประเทศไทยทุกวัน การข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่ในกลุ่มแม่น้ำโขงเป็นจำนวนมาก ทำให้การควบคุมการเดินทางเข้า-ออกระหว่างพรมแดนทั้งหมดเป็นเรื่องยาก มีการคาดการณ์จำนวนแรงงานอพยพจาก สปป.ลาว ที่ทำงานในประเทศไทยอยู่ในช่วงระหว่าง 100,000 ถึง 500,000 ราย (Howe & Sims, 2011, pp. 333-355) การอพยพจาก สปป.ลาว มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากในหลายปีที่ผ่านมา แม้ว่าจำนวนแรงงานข้ามชาติลาวที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยมีสถานะนอกกฎหมาย ไม่ทราบจำนวนที่แน่ชัด และตัวเลขประมาณการนี้มีความผันผวนมาก แต่ก็มีความเห็นตรงกันว่า การย้ายถิ่นนอกกฎหมายจาก สปป.

ลาว คู่ประเทศไทยเกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญและมีการเคลื่อนไหวที่ไม่สม่ำเสมอ ซึ่งอาจมีจำนวนมากกว่าที่รัฐบาลคาดการณ์ไว้ สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime, 2013, p.8) ประเมินการณ์ว่าโดยเฉลี่ยแล้วมีคนลักลอบนำเข้าแรงงานข้ามชาติจาก สปป.ลาว มายังประเทศไทยประมาณ 44,000 รายในแต่ละปี

ข้อมูลจากกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม สปป.ลาว (Ministry of Labour and Social Welfare, Lao PDR, 2016) เกี่ยวกับจำนวนแรงงานลาวที่ได้รับการช่วยเหลือจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ที่ถูกส่งตัวเดินทางกลับ สปป.ลาว ในช่วงปี 2554 – 2558 รายละเอียดดังตารางที่ 53

ตารางที่ 53 จำนวนแรงงานข้ามชาติลาวที่ได้รับการช่วยเหลือและถูกส่งตัวเดินทางกลับจากประเทศไทยสู่ สปป.ลาว ช่วงปี 2554 – 2558

ปี	ผู้ใหญ่		เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
2554	10	59	8	126	203
2555	26	44	9	125	204
2556	9	23	7	71	110
2557	-	42	-	115	157
2558	4	23	2	78	107

ที่มา: Ministry of Labour and Social Welfare, Lao PDR (2016)

ข้อมูลจากตารางที่ 53 อาจไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงจำนวน “ทาสสมัยใหม่” ที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่แสดงให้เห็นว่ามีจำนวนน้อยที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” และได้รับการช่วยเหลือส่งกลับมายังมาตุภูมิ นอกจากนี้ข้อมูลดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่าโดยส่วนใหญ่ของผู้ที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” คือผู้หญิงและเด็ก

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า การโยกย้ายถิ่นฐานและการอพยพของแรงงานข้ามชาติลาวมีจำนวนไม่แน่นอน รวมทั้งรูปแบบการค้า “ทาสสมัยใหม่” ยังคงถูกค้นคว้าและวิจัยอยู่ในวงจำกัดงานและข้อมูลที่มีอยู่บางส่วนล้าสมัย ทำให้มีหลายแง่มุมต้องอาศัยการวิจัยและการวิเคราะห์เพิ่มเติม โดยเนื้อหาในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยใช้วิธีวิทยาการวิเคราะห์เรื่องเล่าจากประสบการณ์ (Narrative analysis of experiences)

ของแรงงานลาวที่เคยตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” จากการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย จำนวน 10 กรณีศึกษา จำแนกเป็นแรงงานหญิงชาวลาวจำนวน 6 ราย และแรงงานชายชาวลาว จำนวน 4 ราย

กรณีศึกษาที่ 1: แรงงานบังคับในฟาร์มหมูแห่งหนึ่ง จังหวัดนครปฐม

การสรรหา

‘สมพิศ’ เป็นหนุ่มชาวลาว ปัจจุบันอายุ 23 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองเหล่า่งาม แขวงสาละวัน จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เดิมประกอบอาชีพทำไร่ทำนา และรับจ้างทำสวน โดยมีรายได้จากการทำงานประมาณ 6,000 บาทต่อเดือน

การโฆษณาชวนเชื่อ

สมพิศเล่าให้ฟังถึงเหตุผลของความต้องการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยว่า เคยได้ยินคนในหมู่บ้านเกี่ยวกับการไปทำงานที่ประเทศไทยว่ามีงานดีและรายได้ดี จึงเกิดความสนใจอยากที่จะไปทำงานในประเทศไทย จึงได้ไปพูดคุยกับเพื่อนชาวลาวที่ชื่อ ‘หลอย’ เพื่อขอเบอร์นายหน้าคนไทย เมื่อสมพิศได้เบอร์โทรศัพท์ทนายหน้าคนไทยที่ชื่อ ‘โหม’ สมพิศจึงได้โทรศัพท์ไปพูดคุยเรื่องงาน ซึ่งโหมได้ชักชวนให้สมพิศข้ามมาทำงานยังฝั่งไทย โดยบอกว่า “...ข้ามมาทำงานได้เลย มีงานดี ๆ งานสบาย รายได้ดี...” สมพิศจึงเกิดความสนใจและอยากลองข้ามมาทำงานยังประเทศไทยตามที่โหมบอก หลังจากที่ได้คุยโทรศัพท์กับโหมแล้วสมพิศจึงได้ชวนเพื่อน ๆ ในหมู่บ้านอีก 5 คนเพื่อข้ามไปทำงานที่ประเทศไทยด้วยกัน

การข้ามแดน

เช้าวันรุ่งขึ้น สมพิศก็ได้ออกเดินทางจากหมู่บ้านพร้อมกับเพื่อนอีกห้าคน โดยนั่งรถรับจ้างจากบ้านไปที่ด่านบ้านปากตะพานและได้ทำบัตรผ่านแดนชั่วคราว (มีอายุ 3 วัน) เพื่อเข้ามาในประเทศไทยในรูปแบบนักท่องเที่ยว โดยข้ามมาฝั่งไทยที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านปากแซง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

การขนส่ง

เมื่อข้ามมายังฝั่งไทยได้แล้วสมพิศพบว่า มีชายไทยขับรถกระบะสี่ค้ำมารับสมพิศกับเพื่อน โดยคนขับรถให้สมพิศกับเพื่อนนั่งตรงกระบะท้าย ซึ่งในรถคันดังกล่าวสมพิศเล่าว่ามีชาวลาวประมาณ 21 คน (รวมสมพิศและเพื่อน) จากนั้นรถได้ขับไปที่กระท่อมในไร่หนึ่งแห่งและจอดพักเป็นเวลา 40 นาที แล้วจึงเดินทางต่อ จนถึงเวลาประมาณตีห้าของวันถัดมารถขับมาถึงที่ใดไม่ทราบ ก็ได้มีการเปลี่ยนให้สมพิศกับเพื่อนชาวลาวจำนวน 8 คน ขึ้นรถอีกคันซึ่งปรากฏว่ามีโหม นายหน้าคนไทยเป็นคนขับรถกับภรรยาที่นั่งมาด้วยกัน โดยลักษณะของรถเป็นรถกระบะสี่เท้าได้ออกเดินทางไปที่ฟาร์มหมูแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม

เมื่อมาถึงฟาร์มหมู มี ‘นายเดช’ พร้อมภรรยาและบุตรสาว มารอรับคนงานอยู่ที่ฟาร์มหมู ซึ่งนายเดชจ่ายค่ารถให้กับไหมนายหน้าคนไทย โดยสมพิศได้ยินและเห็นนายเดชนับเงินจ่ายให้กับไหมในอัตรา 5,000 บาทต่อแรงงานหนึ่งคน โดยนายเดชบอกกับคนงานว่า “...เงินเดือนที่ตั้งไว้คือเจ็ดพันห้า แล้วค่านายหน้าจะออกให้ก่อน แล้วจะหักออกจากเงินเดือน...”

การควบคุม

เมื่อเดินทางมาถึงฟาร์มหมู นายเดชได้ยึดโทรศัพท์ของคนงานเอาไว้ไม่ให้ใช้ จากนั้นนายเดชได้พาสมพิศและเพื่อนคนงานที่มาใหม่ไปที่ห้องพัก โดยสภาพห้องพักสมพิศเล่าให้ฟังว่ามีลักษณะเป็นห้องที่มีกรงล้อมรอบ ลูกกรงทำด้วยเหล็กเชื่อมกรอบไว้ทุกด้าน มีประตูทางออกทางเดียว โดยหลังจากทำงานแล้วนายเดชจะพามาส่งที่พักแล้วถือกุญแจสายยูไว้ไม่ให้หนี สภาพภายในห้องไม่มีห้องน้ำ เมื่อต้องการจะขับถ่ายต้องขับถ่ายใส่ถุงไว้ เมื่อนายเดชมาเปิดประตูให้ในตอนเช้าจึงนำถุงที่ขับถ่ายไว้ออกมาทิ้ง จากสภาพดังกล่าวจึงทำให้สมพิศรู้สึกกลัวและใจคอไม่ดี แต่ก็ไม่กล้าหลบหนีเพราะกลัวว่าจะถูกยิงทิ้ง จึงคุยกับเพื่อน ๆ ว่าให้ทนทำไปสักเดือนแล้วค่อยขอลับบ้านที่ สปป.ลาว

ช่วงเวลาที่ทำงานอยู่ในฟาร์มดังกล่าว นายเดชหรือบางครั้งก็เป็นภรรยาและลูกสาวของนายเดช เป็นคนคอยควบคุมการทำงานอยู่ตลอดเวลา หากใครไม่ยอมทำงานก็จะถูกทำร้ายหรือบางครั้งจะสั่งให้คนงานไทยเข้ามารุมทำร้าย นายสมพิศเล่าว่า นายเดชเคยเอาปืนยาวออกมาแล้วบอกตนและคนงานลาวอื่น ๆ ว่า “...ใครวิ่งหลบถูกปืนได้จะให้ลูกละ 1,000 บาท...” นอกจากนี้สมพิศยังเล่าให้ฟังว่าเคยถูกทำร้ายร่างกายจนกระทั่งศีรษะแตก ไม่ได้ได้รับการรักษาบาดแผล “...เฮตึกฝ่ามือตบหัว ถึกศอกตึกกหู ถึกเข่าตีท้อง หาวว่าเฮต็ดงานซ่า...” และข่มขู่นายสมพิศว่า “...สักวันหนึ่งมึงต้องตาย...” นอกจากนี้เมื่อสมพิศไม่สบายจึงขอพักผ่อน ขณะนอนอยู่ที่ห้องพัก นายเดชได้เข้ามาตะบริเวณลำตัว 3 ครั้ง และด่าว่า “...ไม่ใช่พ่อกู...” และให้ยาทาน 2 เม็ด แล้วให้สมพิศไปทำงานต่อ

การขูดรีด

การทำงานในฟาร์มหมูแห่งนี้จะเริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 6.00 น. โดยมีนายเดชหรือบางครั้งก็จะเป็นภรรยาของนายเดชจะมาปลุกให้ตื่นจากที่นอนแล้วไขกุญแจที่ล็อกห้องไว้ จากนั้นสมพิศกับคนงานอื่น ๆ ต้องออกไปทำงานในฟาร์มโดยให้เลี้ยงหมู อานน้ำให้หมู ให้อาหารหมู และทำความสะอาดคอกหมู ประมาณ 12.00 น. ก็จะได้พักรับประทานอาหารเช้า (แล้วแต่นายจ้างจะสั่งให้หยุดทานข้าวเวลาใด) ซึ่งเป็นอาหารที่บุตรสาวของนายเดชได้เตรียมไว้ให้ โดยลักษณะอาหารจะเป็นกับข้าวประมาณ 2 อย่าง จัดไว้ 2 วง ให้ทานวงละ 6-7 คน กินกับข้าวเหนียว ให้เวลาทานอาหารเพียง 3 นาที แล้วบังคับให้ไปทำงานต่อถึงเวลาประมาณ 15.00 น. จึงจะได้พักรับประทานอาหาร

กลางวัน โดยให้เวลาทาน 3 นาทีเหมือนเช่นเคย และทำงานต่อจนถึงเวลาประมาณ 3 ทุ่ม จึงจะได้ทานอาหารเย็น จากนั้นให้เวลาอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้าประมาณ 2 – 3 นาที แล้วจึงให้เข้านอน

ตั้งแต่ทำงานที่ฟาร์มหมูสมพิศบอกว่าไม่เคยได้รับเงินค่าจ้างแต่อย่างใด สมพิศเคยถามกับนายเคชว่า “...เงินยังบ่ออกเบาะ...” แต่นายเคชบอกว่า “...ยังไม่ออก เดี่ยวถ้าให้เงินไปแล้วจะหนี จะโอนกลับบ้านให้อย่างเดียว...” แต่ก็ไม่เคยมีการโอนเงินเกิดขึ้นแต่อย่างใด

สมพิศทำงานที่ฟาร์มหมูเป็นเวลาประมาณ 3 เดือน จึงได้รับการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหาร สืบเนื่องจากมีคนงานชาวลาวได้หนีออกไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่สถานีตำรวจภูธรกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

กรณีศึกษาที่ 2: แรงงานบังคับในไร่ฮ้อยแห่งหนึ่ง จังหวัดอุทัยธานี

การสรรหา

‘แซ็ค’ เด็กหนุ่มชาวลาว อายุ 21 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองเชียงเงิน แขวงหลวงพระบาง จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เดิมประกอบอาชีพทำไร่ทำนา โดยอาศัยอยู่ครอบครัวประกอบด้วยภรรยาและลูกผู้หญิงหนึ่งคน

การโฆษณาชวนเชื่อ

การตกเป็นทาสของแซ็คเริ่มจากมีนายหน้าหญิงชาวลาวชื่อ ‘พัด’ ได้เข้ามาชักชวนคนในหมู่บ้านที่แซ็คอาศัยอยู่ไปทำงานรับจ้างตัดฮ้อยในประเทศไทย โดยบอกว่า “...ทำงานที่เมืองไทยสบาย ตัดฮ้อย 12 ลำ จะได้เงิน 15 บาท จ่ายค่าแรงทุก 15 วัน...” จึงทำให้คนในหมู่บ้านหลายคนหลงเชื่อ ซึ่งรวมทั้งตัวแซ็คเองด้วย แซ็คเห็นว่าจะได้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวในระหว่างที่ยังไม่ได้ทำอะไรทำนาของตนเอง จึงตกลงพร้อมกับเพื่อนในหมู่บ้านอีก 12 คน ตกลงที่จะมาทำงานในประเทศไทยตามคำชักชวนของนางพัด

การข้ามแดน

หลังจากที่แซ็คและเพื่อนตัดสินใจว่าจะมาทำงานที่ประเทศไทย วันต่อมานางพัดได้นำรถกระบะมารับเพื่อเดินทางไปยังเมืองเวียงจันทน์ โดยเช่าโรงแรมพักอยู่ที่เมืองดังกล่าวเป็นเวลาหนึ่งคืน โดยค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่าที่พักนางพัดเป็นผู้รับผิดชอบ จนถึงเช้าวันรุ่งขึ้น ทั้งหมดจึงได้ออกเดินทางไปยังด่านสะพานมิตรภาพไทย – ลาว จังหวัดหนองคาย นางพัดได้ถ่ายรูปถ่ายและทะเบียนบ้านของแซ็คและเพื่อนทุกคนเพื่อไปทำบัตรผ่านแดนชั่วคราว โดยมีคนไทยชื่อ ‘วิทยา’ เป็นผู้ดำเนินการทำบัตรผ่านแดนให้ ซึ่งสามารถให้อยู่อาศัยในประเทศไทยได้เพียง 3 วัน

การขนส่ง

เมื่อดำเนินการในส่วนของการข้ามแดนเรียบร้อยแล้ว วิทยาได้พาแซ็คและเพื่อน ๆ ขึ้นรถตู้สีขาวเดินทางมาถึงจังหวัดสระบุรี จากนั้นได้มีการเปลี่ยนรถเดินทางเป็นรถกระบะ โดยมีคน

ไทยชื่อ 'วัน' เป็นคนขับรถและได้เดินทางต่อไปยังไร่ฮ้อยแห่งหนึ่งในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

การควบคุม

ลักษณะการควบคุมแรงงานชาวลาวที่ไร่ฮ้อยแห่งนี้ นายวิทยาคำเนินการจัดทำเอกสารผ่านแดนให้กับแซ็คและเพื่อน ๆ และได้ยืมบัตรผ่านแดนชั่วคราวไว้และบอกว่า "...ถ้าบัตรขาดอายุเดี๋ยวจะได้ต่อบัตรให้เอง..." นอกจากนี้การเดินทางระยะไกลจากด่านจังหวัดหนองคายจนถึงจังหวัดอุทัยธานี ทำให้แซ็คและเพื่อน ๆ คนลาวไม่สามารถจดจำเส้นทางการเดินทางได้ ประกอบกับไม่มีเงินติดตัวมาจึงไม่สามารถหนีออกมาจากไร่ฮ้อยได้ รวมทั้งในเวลาทำงานจะมีคนคอยควบคุมดูแลคนงานให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา

การขูดรีด

สภาพการทำงานเป็นคนงานตัดฮ้อย แซ็คเล่าให้ฟังว่า ต้องตื่นนอนตั้งแต่ตีสามในแต่ละวัน เพื่อเตรียมหุงหาอาหาร โดยมีนายวันจะเป็นคนให้เบิกค่าอาหารจำนวน 100 บาทต่อครั้ง (ประมาณ 3 – 4 วัน สามารถเบิกได้หนึ่งครั้ง) ซึ่งแซ็คและเพื่อน ๆ จะนำเงินที่ได้มารวมกันไปซื้อวัตถุดิบในการปรุงอาหารไว้เพื่อรับประทานในแต่ละวัน จนถึงเวลาตีห้าจะมีนายวันและนายวิทยาคำเป็นคนขับรถไปส่งที่ไร่ฮ้อยแล้วรับกลับมาที่พักในเวลาหกโมงเย็นของทุกวัน

คำตอบแทนที่แรงงานได้รับ แซ็คบอกว่าไม่ตรงกับสิ่งที่นางพัฒนายหน้าชาวลาวบอกไว้ว่า "...ตัวฮ้อย 12 ลำ จะได้เงิน 15 บาท..." ซึ่งคำตอบแทนที่แซ็คได้รับจริงจะต้องตัดฮ้อยถึง 140 ลำเพื่อแลกกับเงินเพียง 8 บาท ซึ่งแซ็คได้ตกลงกับนายวิทยาคำว่าจะจ่ายเงินค่าตัดฮ้อยให้ในวันสิ้นปี และเมื่อถึงกำหนดระยะเวลา ปรากฏว่าไม่มีแรงงานลาวคนไหนเลยได้รับเงินค่าจ้าง เนื่องจากนายวิทยาคำไม่ยอมจ่ายเงินให้ โดยได้ทำการเลื่อนนัดวันจ่ายเงินออกไปเป็นวันที่ 8 มกราคม และเมื่อถึงกำหนดนายวิทยาคำก็ยังไม่จ่ายค่าจ้างให้ โดยได้ขอเลื่อนนัดวันจ่ายเงินออกไปอีกหลายครั้งด้วยกัน จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแซ็คและเพื่อน ๆ จึงได้นัดการหยุดงานแล้วพากันเก็บข้าวของเพื่อหนีออกจากไร่ฮ้อยแห่งนี้ โดยแซ็คและเพื่อนชาวลาวได้รับความช่วยเหลือจากตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองกาฬงจังหวัดอุทัยธานีในเวลาต่อมา และเข้ารับการคุ้มครองในสถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จังหวัดปทุมธานี

กรณีศึกษาที่ 3: แรงงานประมง จังหวัดสงขลา

การสรรหา

'สนทนา' หนุ่มชาวลาวอายุ 15 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อาศัยอยู่กับครอบครัวคือพ่อแม่และพี่อีก 7 คนที่เมืองปากเงิม แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว

การโฆษณาชวนเชื่อ

เริ่มจากเพื่อนของสนทนาได้ชวนไปเอามะพร้าวที่หมู่บ้านใกล้เคียง หลังจากนั้นได้พาสนทนาไปยังบ้านของ ‘แป’ ซึ่งได้ชักชวนให้สนทนาไปทำงานด้วยกันที่ประเทศไทย โดยบอกว่าจะให้ไปเลี้ยงหลานของตนในจังหวัดปัตตานี แต่ไม่ได้มีการบอกกล่าวแต่อย่างใดว่าจะได้ค่าตอบแทนเท่าใด

การข้ามแดน

หลังจากนั้นผ่านไปประมาณ 3 – 4 วัน นางแปได้พาสนทนาไปทำหนังสือเดินทาง (Passport) โดยบอกว่า ‘เถ่าแก่บู’ จะเป็นคนออกให้จ่ายให้ก่อน คิดเป็นเงินไทยจำนวน 3,000 บาท และแจ้งว่าจะหักออกจากเงินเดือนในภายหลัง วันต่อมานางแปได้นั่งรถกระบะสีน้ำเงินมาพร้อมคนขับรถ และได้รับสนทนาพร้อมกับชาวลาต่างหมู่บ้านอีก 5 คน เดินทางไปยังนครหลวงเวียงจันทน์ แล้วเปลี่ยนพาหนะจากรถกระบะเป็นรถตู้เดินทางผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดหนองคาย

การขนส่ง

เมื่อผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดหนองคายมาได้แล้ว รถตู้ได้ขับมุ่งหน้าสู่กรุงเทพมหานคร พอถึงที่หมายแล้วนางแปได้จ่ายเงินเป็นค่ารถตู้ จำนวน 4,000 บาท แล้วบอกกับสนทนาว่าจะหักออกจากเงินค่าจ้างในภายหลัง จากนั้นนางแปได้พาแรงงานลาวขึ้นรถทัวร์เดินทางไปยังอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อถึงหาดใหญ่แล้วก็นั่งรถตู้ต่อไปยังจังหวัดปัตตานี ซึ่งมีเถ่าแก่บูมารอรับที่ตลาดแห่งหนึ่ง แล้วพาไปยังที่พักมีลักษณะเป็นตึกสามชั้น โดยสนทนาได้พักอยู่บ้านหลังดังกล่าวเป็นเวลา 3 วันกับแรงงานคนอื่น จึงถูกส่งไปลงเรือประมงและกลายเป็นทาสในที่สุด

การควบคุม

ก่อนที่สนทนาจะเริ่มทำงานที่เรือประมง ถูกเถ่าแก่บูยึดหนังสือเดินทางไป โดยสภาพการทำงานในเรือประมงที่ปัตตานี สนทนาเล่าให้ฟังว่ามีใต้เรือที่ชื่อ ‘ซีฟ’ เป็นคนคอยควบคุมการทำงาน โดยวิธีการคุมคนงานจะมีการดูค่าทำร้ายร่างกายดังที่สนทนาถูกกระทำ ยกตัวอย่างเช่น มีอยู่ครั้งหนึ่งที่สนทนาแอบไปนอนหลับ จึงถูกซีฟใช้เหล็กที่เอาไว้สำหรับเกี่ยวปลาไล่แทง แต่สนทนาหลบได้ทัน และวันนั้นทั้งวันใต้เรือไม่ให้สนทนาทานอาหารเลย นอกจากนี้สนทนายังบอกว่าเคยเห็นซีฟใช้ไม้คมแฝกตีคนงานในเรือประมง เนื่องจากคนงานดังกล่าวได้หลบหนีออกจากเรือแต่ซีฟไปตามจับตัวกลับมาได้

นอกจากนี้สนทนาเคยได้ยินจากเถ่าแก่บูว่าคนงานทุกคนเป็นหนี้ในบัญชีอยู่คนละ 180,000 บาท โดยแรงงานทุกคนก็ไม่ทราบเลยว่าเป็นหนี้ตั้งแต่ตอนไหนและเป็นหนี้ค่าอะไรบ้าง

ซึ่งหากนับเฉพาะค่าใช้จ่ายในการเดินทางกับค่าจัดทำหนังสือเดินทางรวมกันแล้วยอดเงินก็ไม่ควรสูงเช่นนั้น โดยถ้าแก่บู้ยังบอกว่่าหน้่ก่อนนี้จะถูกหักออกจากเงินเดือน เมื่อทำงานครบ 18 เดือน

การทุจริต

สภาพการทำงานภายในเรือประมงจะทำการลงอวนรอบแรกเวลาประมาณ 20.00 น. รอบที่สองเวลาประมาณเที่ยงคืน และรอบที่สามเวลาประมาณ 5.00 น. สนทนาเล่าว่าเค้าได้นอนวันละ 4 ชั่วโมงเท่านั้น มีอาหารให้ทานสองมื้อ โดยทานมื้อแรกเวลา 9.00 น. และมื้อที่สองเวลา 12.00 น. ภายในเรือที่สนทนาทำงานอยู่มีคนในเรือจำนวน 20 คน เป็นคนงานสัญชาติลาวทั้งหมด โดยเรือจะออกหาปลาในน่านน้ำไทยและน่านน้ำประเทศมาเลเซีย ประมาณ 10 วัน จะเข้าฝั่งเพื่อถ่ายปลา 1 ครั้ง เมื่อขนถ่ายปลาเสร็จแล้ว ชิพซึ่งเป็น ใต้เรือจะจ่ายเงินให้สนทนา ครั้งละ 1,000 บาท โดยสนทนาไม่เคยทำสัญญาจ้างหรือตกลงกับนายจ้างเลยว่าค่าตอบแทนที่แท้จริงเป็นจำนวนเงินเท่าใด

สนทนาได้รับการช่วยเหลือจากตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรเมืองปัตตานี ขณะที่สนทนากำลังนั่งเข้บอวนอยู่ที่ท่าเทียบเรือ และถูกส่งตัวเพื่อคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และเข้ารับการคุ้มครองในสถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จังหวัดปทุมธานีในเวลาต่อมา

กรณีศึกษาที่ 4: แรงงานบังคับในไร่แห่งหนึ่ง จังหวัดเพชรบุรี

การสรรหา

‘สิมอน’ ปัจจุบันอายุ 37 ปี จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เดิมประกอบอาชีพทำไร่ทำนาอยู่กับครอบครัว (ประกอบไปด้วย ภรรยา และลูกอีก 3 คน) ที่เมืองชะสมบูรณห์ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว

การโฆษณาชวนเชื่อ

‘ป่าพัน’ หญิงชาวลาวได้โทรศัพท์ชักชวนให้สิมอนเข้ามาทำงานที่จังหวัดเพชรบุรี สิมอนอยากมีรายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวจึงตกลงมาทำงานตามคำชักชวน โดยเดินทางเข้ามายังประเทศไทย ตั้งแต่เดือนตุลาคม พร้อมกับภรรยาและลูกทั้งสามคน

การข้ามแดน

สิมอนและครอบครัวข้ามแดนมาด้วยตนเองโดยปราศจากนายหน้า โดยใช้หนังสือเดินทาง (Passport) ผ่านข้ามแดนเข้ามายังช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี

การขนส่ง

สิมอนและครอบครัวนั่งรถโดยสารจากด่านตรวจคนเข้าเมือง อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี มายังอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี เมื่อมาถึงแล้วป่าพันได้พาสิมอนและครอบครัวไปทำงานที่ไร่ของ ‘เจ้หนู’ ซึ่งเป็นเจ้าของไร่ที่ป่าพันทำงานอยู่นั่นเอง

การควบคุม

‘เจ้าแกตุ้’ ผู้ซึ่งเป็นสามีของเจี๊หนู มีพฤติกรรมที่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ชอบเล่นการพนัน และเป็นผู้มีอารมณ์แปรปรวนรุนแรง เจ้าแกตุ้เป็นบุคคลที่สีมอนกลัวเป็นอย่างมาก บ่อยครั้งที่เห็น เจ้าแกตุ้พกปืนสั้นมาและเคยเห็นเจ้าแกตุ้ยิงปืนใส่ร่องเมียด ทำร้ายร่างกายร่องเมียด นอกจากนี้สีมอนยังเล่าว่าบางครั้งเจ้าแกตุ้มักนำยาบ้ามาให้สีมอนครั้งละ 1-3 เม็ด โดยสีมอนต้องรับไว้เพราะกลัว เจ้าแกตุ้ไม่พอใจและอาจจะทำร้ายตนได้ สีมอนยอมรับว่าบางครั้งก็มีเสพบ้าง แต่ไม่ทุกครั้ง นอกจากนี้สีมอนยังเคยเห็นเจ้าแกตุ้เอายาบ้าผสมในน้ำเพื่อในคนงานในไร่ด้วย

ในช่วงที่สีมอนถูกตามตัวให้กลับมาทำงานจาก สปป.ลาว เจี๊หนูบอกว่าสีมอนเป็นหนี้อยู่ ทั้งหมดจำนวน 170,000 บาท ซึ่งสีมอนก็ไม่ทราบว่ามันก้อนดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อใดและเป็นค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง เพราะสีมอนไม่เคยขอกู้หรือยืมเงินจากเจี๊หนูเลย นอกจากนี้สีมอนยังเล่าว่าเจ้าแกตุ้เคยพูดไว้ว่า “...ใครหนีก็จะตามฆ่าให้หมด ถึงอยู่ลาวก็ติดตามไปได้...” สีมอนยังเคยได้ยินมาว่า เคยมีแรงงานลาวถูกเจ้าแกตุ้ทำร้ายร่างกายจนบาดเจ็บอย่างหนัก และมีการพุดข่มขู่ในลักษณะที่ว่ารู้จักผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นอีกด้วย

สีมอนเล่าให้ฟังว่ามีอยู่ครั้งหนึ่งได้ตัดสินใจหลบหนีออกจากไร่ทั้งครอบครัว เพราะไม่ชอบทำงานอยู่ที่ไร่ของเจี๊หนูแล้ว โดยติดต่อกับ ‘ลุงนนท์’ เพื่อนชาวลาวที่ทำงานอยู่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้มารับไปทำงานด้วย ในเวลาต่อมา เจี๊หนูและเจ้าแกตุ้พร้อมพวกอีก 3 คน ได้ตามมาจับสีมอนแล้วทำร้ายร่างกายด้วยการเตะหลายครั้งจนสลบไป รวมทั้งตบหน้ากรรยาของสีมอนด้วยความรุนแรง เจ้าแกตุ้ทำทำซักปิ่นจะมายิงสีมอน แต่ถูกเจี๊หนูห้ามปรามไว้ พอสีมอนรู้สึกตัว เจี๊หนูบอกว่าตนเองเป็นหนี้เพิ่มอีก 70,000 บาท ให้หาเงินมาใช้หนี้ สีมอนจึงพูดอ้อนวอนว่าจะไปทำงานกับนายจ้างใหม่และนำเงินมาใช้หนี้คืนให้ จนเจ้าแกตุ้และเจี๊หนูเชื่อ แต่เจ้าแกตุ้ได้นำตัวกรรยากับลูกอีก 3 คนของสีมอนไปด้วยเพื่อเป็นหลักประกัน ซึ่งในภายหลังจึงทราบว่าถูกพาไปยังคับทำงานที่ไร่มะนาวอีกแห่งหนึ่งในบ้านสาระเห็ด อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

การขูดรีด

ช่วงแรกของการทำงานที่ไร่เจี๊หนู สีมอนได้ตกลงกับนายจ้างว่าได้ค่าจ้างวันละ 200 บาท เมื่อสีมอนทำงานอยู่เป็นเวลาเกือบหนึ่งปี เจี๊หนูและเจ้าแกตุ้ได้พาสีมอนไปขึ้นทะเบียนแรงงาน โดยการทำงานของสีมอนเริ่มตั้งแต่เวลา 7.00 น. ถึงเวลา 11.00 น. จึงพักรับประทานอาหาร แล้วจึงเริ่มทำงานอีกครั้งเวลา 13.00 – 17.00 น. งานในไร่ที่ต้องทำ คือ การดูแลรักษาพืชผลในไร่ การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการคัดแยกผลผลิต มีทั้งการเก็บมะนาว ตัดกล้วย ตัดขนุน เก็บถั่วฝักยาว เก็บมะเขือ ตัดหญ้า ใส่ปุ๋ย รวมทั้งงานอื่น ๆ ที่ต้องทำในไร่ ช่วงใดที่ไม่มีงานในไร่ทำ เจี๊หนูก็จะพาไปทำงานรับจ้างตามไร่อื่น ๆ โดยเงินค่าจ้างที่ได้มาเจี๊หนูจะเป็นผู้รับและนำมาจ่ายให้กับตน ส่วนเงินค่าจ้างใน

แต่ละเดือนสีมอนบอกว่านายจ้างจ่ายให้ไม่แน่นอน บางครั้ง 2 เดือน บางครั้ง 7 เดือนค่อยได้รับเงินค่าจ้างก็เคยมี

ในช่วงที่สีมอนไม่ได้รับค่าแรง ตนและครอบครัวจะไปหาของเก่ามาขายเพื่อนำรายได้มาประทังชีวิต เมื่อเจี๊หนูนำเงินค่าจ้างมาจ่ายให้ สีมอนจะนำสมุดบันทึกที่จดรายละเอียดของค่าตอบแทนเอาไว้มาคิดว่าจำนวนเงินตรงกับที่นายจ้างจ่ายให้หรือไม่ ซึ่งในช่วงแรก ๆ ก็มียอดเงินตรงกัน สำหรับวันหยุดในการทำงานตามที่เคยตกลงกันไว้ คือ ให้หยุดทุกวันจันทร์ แต่เมื่อมาทำงานจริง ๆ ปรากฏว่าสีมอนแทบจะไม่ได้หยุดทำงานตามที่ตกลงกันไว้เลย โดยตลอดการทำงานในแต่ละเดือนจะได้พักเพียงครึ่งวันถึงสองวันเท่านั้น

หลังจากทำงานได้สามปี สีมอนได้แจ้งกับเจี๊หนูไว้ล่วงหน้าว่าให้หาคนงานมาเปลี่ยนแทนตน เนื่องจากจะพาครอบครัวกลับบ้านที่ สปป.ลาว ในช่วงสงกรานต์ปีหน้า จนถึงช่วงก่อนสงกรานต์ในปีต่อมา สีมอนได้แจ้งกับเจี๊หนูอีกครั้งว่าจะกลับบ้านให้ช่วยจ่ายเงินค่าแรงที่ค้างไว้ด้วย เจี๊หนูก็ผลัดวันจ่ายค่าแรงเรื่อยมา จนกระทั่งผ่านวันสงกรานต์มาได้เกือบสัปดาห์ สีมอนจึงได้พาครอบครัวกลับ สปป.ลาว โดยไปขึ้นรถที่หน้าบึงซีเพชรบุรี ช่วงเวลานั้นเจี๊หนูได้นำเงินมาให้สีมอนเป็นจำนวนเงิน 20,000 บาท แล้วบอกว่าเงินที่เหลือจะโอนให้ในภายหลัง หลังจากที่สีมอนพาครอบครัวกลับถึง สปป.ลาวแล้ว สีมอนได้โทรศัพท์ไปทวงถามเงินค่าจ้างค้างจ่ายจากเจี๊หนู ซึ่งเจี๊หนูยอมโอนเงินให้อีกเป็นจำนวนเงิน 15,000 บาท โดยโอนเข้าบัญชีธนาคารเพื่อนบ้านของสีมอน และเจี๊หนูได้แจ้งกับสีมอนว่ายังมีเงินที่ค้างจ่ายอยู่จำนวน 48,000 บาท เจี๊หนูได้ชักชวนให้สีมอนกลับมารับเงินและกลับมาทำงานเหมือนเดิม พอสีมอนได้ยินเช่นนั้นจึงต้องการเงินค่าจ้างในส่วนที่เหลือโดยคิดไว้ว่าถ้าได้ค่าจ้างส่วนที่เหลือแล้วจะไปหางานทำที่กรุงเทพฯ สีมอนจึงตัดสินใจพาครอบครัวเดินทางกลับมาที่ไร่ในจังหวัดเพชรบุรีอีกครั้งหนึ่ง แต่เมื่อมาถึงที่ไร่เจี๊หนูกลับบอกว่าสีมอนว่าตนเป็นหนี้เป็นจำนวนเงิน 170,000 บาท และบอกว่าสีมอนต้องทำงานใช้หนี้โดยไม่ได้รับเงินค่าจ้างแต่อย่างใด โดยเจี๊หนูบอกว่าจะลดหนี้ให้เหลือเพียง 150,000 บาท และปรับค่าแรงเพิ่มจาก 200 เป็น 250 บาทต่อวัน ซึ่งสีมอนก็ทนทำงานเรื่อยมา บางครั้งก็ขอเบิกล่วงหน้าบ้าง อาทิ คัดละ 500 บาท เป็นค่าอาหาร ซึ่งบางครั้งเจี๊หนูก็ไม่ให้เบิก จนบางครั้งไม่มีเงินซื้ออาหารสีมอนต้องออกไปลามาทำเป็นอาหาร และเก็บของเก่าขาย

สีมอนได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (Labour Rights Promotion Network Foundation: LPN) ได้มีการประสานกับสถานีตำรวจนครเพชรบุรีเพื่อเข้าช่วยเหลือคนในครอบครัวและแรงงานลาวคนอื่น ๆ ที่ถูกบังคับใช้แรงงานในช่วงปีปลาย 2559 และเข้ารับการคุ้มครองที่สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ปทุมธานี

กรณีศึกษาที่ 5: การใช้แรงงานเด็กในโรงงานทำน้ำหวาน จังหวัดกาฬสินธุ์

การสรรหา

‘หนิง’ เด็กหญิงลาวอายุ 12 ปี (เป็นอายุในขณะที่เริ่มมาทำงานในไทย) มีภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว

การโฆษณาชวนเชื่อ

ช่วงเดือนมีนาคม หนิงกับพี่สาวชื่อ ‘เพ็ด’ ญาติชื่อ ‘หอมจัน’ และเพื่อน 2 คนชื่อ ‘กุน’ และ ‘ตอง’ ได้ชักชวนกันมาเที่ยวที่ฝั่งไทยในจังหวัดนครพนม ซึ่งในขณะนั้นน้ำในแม่น้ำโขงแห่งสามารถที่จะเดินข้ามไปเล่นน้ำที่ฝั่งไทยได้ ทุกคนเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนานจนค่ำ ได้มีรถกระบะมาจอดบริเวณที่หนิงและเพื่อน ๆ เล่นน้ำกันอยู่ พบผู้หญิงไทยซึ่งต่อมาทราบว่าชื่อ ‘แก้ว’ ตะโกนบอกว่าให้รีบขึ้นมาที่รถเร็ว ๆ เพราะจะมีตำรวจกำลังจะมาจับ หนิงและทุกคนจึงเกิดความกลัวและได้รับวิ่งไปขึ้นรถของนางแก้วบนฝั่งไทย หลังจากนั้นแก้วได้บอกกับทุกคนว่าจะพาไปทำงานกรอกน้ำหวานที่บ้าน มีเงินเดือนให้เดือนละ 2,500 บาท

การข้ามแดน

การข้ามแดนของหนิงและเพื่อน ๆ มายังประเทศไทยนั้น ได้อาศัยช่องทางตามธรรมชาติในการข้ามแดน กล่าวคือ เมื่อถึงฤดูร้อน (ช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม) น้ำในแม่น้ำโขงจะลดระดับลงอย่างมากจนเห็นสันดอนทรายและเกาะแก่งกลางแม่น้ำโขงได้อย่างชัดเจน สามารถเดินทางข้ามไปมาระหว่างฝั่งไทยและสปป.ลาวได้

การขนส่ง

หลังจากที่หนิงและเพื่อน ๆ หลงเชื่อแล้วขึ้นไปขึ้นที่รถของแก้วแล้ว จึงพาทุกคนเดินทางไปจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีจุดหมายปลายทางเป็นบ้านห้องแถว 2 ชั้น ซึ่งมี ‘เจ๊ณี’ ผู้เป็นแม่ของแก้ว เป็นเจ้าของกิจการ

การควบคุม

หนิงเล่าให้ฟังว่าการทำงานในโรงงานน้ำหวานจะมี ‘โมทย์’ ซึ่งเป็นลูกเขยของเจ๊ณีเป็นคนคอยควบคุมบังคับให้ทำงาน หากใครทำงานซักช้าหรือไม่ถูกใจจะโดนด่าว่ากล่าว มีการทำร้ายร่างกายโดยการจัดมัดกับเสา แล้วเอามีดมาปาดบริเวณลำคอ มีการใช้ก้อนทุบตามร่างกาย เอาน้ำร้อนสาด หรือเอาคีมมาหนีบตามคิ้วหรือบริเวณคิงหุยามที่คางงานง่วงนอนเนื่องจากการทำงานหนัก ถูกตะต่อยจนสลบ ใช้ไม้หวายและสายไฟฟ้าตามลำตัว บ่อยครั้งปล่อยในคางงานอดข้าวเป็นเวลา 3-4 วัน อาหารที่ให้บริการประทานจะให้วันละ 2 มื้อ ส่วนใหญ่เป็นบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป 1 ของ และอาหารที่เหลือจากนายจ้างประทานเสร็จแล้ว นอกจากนี้หนิงยังถูกนายจ้างห้ามไม่ให้ออกไปไหน และห้ามติดต่อกับใคร รวมทั้งถูกข่มขู่ว่าหากไม่ตั้งใจทำงานจะนำไปขายให้ช่องในภาคใต้

การขูดรีด

สภาพการทำงานของหญิงจะเริ่มทำงานตั้งแต่ 7.00 น. จนถึงเที่ยงคืนของแต่ละวัน บ่อยครั้งต้องทนทำงานถึงเช้าของอีกวันหนึ่ง โดยไม่ได้หยุดพัก งานที่ทำอยู่เป็นประจำคือการกรอก น้ำหวานใส่ขวด ได้แก่ เฉาก๊วย กาแฟเย็น นมเย็น เป็นต้น ตามที่มีคนสั่งและนำไปขายในตลาด นอกจากนี้ยังต้องเลี้ยงลูกให้กับครอบครัวของนายจ้าง รวมทั้งทำงานบ้านทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นซักผ้า กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน เป็นต้น

หญิงต้องทนทำงานในสภาพที่เลวร้ายเป็นเวลา 4 ปี โดยไม่ได้รับค่าจ้างแต่อย่างใด มีเพียงเงินที่นายจ้างให้เป็นค่าขนม จำนวน 100 บาทต่อการทำงาน 4 เดือน

จากสภาพความโหดร้ายของการกดขี่เยี่ยงทาส หญิงจึงชวนเพื่อนคนอื่นหลบหนีตอนที่ นายจ้างไม่อยู่บ้าน โดยปีนออกมาทางหน้าต่างชั้นสองของตัวบ้าน และขอความช่วยเหลือจาก พลเมืองดีนำไปแจ้งความที่สถานีตำรวจภูธรกาฬสินธุ์ ก่อนส่งเข้ารับการคุ้มครองในเวลาต่อมาที่ บ้านนารีสวัสดิ์ จังหวัดนครราชสีมา

กรณีศึกษาที่ 6: ทาสผสมผสาน 1: การบังคับใช้แรงงานและค้าประเวณีจังหวัด นครพนม การสรรหา

‘ก้อย’ หญิงสาวชาวลาว อายุ 16 ปี ครอบครัวประกอบอาชีพทำไร่ทำนาในเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว ทางบ้านมีฐานะยากจนจึงต้องอาศัยอยู่กับปู่และย่า ซึ่งที่อยู่อาศัยมีขนาดเล็ก และมีสภาพคับแคบเป็นอย่างมาก

การโฆษณาชวนเชื่อ

เนื่องมาจากความยากจนของครอบครัวและความมุ่งมั่นที่อยากส่งเสียน้องเรียนหนังสือ จึงทำให้ ‘ก้อย’ มาทำงานเป็นหญิงขายบริการตามคำชักชวนของ ‘นิ’ สาวลาวในหมู่บ้านเดียวกันที่ เวียงจันทร์ แต่ก็ทำงานที่ร้านได้เพียงเดือนเศษก็เลิกทำ เนื่องจากได้ยินมาว่าหากไปขายบริการที่ฝั่ง ไทยจะมีรายได้มากกว่าที่นี้หลายเท่าตัว ก้อยจึงติดต่อกับ ‘ดาว’ ซึ่งเป็นสาวลาวที่เคยทำงานในร้าน เดียวกันกับก้อยที่ฝั่งลาวมาก่อน จึงได้นัดหมายกับดาวเพื่อเดินทางมาทำงานยังประเทศไทย

การข้ามแดน

ดาวได้พาก้อยเดินทางมาจากเวียงจันทร์ ลักลอบข้ามมาทางเรือที่ท่าแขกตรงข้ามกับวัด กลางฝั่งจังหวัดนครพนม ซึ่งค่าใช้จ่ายในการเดินทางดาวบอกว่าเจ้าของร้านคาราโอเกะจะเป็นคน ออกให้ก่อนแล้วจะหักเงินคืนในภายหลัง

การขนส่ง

เนื่องจากสถานประกอบการของนายจ้างอยู่ติดชายแดนไทย – สปป.ลาว เมื่อนั่งเรือถึงฝั่ง ไทยแล้ว ดาวได้พาก้อยนั่งรถรับจ้างไปส่งยังร้านคาราโอเกะที่ตั้งอยู่ภายในตลาดแห่งหนึ่งในเขต เทศบาลเมืองนครพนม

การควบคุม

เมื่อถึงที่หมายแล้ว ก้อยพบว่าสภาพที่พักเป็นตึกแถว 3 ชั้น บริเวณที่พักมีกล้องวงจรปิดติดเอาไว้เกือบทุกห้องเว้นแต่ในห้องน้ำ ส่วนการทำงานที่ร้านคาราโอเกะก้อยเล่าให้ฟังว่ารายได้จากการขายบริการ นายจ้างจะไม่จ่ายให้เป็นเงินสด แต่จะให้ในลักษณะเป็น ‘ชิพ’ (Chip) แทน โดยนายจ้างอ้างว่าเพื่อความปลอดภัย นอกจากนี้ก้อยยังต้องทำงานตอนกลางวันที่ร้านก๋วยเตี๋ยวและสวนแตงโมอีกด้วย โดยนายจ้างจะให้เลือกว่าให้ทำงานที่ใด โดยสภาพการทำงานที่ร้านก๋วยเตี๋ยวเจ้าของร้านชอบคิดว่ากล่าวก้อยต่อหน้าลูกจ้างรู้สึกอับอาย ดังนั้นในระยะหลังก้อยจึงเลือกไปทำงานที่สวนแตงโมแทน

การขูดรีด

การทำงานในประเทศไทย ก้อยต้องขายบริการทางเพศที่ร้านคาราโอเกะในตอนกลางคืนและทำงานที่สวนแตงโมหรือร้านก๋วยเตี๋ยวในเวลากลางวัน โดยการทำงานที่ร้านคาราโอเกะเริ่มงานในช่วง 19.00 – 2.00 น. ของทุกวัน มีรายได้จากการขายบริการแบบชั่วคราวครั้ง 1,000 บาทต่อชั่วโมง และแบบค้างคืนครั้งละ 4,500 บาท ก่อนที่จะออกไปกับแขกก้อยจะต้องขึ้นไปพบเจ้าของร้านเพื่อเบิกโทรศัพท์เอาไว้ใช้ในการติดต่อ และเป็นการเช็ยคอดว่าสาวลาวในร้านออกไปกับแขกกี่คนและมีจำนวนครั้งเท่าใด โดยรายได้จากการขายบริการทางร้านจะหักเอาครึ่งหนึ่งจากรายได้ทั้งหมด เมื่อก้อยได้เงินจากลูกค้าแล้วจะต้องนำมาให้เจ้าของร้าน จึงจะจ่ายค่าตอบแทนกลับให้เป็นชิพ โดยชิพหนึ่งเหรียญมีค่าเท่ากับเงิน 500 บาท ในแต่ละวันก้อยจะรับแขกประมาณ 2 – 5 คนทุกวัน ส่วนชิพที่ก้อยสะสมไว้มีจำนวน 59 เหรียญ ซึ่งเจ้าของร้านไม่เคยให้แลกเป็นเงินสดเลย

ส่วนการทำงานในตอนกลางวันในระยะหลังก้อยเลือกไปทำงานที่สวนแตงโม เนื่องจากไม่โดนนายจ้างคุ่มากนัก ซึ่งการทำงานในสวนดังกล่าวเป็นงานที่หนักมาก เพราะไม่มีเวลาพักผ่อน

ก้อยทำงานได้ประมาณสามเดือนเศษ จึงถูกเจ้าหน้าที่ปกครองปลอมตัวเป็นนักท่องเที่ยวเข้ามาล่อซื้อบริการที่ร้านคาราโอเกะ หลังจากการสอบถามข้อมูลจากเจ้าหน้าที่รัฐ ก้อยจึงได้ถูกคัดแยกออกมาว่าตกเป็นเหยื่อจากการค้ามนุษย์ เนื่องจากก้อยมีอายุต่ำกว่า 18 ปี และถูกส่งเข้ารับการคุ้มครองที่บ้านนาวิสวัสดิ์ในเวลาต่อมา

กรณีศึกษาที่ 7: ทาสผสมผสาน 2: การบังคับใช้แรงงานและค้าประเวณี จังหวัดนครพนม การสรรหา

‘นิต’ เด็กหญิงสาวชาวลาว อายุ 16 ปี อาศัยอยู่กับครอบครัวที่เมืองหงสา แขวงไชยบุรี สปป.ลาว พ่อและพี่สาวคนโตเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ส่วนแม่มีภาระหน้าที่ต้องเลี้ยงหลานที่ยังเล็ก

2 คน และมีพี่สาวที่พิการเป็นใบ้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้อีก 2 คน ทำให้รายได้ภายในครอบครัวไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

การโฆษณาชวนเชื่อ

นิตได้รับการชักชวนจาก ‘แพรวา’ คนในหมู่บ้านใกล้เคียงให้มาทำงานเป็นเด็กเสิร์ฟที่ร้านอาหารในจังหวัดนครพนม โดยบอกว่ามีรายได้ดี นิตจึงตัดสินใจมาทำงานเนื่องจากทางบ้านมีฐานะยากจนและต้องการแบ่งเบาภาระทางบ้าน โดยที่ครอบครัวไม่ทราบว่านิตต้องมาทำงานอะไรที่ฝั่งไทย

การข้ามแดน

นิตได้เดินทางพร้อมสาวลาวอีก 2 คน โดยแพรวาเป็นผู้นำพา มีรถตู้มารับ ไปพักอยู่ที่เวียงจันทน์ 1 คืน วันรุ่งขึ้นจึงลัดลอบนั่งเรือข้ามมาที่ฝั่งไทยที่ท่าเรือวัดกลางในจังหวัดนครพนม

การขนส่ง

หลังจากนั่งเรือถึงฝั่งไทยแล้ว นิต แพรวา และสาวลาวอีก 2 คน ได้นั่งรถรับจ้างมายังร้านคาราโอเกะที่ตั้งอยู่ภายในตลาดแห่งหนึ่งในเขตเทศบาลเมืองนครพนม

การควบคุม

สภาพการควบคุมทาสในกรณีของนิตมีลักษณะเหมือนกันกับก้อย (กรณีศึกษาที่ 6) เนื่องจากทำงานในสถานประกอบการเดียวกัน แต่ความแตกต่างที่พบคือ ในกรณีของนิตไม่ทราบมาก่อนล่วงหน้าว่าลักษณะงานที่ทำงานจะต้องถูกบังคับขายบริการทางเพศ

การขูดรีด

สภาพการทำงานของนิตจะคล้ายกันกับก้อยที่ต้องทำงานขายบริการในเวลากลางคืนที่ร้านคาราโอเกะและถูกบังคับให้ทำงานใช้แรงงานที่สวนแดงโมในเวลากลางวัน นิตบอกว่าตนถูกนายจ้างบังคับให้ไปทำงานที่สวนแดงโม ถ้าไม่ไปจะถูกยึดโทรศัพท์และหักชีพที่ได้จากการขายบริการครั้งละ 10 เหรียญ รวมทั้งให้อุดอาหาร นิตเล่าว่าหลังจากเลิกงานที่ร้านคาราโอเกะประมาณตีสอง จะถูกลูกชายของนายจ้างควบคุมตัวไปพักอาศัยที่กระท่อมสภาพเก่าที่สวนแดงโม ภายในมีเพียงหมอน มุ้ง และผ้าห่มเก่า ๆ บาง ๆ ให้ในช่วงอากาศหนาว

นิตต้องตื่นนอนตั้งแต่เวลา 7.00 น. และทำสวนร่วมกับชาวบ้านที่ถูกจ้างมาจนถึงเวลา 18.00 น. ของทุกวัน มีอาหารให้รับประทาน 3 มื้อ ซึ่งกับข้าวส่วนใหญ่จะเป็นไข่และปลากระป๋อง หลังจากเสร็จงานที่สวนแดงโมแล้ว นายจ้างจะมารับไปทำงานที่ร้านคาราโอเกะเพื่อขายบริการทางเพศ นิตทนทำงานเป็นเวลา 3 เดือนเศษ สามารถนำชีพที่เก็บไว้ไปแลกเป็นเงินสดกับนายจ้างได้เพียง 1,500 บาทเท่านั้น ในส่วนที่เหลือเจ้าของร้านไม่ให้เบิกอีกเลย ส่วนการทำงานที่สวนแดงโมเจ้าของร้านเคยบอกว่าจะให้เงินเดือนละ 5,000 บาท แต่นิตก็ไม่เคยได้รับเงินดังกล่าวแต่อย่างใด

นิตได้ถูกเจ้าหน้าที่รัฐล่อซื้อบริการพร้อมกันกับก้อยและถูกคัดแยกว่าเป็นเหยื่อจากการค้ามนุษย์ จึงถูกส่งตัวเข้ารับการคุ้มครองที่บ้านนารีสวัสดิ์ในเวลาต่อมา

กรณีศึกษาที่ 8: คำประเวณีเด็กในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
การสรรหา

‘เจน’ มีอายุ 14 ปี (ในช่วงที่ตกเป็นทาส) มีครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ที่เมืองเฟื่อง แขวงเวียงจันทน์ ซึ่งมีลักษณะแบบเกษตรเพื่อยังชีพ จึงทำให้เกิดการว่างงานตามฤดูกาล ประกอบกับราคาผลผลิตตกต่ำจึงทำให้ในบางครั้งต้องหยิบยืมเงินเพื่อนบ้านมาซื้ออาหารเพื่อเลี้ยงชีพให้อยู่รอด

การโฆษณาชวนเชื่อ

จากครอบครัวที่มีฐานะยากจน มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ทำให้เจนอยากมีรายได้เพื่อมาช่วยแบ่งเบาภาระภายในครอบครัว เจนได้รับการชักชวนจาก ‘หวาน’ คนในหมู่บ้านเดียวกันให้ไปทำงานเสิร์ฟในร้านอาหารจังหวัดสงขลา โดยบอกว่ามีเงินให้เดือนละ 9,000 บาท ซึ่งตอนที่พูดคุยกันปรากฏว่ามีหญิงไทยชื่อ ‘เจ็อ้อย’ ซึ่งมาทราบในภายหลังว่าเป็นเจ้าของร้านคาราโอเกะแห่งหนึ่งในภาคใต้

การข้ามแดน

หลังจากที่เจนกับเพื่อนในหมู่บ้านอีก 2 คน ตกลงใจจะมาทำงานที่ประเทศไทย นางหวานได้ดำเนินการเป็นธุระในการจัดหาเอกสารและทำหนังสือเดินทางให้กับสาวลาวทุกคน และเดินทางข้ามแดนผ่านทางสะพานมิตรภาพไทย – ลาว จังหวัดหนองคาย

การขนส่ง

เจนพร้อมนางหวานได้เดินทางไปยังกรุงเทพฯ ด้วยรถทัวร์ เมื่อมาถึง บขส.หมอซิด ปรากฏว่ามีผู้ชายคนหนึ่งซึ่งมาทราบภายหลังว่าเป็นลูกชายของเจ็อ้อย ได้นำรถเก๋งสี่ล้อมารับ โดยมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่จังหวัดสงขลา

การควบคุม

เจนเล่าให้ฟังว่า ตอนที่ข้ามแดนจาก สปป.ลาว มายังด่านจังหวัดหนองคาย ได้ถูกนางหวานยึดเงินสกุลลาวที่ตนเองพกติดตัวมาไว้ทั้งหมด นอกจากนี้เจนยังบอกอีกว่าในวันที่ทำงานครั้งแรกเจ็อ้อยพูดว่าได้จ่ายเงินล่วงหน้าให้กับแม่ของเจนแล้วเป็นจำนวนเงิน 20,000 บาท ดังนั้นการ “เปิดซิง” ครั้งแรกที่จะได้รับเงิน 15,000 บาท จะถูกหักเพื่อใช้หนี้ก้อนนี้ หลังจากที่ทำงานมาสักระยะหนึ่ง เจนพบว่าตนเองได้เป็นหนี้เพิ่มมากขึ้นจนถึงหลักแสนโดยไม่ทราบว่าหนี้คืออะไร และถ้าวันไหนไม่สบายหรือขาดคำสั่งไม่ทำงานจะถูกดุด่าและทำร้ายร่างกายทั้งตบหน้าและต่อยตี และข่มขู่ว่าจะตามไปฆ่าพ่อแม่ของตนที่ลาว จึงทำให้เจนรู้สึกหวาดกลัวเป็นอย่างยิ่ง บางครั้งเจนบอกเจ็

อ้อยว่าถูกแขกทูปตี กลับถูกเจ้อ้อยคุดำซ้ำเติมอีกด้วยในบางครั้ง เจนเล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่าในการทำงานแต่ละครั้งจะมีคนคุมร้าน 2 คน ทำหน้าที่ดูแลเด็กในร้านและไปส่งให้ลูกค้าตามโรงแรมเพื่อป้องกันการหลบหนี

การขูดรีด

วันทำงานครั้งแรกของเจนคือการถูกบังคับให้ “เปิดซิง” กับแขกชาวมาเลเซีย หลังจากนั้นก็ต้องทำงานเสิร์ฟเหล้าเสิร์ฟเบียร์และต้องรีบเร้าให้แขกซื้อบริการให้ได้ทุกวัน ไม่อย่างนั้นจะไม่ได้กินข้าว โดยการทำงานแต่ละวันจะเริ่มทำงานตั้งแต่ 18.00 น. – 4.00 น. ของอีกวัน รวมทั้งต้องเก็บกวาดร้าน ล้างถ้วยชามด้วยจึงจะได้พักผ่อน รายได้ส่วนใหญ่จะได้จากการทิป (Tip) ของลูกค้าครั้งละ 100 – 200 บาท ซึ่งบางวันก็ไม่ได้ โดยเงินเหล่านี้เจนบอกว่าเอาไว้ฝากแม่บ้านซื้ออาหารมารับประทาน เจนขายบริการวันละ 3-5 คน รายได้จากการขายบริการทางเพศแบบชั่วคราวครั้งละ 1,500 บาท และแบบค้างคืนครั้งละ 3,000 บาท โดยแขกจะจ่ายเงินให้กับคนคุมร้านหรือเจ้อ้อย ซึ่งเจนบอกว่าไม่เคยได้รับเงินในส่วนดังกล่าวเลย บ่อยครั้งที่เจนไม่สบายหรือเป็นประจำเดือน ก็จะถูกนายจ้างบังคับให้รับแขกโดยใช้ “ลูกเจี๊ยบ” ใสเข้าไปในช่องคลอดเพื่อป้องกันไม่ให้ประจำเดือนไหลออกมา เจนถูกบังคับทำงานในสภาพทารุณเรื่อยมา จนประมาณปลายปี 2559 รู้สึกว่ามีอะไรคั่งอยู่ในท้อง และประจำเดือนไม่มา 6 เดือนแล้ว จึงฝากเพื่อนให้ไปซื้อที่ตรวจการตั้งครรภ์ ผลปรากฏว่าเจนกำลังตั้งครรภ์ ด้วยความหวาดกลัวที่จะถูกเจ้าของร้านบังคับให้ทำแท้งโดยการกินยา เพราะเจนเคยเห็นเพื่อนในร้านถูกบังคับให้ทำแท้ง แล้วหลังจากนั้นเพียง 3 วัน ก็บังคับให้รับแขก จนวันถัดมาเจนได้เคาะประตูและขอร้องแม่บ้านช่วยเปิดประตูให้ ด้วยความสงสารแม่บ้านจึงเปิดประตูแล้วปล่อยให้เจนหนีออกมา จนสุดท้ายได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่รัฐไทย

กรณีศึกษาที่ 9: แรงงานบังคับหญิง เกาะสมุย

การสรรหา

‘ด้อย’หญิงลาวอายุ 16 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองโขง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ถูกแม่ทอดทิ้งไปตั้งแต่ยังเด็ก และพ่อก็ภรรยาใหม่ทำให้มีพี่น้องที่ยังอยู่ในวัยพึ่งพิงหลายคน ทางบ้านประกอบอาชีพหาของป่าขาย มีฐานะยากจน

การโฆษณาชวนเชื่อ

ด้อยได้รับการชักชวนจาก ‘แต’ ซึ่งเป็นสาวลาวที่ทำงานนวดแผนโบราณอยู่ในประเทศไทยให้มาทำงานที่กรุงเทพฯ โดยบอกว่ามีรายได้เดือนละ 10,000 บาท ด้วยความต้องการช่วยเหลือครอบครัวที่มีฐานะยากจน จึงได้ชักชวนเพื่อนในหมู่บ้านเดียวกันอีก 2 คนมาทำงานด้วยกันที่ประเทศไทย

การข้ามแดน

ด้อยและเพื่อนได้นั่งเรือมาลงที่หมู่บ้านนากระสังเพื่อรอคนลวมนำรถตู้มารับไปทำบัตรผ่านแดนชั่วคราว หลังจากนั้นได้นั่งเรือข้ามฝากมายังฝั่งไทยที่ท่าเรือปากแซง อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

การขนส่ง

หลังจากข้ามแดนมาได้แล้วพบว่ามิชายไทยสูงอายุผมขาวมารับด้อยและเพื่อน ๆ จึงขึ้นรถกระบะสีดำและถูกส่งตัวไปพักอาศัยอยู่ในบ้านพักแห่งหนึ่งกลางป่า ซึ่งบ้านหลังดังกล่าวมีคนลาวที่รอไปทำงานอยู่ก่อนแล้วร่วม 30 คน หลังจากนั้นได้มีรถปิกอัพประมาณ 7 คัน มาคอยรับคนลาวทั้งหมดเพื่อเดินทางไปทำงาน

ด้อยและเพื่อน ๆ ถูกนำตัวขึ้นรถปิกอัพสีขาวร่วมกับหญิงลาวอีก 8 คน และชายชาวลาวประมาณ 9 คน โดยมีผ้าใบสีดำคลุมปกปิดที่กระบะด้านหลัง เวลา 6.00 น. รถได้เดินทางมาถึงจังหวัดปทุมธานี ได้มีรถเก๋งมารับตัวด้อยและเพื่อน ๆ ไปที่ห้องเช่าแห่งหนึ่ง มีลักษณะเป็นตึกสองชั้น ด้อยบอกว่าได้พักอาศัยอยู่ห้องเช่าดังกล่าวเป็นเวลา 7 วัน เพื่อฝึกการนวดฝ่าเท้า ในช่วงดังกล่าวมีเพื่อนคนหนึ่งของด้อยไม่ต้องการทำงานต่อจึงได้ติดต่อพี่ชายของตนมาไถ่ตัวไปในราคา 4,500 บาท หลังจากนั้นด้อยและเพื่อนที่เหลือได้นั่งรถทัวร์ที่ บขส.แห่งหนึ่งเพื่อเดินทางไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วก็มีคนซื้อตั๋วให้ลงเรือข้ามไปยังเกาะสมุย โดยมีจุดหมายปลายทางคือร้านนวดของ ‘อู๋ม’ เจ้าของชาวไทยนั่นเอง

การควบคุม

สภาพการควบคุมภายในร้านนวดแผนโบราณ ด้อยเล่าว่าจะมีแต่ซึ่งเป็นนายหน้าหาคนงานนั่นเอง เป็นคนคอยควบคุมให้ทำงาน โดยเจ้าของร้านจะห้ามไม่ให้คนงานออกไปภายนอกร้าน รวมทั้งถูกข่มขู่ว่า “...ถ้าใครหนีจะมีคนตามไปฆ่าที่บ้าน...” นอกจากนี้ยังมีการล็อคประตูไว้เพื่อป้องกันการหลบหนีอีกด้วย

การขูดรีด

สภาพที่พักของด้อยและเพื่อน ๆ จะอาศัยอยู่ที่ชั้น 3 ของร้าน โดยบริเวณชั้น 1 และ 2 จะถูกจัดเป็นห้องนวดไว้คอยรับแขก ที่พักของด้อยมีสภาพย่ำแย่เป็นอย่างมาก มีเพียงสังกะสีกันเป็นห้อง ไม่มีที่นอน หมอน มุ้ง หรือเสื้อที่จะปูนอน ด้อยบอกว่าโดนขูดทุกตัว การทำงานเริ่มตั้งแต่ 6.00 – 23.00 น. และต้องทำงานทุกวัน มีอาหารให้รับประทานเพียง 1 มื้อต่อ 2 วัน ถ้าวันไหนหิวมากด้อยก็บอกว่า “...หิวก็กินน้ำเปล่า...”

ส่วนเรื่องค่าจ้างที่นายหน้าเคยบอกว่าจะได้ 10,000 บาทต่อเดือน ปรากฏว่าด้อยไม่เคยได้รับค่าจ้างใด ๆ เลย มีหน้าซำเงินค่าทิปที่ถูกค้าให้กลับถูกคนคุมร้านข่มขู่และยึดไปจนหมด

ต้อยและเพื่อน ๆ ทำงานอยู่ได้ประมาณเดือนเศษ จนอยู่มาวันหนึ่ง เวลาประมาณ 6.00 น. จึงได้ชวนกันหลบหนีจากร้านดังกล่าว เพราะมีพนักงานลี้ภัยแจ๊วไว้ที่โต๊ะทำงานจึงนำมาไขเปิด ประตูหนีออกไปแจ้งตำรวจบนเกาะสมุยว่า “...เป็นคนลาว อยากกลับบ้าน...” จึงได้รับการช่วยเหลือในที่สุด

กรณีศึกษาที่ 10: การบังคับค้าประเวณี จังหวัดชุมพร

การสรรหา

‘ต่าย’ สาวลาวอายุ 17 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองสีโคตรตะบอง แขวงเวียงจันทน์ ครอบครัวยุติธรรมประกอบอาชีพหาของป่าและเก็บขยะขาย มีรายได้ไม่แน่นอน และไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงทำให้มีฐานะยากจนและมีหนี้สินเป็นจำนวนมาก

การโฆษณาชวนเชื่อ

ต่ายได้รับการชักชวนจาก ‘ดวง’ ซึ่งเป็นแม่ของเพื่อนที่เรียนด้วยกัน ให้มาทำงานเสิร์ฟอาหารและขายของที่เมืองไทย โดยบอกว่ามีรายได้ดี ต่ายเห็นว่าเป็นแม่ของเพื่อนจึงไว้วางใจและต้องการหาเงินมาจุนเจือครอบครัวจึงตกลงใจมาทำงาน นางดวงได้กำชับกับต่ายว่าห้ามบอกคนในครอบครัวเด็ดขาด

การข้ามแดน

ต่ายเดินทางออกจากบ้านมาพร้อมกับนางดวง โดยได้มาพักในเมืองเวียงจันทน์เป็นเวลา 1 สัปดาห์ เพื่อทำบัตรประจำตัวประชาชนและหนังสือเดินทาง หลังจากได้เอกสารต่าง ๆ แล้วจึงเดินทางผ่านสะพานมิตรภาพไทย – ลาว จังหวัดหนองคาย โดยนางดวงได้กำชับกับต่ายว่าหากตำรวจเข้ามาสอบถามให้บอกว่ามาเที่ยวกับญาติ

การขนส่ง

เมื่อข้ามมายังฝั่งไทย นางดวงและต่ายได้พักอยู่ที่หนองคายเป็นเวลา 2 วัน หลังจากนั้นได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ด้วยรถทัวร์และต่อรถไปยังจังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทาง

การควบคุม

เมื่อถึงจังหวัดชุมพรแล้ว นางดวงได้ยึดเอกสารเดินทางทั้งหมดของต่ายเอาไว้ แล้วบอกว่าจะเก็บไว้ให้เพื่อป้องกันการสูญหาย ต่ายยังเล่าให้ฟังว่าถูกควบคุมไม่ให้ไปไหนด้วยการใส่กุญแจมือคอประตูของร้านเอาไว้เพื่อป้องกันการหลบหนี นอกจากนี้ยังถูกทำร้ายร่างกายในบางครั้งด้วยการทุบตีและเตะอย่างรุนแรงจากคนคุมร้าน มีการพูดจาข่มขู่เพื่อบังคับให้ทำงานตามคำสั่ง

การทุจริต

เมื่อมาถึงร้านซึ่งมีเจ้าของชื่อ ‘เม็กกี้’ จึงทำให้ต่ายทราบว่าได้เป็นงานอย่างที่นางดวงเคยบอกไว้ในตอนแรก งานที่ต่ายถูกบังคับให้ทำคือการขายบริการทางเพศ ซึ่งต่ายอธิบายว่าจำใจต้องทำเพราะตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้จากการเดินทาง ประมาณ 20,000 บาท จึงตั้งใจว่าหลังจากทำงานใช้หนี้แล้วจะขอเจ้าของร้านกลับบ้าน

การทำงานเริ่มตั้งแต่ 19.00 – 4.00 น. ของทุกวัน หากไม่สบายหรือเป็นประจำเดือนก็ห้ามหยุดพัก บังคับให้ใช้ “ลูกเจี๊ยบ” หรือฟองน้ำลูกทรงกลมใส่เข้าไปในช่องคลอดเพื่อให้ทำงานได้ ต่ายเล่าว่าต้องรับแขกประมาณ 5 – 12 คนต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นแบบชั่วคราวครั้ง 1,500 บาท โดยเจ้าของร้านจะหักครั้งละ 800 บาท ส่วนที่เหลือนางดวงจะเป็นผู้เก็บเงินไว้ โดยช่วง 3 สัปดาห์แรก ต่ายได้รับเงินสัปดาห์ละ 700 บาท แต่หลังจากนั้นแล้วไม่เคยได้รับเงินอีกเลย ต้องอาศัยจากเงินค่าทิปจากแขกในการซื้ออาหารมารับประทาน

ต่ายต้องทนทำงานอยู่ในร้านได้ประมาณ 6 เดือน จึงขอร้อง ‘นก’ เพื่อนร่วมงานคนไทย ให้ช่วยพาหลบหนี นางนกเกิดความสงสารจึงให้เงินต่ายไว้ 500 บาท พร้อมโทรศัพท์ และพาไปส่งขึ้นรถโดยสารไปลงที่จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีเพื่อนของนางนกที่ชื่อ ‘เก๋’ รอรับอยู่ หลังจากนั้นได้ไปทำงานที่ร้านขายอาหารตามสั่ง ได้เงินเดือน ๆ ละ 700 บาท มีที่พักอาศัยและอาหาร 3 มื้อ ทำได้อยู่ประมาณ 3 เดือน แม่ได้ติดต่อให้กลับบ้านเพื่อไปให้ปากคำ เพราะตำรวจลาวได้จับนางดวงในข้อหาลักพาตัว

ต่ายได้เดินทางจากเพชรบุรีไปยังหนองคายเพื่อรอแม่มารับกลับบ้าน แต่ปรากฏว่าไม่พบแม่ ต่ายจึงตัดสินใจไปหาตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) หนองคายเพื่อขอความช่วยเหลือ จากการสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจพบว่าต่ายเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จึงได้รับความช่วยเหลือและส่งเข้ารับการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่บ้านนารีสวัสดิ์

บทที่ 8

กระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

ผลการศึกษาในบทนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1. กระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” 2. ปัจจัยเชิงโครงสร้างและผู้กระทำการในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” และ 3. รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว จากสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ แรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในลักษณะต่าง ๆ และได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในสังกัดของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 10 ราย และผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้แก่ นักวิชาการ นักสิทธิมนุษยชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 ราย

กระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

แรงงานข้ามชาติลาวที่ทำงานในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ขาดความรู้ทักษะในการทำงาน และขาดอำนาจในการต่อรอง ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ทั้งสภาพการจ้างงาน และสภาพการทำงานที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และนำไปสู่ปัญหาการเอาคนลงเป็นทาสตามมา โดยกระบวนการผลักดันแรงงานลาวให้ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ การสรรหา การโฆษณาชวนเชื่อ การข้ามแดน การขนส่ง การควบคุม และการขูดรีด

1. การสรรหา (Recruitment)

ผลจากการศึกษาพบว่า การสรรหาคณะลักษณะที่ต้องการของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ มีดังต่อไปนี้

1.1 มีฐานะยากจน ความยากจนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทประชากรมากกว่า 1 ใน 3 ของ สปป.ลาว จัดได้ว่าเป็นคนยากจน โดยส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในชนบทและมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอนจากปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล จากรายงานการประเมินความยากจนของ ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้ไม่ถึงกับอดอยากอาหาร เนื่องจากยังพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติจากป่าไม่ได้ แต่ปัจจุบันการพึ่งพาป่าไม้เริ่มเป็นหนทางที่ยั่งยืน เนื่องจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดลงของผลผลิตจากป่าไม้และสัตว์น้ำ ทำให้ประชาชนต้องตกอยู่ในภาวะความยากจน ซึ่งนอกจากมีแนวโน้มสูงขึ้น

แล้ว ยังก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ตามมา ทั้งนี้การกระจายตัวของความยากจนสามารถวัดได้ในเชิงพื้นที่ภูมิศาสตร์ระหว่างชนบทกับเมือง สภาวะความยากจนในชนบทมีมากกว่าในเมือง โดยผู้ที่อยู่ในเมืองหลวงจะมีรายได้สูงมากกว่าในพื้นที่ชนบทด้วยกัน ดังเช่นใน สปป.ลาว อัตราส่วนคนจนในพื้นที่ที่ไม่มีถนนเข้าถึง มีสูงกว่าพื้นที่ในเขตเดียวกันที่มีถนนเข้าถึงอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามการกระจายตัวดังกล่าวได้สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของความไม่เพียงพอของสาธารณูปโภค ภาวะมลพิษและการเพิ่มขึ้นของชุมชนแออัด ซึ่งนำไปสู่การกระจุกตัวและความทันสมัยที่มีต้นทุนสูง (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์, 2556, หน้า 62-63) อันเป็นผลสืบเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมเสรีจากประเทศตะวันตก

นอกจากนี้ ในปัจจุบันเกษตรกรชาวลาส่วนใหญ่ยังมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรได้เทียบเท่ากับมาตรฐานโลกค่อนข้างน้อย ขณะที่งบประมาณช่วยเหลือจากภาครัฐยังขาดแคลน แต่มีนักธุรกิจต่างชาติให้ความสนใจเข้าไปลงทุนด้านการเกษตรมากขึ้น อันเนื่องมาจาก สปป.ลาว ยังมีพื้นที่ที่ยังไม่ถูกใช้ประโยชน์อยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นปัจจัยทำให้รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญของภาคเกษตร และเปิดรับทุนจากนอกประเทศมากขึ้นเพื่อสร้างโอกาสให้แก่คนท้องถิ่น จากเดิมภาคเกษตรจะเป็นรูปแบบของการให้สัมปทาน (Concessions) แก่ผู้ลงทุนต่างชาติในการเช่าพื้นที่เพาะปลูกพืชได้หลายชนิด ได้แก่ ยางพารา อ้อย กัญชง และมันสำปะหลัง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วิถีเดิมนี้ช่วยในเรื่องของการจ้างงานเพียงอย่างเดียว แต่เกษตรกรยังมีความเสี่ยงไม่มีตลาดมารับ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้จัดตั้งโครงการ "เกษตรพันธสัญญา" (Contract farming) คือการเพาะปลูกพืชหรือการเลี้ยงปศุสัตว์ที่มีการทำสัญญาซื้อขายกันล่วงหน้าระหว่างเอกชนผู้รับซื้อและเกษตรกร โดยผู้รับซื้อจะให้หรือขายปัจจัยการผลิต อาทิ เมล็ดพันธุ์และปุ๋ย พร้อมกำหนดราคาประกันรับซื้อ แต่ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นใน สปป.ลาว คือ การที่ผู้ทำสัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงจะรับซื้อเฉพาะผลผลิตเท่านั้น แต่ไม่มีการกำหนดราคาประกันเพื่อลดความเสี่ยงอันเกิดจากความผันผวนของราคาผลผลิต ยกตัวอย่างเช่น ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความผันผวนทางราคาสูง โดยปัญหาที่เกิดขึ้นและปรากฏชัดหลังจากราคายางพาราในตลาดโลกตกต่ำคือ ราคายางพาราไม่คุ้มค่าต่อต้นทุนการผลิต จึงเห็นได้ว่า สปป.ลาว กำลังเผชิญกับความล้มเหลวของการส่งเสริมระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งเกิดขึ้นจากการตกต่ำของราคาและปริมาณผลผลิต โดยรัฐบาลไม่อาจรับประกันอัตราผลตอบแทนราคาให้กับเกษตรกรชาวลาได้ ทั้งยังไม่สามารถชักจูงให้นายทุนซื้อผลผลิตในราคาที่ตกลงไว้ได้ เกษตรกรชาวลาต้องเผชิญกับปัญหาการขาดทุน ไม่มีเงินที่จะจ่ายหนี้สินและดอกเบี้ยให้แก่รายทุน ปัญหาสำคัญที่ตามมาคือต้องสูญเสียที่ดินทำกินให้กับนายทุน โดยเฉพาะกับนักธุรกิจจีนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรถูกบังคับทางอ้อมให้เข้าร่วมโครงการ เนื่องจากรัฐบาลไม่มีทุนเพียงพอ (บทเรียน Contract

Farming เกษตรกร “ลาว” น้ำตก, 2560) จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตรใน สปป.ลาว มีลักษณะการสะสมทุนแบบแรกเริ่ม (Primitive accumulation) เป็นการสะสมความมั่งคั่งโดย นายทุนภายใต้วิธีการผลิตแบบทุนนิยม เกษตรกรรายย่อยถูกยึดแย่งที่ดินทำกิน ถูกแยกออกจาก ปัจจัยการผลิต ทำให้เกษตรกรเหล่านั้นต้องกลายมาเป็นกรรมาชีพ (Proleterianization) ย้ายถิ่นเข้ามา ขยายแรงงานในประเทศไทย ซึ่งอาจถูกล่อลวงจนถูกผลักเข้าสู่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ใน ท้ายที่สุด

1.2 มีการศึกษาน้อย เนื่องจากขาดโอกาสทางการศึกษา ส่งผลให้แรงงานต้องออกมา หางานทำและถูกจัดเป็นแรงงานระดับล่าง เนื่องจากไม่มีความรู้ความสามารถรวมทั้งทักษะที่จำเป็น ต่อการทำงาน ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากครอบครัวมีฐานะยากจน และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นช่องทางของการพัฒนารายได้และคุณภาพชีวิตคนในครอบครัว แต่กลับมองว่าหาก ส่งเสียให้บุตรหลานศึกษาต่อจะส่งผลให้สูญเสียรายได้จากการทำงานในขณะที่เล่าเรียน ซึ่ง สอดคล้องกับอัตราการรู้หนังสือของประชาชนใน สปป.ลาว อยู่ในระดับต่ำที่สุดในภูมิภาคอาเซียน ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 6 (ดูหน้า 170)

1.3 ต้องการงานที่มีรายได้สูง เป็นผลสืบเนื่องมาจากความยากจน ไม่มีงานทำ มี หนี้สิน ทำให้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก จึงมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ต้องการงานที่ ให้ผลตอบแทนสูง ประกอบกับการศึกษาน้อยและไม่เคยมีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นฐานมาก่อน จึงมีความเสี่ยงต่อการถูกชักจูง โน้มน้าว และหลอกลวงจากนายหน้าได้ง่าย โดยใช้คำพูดที่ว่า “งาน สบาย รายได้ดี” เป็นสิ่งล่อใจ

1.4 เป็นเด็ก อายุ น้อย เนื่องจากเด็ก (โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง) ยังขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย รวมทั้งขาดวุฒิภาวะและประสบการณ์ในการทำงาน จึงทำให้ ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” สามารถควบคุมแรงงานเหล่านี้ได้ง่ายต่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ

ตารางที่ 54 การสรรหา “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

กรณีศึกษา	เพศ	สถานภาพทางเศรษฐกิจ	คุณลักษณะที่ต้องการ			ความต้องการงานที่มีรายได้สูง
			อาชีพเดิม	อายุ	การศึกษา	
1	ชาย	ยากจน	ทำไร่ทำนา	23	ป.1	ต้องการมาก
2	ชาย	ยากจน	ทำไร่ทำนา	21	ม.4	ต้องการมาก
3	ชาย	ยากจน	ไม่ได้ทำงาน	15	ม.2	ต้องการมาก
4	ชาย	ยากจน	ทำไร่ทำนา	37	ม.3	ต้องการมาก
5	หญิง	พอยู่พอกิน	ไม่ได้ทำงาน	12	ป.5	ต้องการปานกลาง
6	หญิง	ยากจน	ทำไร่ทำนา	16	ป.5	ต้องการมาก
7	หญิง	ยากจน	ทำไร่ทำนา	16	ป.5	ต้องการมาก
8	หญิง	ยากจน	ทำไร่ทำนา	14	ป.3	ต้องการมาก
9	หญิง	ยากจน	หาของป่า	16	ป.4	ต้องการมาก
10	หญิง	ยากจน	หาของป่า/เก็บขยะขาย	17	ป.5	ต้องการมาก

จากตารางที่ 54 พบว่า การสรรหาคุณลักษณะที่ต้องการ “ทาสสมัยใหม่” เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณในบทที่ 6 (ดูหน้า 169 - 171) กล่าวคือ แรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในประเทศไทย มีความต้องการย้ายถิ่นอันเกิดจากปัจจัยผลักดัน (Push factors) ที่เป็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นใน สปป.ลาว ที่ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ได้แก่ 1. ความยากจน เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล (Seasonal unemployment) ทำให้ขาดรายได้ที่ใช้เลี้ยงดูครอบครัว เกิดหนี้สิน ถูกยึดที่ดินทำกิน และนำไปสู่ปัญหาความยากจนในท้ายที่สุด 2. ต้องการงานที่มีรายได้สูง เนื่องจากอาชีพเกษตรกรรมโดยส่วนใหญ่ใน สปป.ลาว เป็นการเกษตรเพื่อยังชีพ เพื่อมุ่งเป็นแหล่งอาหารและใช้ในครอบครัวเป็นหลัก มีการแลกเปลี่ยนเพื่อการค้าเพียงเล็กน้อย จึงทำให้มีรายได้ต่ำ นอกจากนี้อาชีพอื่น ๆ ของแรงงานระดับล่าง เช่น รับจ้างทั่วไป มักได้รับค่าจ้างต่ำจนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต จึงเป็นเหตุให้แรงงานเหล่านั้นต้องแสวงหางานที่ให้ค่าจ้างและผลตอบแทนสูง 3. การศึกษาน้อย เกิดจากข้อจำกัดของการจัดการระบบการศึกษาใน สปป.ลาว และมุมมองเชิงลบที่มีต่อการศึกษาที่มองว่าเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายในครอบครัว และ 4. เป็นเด็ก อายุ น้อย ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ต้องการหาประสบการณ์

และความท้าทายในชีวิต อันเนื่องมาจากทัศนคติและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอิทธิพลระบบทุนนิยม จากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาจึงทำให้ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ใช้เป็นช่องทางในการหลอกลวงแรงงานข้ามชาติลาวให้มาทำงานในประเทศไทยเพื่อขูดรีดทางเศรษฐกิจ

2. การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda)

การโฆษณาชวนเชื่อเป็นวิธีการชักจูงเพื่อโน้มน้าวให้แรงงานลาวหลงเชื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยอาศัยนายหน้าที่เป็นคนใกล้ชิดหรือคนรู้จักทำหน้าที่ติดต่อ ชักชวน ใช้กลยุทธ์บายล่อลวงและนำพาแรงงานชาวลาวข้ามพรมแดนเพื่อขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากนายจ้างฝั่งไทย โดยขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” มีวิธีการโฆษณาชวนเชื่อแสดงดังตารางที่ 55

ตารางที่ 55 การโฆษณาชวนเชื่อ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

วิธีการโฆษณาชวนเชื่อ	กรณีศึกษาที่									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
หลอกลวงว่างานที่ทำเป็นงานสบาย	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
หลอกลวงว่าได้ค่าจ้างสูง	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓
หลอกลวงลักษณะงานที่ทำ	✗	✗	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✓

หมายเหตุ: ✓ = มี, ✗ = ไม่มี

จากตารางที่ 55 พบว่า โดยส่วนใหญ่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” มักใช้เลือกวิธีการหลอกลวงให้หลงเชื่อว่าได้ค่าจ้างสูง (จำนวน 8 ราย) มากที่สุด รองลงมาคือ หลอกลวงลักษณะงานที่ทำ (จำนวน 5 ราย) ด้วยการให้ข้อมูลอันเป็นเท็จหรือปกปิดเงื่อนไขการทำงานโดยไม่แจ้งต่อแรงงาน และหลอกลวงว่างานที่ทำว่าเป็นงานสบาย (จำนวน 2 ราย) ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริงตามลำดับ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษาและกระบวนการยุติธรรม (2550) และพัทธกร ศาสนะสุพินธ์, คุษฎี อายุวัฒน์ และมณีมัย ทองอยู่ (2554) พบว่า การได้มาซึ่งแรงงานชาวลาวของขบวนการค้ามนุษย์ ใช้วิธีการชักจูงเพื่อโน้มน้าวให้แรงงานหลงเชื่อ เช่น การหลอกลวงว่าได้ทำงานสบาย รายได้ดี โดยปกปิดเงื่อนไขการทำงานและให้ข้อมูลเท็จเกี่ยวกับลักษณะงาน

3. การข้ามแดน (Cross border) เป็นวิธีข้ามพรมแดนจาก สปป.ลาว มายังประเทศไทย ของแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่มีนายหน้าเป็นผู้ร่วมเดินทางในการข้ามพรมแดน (ผลการศึกษานิตยสารที่ 4 หน้า 109) เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางให้กับแรงงานเหล่านี้ เช่น หาสถานที่พักค้างคืน หรือจัดหาเอกสารการข้ามพรมแดน เป็นต้น แล้วจึงนำแรงงานชาวลาวมาส่งต่อให้กับผู้นำพา/หรือผู้ขนส่งอีกต่อหนึ่งหลังจากข้ามพรมแดนแล้ว รายละเอียดดังตารางที่ 56

ตารางที่ 56 การข้ามแดน “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

วิธีการข้ามแดน	กรณีศึกษาที่									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
หนังสือเดินทาง	×	×	✓	✓	×	×	×	✓	×	✓
บัตรผ่านแดนชั่วคราว	✓	✓	×	×	×	×	×	×	✓	×
ลักลอบเข้าเมือง	×	×	×	×	✓	✓	✓	×	×	×

หมายเหตุ: ✓ = มี, × = ไม่มี

จากตารางที่ 56 พบว่า วิธีการข้ามแดน “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวที่นิยมมากที่สุด คือ การใช้หนังสือเดินทาง (Passport) ในรูปแบบของนักท่องเที่ยว (จำนวน 4 ราย) รองลงมาคือ ใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว (จำนวน 3 ราย) และการลักลอบเข้าเมืองโดยอาศัยช่องทางตามธรรมชาติ (จำนวน 3 ราย) ตามลำดับ โดยกลุ่มแรงงานที่เข้าเมืองด้วยหนังสือเดินทางในรูปแบบนักท่องเที่ยว (มีระยะเวลาพำนักอาศัยระหว่าง 1 - 3 เดือน) และบัตรผ่านแดน (มีระยะเวลาพำนักอาศัยไม่เกิน 3 วัน) เมื่อข้ามแดนมาแล้วจะอยู่อาศัยทำงานในประเทศไทยต่อไป การข้ามพรมแดนลักษณะนี้แรงงานมองว่าการเดินทางที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก เพราะทำตามระเบียบในการเดินทางเข้าประเทศ แต่เมื่อทำงานต่อไปในประเทศไทยแรงงานกลุ่มนี้มักต้องกลายเป็นแรงงานนอกกฎหมาย และไม่ได้มาทำการพิสูจน์สัญชาติ ส่วนกลุ่มแรงงานที่ลักลอบเข้าเมืองมายังประเทศไทย โดยส่วนใหญ่เข้ามาทางด่านประเพณี (จุดผ่อนปรน) หรือทำข้ามเรือที่รัฐอนุญาตให้ประชาชนไทย-ลาวสองฝั่งแม่น้ำโขงข้ามไปมาเพื่อการแลกเปลี่ยนค้าขายระดับชุมชน (ชูพักตร์ สุทธิสา, 2556, หน้า 77-81) มีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมาทำการบันทึกการเข้า-ออกของประชาชนที่เดินทางไปมาอย่างไม่ต่อเนื่องเป็นระบบ กลุ่มผู้ค้า “ทาสสมัยใหม่” มักจะใช้ช่องทางดังกล่าวนี้เดินทางข้ามแดนก่อนที่จะมี “ผู้นำพา” มารับแรงงานเหล่านี้ไป สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศูนย์วิจัยและ

พัฒนาอาชีวศึกษาและกระบวนการยุติธรรม (2550) พบว่า วิธีข้ามพรมแดนจากประเทศต้นทางมายังประเทศไทย แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การข้ามแดน โดยถูกกฎหมาย เช่น การทำบัตรผ่านแดน หรือใช้หนังสือเดินทาง เป็นต้น และการข้ามแดนนอกกฎหมาย เช่น การลักลอบเข้าเมืองตามตะเข็บชายแดน โดยอาศัยช่องทางตามธรรมชาติ เป็นต้น และสอดคล้องกับงานของพัทธกร ศาสนะสุพินธ์, คุชฎี อายุวัฒน์ และมณีนัย ทองอยู่ (2554) พบว่า การข้ามแดนของแรงงานข้ามชาติจะอาศัยนายหน้า ขบวนการค้ามนุษย์เป็นคณนำพาเดินทางข้ามพรมแดน

4. การขนส่ง (Transportation) เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชายแดนสู่สถานประกอบการของนายจ้างในประเทศไทยโดยใช้พาหนะในรูปแบบต่าง ๆ ดังตารางที่ 57

ตารางที่ 57 การขนส่ง “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

ยานพาหนะขนส่ง	กรณีศึกษาที่									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
รถกระบะ	✓	✓	×	×	✓	×	×	×	✓	×
รถตู้	×	✓	✓	×	×	×	×	×	×	×
รถทัวร์	×	×	✓	✓	×	×	×	✓	✓	✓
รถรับจ้าง	×	×	×	×	×	✓	✓	×	×	×
รถเก๋ง	×	×	×	×	×	×	×	✓	✓	×
เรือ	×	×	×	×	×	×	×	×	✓	×

หมายเหตุ: ✓ = มี, × = ไม่มี

จากตารางที่ 57 พบว่า ยานพาหนะที่ใช้ในการขนส่ง “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวนิยมใช้รถทัวร์มากที่สุด (จำนวน 5 ราย) รองลงมาคือ รถกระบะ (จำนวน 4 ราย) รถตู้ (จำนวน 2 ราย) รถรับจ้าง (จำนวน 2 ราย) รถเก๋ง (จำนวน 2 ราย) และเรือ (จำนวน 1 ราย) ตามลำดับ โดยลักษณะการขนส่ง “ทาสสมัยใหม่” มักเลือกใช้พาหนะและเส้นทางโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และระยะทางเป็นหลัก เช่น จากกรณีศึกษาของ ‘ต้อย’ (กรณีศึกษาที่ 9 ผลการศึกษาบทที่ 7 หน้า 190 - 191) สาวชาวลาวที่ถูกล่อลวงมาจาก สปป.ลาว ข้ามแดนผ่านท่าเรือปากแขง อำเภอนาดาล จังหวัดอุบลราชธานี และถูกพาไปบังคับใช้แรงงานที่เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีระยะทางกว่า 1,400 กิโลเมตร มีการเปลี่ยนยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นรถกระบะที่ใช้ในการขนส่งแรงงานจากชายแดนสู่บ้านพักแห่งหนึ่งกลางป่าเพื่อกระจายแรงงานไป

ตามสถานประกอบการ โดย ‘ด้อย’ และแรงงานชาวลาวอีก 17 คน ถูกนำตัวขึ้นรถกระบะสีขาวมีผ้าใบสีดำคลุมปกปิดที่กระบะด้านหลังเดินทางไปจังหวัดปทุมธานี แล้วมีรถเก๋งมารับตัวด้อยและเพื่อน ๆ ไปที่ห้องเช่าแห่งหนึ่งเพื่อฝึกอาชีพ (การนวดฝ่าเท้า) หลังจากนั้นได้นั่งรถทัวร์ที่ บขส. แห่งหนึ่งเพื่อเดินทางไปจังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วลงเรือข้ามไปยังเกาะสมุยไปยังสถานประกอบการของนายจ้างและตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในท้ายที่สุด

5. การควบคุม (Control) เป็นวิธีการที่ทำให้แรงงานข้ามชาติลาวตกอยู่ภายใต้การควบคุมของนายจ้าง โดยกลไกการควบคุม “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ดังตารางที่ 58

ตารางที่ 58 การควบคุม “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

การควบคุม		กรณีศึกษาที่									
ลักษณะ	ประเภท	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
คุมขัง/กักบริเวณ	กายภาพ	✓	✗	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✓
ถูกทำให้เป็นหนี้	อื่น ๆ	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓
ทำให้อับอาย	จิตใจ	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✗	✗
พุดจาข่มขู่/ทำให้หวาดกลัว	จิตใจ	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓
ทำร้ายร่างกาย	กายภาพ	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✗	✓
ใช้ยาเสพติด	อื่น ๆ	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
ยึดเงิน/ยึดเอกสารสำคัญ	อื่น ๆ	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✓
คอยจับตาดู	อื่น ๆ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ข่มขู่ทำร้ายคนในครอบครัว	จิตใจ	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
ทำให้สับสนทำอะไรไม่ได้	อื่น ๆ	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
ไม่จ่ายค่าจ้างตามกำหนด	อื่น ๆ	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

หมายเหตุ: ✓ = มี, ✗ = ไม่มี

จากตารางที่ 58 พบว่า วิธีการควบคุม “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวที่นิยมใช้มากที่สุด คือ คอยจับตาดู (จำนวน 10 ราย) รองลงมาคือ ไม่จ่ายค่าจ้างตามกำหนด (จำนวน 9 ราย) พุดจาข่มขู่/ทำให้หวาดกลัว (จำนวน 7 ราย) ทำร้ายร่างกาย (จำนวน 6 ราย) ถูกทำให้เป็นหนี้ (จำนวน 5 ราย) คุมขัง/กักบริเวณ (จำนวน 5 ราย) ยึดเงิน/ยึดเอกสารสำคัญ (จำนวน 4 ราย) ทำให้ อับอาย (จำนวน 2 ราย) ทำให้สับสนทำอะไรไม่ได้ (จำนวน 2 ราย) ข่มขู่ทำร้ายคนในครอบครัว (จำนวน 1 ราย) และใช้ยาเสพติด (จำนวน 1 ราย) ตามลำดับ โดย “ผู้ควบคุมดูแล” เป็นผู้ที่ทำหน้าที่

คอยควบคุม สอดส่อง และดูแลแรงงานให้ทำงานผ่านกลไกการควบคุมด้วยวิธีการต่าง ๆ แทน
เจ้าของกิจการ โดยจำแนกการควบคุม “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวได้ 3 ประเภท ดังนี้

3.1 การควบคุมทางกายภาพ (Physical control) ได้แก่ ทำร้ายร่างกาย เช่น ทบตี ใช้
อาวุธกรีดแทง ฟัน โขย เป็นต้น การทรมาน เช่น ใช้น้ำหรือจี้ตามร่างกาย ใช้น้ำเกลือราดบาดแผล เป็น
ต้น การจำกัดเสรีภาพทางร่างกาย เช่น ไขโซ่หรือเชือกล่าม การคุมขัง เป็นต้น

3.2 การควบคุมที่มีผลต่อสภาพจิตใจ (Psychological control) ได้แก่ การข่มขู่ คุกคาม
ว่าจะทำร้ายคนใกล้ชิดและคนในครอบครัว การโกหก หลอกลวง และการพูดจาถูกเหยียดหยาม
เพื่อให้ได้รับความอับอาย เป็นต้น

3.3 การควบคุมอื่น ๆ (Other controls) ได้แก่ ขีดเอกสารสำคัญ ไม่จ่ายค่าจ้างตาม
กำหนด ถูกทำให้เป็นหนี้ เปลี่ยนเส้นทางการเดินทางเพื่อทำให้สับสน การคอยจับตาดูการ
เคลื่อนไหวไม่ให้หลบหนี และถูกทำให้ติดยาเสพติด เป็นต้น

4. การขูดรีด (Exploitation) เป็นการแสวงหาประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากแรงงานข้าม
ชาติลาวด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินสู่นายทุนหรือเจ้าของกิจการ ดังตารางที่ 59

ตารางที่ 59 การขูดรีด “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

ลักษณะการขูดรีด	กรณีศึกษาที่									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
บีบบังคับทำงานอย่างหนัก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ไม่จ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงไว้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ไม่มีการทำสัญญาจ้างที่ชัดเจน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

หมายเหตุ: ✓ = มี, ✗ = ไม่มี

จากตารางที่ 59 พบว่า การขูดรีด “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว มักใช้
วิธีการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ (Absolute Surplus Value) ได้แก่ การบีบบังคับทำงานอย่าง
หนัก ต่อเนื่องเป็นเวลานาน ไม่จ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงไว้ ไม่มีการทำสัญญาจ้างที่ระบุเงื่อนไขการ
ทำงานที่ชัดเจน และไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับแรงงาน เนื่องจากนายจ้างอาศัยกลไก
การควบคุมที่กล่าวมาข้างต้นบีบบังคับ “ทาสสมัยใหม่” ให้ทำงานตามความต้องการ เพื่อขูดรีดเชิง
เศรษฐกิจโดยการสร้างและยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินจาก “ทาสสมัยใหม่” มาเป็นของตนเองให้ได้มาก

ที่สุด ซึ่งนำไปสู่การสะสมทุน (Capital accumulation) ภายใต้ระบบทุนนิยมเสรี สอดคล้องกับการศึกษาของ ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษาและกระบวนการยุติธรรม (2550) และพัทธกร ศาสนะสุพินธ์, คุชฎี อายุวัฒน์ และมณีมัย ทองอยู่ (2554) พบว่า ลักษณะการบูครีดแรงงานข้ามชาติที่ค้นพบจากการศึกษา คือ การบังคับให้ทำงานหนัก ไม่มีการจ่ายเงินค่าจ้าง และมีสวัสดิการสำหรับแรงงานไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ปัจจัยเชิงโครงสร้างและผู้กระทำการในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

1. ปัจจัยเชิงโครงสร้าง (Structure) เป็นปัจจัยเชิงระบบที่มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” โดยผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถระบุปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวได้ดังต่อไปนี้

1.1 “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลขทางสถิติที่บ่งชี้ถึงการอพยพของแรงงานข้ามชาติลาวพบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา โดยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นออกกฎหมาย สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรม แห่งสหประชาชาติ (UN Office on Drugs and Crime: UNODC) ประมาณการว่าโดยเฉลี่ยแล้วมีคนลักลอบนำเข้าแรงงานข้ามชาติจากประเทศลาวประมาณ 44,000 รายต่อปี และจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ชี้ให้เห็นว่ามีจำนวนระหว่าง 32,792 ถึง 110,854 ราย ของแรงงานข้ามชาติลาวที่เป็นแรงงานนอกระบบและทำงานอยู่ในประเทศไทย (Office on Drugs and Crime & Thailand Institute of Justice, 2017, pp. 58-59)

เมื่อพิจารณาจากจำนวนแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” พบว่า ในปี พ.ศ. 2553 สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองแห่งประเทศไทยพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่จากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ทำการสัมภาษณ์และคัดกรองผู้อพยพนอกกฎหมาย จำนวน 371,456 ราย ในบรรดาผู้อพยพมีจำนวน 79 ราย ที่ถูกระบุว่าตกเป็นเหยื่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และในปี 2555 ได้ทำการสำรวจอีกครั้งหนึ่งโดยใช้วิธีการรูปแบบเดิม ซึ่งมีผู้สัมภาษณ์แรงงานลาวจำนวน 397,167 ราย ถูกระบุว่ามีผู้เสียหายจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 34 ราย ประกอบด้วยชาย 9 ราย หญิง 11 ราย เด็กชาย 5 รายและเด็กหญิง 9 ราย ข้อมูลเหล่านี้ทางสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice: TIJ) มองว่าเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือและสะท้อนถึงจำนวนแรงงานลาวที่ถูกนำไปเป็น “ทาสสมัยใหม่” อย่างแท้จริง แต่แสดงให้เห็น

เห็นว่ามิมีจำนวนน้อยที่ตกเป็นเหยื่อจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และได้รับการช่วยเหลือถูกส่งกลับประเทศบ้านเกิดของตน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่ของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจะเป็นผู้หญิงและเด็ก โดยตัวเลขจากเจ้าหน้าที่ของ สปป. ลาว พบว่าในปี 2551 ได้มีการสืบสวนคดีเกี่ยวกับการค้า “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 38 ราย โดยจำแนกเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหา 23 ราย และผู้เสียหาย 49 ราย ในปี พ.ศ. 2552 มีคดีเพิ่มขึ้นเป็น 177 ราย โดยจำแนกเป็นคดีผู้ต้องหาทั้งหมด 74 ราย และผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ 103 ราย (Office on Drugs and Crime & Thailand Institute of Justice, 2017, p. 60) สะท้อนให้เห็นว่าแนวโน้มความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจำนวนแรงงานลาวที่อพยพเข้ามาทำงานในประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับจำนวนผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการ “ค้าทาสสมัยใหม่” ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่อธิบายว่า

“...จำนวนแรงงานลาวที่เข้ามาทำงานมากขึ้นมันสัมพันธ์กับการเป็นทาสหรือการค้ามนุษย์ เราต้องดูว่าปัจจัยของประเทศต้นทางคือความยากจน การขาดโอกาสทางการศึกษา การขาดโอกาสและทางเลือกในการทำงานอะไรเหล่านี้ มันเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้คนเหล่านั้นต้องมาเป็นแรงงานในบ้านเรา เนื่องจากว่าพอมีใครชวนมาทำงานที่ประเทศไทย ผู้คนก็จะเห็นแสงสว่างที่ปลายทางอุโมงค์ว่าจะต้องมีชีวิตที่ดีขึ้น มันจะต้องได้ทำงาน ได้เงินอะไรอย่างเนี่ย ทุกคนก็จะมองไปที่ปลายทางแสงสว่างในอุโมงค์ แต่ว่าเมื่อมาถึงแล้วมันไม่ได้เป็นอย่างที่มันรับปากหรือว่าสัญญาไว้ว่าจะต้องได้งานทำอย่างโน้นอย่างนี้ มันถูกบิดเบือนสภาพการจ้างงานไป มันก็เลยกลายเป็นว่าเค้าต้องมาตกเป็นผู้เสียหาย...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...มันมีความเชื่อมโยงกันระหว่างจำนวนแรงงานกับทาสสมัยใหม่ เพราะว่าบริบทของลาวกับไทยมันค่อนข้างต่างกัน รายได้นี้เป็นตัวหลักเลย แล้วคราวนี้กระบวนการที่มันเกิดขึ้นส่วนใหญ่แล้วคือเอาเงินเป็นตัวตั้งว่าถ้ามาทำงานที่ไทยรายได้มันจะประมาณนี้...” (พัชร ทอนศรี, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ถ้าจำนวนคนข้ามมาทำงานมันมาก ความเสี่ยงในการเข้าสู่กระบวนการค้าทาสสมัยใหม่ก็เป็นไปได้สูงตามไปด้วย...” (พัชร ทอนศรี, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ด้วยความที่เค้าหลังไหลเข้ามา เค้าก็คิดว่ามันมีอะไรที่ดี ๆ ในไทย บางคนอาจจะมาเพราะสิ่งที่เค้าคิด วาดฝัน แต่พอมาถึงในประเทศไทยมันไม่รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ก็มีโอกาสดูถูกผลักดันเข้าสู่การเป็นทาสสมัยใหม่...” (ตะวัน โยศรี, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...คนที่เคยเข้ามาแล้วเค้ามีประสบการณ์ แต่คนที่ยังไม่เคยเข้ามาแล้วมาตามเพื่อน อันนี้อาจโดนผลึกเข้าสู่การค้าทาสสมัยใหม่ได้ เพราะเข้ามาใหม่เราก็กังไม่รู้อาจมีคนชักชวนไปและอาจตกเป็นเหยื่อได้...” (ชัย บุตรพูนใจ, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

1.2 ระบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการกระจายรายได้และความมั่งคั่ง โดยระบบเศรษฐกิจส่วนใหญ่ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันทั่วโลกคือระบบทุนนิยม ปรัชญาของระบบนี้มุ่งเน้นให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเกือบทั้งหมดเป็นหน้าที่ของภาคเอกชนโดยที่รัฐมีหน้าที่ในการกำกับดูแลและเอื้ออำนวยความสะดวกให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคเอกชนขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น

ทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสะสมความมั่งคั่ง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ ส่งผลให้แรงงานหรือชนชั้นล่างมีความยากจนลง และมีสภาพการดำรงชีวิตที่เลวร้าย (เมธี เอี่ยมวราร, 2549, หน้า 310-312) สปป.ลาว แม้จะปกครองในระบอบสังคมนิยม แต่ก็ได้มีการเปิดประเทศเพื่อรับความช่วยเหลือจากนานาชาติ และเปิดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ภายใต้โครงการจินตนาการใหม่ (New Economic Mechanism: NEM) ซึ่งมีการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาชนบทโดยใช้กลไกตลาด สปป.ลาว ปัจจุบันมีการใช้กฎหมายส่งเสริมว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนปี พ.ศ. 2552 ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชนบทค่อนข้างมาก แม้ที่ดินทั้งหมดเป็นของรัฐ แต่รัฐบาล สปป.ลาว เปิดโอกาสให้มีการสัมปทานเช่าที่ดินโดยนักลงทุนต่างชาติได้ยาวนานถึง 75 ปี การให้สัมปทานการเช่าที่ดินในพื้นที่ขนาดใหญ่ของนักลงทุนต่างชาติทั้งจากเวียดนาม ไทย และจีน (สถานเอกอัครราชทูต ณ เวียงจันทน์ และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ เวียงจันทน์, 2553) ทำให้เกิดทับซ้อนและการยึดแย่งที่ดินของเกษตรกร รวมไปถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างแหล่งพลังงานและเขื่อนในนามของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียที่ดินของเกษตรกรจนต้องกลายเป็นกรรมาชีพขายแรงงานในประเทศไทย

ผลพวงจากระบบเศรษฐกิจดังกล่าวนำมาซึ่งความยากจน (ชูพักตร์ สุทธิสา, 2556; สุลิยา คำวงสา, 2554; มีชัย แสงจันทร์ทะวงศ์, 2550) เป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวเพื่อแสวงหาโอกาสในการทำงานและรายได้ที่ดี อย่างไรก็ตาม แรงงานเหล่านี้โดยส่วนใหญ่ขาดโอกาสทางการศึกษา ขาดประสบการณ์ด้านการย้ายถิ่นฐาน จึงทำให้มีแรงงานบางส่วนตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ดังคำสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญต่อไปนี้

“...ความยากจนมีส่วนแน่นอน เพราะประเทศเค้าแต่ก่อนจะเป็นลักษณะรัฐบาลปกครอง พอเค้ามีเอกราช รัฐบาลก็ยังไม่ได้อะไรให้เค้าเลย เค้ามีแค่พออยู่พอกินเท่านั้น ถ้าเค้าอยากมีเงิน

อยากร่ำรวยเหมือนอย่างคนอื่นที่เคยเป็นพวกทหารหรือผู้ปกครอง เค้าก็ต้องหาเงินเอง ใครอยากมีบ้านหลังใหญ่อยากมีรถอะไรอย่างเนี่ย มันก็เลยเป็นปัจจัยส่งให้เค้ามาทำงาน...” (มนัสนันท์ ประดิษฐ์ด้วง, 12 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...อยู่บ้านเค้าทำเกษตรถามว่ามันได้เยอะไหม มันก็ไม่ได้ แล้วเห็นบ้านอื่นมีฐานะมีเงินเค้าก็จะถามกันว่าไปเอาเงินมาจากไหน ลูกทำงานอะไร ก็จะส่งเสริมให้ลูกมาทำงาน และเด็กสมัยนี้มันหนี้อยู่กับการทำเกษตร มันไม่ได้ 300 บาทเหมือนอย่างบ้านเรา...” (ประกายดาว โชติกลาง, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ที่ได้สัมผัสกับคนที่มาอยู่ในสถานคุ้มครองนี้ เคยถามว่าทำไมถึงตัดสินใจมาประเทศไทยทุกคนก็จะบอกว่า 1) ไม่ได้เรียนหนังสือ 2) งานในลาวรายได้มันน้อยมาก อาชีพที่เค้ามีก็มีแต่ทำนาเหมือนหาเลี้ยงชีพไปวัน ๆ แต่ในไทยค่าจ้างมันดีกว่า...” (ตะวัน โยศรี, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...คนที่เข้ามาเค้าจะไม่มีเงิน ยากจน และบางคนก็เรียนได้แค่นี้แล้วไม่มีเงินเรียนต่อแล้วก็จะเข้ามาหางานทำ...” (ชัย บุตรพูนใจ, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

1.3 การทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สาเหตุประการสำคัญคือการหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมายและปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีอย่างแพร่หลายในระบบบริหารราชการไทย พิจารณาได้จากรายงานสถานการณ์การค้า “ทาสสมัยใหม่” ประจำปี พ.ศ. 2560 พบว่า ปัญหาทุจริตและข้าราชการสมรู้ร่วมคิดยังคงเป็นอุปสรรคต่อความพยายามปราบปรามการค้าทาส ในปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลยื่นฟ้องทางอาญาเจ้าหน้าที่รัฐ 10 ราย เทียบกับ 34 ราย ในปี พ.ศ. 2558 ทางการสอบสวนและตั้งข้อกล่าวหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ 10 นาย ที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนสมรู้ร่วมคิดในอาชญากรรมการค้ามนุษย์เพื่อธุรกิจทางเพศ เจ้าหน้าที่หนึ่งนาย ถูกสั่งให้ออกจากราชการ ส่วนอีกเก้านายยังคงอยู่ระหว่างการสอบสวนโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของภาครัฐ ในระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2560 ทางการสอบสวนเจ้าหน้าที่ตำรวจเพิ่มอีกหกนาย รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่นหนึ่งคนที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนสมรู้ร่วมคิดในอาชญากรรมค้า “ทาสสมัยใหม่” นอกจากนี้ รัฐบาลยังเริ่มการสืบสวนที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงและตำรวจที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนสมรู้ร่วมคิดในการแสวงประโยชน์จากเด็กผ่านการค้า “ทาสสมัยใหม่” เพื่อธุรกิจทางเพศในจังหวัดหนึ่ง จากเจ้าหน้าที่รวม 34 ราย ที่ถูกสอบสวน เบื้องต้นเมื่อปี 2557 - 2558 มีสองรายถูกพิพากษาความผิดฐานค้า “ทาสสมัยใหม่” และอีกหนึ่งรายมีความผิดฐานเป็นผู้รับผิดชอบจัดหา ได้รับโทษจำคุก 36 ปี และจำคุก 16 ปี ปรับ 360,000 บาท (10,060 เหรียญสหรัฐ) และจำคุกสองปีหกเดือน ปรับ 75,000 บาท (2,100 เหรียญสหรัฐ) ตามลำดับ มีการยกฟ้องคดีของเจ้าหน้าที่หนึ่งราย และยังคงอยู่ระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาคำเนินคดีรวม

29 ราย กระบวนการพิจารณาคดียังคงดำเนินอยู่สำหรับคดีเมื่อปี พ.ศ. 2558 ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐ 22 ราย ซึ่งรวมถึงนายทหารชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่งและเจ้าหน้าที่อีกหลายราย ทั้งทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้า “ทาสสมัยใหม่” ทั้งนี้ ศาลแพ่งได้มีคำสั่งให้ยึดทรัพย์สินมูลค่า 11.1 ล้านบาท (310,320 เหรียญสหรัฐ) จากนายทหารคนดังกล่าวและนักการเมืองท้องถิ่นอีกหนึ่งราย (สถานทูตสหรัฐฯ และสถานกงสุลในประเทศไทย, 2560) สอดคล้องกับทัศนะของ Bales (1999) ที่มองว่ารัฐบาลขาดความจริงจังในการบังคับใช้กฎหมาย เป็นผลสืบเนื่องมาจากมีเจ้าหน้าที่รัฐบางกลุ่มเข้าไปมีส่วนพัวพันในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยใช้อำนาจหน้าที่ของตนแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย และสอดคล้องกับทัศนะของผู้เชี่ยวชาญที่ให้ไว้ดังนี้

“...มันไม่ใช่แค่ปัญหาการหย่อนยานบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่เพียงอย่างเดียวแต่ว่าปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาใหญ่อันดับหนึ่งเลยในการทำงานต่อต้านการค้าทาสสมัยใหม่ อันดับสองคือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...เมื่อใดก็ตามที่มีการรับสินบนมาก ๆ มีการหย่อนยานในเรื่องของการใช้กฎหมายการค้าทาสสมัยใหม่ก็จะเพิ่มขึ้น โดยอัตโนมัติ...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...การบังคับใช้กฎหมายสัมพันธ์กับการค้าทาสสมัยใหม่ เหมือนอย่างวันนี้เราเข้มขึ้นไซ้ใหม่คะ การค้าทาสก็จะไม่ค่อยมี น้อยที่จะมีเกิดขึ้นในถิ่นของเรา” (มนัสนันท์ ประดิษฐ์ด้วง, 12 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...การบังคับใช้กฎหมายมีผล เพราะหลังจากที่รัฐบาลประกาศกฎหมายแรงงานเพื่อเอาจริงกับแรงงานต่างด้าว ก็ทำให้เกิดความเข้มงวดกวดขันในการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศมากขึ้น อันนี้คิดว่ามีผลกับการค้าทาสด้วย...” (ณัฐญา จิตรเกาะ, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ถ้าเกิดกระบวนการทำงานของภาครัฐมันเข้มงวด มันก็จะช่วยป้องปรามไม่ให้เกิดขบวนการค้าทาสเกิดขึ้นได้ เพราะความกลัวของกลุ่มคนที่แสวงหาผลประโยชน์มันก็เพิ่มมากขึ้น...” (พัชร ทอนศรี, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ถ้ากฎหมายมันไม่สามารถทำอะไรได้เลย มันมีอยู่แต่ไม่บังคับใช้ ใครเค้าก็อยากหาผลประโยชน์...” (ตะวัน โยศรี, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

1.4 ลัทธิบริโภคนิยม เป็นแนวคิดที่เป็นผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์ ค่านิยมที่มีเงินตราเป็นตัวกำหนดถึงสถานะทางสังคมนั้น ได้แพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางและเข้าถึงทั้งสังคมเมืองและชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท หากครอบครัวใดที่มีฐานะทางการเงินที่ดีก็จะได้รับความเคารพนับถือโดยไม่ได้คำนึงถึงว่าครอบครัวเหล่านั้นร่ำรวยมาได้อย่างไร (ศิริดี

นพประเสริฐ, 2553, หน้า 17) ความคาดหวังของสังคมใน สปป.ลาว ที่ต้องการให้บุตรหลานแสดงบทบาท “ลูกที่ดี” มีอิทธิพลต่อกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เนื่องจากชาวลาวยอมรับว่าความสำเร็จของเพื่อนร่วมหมู่บ้านที่เดินทางกลับจากประเทศไทย ซึ่งสามารถปลูกบ้านหลังงาม ทนสมัย ซื้อมอเตอร์ไซด์ ซื้อมอเตอร์หรือ ไข่ถ่อนจันทองไร้นำให้แก่พ่อแม่ได้ กลายเป็นแรงดึงดูดใจให้วัยรุ่นชาวลาวคนอื่นให้เดินทางมาแสวงโชคในเมืองไทย และยังทำให้ครอบครัวสนับสนุนการเดินทางของลูกหลานตนเอง เนื่องจากรายได้ที่ส่งกลับมาสร้างความพึงพอใจให้กับครอบครัว (เนตรดาว เกาถวิล, 2549, หน้า 187) สอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญที่ให้สัมภาษณ์ว่า

“...เค้าเห็นประเทศไทยเป็นเหมือนประเทศในฝันที่เค้าอยากมีแบบนั้นเหมือนเรา เพราะต้องอย่าลืมว่าเค้าคือทีวีไทย พูดภาษาไทย เค้าเห็นชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยว่าทำไมมีความสุข ทำไมมีงานทำ งานดีมีเงิน มีชีวิตที่มีคุณภาพ เค้าอยากมีชีวิตแบบนั้น เค้าก็ต้องมาเสาะแสวงหา...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...ในเรื่องของค่านิยมของเด็กรุ่นใหม่แล้วเนี่ย มันถูกกระแสไอโฟน กระแสอินเทอร์เน็ตอะไรพวกนี้ ประกอบกับการศึกษาในบ้านเค้าไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้ทัศนคติของคนกลุ่มหนึ่งของลาวที่ถูกชักนำด้วยค่านิยมของบริโภคนิยม...” (นัญญา จิตรเกาะ, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...เด็กที่เป็นเชื้อส่วนใหญ่ที่โดนหลอกมากคือเห็นเพื่อนมีเงินเยอะ เห็นในหมู่บ้าน เห็นพี่เห็นเพื่อนได้เงินไปสร้างบ้านได้อะไรอย่างเนี่ย ซื้อมอเตอร์อะไรให้พ่อแม่ เค้าก็อยากได้ เค้าก็มา...” (พัชร ทอนศรี, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ค่านิยมอยากได้อยากมีเหมือนคนเรานั้นลำบากแล้วมันก็มองภาพที่ว่าจะไปหางานทำอะไร ทำตรงไหนเพื่อให้ได้เงินมาแล้วก็ช่วยเหลือครอบครัว ทำให้ฐานะทางครอบครัวดีขึ้น เค้าก็ยอมทำในสิ่งเหล่านี้...” (พัชร ทอนศรี, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ผู้หญิงลาวเค้าเน้นความกตัญญูเป็นหลัก อยากให้ครอบครัวมีความสุข อยากให้ครอบครัวสบายเลยเสียสละตัวเอง ซึ่งถูกผู้หญิงส่วนใหญ่จะเป็นอย่างนี้ ทำยังไงก็ได้ให้ครอบครัวมีเงินมีใช้ ไม่ลำบาก เค้าก็จะมา แล้วก็กลายเป็นค่านิยมของสังคมไปว่าบ้านนี้ออกไปทำอาชีพอย่างนี้เงินกลายเป็นเรื่องธรรมดา...” (ประกายดาว โชติกลาง, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...เด็กที่เป็นผู้เสียหายจากการค้าทาสสมัยใหม่ แต่ก่อนเค้าอยู่บ้านแล้วเล่นอินเทอร์เน็ตเน็ต Facebook กับคนไทยแล้วเค้ามีความรู้สึกว่าจะอยากมาอยู่เมืองไทยเพราะว่าประเทศไทยมันดี แต่บ้านเค้าไม่มี ซึ่งพอเค้าเข้ามามันก็จะไปช่องทางต่อไปสุดท้ายตกมาเป็นเหยื่อ ไม่ว่าจะเริ่มต้นเข้ามาเค้าอาจจะไม่ใช่ แต่ต่อมาก็คงจะเป็นเหยื่อก็ได้...” (ตะวัน โยศรี, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...เค้าอยากสบาย อยากให้ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี เพราะอยู่ที่บ้านได้แต่ทำไร่ทำนา มีความยากลำบาก หนังสือก็ไม่ได้เรียนจึงคิดว่าค่านิยมนี้ น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้า ทาสสมัยใหม่...” (พรพรรณ อักโข, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่ค้นพบจากการศึกษามี 4 ประการ คือ “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม โดยข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการขยายทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของ Bales (1999) ที่กล่าวไว้ว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นทาสสมัยใหม่มีอยู่ 3 ประการ คือ 1. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโลก 2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน และ 3. การทุจริตคอร์รัปชันของภาครัฐ เนื่องจากผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าลัทธิบริโภคนิยม เป็นอีกปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เร่งก่อให้เกิด “ทาสสมัยใหม่” มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 6 (ดูหน้า 170 - 171) พบว่า แรงงานข้ามชาติลาวมีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากอิทธิพลระบบทุนนิยมเสรี ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบความเชื่อและความคิดของคนในสังคม สปป.ลาว หันมาวัดค่าของมนุษย์จากวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินเงินทองมากกว่าจิตใจ เป็นเหตุให้หลายคนต้องดิ้นรนแสวงหาเงินทองโดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติลาวที่ต้องการยกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง รวมทั้งต้องการชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี สดวกสบายและความทันสมัย จึงมีความเสี่ยงที่จะถูกล่อลวง ชักจูง และ โน้มน้าวจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้โดยง่าย

2. ผู้กระทำการ (Actors)

เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว โดยผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สามารถระบุ “ผู้กระทำการ” ได้ดังต่อไปนี้

2.1 เจ้าของกิจการ เป็นผู้รับแรงงานเพื่อแสวงหาประโยชน์และทุจริตแรงงานให้ทำงานอย่างหนักเยี่ยงทาส เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับธุรกิจของตนเอง โดยเจ้าของกิจการเปรียบเสมือนนายทุนที่ให้การสนับสนุนทางการเงิน ประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริตเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำธุรกิจนอกกฎหมาย โดยเจ้าของกิจการจะแจ้งความต้องการแรงงานต่อนายหน้า เพื่อแสวงหาแรงงานมาใช้ในการทุจริตเชิงเศรษฐกิจ ดังคำสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญที่บอกว่า

“...เจ้าของร้านเหมือนเป็นนายทุนคือออกเงินให้ จะมีหน้าที่ก็คือเคลียร์พื้นที่ให้สะดวกในการทำมาค้าขาย มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐบางกลุ่มเพื่อให้ทำธุรกิจง่ายขึ้น...” (พัชร ทอนศรี, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...เจ้าของกิจการจะเป็นคนบอกว่าอยากได้แรงงาน แล้วเค้าก็ติดต่อหานายหน้าว่าหาให้ได้ไหม ซึ่งก็จะตกลงว่าต้องจ่ายเท่าไร คนละสามพันหรือห้าพัน...” (ชัย บุตรพูนใจ, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

2.2 ผู้จัดการ/นายหน้า เป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อชักชวนแรงงานลาวโดยใช้กลอุบายล่อลวงให้หลงเชื่อมาทำงานในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนใกล้ชิดหรือคนในพื้นที่ของผู้เสียหาย มีผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นที่สอดคล้องกัน ดังนี้

“...คนจัดหาคือเป็นคนสนิทหรือคนรู้จักกับเหยื่อ โดยจะใช้วิธีการพูดจาหวานล่อมและกี้ยกตัวอย่างให้เห็นซึ่งโดยส่วนใหญ่จะบอกลักษณะงานไม่ตรงกับความจริง...” (นัญญา จิตรเกาะ, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...การเคลื่อนย้ายของคนลาวที่เข้ามาแล้วตกเป็นผู้เสียหาย มันก็จะมีรูปแบบของการจัดหาคือเป็นญาติของเค้าเองที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน จะเข้าไปบอกว่าเข้ามาทำงานในเมืองไทยใหม่ ก็จะบอกว่าทำงานบ้านมาเสิร์ฟอาหารบ้างอะไรทำนองนี้...” (นัญญา จิตรเกาะ, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...คนชักชวนจะเป็นคนที่มาค้าประเวณีอยู่ก่อนแล้ว เค้าก็จะกลับบ้านแล้วไปชักชวนคนอื่นเข้ามา...” (มนต์สนันท์ ประดิษฐ์ด้วง, 12 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...ทางร้านเค้าต้องการคน เค้าก็จะเอาเงินให้ผู้ชักชวนไปให้กับพ่อแม่เด็กที่อยู่ประเทศลาว...” (มนต์สนันท์ ประดิษฐ์ด้วง, 12 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...คนที่พาเพื่อนมาร้านได้ ก็หิ้วละสี่พัน ห้าพันอะไรอย่างเนี่ยเป็นค่านายหน้าต่อคน...” (พัชร ทอนศรี, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ผู้ชักชวนนี้คือคนในเครือญาติหรือว่าเป็นคนที่เคยทำงานอยู่สถานประกอบการมาก่อน อายุมากแล้ว หน้าเก่า หน้าซำ เค้าก็จะให้ไปชักชวน ล่อลวง เช่น บอกว่าได้เงินเดือนแปดถึงเก้าพันบาทโดยการนั่งครึ่งแต่จะไม่มีการบังคับจิตใจให้ไปทำ ซึ่งเค้าเห็นคนที่เคยไปทำอยู่ก่อนแล้วมีบ้านมีรถคันใหญ่เค้าเลยตัดสินใจมา...” (ประกายดาว โชติกลาง, สัมภาษณ์ 13 พฤศจิกายน 2560)

“...มีคนในหมู่บ้านแต่งงานกับคนไทยแล้วก็ป็นนายหน้าเข้าไปชักชวนคนในหมู่บ้านว่ามีใครใหม่จะเข้ามาทำงานฝั่งไทย ถ้าเข้ามาเดี่ยวเค้าจะดำเนินการให้เรียบร้อยทั้งหมด...” (ชัย บุตรพูนใจ, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...นายหน้าคนลาวเค้าจะชักชวนคนในหมู่บ้านเค้าก็จะบอกต่อ ๆ กันไป ชักจูงในเรื่องของรายได้...” (พรพรรณ อักโข, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

2.3 ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง เป็นผู้ทำหน้าที่รับแรงงานจากนายหน้าไปส่งยังนายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่อยู่ในประเทศไทย ซึ่งจะมีการนัดหมายถึงจุดในการรับส่งและมีการกระจายแรงงาน

ออกไปในแต่ละพื้นที่ บางครั้งจะมีการรับส่งกันเป็นทอด ๆ ขึ้นอยู่กับระยะทางของจุดหมายปลายทาง ดังผู้เชี่ยวชาญที่ให้ทัศนะไว้ดังต่อไปนี้

“...ผู้นำพาาก็จะเป็นคนทำหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องการเข้าเมือง การทำพาสปอร์ต คือเค้าจะออกตั๋วให้ก่อนแล้วจะหักเอาทีหลัง..” (นัญญา จิตรเกาะ, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...จะมีคนส่งรถไปรับที่ด่านหรือที่นัดหมายแล้วส่งเป็นทอด ๆ ไป หลายต่อ เป็นรถกระบะ 4 ประตูแต่อดกันมาสิบกกว่าคน เวลาอาจจะไม่มาคนเดียว จะมาเป็นกลุ่มละห้าถึงสิบคนขึ้นไป...” (ชัย บุตรพูนใจ, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...ถ้าไร่นี้ต้องการแค่ห้าคน ถ้ามาสิบคนเค้าก็เอาแค่ห้าคน แล้วอีกห้าคนก็ไปที่อื่น...” (ชัย บุตรพูนใจ, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

“...จะมีจุดที่นัดรับส่งต่อกัน จะมีรถแต่ละคันมารับแล้วเค้าก็จะกระจายแรงงานไป...” (พรพรรณ อักโข, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

2.4 ผู้ควบคุมดูแล เป็นผู้ทำหน้าที่คอยควบคุม สอดส่อง และดูแลแรงงานให้ทำงานผ่านกลไกการควบคุมต่าง ๆ แทนเจ้าของกิจการ และจะคอยกีดกันไม่ให้แรงงานหลบหนีจากสถานประกอบการ ดังที่ผู้เชี่ยวชาญให้สัมภาษณ์ไว้ ดังนี้

“...ในร้านแต่ละที่มันก็จะมีคนที่เราเรียกว่าผู้จัดการร้าน ผู้คุมร้าน เป็นคนดูแลแทนเจ้าของ...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...ส่วนใหญ่คนคุมจะทำการข่มขู่ด้วยวาจาว่าเป็นคนผิดกฎหมายนะ ไม่มีเอกสารนะ ประมาณว่าข่มขู่แบบนี้...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...คนควบคุมเหมือนเป็นคนที่ทำงานอยู่ในฟาร์มอยู่แล้ว เป็นคนที่นายจ้างไว้ใจ โดยจะควบคุมให้ทำงานตามที่นายจ้างสั่งมา...” (พรพรรณ อักโข, 16 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

2.5 เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต เป็นผู้ใช้อำนาจหรือสถานภาพของตนเองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และทำการเรียกรับสินบนหรือช่วยเหลือเป็นการตอบแทน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญที่ให้ไว้

“...พวกไม่มีเอกสารจะต้องจ่ายค่าคุ้มครองให้เจ้าหน้าที่รัฐ โดยผู้เสียหายจะต้องถูกหักจากเงินค่าจ้างของเค้า...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...คือเวลาเราเข้าไปทำงานแต่ละครั้งเนี่ย จะมีบัญชีที่เรียกว่าบัญชีส่วยรายชื่อของเจ้าหน้าที่รัฐที่ผู้ประกอบการหรือว่าร้านจะต้องจ่ายรายเดือน...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

“...ถ้าจังหวัดไหนที่มีผู้บังคับใช้กฎหมายที่ทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์นะ เราก็จะเห็นอยู่ตลอดว่าเรามีผู้บังคับใช้กฎหมายที่ทุจริตคอร์รัปชั่น...” (เจนจินดา ภาวะดี, 21 ตุลาคม 2560, สัมภาษณ์)

ปัจจุบัน ได้มีการดำเนินคดีความกับขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” อย่างต่อเนื่อง อาทิ กรณีศึกษาแรงงานบังคับในฟาร์มหมูแห่งหนึ่ง จังหวัดนครปฐม ที่กล่าวมาในบทที่ 7 (กรณีศึกษาที่ 1 คู่มือ 175 - 177) ได้มีการจับกุมนายจ้างสองสามีภรรยาเจ้าของฟาร์ม โดยถูกควบคุมตัวจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ และได้มีการขยายผลไปสู่ผู้ร่วมขบวนการกระทำความผิดตามจับกุมนายหน้าพาแรงงานลาวมาส่งให้กับฟาร์มดังกล่าว ทั้งหมดถูกตั้งข้อหา “ร่วมกันค้ำมนุษย์โดยการแสวงหาประโยชน์จากการบังคับใช้แรงงาน ร่วมกันให้บุคคลต่างด้าวเข้าพักอาศัย ซ่อนเร้น หรือช่วยเหลือด้วยประการใด ๆ เพื่อให้คนต่างด้าวนั้นพ้นจากการจับกุม” (ยูนิต สังวาลพานิช, 2558) และเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีความในชั้นศาลต่อไป

คดีหลอกลวงเด็กหญิงชาวลาวค้าประเวณีในสถานบันเทิง (ร้านคาราโอเกะ) ในจังหวัดสุพรรณบุรีในคดีหมายเลขคำที่ คม.3/2558 เป็นคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องชาวลาวกับพวกอีก 1 ราย เป็นจำเลยต่อศาลอาญาในข้อหา

“สมคบกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ด้วยการร่วมกันเป็นธุระจัดหา ล่อไป หรือชักพาไป และหลอกลวงหญิงผู้เสียหายชาวลาว อายุ 16 ปี 2 ราย โดยผู้เสียหายไม่ยินยอม และผู้เสียหายชาวลาว อายุ 14 ถึง 17 ปี จำนวน 7 ราย โดยผู้เสียหายยินยอม เพื่อการอนาจารและเพื่อให้กระทำการค้าประเวณี ซึ่งจำเลยกับพวกร่วมกันรับเงินจากการค้าประเวณี” (ศาลอาญา ไซ้ผลงานคดีค้ามนุษย์ 9 สาวลาวเสร็จภายใน 8 เดือน, 2558)

โดยคดีดังกล่าวใช้ระยะเวลาในการพิจารณานาน 8 เดือน โดยศาลอาญาได้มีคำพิพากษาตัดสินเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558 ความว่า

“จำเลยมีความผิดฐานสมคบกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อกระทำความผิดฐานค้ำมนุษย์ จำคุก 4 ปี, ฐานร่วมกันค้ำมนุษย์ ฐานร่วมกันเป็นธุระ จัดหา ล่อไป หรือชักพาไปซึ่งหญิงอายุเกิน 15 ปี แต่ยังไม่เกิน 18 ปี เพื่อสนองความใคร่ของบุคคลอื่นโดยใช้อุบายล่อลวง จำคุก 7 ปี, ฐานร่วมกันเป็นธุระจัดหา ล่อไป หรือชักพาไปซึ่งหญิงอายุไม่เกิน 15 ปี ให้กระทำการค้าประเวณี จำคุก 10 ปี, ฐานร่วมกันเป็นธุระจัดหา ล่อไป หรือชักพาไปซึ่งหญิงอายุเกิน 15 ปี แต่ยังไม่เกิน 18 ปี จำคุก 5 ปี รวม 26 ปี ทางนำสืบของจำเลยเป็นประโยชน์อยู่บ้าง ลดโทษให้ 1 ใน 3 คงลงโทษจำคุกจำเลยมีกำหนด 17 ปี 4 เดือน ริมสมุดบันทึก 19 เล่ม และถุงยางอนามัย 7 อัน เป็นของกลาง และให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมแก่ผู้เสียหาย 8 คน รวมเป็นเงิน 297,000 บาท” (ศาลอาญา ไซ้ผลงานคดีค้ามนุษย์ 9 สาวลาวเสร็จภายใน 8 เดือน, 2558)

การจับกุมเจ้าของสถานบันเทิง (ร้านคาราโอเกะ) ในเขตพื้นที่อำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์ จำนวน 3 ราย ในข้อหา “กระทำการค้ามนุษย์โดยแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบจาก การค้าประเวณี ซึ่งเป็นการกระทำต่อบุคคลอายุไม่เกิน 15 ปี และบุคคลอายุเกิน 15 ปีแต่ไม่ถึง 18 ปี” เจ้าหน้าที่ตำรวจแถลงว่า ในการจับกุมตรวจพบหญิงสาวสัญชาติลาว อายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 4 ราย ถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศ โดยผู้ต้องหาหวังผิดการณ์เป็นธุระจัดหาเด็กและเยาวชนมาค้าประเวณี โดยหลอกลวงว่าจะพามาทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้าน ผลการสอบสวนในเรื่องนี้ผู้ต้องหาให้การรับ สารภาพ (รวบพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยงค้ามนุษย์เด็กหญิงลาว อ่างนายหน้าหางานแม่บ้าน แต่ลงขายกาม ขายตรง ผ่านแอปแชท, 2561)

จากผลศึกษาที่แสดงในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ผู้กระทำการในกระบวนการเข้าสู่ความ เป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว จำแนกได้เป็น 5 ส่วน ได้แก่ เจ้าของกิจการ ผู้จัดการ/ นายหน้า ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง ผู้ควบคุมดูแล และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต โดยผู้ร่วมในขบวนการดังกล่าวจะ ทำหน้าที่สอดประสานกันเป็นเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” นับเป็นหนึ่งใน ธุรกิจนอกกฎหมายที่เป็นพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์และเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายใต้ระบบทุน นิยมเสรีที่เน้นบริโภคนิยมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และขยายความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค ของโลกให้เพิ่มสูงขึ้น ด้วยสถานภาพด้อยโอกาสของคนระดับล่างของแรงงานข้ามชาติที่ตกอยู่ใน สภาพที่ถูกเอารัดเอาเปรียบและมีทางเลือกอันจำกัดในประเทศภูมิลำเนาของตนเอง จึงถูกผลักดันให้ มุ่งแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าในอีกประเทศหนึ่ง และจำนวนหนึ่งตกเข้าไปสู่วงจรของการค้า “ทาส สมัยใหม่” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

เป็นรูปแบบการทุจริตเชิงเศรษฐกิจจาก “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว โดยผล จากการวิจัยกรณีศึกษา 10 ราย (ในบทที่ 7) สามารถระบุรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. แรงงานทาส (Slave Labor) คือลักษณะของแรงงานที่ถูกบังคับให้ทำงานผ่านการใช้ ความรุนแรงโดยแรงงานเหล่านั้นไม่สมัครใจทำ โดยลักษณะบ่งชี้ “แรงงานทาส” มีดังต่อไปนี้

1.1 การหลอกลวงให้ทำงาน หมายถึง จงใจปิดบังซ่อนเร้นข้อเท็จจริงเพื่อให้แรงงาน หลงผิด ยินยอมทำงาน ซึ่งหากแรงงานได้รับรู้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตั้งแต่ต้นอาจไม่ยอมทำงาน เมื่อ แรงงานตกลงทำงาน จึงมีผลให้แรงงานตกอยู่ในสภาพจำยอมทำงานโดยไม่สมัครใจ

1.2 การจำกัดเสรีภาพ หมายถึง การจำกัดสิทธิของแรงงานด้วยการกระทำใด ๆ เพื่อให้ไม่ให้อิสระในการเดินทางไปสถานที่ใดที่หนึ่งตามความประสงค์ของแรงงาน หรือห้ามเดินทางเข้า – ออก สถานที่ทำงานหรือสถานที่พักโดยปราศจากเหตุผลอันชอบด้วยกฎหมาย

1.3 การบังคับให้ทำงานโดยใช้ความรุนแรงต่อร่างกาย หมายถึง กระทำการรุนแรงต่อร่างกายไม่ว่าจะทำด้วยใช้ร่างกายภาพหรือด้วยวิธีอื่นใด และรวมถึงการกระทำใด ๆ ซึ่งเป็นเหตุให้แรงงานอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขจัดขึ้นได้หรือจำยอมต่อสิ่งนั้น

1.4 การบังคับให้ทำงานโดยการข่มขู่หรือขู่ใจ หมายถึง การบังคับให้ทำงานโดยแรงงานไม่สมัครใจ แต่ต้องฝืนใจปฏิบัติตามเพราะไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขจัดขึ้นได้ โดยถูกขู่เชื่อว่า จะใช้กำลังประทุษร้าย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของแรงงานหรือครอบครัว รวมถึงการข่มขู่ว่าจะดำเนินการตามกฎหมายโดยมีเจตนาเพื่อจะบังคับใช้แรงงาน

1.5 แรงงานไม่สามารถเรียกคืนหรือเข้าถึงเอกสารส่วนบุคคลได้ หมายถึง แรงงานเรียกคืนเอกสารส่วนบุคคลหรือทรัพย์สินมีค่าอื่น ๆ จากนายจ้าง แต่นายจ้างไม่ยินยอมคืนหรือกระทำการอื่นใดเพื่อจำกัดสิทธิในการเข้าถึงเอกสารส่วนบุคคลหรือทรัพย์สินมีค่าอื่น ๆ ของแรงงานโดยปราศจากเหตุผลอันชอบด้วยกฎหมาย

1.6 การไม่จ่ายค่าจ้างหรือหักค่าจ้าง มีความหมายดังนี้

การไม่จ่ายค่าจ้าง หมายถึง การบังคับให้แรงงานทำงานเพื่อประโยชน์ของนายจ้างว่าด้วยวิธีการใด ๆ โดยมีเจตนาไม่ให้ได้รับค่าจ้างเพื่อตอบแทนการทำงาน

การหักค่าจ้าง หมายถึง การบังคับให้แรงงานทำงานเพื่อประโยชน์ของนายจ้างด้วยวิธีการใด ๆ โดยจ่ายค่าจ้างเพื่อตอบแทนการทำงานแต่มีเจตนาหักค่าจ้างโดยปราศจากเหตุผลอันชอบด้วยกฎหมาย

1.7 ให้ทำงานซึ่งมีชั่วโมงการทำงานล่วงเวลาที่ยาวนาน หมายถึง การบังคับให้แรงงานทำงานเป็นเวลายาวนานหลายชั่วโมง หรือหลายวันติดต่อกันเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือเกินกว่าข้อตกลงร่วมกันระหว่างแรงงานกับนายจ้าง ซึ่งอาจมีการบังคับ ขู่เชิญในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งให้ทำงานล่วงเวลา และได้รับค่าจ้างไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ พบแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “แรงงานทาส” ปรากฏอยู่ในภาคเกษตรกรรม ประมง และภาคบริการ เช่น กรณีศึกษาของ ‘สมพิศ’ หนุ่มชาวลาวที่ถูกบังคับใช้แรงงานในธุรกิจฟาร์มหมูจังหวัดนครปฐม กรณีของ ‘สนทนา’ เด็กชาวลาวถูกใช้แรงงานเย็บทาสในเรือประมงในจังหวัดปัตตานี และกรณีของ ‘ต้อย’ หญิงลาวที่ถูกบังคับทำงานในร้านนวดแผนโบราณ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใด โดยทุกกรณีศึกษามีลักษณะร่วมที่บ่งบอกถึงการตกเป็น “แรงงานทาส” คือ ถูกควบคุมบังคับให้ทำงานติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน มีเวลาพักผ่อน

น้อย ถูกจำกัดเสรีภาพ ไม่ได้รับการดูแลทางด้านสุขภาพและสาธารณสุข ไม่มีสัญญาจ้างงาน และจ่ายค่าจ้างไม่เป็นธรรม สอดคล้องกับงานหลายชิ้นที่แสดงถึงลักษณะ “แรงงานทาส” ของแรงงานข้ามชาติลาวที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น คีปดี นพประเสริฐ (2553, หน้า 27-28) พบว่า มีผู้หญิงและเด็กชาวลาวจำนวนมากถูกนำไปบังคับใช้แรงงานในโรงงาน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใด ส่วนผู้ชายและเด็กชายชาวลาวอีกส่วนหนึ่งมักถูกล่อลวงไปทำงานในกิจการประมง โดยประมาณการว่ามีแรงงานข้ามชาติจำนวนกว่า 200,000 คน ที่ทำงานบนเรือประมงของไทย ส่วนหนึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติลาว โดยแรงงานเหล่านี้จะได้รับค่าจ้างน้อยกว่าตามกฎหมายกำหนด สอดคล้องกับรายงานขององค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children’s Fund: UNICEF, n.d. อ้างถึงใน ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2556, หน้า 81-82) พบว่า แรงงานอพยพจาก สปป.ลาว มาขายแรงงานประมงในไทย และมีข้อบ่งชี้ถึงสภาพการทำงานที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกบังคับให้ใช้ยาเสพติด บางรายถูกฆาตกรรมบนเรือ โดยพบว่าแรงงานจาก สปป.ลาว บางส่วนที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย แล้วขาดการติดต่อกับครอบครัวหรือญาติเกินกว่า 1 ปี มีประมาณร้อยละ 1 ของจำนวนแรงงานอพยพทั้งหมด ซึ่งอาจตกเป็น “แรงงานทาส” ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ก็เป็นไปได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ กรรณภัทร ชิตวงศ์ (2559, หน้า 195-196) พบว่า แรงงานประมงมีสภาพการทำงานที่หนักมาก ไม่มีอิสระ ต้องตกอยู่ใต้การบังคับบัญชาของได้กั้งเรือ ไม่อาจกำหนดเวลาพักผ่อนที่แน่นอน ไม่มีสัญญาจ้างที่ชัดเจน ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกโกงค่าแรง และและมีสภาพความเป็นอยู่บนเรือประมงที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น มีที่นอนไม่เพียงพอต่อจำนวนลูกเรือ ไม่มีห้องน้ำไว้ใช้ขับถ่าย เป็นต้น

2. การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส (Child slavery) เป็นลักษณะการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย มีการใช้แรงงานเกินกำลังของเด็กที่จะรับสภาพได้ผ่านการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ เช่น การคุมขัง ทำร้ายร่างกาย และพุดจาข่มขู่ในเกิดความหวาดกลัว เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้ว “เด็ก” หมายถึง บุคคลที่อยู่ในช่วงของการเจริญเติบโตไปสู่สภาพการเป็นผู้ใหญ่ มีอายุระหว่าง 0 – 14 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ควรได้รับการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยเด็กในวัยนี้ควรใช้เวลาอยู่กับครอบครัวและเล่าเรียนในสถานศึกษา ตามกฎหมายนายจ้างห้ามทำการจ้างเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ทำงานเป็นลูกจ้างโดยเด็ดขาด สำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปแต่ไม่เกิน 18 ปี หากสมัครใจทำงานสามารถกระทำได้ภายใต้ความคุ้มครองตามกฎหมาย

แนวคิดเรื่องการคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กตามกฎหมายข้างต้น ให้ความสำคัญกับอายุของเด็กที่ถูกจ้างทำงานเป็นสำคัญ โดยเน้นความหมายของการทำงานแลกค่าจ้างหรือค่าตอบแทนของเด็ก โดยไม่ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือเงื่อนไขการจ้างงาน ซึ่งแตกต่าง

จาก “การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส” ซึ่งไม่ได้เพียงเน้นที่อายุของเด็กที่ทำงาน แต่ยังให้ความสนใจสภาพแวดล้อมในการทำงาน เงื่อนไขการทำงานที่เลวร้ายและสังคมไม่อาจยอมรับได้ (ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต, 2555, หน้า 126-127)

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า แรงงานข้ามชาติลาวที่เข้าข่ายลักษณะการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส ได้แก่ กรณีศึกษาของ ‘หญิง’ เด็กสาวชาวลาวซึ่งมีอายุเพียง 12 ปี ถูกหลอกลวงจากนายจ้างชาวไทยให้มาทำงานในโรงงานผลิตน้ำหวาน ซึ่งตกอยู่ในสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขการทำงานที่เลวร้าย อาทิ ถูกบังคับให้ทำงานอย่างหนัก ยาวนาน และต่อเนื่องโดยไม่ได้รับค่าจ้างแต่อย่างใด รวมทั้งถูกใช้ความรุนแรงจากนายจ้างซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ เป็นต้น

กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (2552, หน้า 3) ให้ทัศนะว่า สถานการณ์การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์ให้เกิดการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาสมากขึ้น กล่าวคือ แรงงานเด็กที่เคลื่อนย้ายแรงงานข้ามพรมแดนมายังประเทศปลายทาง ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาออกกฎหมาย ทั้งหมดล้วนเป็น “เด็กค้อยโอกาส” ขาดโอกาสทางการศึกษา เมื่อต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานแล้ว จึงเผชิญกับปัญหาการถูกละเมิดสิทธิ ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกขูดรีดทางเศรษฐกิจตลอดจนถูกทารุณกรรม และนำไปสู่การปฏิบัติเยี่ยงทาสในท้ายที่สุด

3. ทาสเซ็กซ์ (Sexual slavery) คือลักษณะการเป็นทาสซึ่งปราศจากเสรีภาพและอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมทางเพศของตนเอง โดยตกอยู่ภายใต้การควบคุมจากบุคคลอื่นเพื่อผลประโยชน์และขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ ขอบ่งชี้ว่ามีลักษณะของการค้า “ทาสเซ็กซ์” ตามกฎหมายพิจารณาจากมีการกักขัง หน่วงเหนี่ยว ข่มขู่ และใช้ความรุนแรง อาทิ มีคนคอยควบคุมการทำงาน มีการปิดล็อกประตูห้องเพื่อคุมขัง และมีการขีดยึดเอกสารสำคัญ เป็นต้น รวมทั้งมีการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจในลักษณะต่าง ๆ เช่น คิดค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่าเดินทางในอัตราที่สูงกว่าความเป็นจริงหรือให้ทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นต้น

การค้า “ทาสเซ็กซ์” ที่พบจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นลักษณะการเปิดสถานบริการคาราโอเกะบังหน้า ซึ่งมีหญิงบริการร้องเพลงหรือเสิร์ฟเครื่องดื่ม มีการจัดสถานที่ตลอดจนแสง สี เสียงไปในทางที่ล่อแหลม และมีการจัดสถานที่แยกเฉพาะสำหรับกิจกรรมทางเพศ อาทิ กรณีศึกษาของ ‘ก้อย’ และ ‘นิด’ สาวชาวลาวที่ทำงานอยู่ในร้านคาราโอเกะแห่งหนึ่งในตัวเมืองนครพนม เมื่อตกลงกับ “แขก” ได้แล้ว จะต้องขึ้นไปพบเจ้าของร้านเพื่อเบิกโทรศัพท์เอาไว้ใช้ในการติดต่อ โดยเลือกสถานประกอบการทางเพศเป็นรีสอร์ทประจำใกล้ ๆ ร้านคาราโอเกะนั้นเอง

ข้อสังเกตเกี่ยวกับช่วงอายุของ “ทาสเซ็กซ์” หากพิจารณาในแง่ตัวบทกฎหมายระบุไว้ว่า หากมีอายุมากกว่า 18 ปี ถูกบังคับ ขู่ขู่ ให้ประกอบกิจกรรมทางเพศโดยไม่สมัครใจถือได้ว่าตกเป็นเหยื่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” แต่หากหญิงสาวเหล่านั้นมีอายุไม่เกิน 18 ปี แม้ไม่มีการใช้

กำลังบังคับหรือข่มขู่ก็ถือว่าตกเป็น “ทาสเช็กส์” เช่นเดียวกัน เนื่องจากกฎหมายได้แบ่งแยกความแตกต่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ โดยกำหนดว่า “ผู้ใหญ่” หรือผู้ที่มีอายุเกิน 18 ปี คือผู้มีวุฒิภาวะในการพิจารณาประเภทหรือสภาพของงานที่ตนจะทำ สามารถตกลงใจและตัดสินใจได้อย่างอิสระ ในการยอมรับที่จะทำงานนั้น ๆ ดังนั้นในกรณีของผู้ใหญ่ที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” ได้ก็คือเมื่อผู้ใหญ่นั้นถูกบังคับ ข่มขู่ หลอกลวง หรือมีความจำเป็นต้องยอมเพราะมีข้อผูกมัดอื่น ๆ เช่น ภาระหนี้สิน โดยความยินยอมเหล่านั้นไม่ได้เกิดจากความสมัครใจอย่างแท้จริง ส่วนกรณีของ “เด็ก” ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ให้ถืออายุของเด็กที่ตกเป็นผู้เสียหายจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ไม่ว่าเด็กจะสมัครใจหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากเด็กยังขาดวุฒิภาวะและความรอบคอบในการพิจารณาลักษณะงานที่ทำ จึงมีโอกาสดูดักจูง โน้มน้าว และหลอกลวงได้ง่าย ผลจากการศึกษาค้นคว้านี้จะเห็นได้ว่า “ทาสเช็กส์” ทั้งหมดล้วนเป็นเด็กที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ดังนั้นหากพิจารณาตามกฎหมาย “เด็ก” เหล่านี้จึงตกเป็น “ทาสเช็กส์” ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ไม่ว่าจะยินยอมทำหรือไม่ก็ตาม

นอกจากนี้ยังมีประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับ “ความสมัครใจ” ของผู้หญิงที่มีอายุมากกว่า 18 ปี โดยส่วนใหญ่มองว่าเป็นความตั้งใจของตัวเอง แต่จากการศึกษา พบว่า มีหญิงลาวบางรายเดินทางข้ามพรมแดนมายังประเทศไทยโดยสมัครใจเพื่อทำงานอื่น แต่ตกอยู่ในสภาพเงื่อนโซ่ที่บีบบังคับ “ทางอ้อม” ให้ขายบริการเพศ เช่น หากทำงานที่มีใช้ขายบริการทางเพศ นายจ้างจะกดค่าแรงให้ต่ำมาก ๆ จนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพเพื่อให้อยู่รอด ดังคำสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญที่อธิบายว่า

“...บางร้านเค้าต้องซื้อกินเอง ตอนแรกนายจ้างก็ไม่บังคับ ให้มานั่งครึ่งค่อนวัน แต่ไม่มีเงินเดือนให้ มีแต่ค่านั่งครึ่งค่อนวันละหกสิบ ซึ่งเค้าได้แค่นี้สิบ แล้วแขกที่มานั่งเค้าก็ไม่ได้กินเยอะ วันหนึ่งได้แค่นี้สิบบาท แล้วสิบบาทวันจ่ายที คราวนี้จะเอาอะไรกิน...” (ประกายดาว โชติกลาง, 13 พฤศจิกายน 2560, สัมภาษณ์)

จากเงื่อนโซ่สภาพการทำงานเหล่านี้จึงทำให้แรงงานถูกชักจูง หว่านล้อม ล่อลวง หรือโน้มน้าวให้เข้าสู่ธุรกิจขายบริการทางเพศในท้ายที่สุด โดยกรณีผู้หญิงลาวเป็นการอาศัย “ช่องโหว่” ทางกฎหมายของนายจ้างในธุรกิจบริการทางเพศ เนื่องจากนิยามความเป็น “ทาสสมัยใหม่” หรือ “การค้ามนุษย์” ตามกฎหมายโดยทั่วไป มักจะมองว่าเป็นเรื่องของการล่อลวงหรือบีบบังคับอย่างชัดเจน ทำให้หญิงลาวที่ถูกบีบบังคับ “ทางอ้อม” จากเงื่อนโซ่สภาพการทำงานที่ย่ำแย่ (ทำงานแล้วได้รับค่าตอบแทนต่ำจนไม่สามารถดำรงชีพได้) กลับถูกมองว่ามีความผิดในฐานะค้าประเวณีและลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย แทนที่จะถูกมองว่าตกเป็น “ทาสเช็กส์” ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ซึ่งสอดคล้องกับงานของ เนตรดาว เถาวิล (2549, หน้า 188-189) ที่พบว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการจัดหาผู้หญิงลาว จากการใช้นายหน้ามีอาชีพมาเป็นการใช้คนลาวที่

คุ้นเคย ซึ่งมีความสัมพันธ์ในฐานะเครือญาติ เพื่อน หรือคนรู้จัก ทำให้สามารถสร้างความไว้วางใจกับผู้หญิงได้ดีกว่า นายหน้าจึงสามารถชักชวนให้หญิงลาวเดินทางข้ามแดนโดยไม่จำเป็นต้องใช้การบีบบังคับ นายหน้ามักให้คำมั่นสัญญากับหญิงลาวว่าจะได้ทำงานที่ดี มีรายได้สูง และเป็นงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจทางเพศ เช่น พนักงานเสิร์ฟ พนักงานขายของ เป็นต้น แต่เมื่อทำงานจริงแล้ว กลับถูกนายหน้าพาไปทำงานในสถานบันเทิง ซึ่งไม่มีค่าตอบแทนในการทำงาน และต้องหารายได้ด้วยตนเองจากเงินตอบแทนพิเศษจากลูกค้า (เช่น เงินค่าทิป ค่านั่งเครื่อง เป็นต้น) ซึ่งไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้ และในท้ายที่สุดต้องทำงานขายบริการทางเพศและธุรกิจค้าประเวณี

บทที่ 9

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ในประเทศไทย กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติลาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่น กระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” รวมทั้งเปรียบเทียบอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน การวิจัยในครั้งนี้แบ่งการศึกษาเป็น 3 ระยะ กล่าวคือ ระยะที่ 1 ศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว กลุ่มตัวอย่างเป็นแรงงานข้ามชาติลาวที่เข้ามาทำงานในไทย จำนวน 400 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ความถี่ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง ระยะที่ 2 ศึกษากระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว กลุ่มตัวอย่างเป็นแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็น “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 10 ราย และผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 8 ราย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการจำแนกประเภท การสังเคราะห์ และการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพจากการเขียนบันทึกการสะท้อนประสบการณ์ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ระยะที่ 3 เปรียบเทียบอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว กลุ่มตัวอย่างเป็นแรงงานข้ามชาติลาวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย จำแนกเป็นแรงงาน “เสรี” จำนวน 10 ราย และ “ทาสสมัยใหม่” จำนวน 10 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง ทำการเปรียบเทียบอัตราการทุจริตโดยใช้ค่าเฉลี่ยพร้อมการตีความเพื่อให้เข้าใจความหมาย

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบ “ความเป็นทาสสมัยใหม่” ในประเทศไทย กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติลาว สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติลาว

1.1 คุณลักษณะทั่วไปของแรงงาน พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ช่วงอายุอยู่ในวัยหนุ่มสาวมีอายุระหว่าง 21-30 ปี มีการศึกษาน้อยคือระดับประถมศึกษา และมีสมาชิกใน

ครอบครัวค่อนข้างมากโดยเฉลี่ย 6.32 คน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำไร่ ทำนา และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 438,648.97 กีบ (ประมาณ 1,754.60 บาท)

1.2 การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน พบว่า แรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่มีการย้ายถิ่นเข้ามาโดยอาศัยอยู่ตามจังหวัดชายแดนที่มีภูมิประเทศติดต่อกันกับ สปป.ลาว แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่มีลักษณะการย้ายถิ่นอาศัยกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เนื่องจากถูกนำไปสู่สถานประกอบการของนายจ้างที่แสดงความต้องการ “ทาสสมัยใหม่” เพื่อการทุจริตเชิงเศรษฐกิจ

1.3 บุคคลร่วมเดินทางข้ามแดน พบว่า แรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่มีญาติหรือเพื่อนเป็นกลุ่มบุคคลที่ร่วมเดินทางข้ามแดน แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่มีนายหน้าเป็นผู้ร่วมเดินทาง เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่ง “ทาสสมัยใหม่” ไปยังสถานประกอบการของนายจ้าง

1.4 แหล่งเงินทุนที่ใช้เดินทางข้ามแดน พบว่า แรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่ใช้เงินทุนของตนเอง แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่มีแหล่งเงินทุนมาจากหน้านายหรือนายจ้างที่ออกค่าใช้จ่ายให้ก่อนแล้วต้องชำระคืนในจำนวนที่สูงกว่าค่าใช้จ่ายจริงหลายเท่าตัว จึงทำให้เกิดหนี้สินเป็นจำนวนมาก

1.5 การเดินทางกลับภูมิลำเนา พบว่า แรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่เดินทางกลับไปยัง สปป.ลาว มากกว่า 3 ครั้ง/ปี โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เยี่ยมครอบครัวหรือญาติ แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่ไม่สามารถเดินทางกลับภูมิลำเนา เนื่องจากถูกควบคุมจากนายจ้างหรือผู้ดูแลของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

2. สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติลาว

2.1 บุคคลที่อยู่ร่วมอาศัย พบว่า แรงงาน “เสรี” อาศัยอยู่ร่วมกับนายจ้างมากที่สุด ซึ่งเป็นสวัสดิการที่นายจ้างมีให้กับแรงงาน มีสภาพที่พักอาศัยที่ดี มีความมั่นคง แข็งแรง แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่อยู่อาศัยกับเพื่อนร่วมงานมากที่สุด มีสภาพที่พักที่ทรุดโทรม แออัด เนื่องจากอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากและมีสถานที่คับแคบ

2.2 ทักษะทางภาษา พบว่า ทั้งแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” โดยส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว แต่ทักษะการอ่านและการเขียนยังมีข้อจำกัด เนื่องจากภาษาไทยและภาษาลาวมีการใช้ตัวอักษรพยัญชนะที่แตกต่างกัน และไม่มีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระบบหลักสูตรการศึกษาของ สปป.ลาว อย่างจริงจัง

2.3 การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนไทย พบว่า แรงงาน “เสรี” เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับคนไทยมากกว่าร้อยละ 50 เนื่องจากความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และ

ประเพณีในกลุ่มแม่น้ำโขงระหว่างฝั่งไทย-ลาว แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เนื่องจากถูกควบคุมและจำกัดเสรีภาพจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่”

2.4 การส่งเงินกลับภูมิลำเนา พบว่า แรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่มีการส่งเงินกลับไปยังภูมิลำเนาของตนเองโดยเฉลี่ย 20,752.73 บาทต่อปี ยกเว้นกลุ่มแรงงาน “เสรี” ที่มีระยะเวลาอยู่อาศัยในประเทศไทยมากกว่า 10 ปี พบว่ามีจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งที่ไม่ได้ส่งเงินกลับภูมิลำเนา เนื่องจากแรงงานเหล่านี้ได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในไทยตั้งแต่อายุยังน้อยและสร้างครอบครัวอยู่ในไทยเป็นการถาวร แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” พบว่าไม่มีการส่งเงินกลับภูมิลำเนาเนื่องจากถูกขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากนายจ้าง

3. สภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว

3.1 บัตรอนุญาตทำงาน พบว่า แรงงาน “เสรี” มีแนวโน้มการทำบัตรอนุญาตทำงานเพิ่มขึ้นจากอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากปัจจุบันรัฐบาลมีความจริงจังในการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาตินอกระบบ แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีบัตรอนุญาตทำงานเนื่องจากถูกควบคุมจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” แต่มีบางรายที่นายจ้างทำบัตรอนุญาตทำงานให้เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดตามกฎหมายและการจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ

3.2 ประเภทงาน พบว่า ทั้งแรงงาน “เสรี” และ “ทาสสมัยใหม่” ทำงานอยู่ในภาคบริการเป็นหลัก โดยเป็นแรงงานไร้ฝีมือและมีอาชีพหรือลักษณะงานที่หลากหลาย แรงงานชายส่วนใหญ่จะทำงานที่ต้องใช้แรงงานหนัก ได้แก่ งานก่อสร้าง กรรมกรในโรงงาน ลูกจ้างแบกหาม ในร้านขายส่ง ร้านขายของชำ และตลาดสด เป็นลูกจ้างทางการเกษตร ส่วนแรงงานหญิงส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้างในร้านอาหาร คนรับใช้ในบ้าน พนักงานนวดแผนโบราณ เป็นต้น และยังพบแรงงานที่ขายบริการทางเพศตามสถานบันเทิงต่าง ๆ อีกด้วย

3.3 ลักษณะการไต่ถาม พบว่า แรงงาน “เสรี” ส่วนใหญ่ใช้เครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายในการหางานทำที่ประเทศไทย แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่มีลักษณะการไต่ถามเกิดจากนายหน้ามาเสนองานให้ด้วยการล่อลวง ชักจูง และ โน้มน้าว โดยบอกเงื่อนไขสภาพการทำงานที่ไม่ตรงกับความจริง เพื่อนำพามาขูดรีดเชิงเศรษฐกิจในประเทศไทย

3.4 จำนวนชั่วโมงทำงาน พบว่า แรงงานใช้เวลาทำงานเฉลี่ย 9.31 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งสูงกว่าจำนวนชั่วโมงทำงานที่กฎหมายระบุไว้ โดยเฉพาะ “ทาสสมัยใหม่” ส่วนใหญ่มีระยะเวลาทำงานยาวนานกว่า 12 ชั่วโมงขึ้นไป แรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับค่าจ้างล่วงหน้า เนื่องจากสภาพการจ้างงานของแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นแรงงานระดับล่างไม่ได้มีการจัดทำสัญญาอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร

3.5 ค่าจ้าง พบว่า แรงงานมีค่าจ้างเฉลี่ย 9,335.36 บาทต่อคนต่อเดือน โดยแรงงานในภาคเกษตรส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างไม่เกิน 5,000 บาทต่อเดือน ซึ่งต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรม และภาค

บริการ ที่ได้รับค่าจ้างระหว่าง 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน หากพิจารณาเฉพาะ “ทาสสมัยใหม่” พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างในระดับที่ต่ำมากและมีบางรายที่ไม่ได้รับค่าจ้างจากนายจ้าง

3.6 ระยะเวลาการรับค่าจ้าง พบว่า กว่าครึ่งหนึ่งเป็นการรับแบบรายวันและแบบมีระยะเวลาไม่แน่นอน สะท้อนถึงสภาพการทำงานที่ย่ำแย่และเลวร้ายของแรงงาน เนื่องจากขาดความมั่นคงทางด้านรายได้

3.7 สวัสดิการ พบว่า แรงงาน “เสรี” กว่าครึ่งหนึ่งมีสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย อาหาร และการรักษายามเจ็บไข้ได้ป่วยเบื้องต้นจากนายจ้าง โดยไม่มีการหักเงินจากแรงงาน โดยสวัสดิการเหล่านี้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของนายจ้างแต่ละราย แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับแรงงาน หากมีการจัดหาสิ่งต่าง ๆ ให้ เกือบทั้งหมดนายจ้างจะหักเงินจากค่าจ้างในภายหลัง โดยคิดค่าใช้จ่ายสูงกว่าความเป็นจริง

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

4.1 ปัจจัยดึงดูด พบว่า มี 4 องค์ประกอบ 11 ตัวแปร ดังนี้

4.1.1 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ค่าจ้าง เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

4.1.2 องค์ประกอบด้านสังคม ได้แก่ ความคล้อยคลึงทางสังคม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และความเอื้ออาทรในสังคม

4.1.3 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา และศาสนา

4.1.4 องค์ประกอบด้านการเมือง ได้แก่ กฎหมายแรงงานข้ามชาติ นโยบายแรงงานข้ามชาติ และสิทธิเสรีภาพ

จากองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านสังคมเป็นปัจจัยดึงดูดที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง ตามลำดับ

4.2 ปัจจัยผลักดัน พบว่า มี 4 องค์ประกอบ 10 ตัวแปร ดังนี้

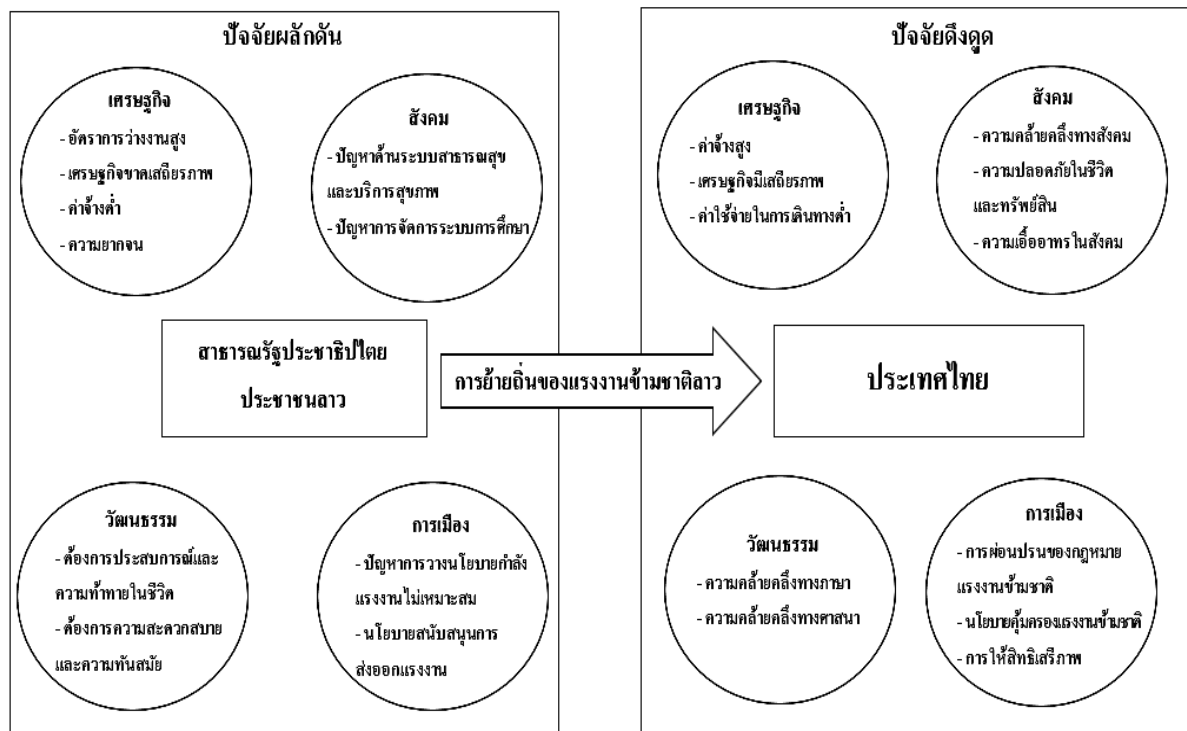
4.2.1 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อัตราการว่างงาน เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ค่าจ้าง และความยากจน

4.2.2 องค์ประกอบด้านสังคม ได้แก่ ระบบสาธารณสุข และระบบการศึกษา

4.2.3 องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ประสพการณ์และความท้าทายในชีวิต ความสะดวกสบายและทันสมัย

4.2.4 องค์ประกอบด้านการเมือง ได้แก่ นโยบายกำลังแรงงาน และนโยบายส่งออกแรงงาน

จากองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยผลักดันที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง โดยผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์และยกระดับให้เป็นทฤษฎีว่าด้วยปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทยได้ดังภาพที่ 22

ภาพที่ 22 ทฤษฎีว่าด้วยปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย (เสนอเป็นแผนภาพ โดยผู้วิจัย)

5. กระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

5.1 กระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” จำแนกได้เป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

5.1.1 การสรรหา (Recruitment) เป็นคุณลักษณะแรงงานที่ต้องการของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” เพื่อการขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ มีฐานะยากจน มีการศึกษาน้อย ต้องการงานที่มีรายได้สูง และเป็นเด็ก อายุน้อย

5.1.2 การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เป็นวิธีการชักจูงเพื่อโน้มน้าวให้แรงงานหลงเชื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทย ได้แก่ การหลอกลวงว่างานที่ทำเป็นงานสบาย หลอกลวงว่าได้ค่าจ้างสูง และหลอกลวงลักษณะงานที่ทำ

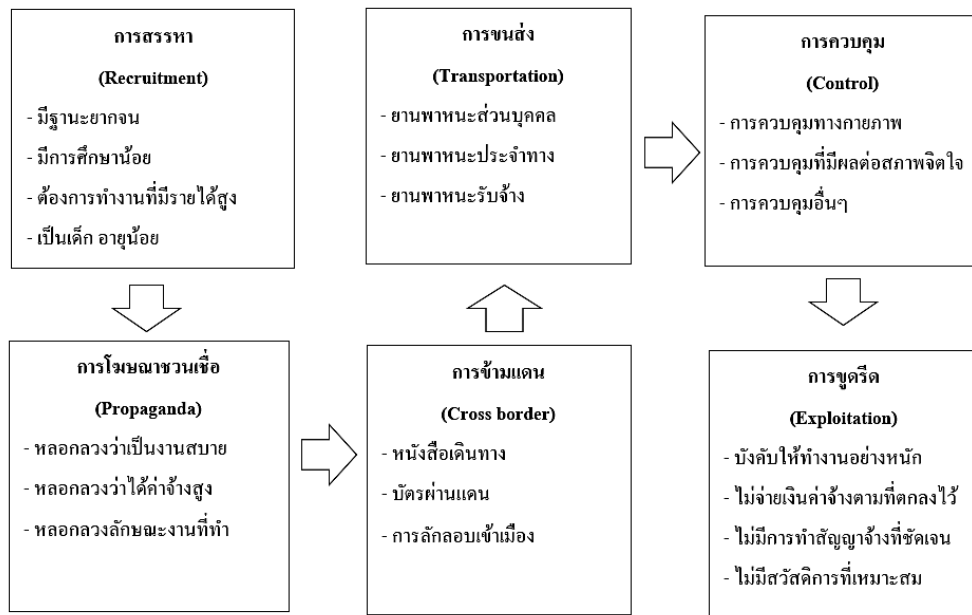
5.1.3 การข้ามแดน (Cross border) เป็นวิธีข้ามพรมแดนจาก สปป.ลาว มายังประเทศไทย ได้แก่ การใช้หนังสือเดินทาง การใช้บัตรผ่านแดน และการลักลอบเข้าเมืองโดยอาศัยช่องทางตามธรรมชาติ

5.1.4 การขนส่ง (Transportation) เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชายแดนสู่สถานประกอบการของนายจ้างในประเทศไทยโดยใช้พาหนะในรูปแบบต่าง ๆ จำแนกได้ 3 ประเภท คือ ยานพาหนะส่วนบุคคล ยานพาหนะสาธารณะ และยานพาหนะรับจ้าง

5.1.5 การควบคุม (Control) เป็นวิธีการที่ทำให้แรงงานข้ามชาติลาวตกอยู่ภายใต้การควบคุมของนายจ้าง จำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) การควบคุมทางกายภาพ (Physical control) ได้แก่ ทำร้ายร่างกาย การทรมาน และการจำกัดเสรีภาพทางร่างกาย 2) การควบคุมที่มีผลต่อสภาพจิตใจ (Psychological control) ได้แก่ การข่มขู่ คุกคามว่าจะทำร้ายคนใกล้ชิดและคนในครอบครัว การโกหก หลอกลวง และการพุดจาถูกเหยียดหยามเพื่อให้ได้รับความอับอาย และ 3) การควบคุมอื่น ๆ (Other controls) ได้แก่ ยึดเอกสารสำคัญ ไม่จ่ายค่าจ้างตามกำหนด ถูกทำให้เป็นหนี้ เปลี่ยนเส้นทางการเดินทางเพื่อทำให้สับสน การคอยจับตาดูการเคลื่อนไหวไม่ให้หลบหนี และถูกทำให้ติดยาเสพติด

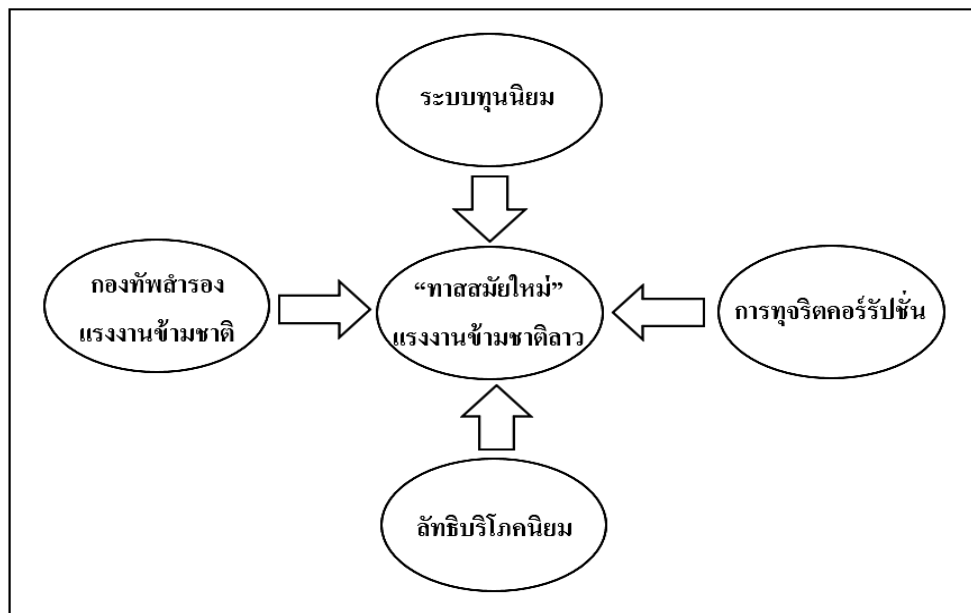
5.1.6 การขูดรีด (Exploitation) เป็นการแสวงหาประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากแรงงานข้ามชาติลาวด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินสู่นายทุนหรือเจ้าของกิจการ ได้แก่ การบีบบังคับทำงานอย่างหนัก ไม่จ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงไว้ ไม่มีการทำสัญญาที่ชัดเจน และไม่มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม

จากผลการศึกษาสามารถสังเคราะห์และยกระดับให้เป็นทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ดังภาพที่ 23

ภาพที่ 23 ทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว (เสนอเป็นแผนภาพ โดยผู้วิจัย)

5.2 ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มี 4 ประการ คือ “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม โดยผลจากการศึกษาสามารถสังเคราะห์และยกระดับให้เป็นทฤษฎีว่าด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ดังภาพที่ 24

ภาพที่ 24 ทฤษฎีว่าด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว (เสนอเป็นแผนภาพ โดยผู้วิจัย)

5.3 ผู้กระทำการ (Actors) เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว จำแนกได้เป็น 5 ส่วน ดังนี้

5.3.1 เจ้าของกิจการ เป็นผู้รับแรงงานเพื่อแสวงหาประโยชน์และบูครีดเชิงเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับธุรกิจของตนเอง และเป็นนายทุนที่ให้การสนับสนุนทางการเงิน รวมทั้งประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริตเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำธุรกิจนอกกฎหมาย

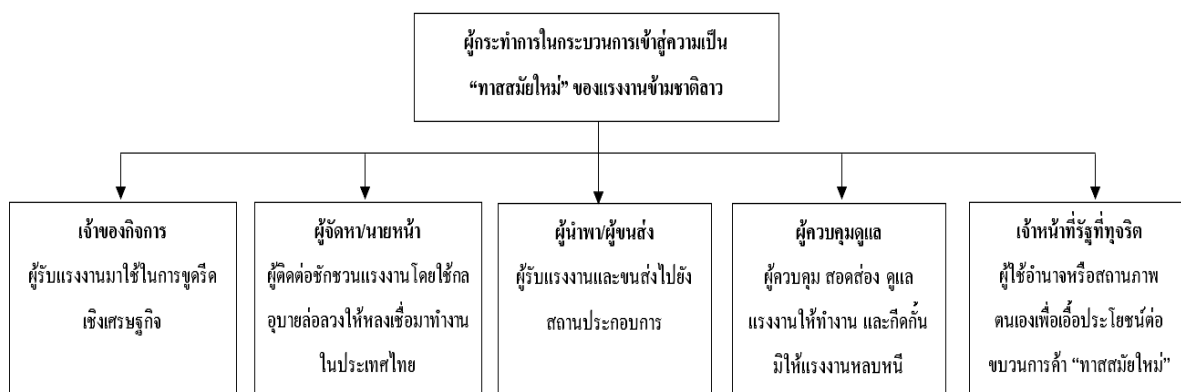
5.3.2 ผู้จัดการ/นายหน้า เป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อชักชวนแรงงานโดยใช้กลยุทธ์ล่อลวงให้หลงเชื่อมาทำงานในประเทศไทย

5.3.3 ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง เป็นผู้ทำหน้าที่รับแรงงานจากนายหน้าไปส่งยังนายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่อยู่ในประเทศไทย

5.3.4 ผู้ควบคุมดูแล เป็นผู้ทำหน้าที่คอยควบคุม สอดส่อง และดูแลแรงงานให้ทำงานผ่านกลไกการควบคุมต่าง ๆ แทนเจ้าของกิจการ และจะคอยกีดกันไม่ให้แรงงานหลบหนีจากสถานประกอบการ

5.3.5 เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต เป็นผู้ใช้อำนาจหรือสถานภาพของตนเองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ซึ่งจะทำการเรียกรับสินบนหรือช่วยเป็นการตอบแทน

จากผลการศึกษาสามารถสังเคราะห์และยกระดับให้เป็นทฤษฎีว่าด้วยผู้กระทำการในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ดังภาพที่ 25

ภาพที่ 25 ทฤษฎีว่าด้วยผู้กระทำการในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว (เสนอเป็นแผนภาพ โดยผู้วิจัย)

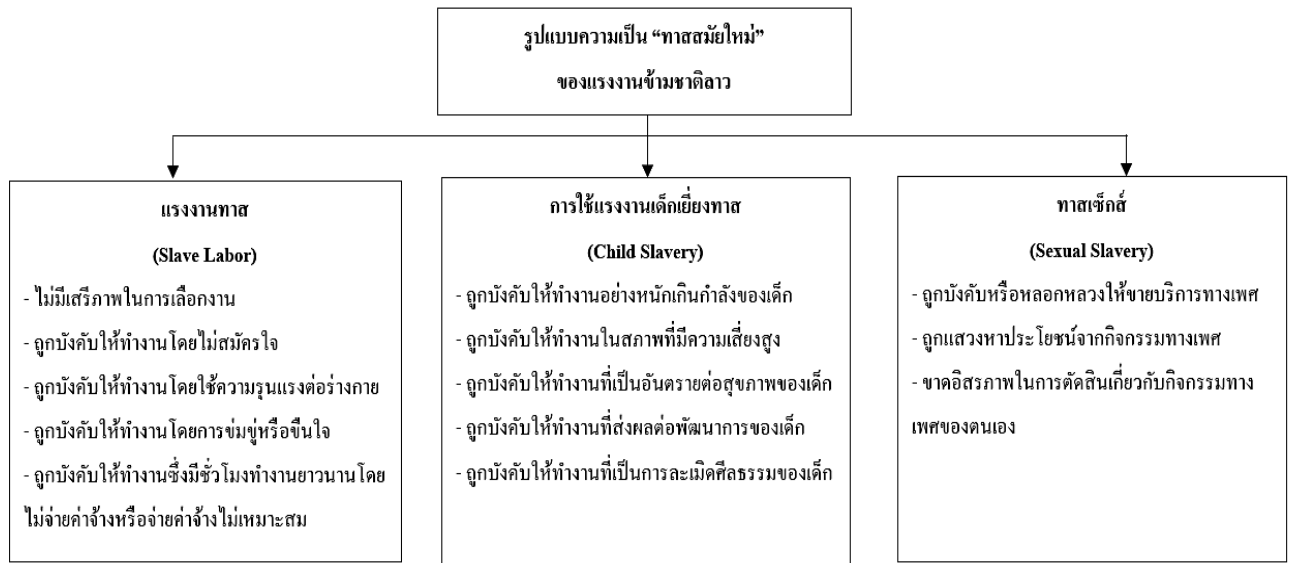
6. รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

6.1 แรงงานทาส (Slave labor) คือลักษณะของแรงงานที่ถูกบังคับให้ทำงานผ่านการใช้ความรุนแรงโดยแรงงานเหล่านั้นไม่สมัครใจทำ

6.2 การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส (Child slavery) เป็นลักษณะการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย มีการใช้แรงงานเกินกำลังของเด็กที่จะรับสภาพได้ ผ่านการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ

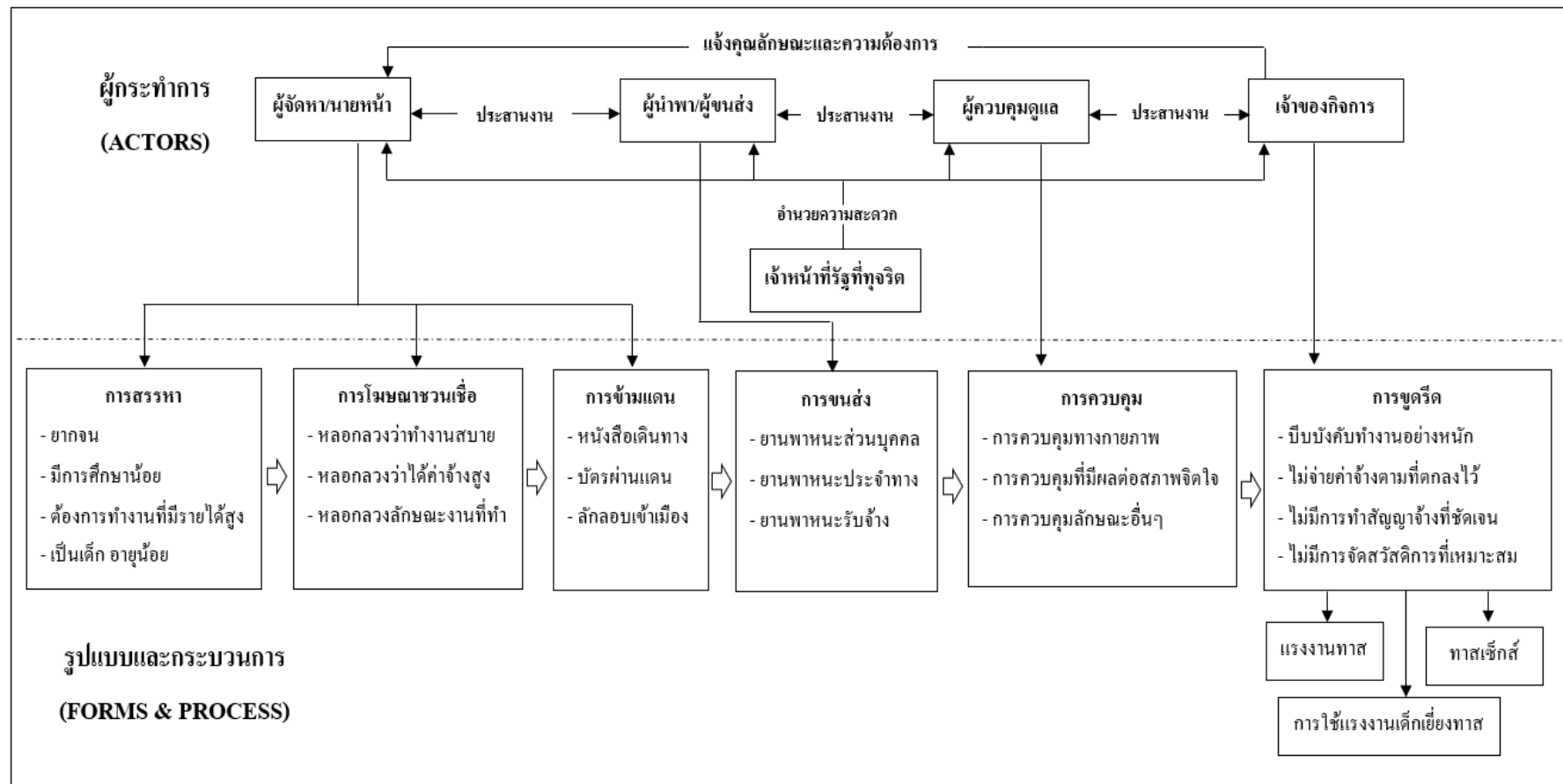
6.3 ทาสเซ็กส์ (Sexual slavery) คือลักษณะการเป็นทาสซึ่งปราศจากเสรีภาพและอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมทางเพศของตนเอง โดยตกอยู่ภายใต้การควบคุมจากบุคคลอื่นเพื่อผลประโยชน์และขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ

จากผลการศึกษาสามารถสังเคราะห์และยกระดับให้เป็นทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ดังภาพที่ 26

ภาพที่ 26 ทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว
(เสนอเป็นแผนภาพ โดยผู้วิจัย)

นอกจากนี้ยังสามารถสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการและรูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว เพื่อยกระดับให้เป็นทฤษฎี ดังภาพที่ 27

ภาพที่ 27 รูปแบบและกระบวนการ (เสนอเป็นแผนภาพ โดยผู้วิจัย)

7. การเปรียบเทียบอัตราการขูดรีดระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า “ทาสสมัยใหม่” มีอัตราการขูดรีดเฉลี่ยสูงกว่าแรงงาน “เสรี” ซึ่งเป็นลักษณะของ “การขูดรีดเกินปกติ” โดยสามารถตั้งเคราะห์และยกระดับให้เป็นทฤษฎีว่าด้วยการขูดรีดเกินปกติ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาวในรูปของสมการได้ดังนี้

$$L = v + s$$

$$L = v + (s_n + s_s)$$

$$s_s = L - v - s_n$$

กำหนดให้ L คือ เวลาวันทำงาน (Working day)

v คือ เวลาแรงงานจำเป็น (Necessary labor time)

s คือ เวลาแรงงานส่วนเกิน (Surplus labor time)

s_n คือ เวลาแรงงานส่วนเกินทั่วไป (General surplus labor time)

s_s คือ เวลาแรงงานส่วนเกินพิเศษ (Super surplus labor time)

โดยสมการที่ค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการดัดแปลงมาจากสูตรการคำนวณมูลค่าส่วนเกินแรงงานของ Marx (1867 cited in Gottheil, 1966, p. 34) (ดูเพิ่มเติม หน้า 69) ซึ่งเป็นการขยายให้เห็นถึงมูลค่าส่วนเกินจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่ถูก “ขูดรีดเกินปกติ” มากกว่าแรงงาน “เสรี” โดยทั่วไป หรือที่เรียกว่า “เวลาแรงงานส่วนเกินพิเศษ” (Super surplus labor time: s_s) ในรูปของจำนวนชั่วโมงทำงานต่อวัน ซึ่งเป็นลักษณะการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์ (Absolute Surplus Value) ตามมุมมองของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองสายมาร์กซิสต์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ มีข้อค้นพบสำคัญที่นำมาอภิปรายผลเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความชัดเจน ดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษากิจการข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า แรงงาน “เสรี” โดยส่วนใหญ่มีการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย และอาศัยอยู่ตามจังหวัดชายแดนที่มีภูมิประเทศติดต่อกันกับ สปป.ลาว ซึ่งสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากความคล้ายคลึงทางสภาพสังคม วัฒนธรรม และประเพณีในแถบภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ใช้เครือข่ายทางสังคมในข้ามพรมแดนและการหางานทำ มีรายได้จากการทำงานและสามารถส่งเงินกลับไปยังประเทศบ้านเกิดเพื่อยกฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว แตกต่างจาก “ทาสสมัยใหม่” ที่มีลักษณะการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานด้วยการชักจูง ล่อลวง

โน้มน้าวให้หลงเชื่อจากนายหน้า และถูกส่งตัวไปยังพื้นที่ปลายทางที่ต้องการ “ทาสสมัยใหม่” ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยเพื่อขูดรีดเชิงเศรษฐกิจ โดยแรงงานเหล่านี้ถูกกีดกันและตัดขาดจากสังคมภายนอก ถูกใช้แรงงานอย่างหนักโดยที่ไม่ได้รับค่าจ้างต่ำมากและมีบางรายที่ไม่ได้รับค่าจ้างใด ๆ เลยจากนายจ้าง สอดคล้องกับการศึกษาของ นิติภูมิ นวรรณ์ และคณะ (2554, หน้า 1) ที่พบว่า แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาหางานทำในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ยังขาดความรู้ทักษะในการทำงาน และขาดอำนาจในการต่อรอง ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ทั้งสภาพการจ้างงานและสภาพการทำงานที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และทำให้เกิดปัญหาสำคัญระดับประเทศขึ้นมาหลายประการ อาทิ การละเมิดสิทธิมนุษยชน และการค้า “ทาสสมัยใหม่” เป็นต้น

2. ผลจากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย พบว่า ตัวแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ส่วนแล้วแต่มีอิทธิพลที่ส่งต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาวทั้งสิ้น หากพิจารณาจากปัจจัยที่มีคุณลักษณะน่าดึงดูดและกระตุ้นใจให้แรงงานลาวย้ายถิ่นเข้ามายังประเทศไทย ผู้อพยพจะคำนึงถึงปัจจัยด้านสังคมก่อนเป็นอันดับแรก เนื่องจากแรงงานข้ามชาติลาวมุ่งให้ความสำคัญต่อการปรับตัวในสภาพสังคมใหม่เมื่อต้องเคลื่อนย้ายไปทำงานยังต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นลักษณะผู้คนนิสัยใจคอ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และความคล้ายคลึงทางสังคม แทนที่จะให้ความสำคัญต่อระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและค่าจ้างก่อน สอดคล้องกับทฤษฎีเครือข่ายการย้ายถิ่น (Migrant network theory) ที่มองว่ากระบวนการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติ เป็นการอาศัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเชื่อมโยงกับตัวแรงงาน ผ่านระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติและคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เครือข่ายนี้จะช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงาน ซึ่งสามารถลดต้นทุนการเข้ามาของแรงงานทั้งในรูปแบบตัวเงินและต้นทุนทางสังคม (ชูศักดิ์ สุทธิสา, 2556, หน้า 75) แตกต่างจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ของสำนักนีโอคลาสสิกที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะค่าจ้างแรงงานเป็นหลัก อาทิ งานของ Ravenstein (1889, pp. 241-301) ที่มองว่าในบรรดาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นนั้นเกิดจากแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ (Economic motive) มากที่สุด เช่นเดียวกับงานของ Lewis (1954, pp. 139-191) และ Ranis and Fei (1961, pp. 533-565) อธิบายการย้ายถิ่นว่าเป็นผลของความไม่เท่าเทียมกันในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่หนึ่งกับอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งแสดงออกผ่านความไม่สมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานในตลาดแรงงาน และความแตกต่างด้านอัตราค่าจ้างระหว่างสองพื้นที่นั้น กระแสการย้ายถิ่นจากพื้นที่ซึ่งมีอุปทานแรงงานส่วนเกิน อัตราค่าจ้างต่ำ ไปยังพื้นที่ซึ่งมีแรงงานไม่เพียงพอต่อความต้องการและ

มีอัตราค่าจ้างสูงกว่า จึงทำให้แรงงานจากพื้นที่ด้อยพัฒนาย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในพื้นที่หรือประเทศซึ่งมีระดับการพัฒนาสูงกว่า แนวคิดของสำนักนีโอคลาสสิกมีความขัดแย้งกับกระแสการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ในปี 2558 มีแรงงานชาวลาวที่ถูกจ้างงานในบรูไนเพียง 5 ราย จากจำนวนแรงงานข้ามชาติทั้งหมด 59,870 ราย และในปี 2559 มีแรงงานชาวลาวย้ายถิ่นไปทำงานในมาเลเซียเพียง 37 ราย จากจำนวนแรงงานข้ามชาติในอาเซียน 1,006,300 ราย แต่กลับเป็นประเทศที่มีสภาพทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกับทั้งสองชาติอย่างอินโดนีเซียที่มีสัดส่วนแรงงานต่างชาตินอกประเทศในบรรดาแรงงานข้ามชาติทั้งสองประเทศ (สำนักเลขาธิการอาเซียน, 2560, หน้า 30; 56)

เมื่อพิจารณาปัจจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นใน สปป.ลาว ซึ่งผลักดันให้แรงงานลาวต้องการย้ายถิ่นมายังประเทศไทย พบว่า ผู้อพยพคำนึงถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจก่อนเป็นอันดับแรก โดยข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ มีความแตกต่างจากทฤษฎีตลาดแรงงานทวิลักษณ์ของ Piore (1979) ที่มองการย้ายถิ่นเป็นผลจากปัจจัยดึงดูดในประเทศปลายทางแต่เพียงอย่างเดียว และอธิบายการย้ายถิ่นโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับเหตุผลของตัวแรงงานผู้ย้ายถิ่นหรือปัจจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต้นทางที่ผลักดันให้ประชากรในพื้นที่ซึ่งประสบปัญหานั้นคิดอยากย้ายถิ่นไปที่อื่น ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยหลายชิ้นที่พบว่าปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางมีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว อาทิ ทฤษฎีระบบโลกของ Wallerstien (1974; 1976) ที่มองว่าประเทศที่มีเศรษฐกิจก้าวหน้า (Advanced) เป็นแกนนำและเป็นศูนย์กลางโดยมีการค้ากับประเทศบริวาร ซึ่งมีเศรษฐกิจอ่อนแอกว่าไปจนถึงที่ล้าหลังด้านการพัฒนา (Backward) หรือประเทศชายขอบ (Periphery) ของระบบโลกนั้น เป็นไปเพื่อการสะสมทุนของประเทศที่มีเศรษฐกิจก้าวหน้าหรือเป็นศูนย์กลาง (Centre) โดยอาศัยประโยชน์จากความไม่สมดุลในการพัฒนา ส่งผลทำให้ประเทศที่มีเศรษฐกิจอ่อนแอและล้าหลังประสบภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ (Economic stagnation) ซึ่งส่งผลต่อเนื่องทำให้เงื่อนไขการดำรงชีวิตในประเทศที่มีเศรษฐกิจอ่อนแอและล้าหลังนั้นเสื่อมทรามลง โดยเงื่อนไขดังกล่าวกลายเป็นปัจจัยผลักดันให้มีการย้ายถิ่นของแรงงานออกจากประเทศนั้น ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ธนาการ โลก (2012) และงานวิจัยของ ชูพักตร์ สุทธิสา (2556) นฤมล นีราทร (2555) สุธิยา คำวงสา (2554) พิชราวลัย วงศ์บุญสิน (2552) และมีชัย แสงจันทร์ทะวงศ์ (2550) ที่พบว่า ปัจจัยผลักดันด้านเศรษฐกิจของประเทศต้นทางเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานลาวตัดสินใจเคลื่อนย้ายมาทำงานยังประเทศไทย

3. ผลจากการศึกษารูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ แรงงานทาส (Slave labor) การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส (Child slavery) และทาสเซ็กส์ (Sexual slavery) โดยคุณลักษณะแรงงานที่ต้องการของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” คือ มีฐานะยากจน ต้องการงานที่ให้ผลตอบแทนสูง มีการศึกษาน้อย เป็นเด็กและอายุ

ยังน้อย โดยส่วนใหญ่จะถูกผลักเข้าสู่ธุรกิจค้าประเวณีและการบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาส สอดคล้องกับรายงานของกองทุนเด็กแห่งสหประชาชาติ ที่ว่าในทุกปีมีผู้หญิงและเด็ก จำนวนประมาณ 1 – 2 ล้านราย ถูกส่งขายไปเป็นแรงงานเยี่ยงทาสทั่วโลก ในจำนวนดังกล่าวประมาณ 600,000 – 800,000 ราย ต้องเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี โดยภูมิภาคเอเชียเป็นแหล่งค้าทาสที่ใหญ่ที่สุดในโลก (The United Nations Children’s Fund: UNICEF, n.d. อ้างถึงใน จริยวัตรณ พุทธานุรักษ์, ชายไทยรักษาชาติ และฉวีรัตน์ สมมสวัสดิ์, 2550, หน้า 23) นอกจากนี้ลักษณะการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาสพบว่า กฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็กมี “ช่องโหว่” บางประการที่ทำให้เกิดความคลุมเครือในการระบุความเป็น “ทาสสมัยใหม่” กล่าวคือ การคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กตามกฎหมายให้ความสำคัญกับอายุของเด็กที่ถูกจ้างทำงานเป็นสำคัญ โดยเน้นความหมายของการทำงานแลกค่าจ้างหรือค่าตอบแทนของเด็ก แต่ละเลยความสำคัญกับสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือเงื่อนไขการจ้างงาน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของการใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส เช่น การละเมิดสิทธิ ถูกใช้ความรุนแรง ถูกเอารัดเอาเปรียบ หลอกลวง และถูกใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต (2555, หน้า 128) ที่ให้ทัศนะว่า การใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย เกิดจากเด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงานเป็น “เด็กด้อยอำนาจ” กล่าวคือ เป็นเด็กที่ต้องยอมตกเป็นเบี้ยล่างของคนกลุ่มใหญ่ที่คอยขูดรีดจากการใช้แรงงาน จนกลายเป็นคนที่ไม่มีความหมายในสังคม ซึ่งถือว่าเป็นการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์

ทาสเช็ทส์ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่มีความคลุมเครือทางตัวบทกฎหมาย เนื่องจากประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับ “ความสมัครใจ” ของผู้หญิงที่มีอายุมากกว่า 18 ปี โดยส่วนใหญ่่มองว่าเป็นความตั้งใจของตัวแรงงานเอง แต่จากการศึกษา พบว่า มีหญิงลาวบางรายเดินทางข้ามพรมแดนมายังประเทศไทยโดยสมัครใจเพื่อทำงานอื่น แต่ตกอยู่ในสภาพเงื่อนไขที่บีบบังคับ “ทางอ้อม” จากเงื่อนไขสภาพการทำงานที่ย่ำแย่ จนถูกชักจูง หวานล่อมิให้เข้าสู่ธุรกิจขายบริการทางเพศ แต่ทางกฎหมายกลับมองว่ามีความผิดฐานค้าประเวณีและลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย แทนที่จะถูกมองว่าตกเป็น “ทาสเช็ทส์” ของขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เนตรดาว เถาถวิล (2549, หน้า 188-189) ที่พบว่า นายหน้าใช้ “การล่อลวงอย่างแนบเนียน” ในการชักชวนให้หญิงลาวเดินทางข้ามแดนโดยไม่จำเป็นต้องใช้การบีบบังคับ โดยให้คำมั่นสัญญาว่าจะได้ทำงานที่ดี มีรายได้สูง และเป็นงานที่ไม่เกี่ยวกับธุรกิจทางเพศ แต่เมื่อทำงานจริงแล้วปรากฏว่าต้องทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ต้องหารายได้เองจากวิธีการอื่นซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และในท้ายที่สุดต้องทำงานค้าประเวณีเพื่อความอยู่รอดของตนเอง

4. ผลจากการศึกษากระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว แบ่งได้เป็น 6 ขั้นตอน คือ การสรรหา การโฆษณาชวนเชื่อ การข้ามแดน การขนส่ง การควบคุม

และการทุจริต มีความสอดคล้องการทำงานของ ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม (2550) พบว่ากระบวนการเข้าสู่ “การค้ามนุษย์” ของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย แบ่งได้เป็น 6 ขั้นตอน คือ การค้นหาแรงงานที่มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการ การชักจูงเพื่อโน้มน้าวให้แรงงานหลงเชื่อเข้ามาทำงาน การข้ามพรมแดนจากประเทศต้นทางมายังประเทศไทย การเคลื่อนย้ายแรงงานสู่สถานประกอบการ การควบคุมแรงงานให้ทำงาน และการแสวงหาประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากแรงงาน

5. ผลจากการศึกษาผู้กระทำการในกระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว จำแนกได้เป็น 5 ส่วน ได้แก่ เจ้าของกิจการ ผู้จัดการ/นายหน้า ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง ผู้ควบคุมดูแล และเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต โดยผู้ร่วมในขบวนการดังกล่าวจะทำหน้าที่สอดคล้องประสานกันเป็นเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” นับเป็นหนึ่งในธุรกิจผิดกฎหมายที่เป็นพวงของกระแสโลกาภิวัตน์และเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีที่เน้นบริโภคนิยมอย่างไม่มีการสิ้นสุด และขยายความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคของโลกให้เพิ่มสูงขึ้น ด้วยสถานภาพด้อยโอกาสของคนระดับล่าง โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติที่ตกอยู่ในสภาพที่ถูกเอารัดเอาเปรียบและมีทางเลือกอันจำกัดในประเทศภูมิลำเนาของตนเอง สอดคล้องกับงานของ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (2556, หน้า 61) พบว่า ปัญหาการค้า “ทาสสมัยใหม่” ในประเทศไทยมีความรุนแรงเนื่องจากเครือข่ายการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการทำงานจากเดิมที่มีลักษณะ “ต่างคนต่างทำ” พัฒนามาเป็นเครือข่ายที่ซับซ้อน มีการจัดการที่ดี และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ผู้กระทำการในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ที่ได้จากการศึกษา มีความคล้ายคลึงกับงานของ Icdygu and Toktas (2002, pp. 35-36) ที่กล่าวถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” คือ ผู้จัดการเงิน/นายทุน ผู้จัดการ/ผู้ขนส่ง เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต ผู้ให้ข้อมูล คนนำทางและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้ควบคุม ผู้สนับสนุนและผู้เชี่ยวชาญ ผู้เก็บหนี้ และผู้เคลื่อนย้ายเงิน โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะทำหน้าที่ร่วมกันเป็นขบวนการเพื่อแสวงหา “ทาสสมัยใหม่” มาใช้ในการทุจริตเชิงเศรษฐกิจ

6. ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่ค้นพบจากการศึกษามี 4 ประการ คือ “กองทัพสำรอง” ของแรงงานข้ามชาติ ระบบทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน และลัทธิบริโภคนิยม โดยข้อค้นพบสำคัญจากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า “ลัทธิบริโภคนิยม” เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งี่เร่งก่อให้เกิด “ทาสสมัยใหม่” มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์และอิทธิพลระบบทุนนิยมเสรี ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบความเชื่อและความคิดของคนในสังคม สปป.ลาว หันมาวัดค่าของมนุษย์จากวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินเงินทองมากกว่าจิตใจ เป็นเหตุให้หลายคนต้องดิ้นรนแสวงหาเงินทอง โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติลาวที่ต้องการยก

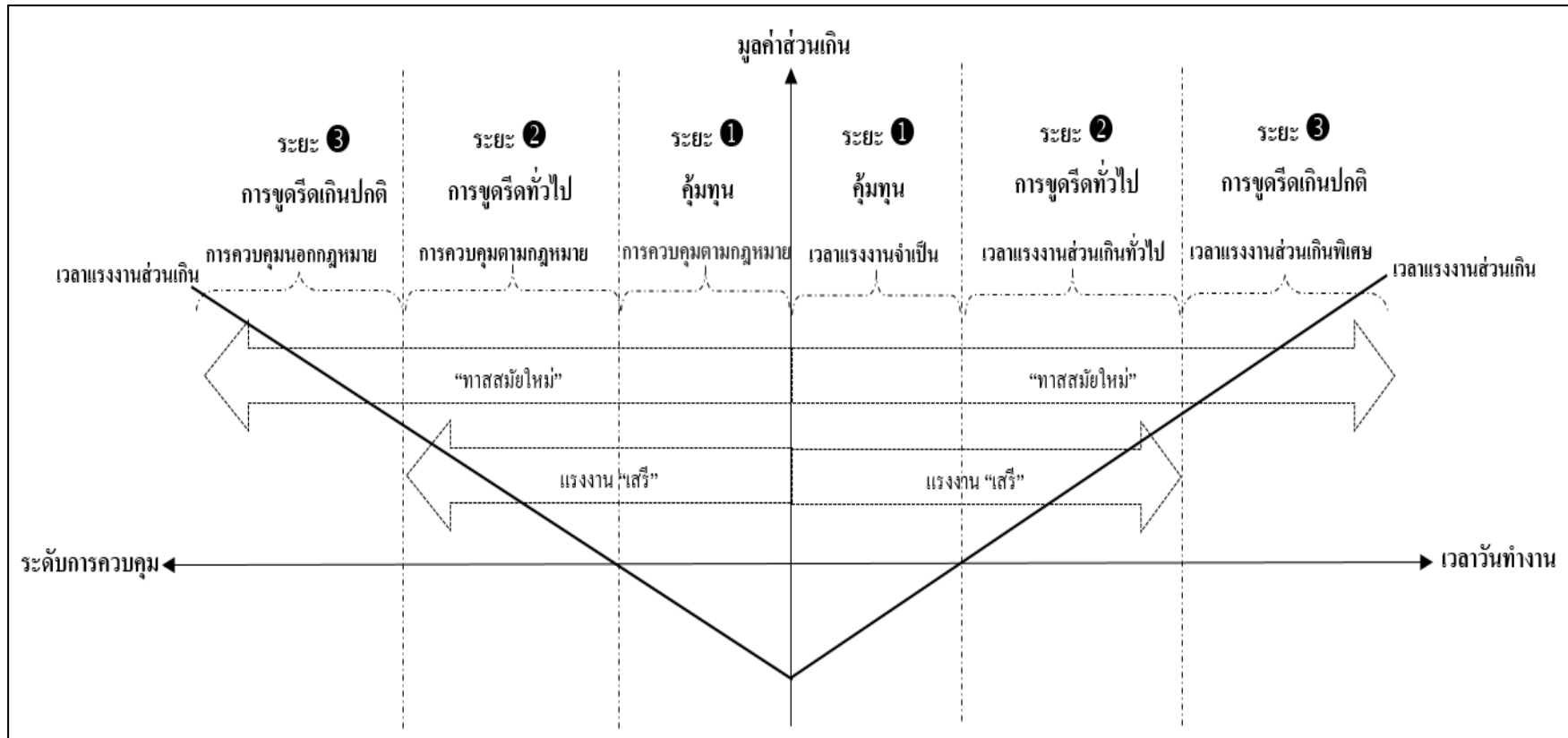
ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง รวมทั้งต้องการชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายและความทันสมัย จึงมีความเสี่ยงที่จะถูกล่อลวง ชักจูง และโน้มน้าวจากขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ได้ โดยง่าย สอดคล้องกับงานของ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (2556, หน้า 65) ที่อธิบายว่า วัฒนธรรม ค่านิยม และทัศนคติ เป็นปัจจัยผลักดันสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” และสอดคล้องกับแนวคิดของ คิบดี นพประเสริฐ (2553, หน้า 16-17) ให้ทัศนะว่า แนวคิดบริโภคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ผู้หญิงและเด็กเข้าสู่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการขยายเพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ทฤษฎีว่าด้วยความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของ Bales (1999) ที่มองว่าปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็น “ทาสสมัยใหม่” มี 3 ประการ คือ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ระบบเศรษฐกิจที่นำมาซึ่งความยากจน และการทุจริตคอร์รัปชัน

7. ผลการเปรียบเทียบอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว พบว่า “ทาสสมัยใหม่” มีอัตราการทุจริตเฉลี่ยสูงกว่าแรงงาน “เสรี” และมีลักษณะ “การทุจริตเกินปกติ” (Super exploitation) เป็นการขยายทฤษฎีมูลค่าส่วนเกิน (Theory of surplus value) ของ Marx จากเดิมที่กล่าวถึงเฉพาะ “มูลค่าส่วนเกิน” หรือ “เวลาแรงงานส่วนเกิน” ในภาพรวม จากข้อค้นพบของการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า “ทาสสมัยใหม่” ถูกทุจริตมูลค่าส่วนเกินมากกว่าแรงงาน “เสรี” จึงทำให้เวลาแรงงานส่วนเกินของ “ทาสสมัยใหม่” มากกว่าแรงงาน “เสรี” โดยเรียกผลต่างของเวลาแรงงานส่วนเกินนี้ว่า “เวลาแรงงานส่วนเกินพิเศษ” (Super surplus labor time) เป็นผลมาจาก “นายจ้าง” ได้ใช้อำนาจที่เหนือกว่าผ่านกลไกการควบคุมเพื่อบังคับให้ “ทาสสมัยใหม่” ทำงานอย่างหนัก และมีเวลาวันทำงานที่ยาวนาน โดย “ทาสสมัยใหม่” ปราศจากสิทธิ (No rights) ในการต่อต้านเพื่อลดเวลาวันทำงานลงได้ เนื่องจากถูกควบคุมและกดขี่จากนายจ้างอย่างรุนแรง เพื่อพยายามยึดแย่งมูลค่าส่วนเกินหรือทุจริตจากแรงงานให้มากที่สุด

แนวคิดการทุจริตเกินปกติที่ค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ แตกต่างจากแนวคิดของ Ruy Mauro Marini (n.d. cited in Higginbottom, 2010, p. 1) และ Harvey (2003, p. 139) ที่เน้นอธิบายการทุจริต “เชิงระบบ” ของแรงงานภายในประเทศโลกที่สาม โดยละเอียดการอธิบายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นของกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมเสรีที่มีต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ แนวคิดการทุจริตเกินปกติจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการอธิบายการทุจริตที่เกิดจากการโยกย้ายถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ มีสาเหตุมาจากปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ให้เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติ โดยมีแรงงานบางกลุ่มที่ขาดความรู้และประสบการณ์ย้ายถิ่น โดยเฉพาะคนที่มีฐานะยากจน มีอายุน้อย มีการศึกษาต่ำ และมีความต้องการอยากทำงานเพื่อรายได้ที่ดี ถูกชักจูงและผลักดันเข้าสู่กระบวนการเป็น “ทาส

สมัยใหม่” และถูกขูดรีดเชิงเศรษฐกิจในลักษณะต่าง ๆ เช่น การบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาส การบังคับค้าประเวณี หรือการบังคับใช้แรงงานเด็กในสภาพที่เลวร้าย เป็นต้น โดยสภาพการทำงานของ “ทาสสมัยใหม่” ถือว่าเป็นการขูดรีดอย่างสุดขีด (Extreme exploitation) และเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง

8. ข้อค้นพบใหม่จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินสัมบูรณ์จากแรงงาน นอกเหนือจากเวลาวันทำงานแล้ว นั่นคือ “ระดับการควบคุม” (Control level) กล่าวคือ หากนายจ้างต้องการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินเพิ่มมากขึ้นจากเดิม จักต้องเพิ่ม “ระดับการควบคุม” ให้มีความเข้มข้นมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสามารถสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “มูลค่าส่วนเกิน” “เวลาวันทำงาน” และ “ระดับการควบคุม” เพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีว่า ด้วยระยะการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินแรงงานในระบบทุนนิยม ดังภาพที่ 28

ภาพที่ 28 ทฤษฎีว่าด้วยระยะการชู้ตรีดมูลค่าส่วนเกินแรงงานในระบบทุนนิยม
(เสนอเป็นแผนภาพโดยผู้วิจัย)

จากภาพที่ 28 เป็นกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าส่วนเกิน (Surplus value) ระยะเวลาทำงาน (Working day) และระดับการควบคุม (Control level) โดยกำหนดให้แกนตั้งเป็นมูลค่าส่วนเกินที่เกิดขึ้นจากการขูดรีดแรงงาน แกนนอนด้านขวามือ เป็นจำนวนชั่วโมงเวลาทำงานของแรงงานต่อวัน และแกนนอนด้านซ้ายมือ เป็นระดับการควบคุมการทำงานที่มีต่อแรงงาน โดยสามารถแบ่งระยะการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินในระบบทุนนิยมได้เป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ระยะคุ้มทุน (Break-even) คือ ช่วงเวลาดังแต่แรงงานเริ่มลงมือทำงานในแต่ละวันจนถึงเวลาที่แรงงานสามารถสร้างมูลค่าสินค้าได้เท่ากับค่าจ้างที่ได้รับเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตให้อยู่รอด หรือเรียกว่า “เวลาแรงงานจำเป็น” (Necessary labor time) ในระยะนี้จึงไม่เกิดมูลค่าส่วนเกิน (เส้นเวลาแรงงานส่วนเกินของระยะดังกล่าวอยู่ต่ำกว่าแกนนอน) เป็นช่วงเวลาที่มีการควบคุมจากนายจ้างในระดับต่ำและเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด (Legal controlled) เช่น การคอยจับตาดู การตรวจตรา เป็นต้น เนื่องจากแรงงานมีความต้องการขาย “พลังแรงงาน” เพื่อแลกกับค่าตอบแทนเพื่อใช้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องของตนเอง

ระยะที่ 2 ระยะการขูดรีดทั่วไป (General exploitation) คือ ช่วงเวลาต่อจากจุดสิ้นสุดของระยะที่ 1 จนถึงช่วงเวลาทำงานตามที่แรงงานตกลงไว้กับนายจ้าง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่แรงงานสามารถสร้างมูลค่าสินค้าได้มากกว่าค่าจ้างที่ได้รับ จึงเกิดมูลค่าส่วนเกินที่เรียกว่า “เวลาแรงงานส่วนเกินทั่วไป” (General surplus labor time) มูลค่านี้จะถูกนายจ้างยึดแย่งไปเพื่อใช้ในการสร้างผลกำไรและสะสมความมั่งคั่งให้กับธุรกิจของตนเอง ตามวิธีการผลิตแบบทุนนิยม ในระยะนี้เริ่มมีการควบคุมจากนายจ้างในระดับที่สูงขึ้นจากระยะที่ 1 เนื่องจากแรงงานเริ่มมีความเหนื่อยล้าตามจำนวนชั่วโมงทำงานที่มากขึ้น จึงเพิ่มระดับการควบคุมเพื่อให้แรงงานทำงานต่อไปได้ และยังเป็นลักษณะการควบคุมตามที่กฎหมายกำหนด (Legal controlled) เช่น การออกคำสั่ง การออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการทำงาน เป็นต้น ซึ่งหากนายจ้างเพิ่มระดับการควบคุมแรงงานและพยายามยืดวันเวลาทำงานออกไปมากเกินไปที่ตกลงไว้ แรงงานเหล่านี้จะใช้สิทธิ (Take the rights) ในการต่อรองกับ “นายจ้าง” เพื่อเรียกร้องช่วงเวลาราชการที่เหมาะสม เช่น หยุดทำงาน เรียกร้องค่าตอบแทนล่วงเวลา การนัดหยุดงาน ประทั่ง หรือลาออกจากงาน เป็นต้น โดยระยะนี้เป็นขูดรีดมูลค่าส่วนเกินที่เกิดขึ้นกับแรงงาน “เสรี” ในระบบทุนนิยม

ระยะที่ 3 ระยะการขูดรีดเกินปกติ (Super exploitation) คือ ช่วงเวลาดังแต่จุดสิ้นสุดของระยะที่ 2 เป็นต้นไป เป็นช่วงที่มีเวลาทำงานมากกว่าตามที่ตกลงไว้กับนายจ้าง โดยนายจ้างจะเพิ่มระดับการควบคุมให้สูงขึ้นกว่าระยะที่ 2 ซึ่งเป็นลักษณะของการควบคุมนอกกฎหมาย (Illegal controlled) ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมทางกายภาพ (เช่น ทบตี ใช้อาวุธทำร้ายร่างกาย) การควบคุมที่ส่งผลต่อสภาพจิตใจ (เช่น การดูค่างาว่าร้าย การข่มขู่ว่าจะทำร้ายคนใกล้ชิด) หรือการควบคุมใน

ลักษณะอื่น (เช่น ยึดเอกสารสำคัญ ถูกทำให้เป็นหนี้) โดยบีบบังคับให้แรงงานทำงานหนักมากยิ่งขึ้น เพื่อชดเชยมูลค่าส่วนเกินให้เพิ่มมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “เวลาแรงงานส่วนเกินพิเศษ” ในช่วงนี้ แรงงานปราศจากสิทธิ ในการต่อต้านเพื่อลดเวลาวันทำงานลงได้ เนื่องจากถูกควบคุมและกดขี่จาก นายจ้างอย่างรุนแรงจากกลไกการควบคุมที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งหากเกิดการต่อต้านจากแรงงาน นายจ้างจะยิ่งเพิ่มระดับการควบคุมให้สูงยิ่งขึ้นเพื่อบังคับให้ทำงานต่อไปตามความต้องการ ถือว่าเป็นการขูดรีดขั้นสูงสุดจากกำลังกาย ของแรงงาน โดยระยะนี้เป็นขูดรีดมูลค่าส่วนเกินที่เกิด ขึ้นกับ “ทาสสมัยใหม่” ในระบบทุนนิยม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการป้องกันและแก้ไขปัญหา “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

1.1 ผลจากการวิจัยพบว่า กฎหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้า “ทาสสมัยใหม่” ของ ประเทศไทยในปัจจุบันมี “ช่องโหว่” เนื่องจากการนิยามความเป็นทาสในทางกฎหมายนั้น อาจมีการระบุถึงคำนิยามที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งคำนิยามเหล่านั้นอาจมีความหมายครอบคลุมไปถึง การกระทำต่าง ๆ ที่คำนิยามอื่นไม่ได้ครอบคลุมถึงการกระทำนั้น ๆ หรือในทางตรงกันข้าม คำ นิยามหนึ่ง ๆ ก็อาจจะไม่ได้มีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงการกระทำที่อีกนิยามหนึ่งได้กล่าวถึง ดังนั้น ในการพิจารณาระบุความเป็น “ทาสสมัยใหม่” แม้ว่าจะมีคำนิยามที่มีความหมายครอบคลุม มากที่สุดแล้วในปัจจุบัน แต่ก็ควรจะนำคำนิยามอื่นมาประกอบการพิจารณาถึงความหมายของความ เป็นทาสด้วย เพื่อเป็นการรับรู้และเข้าใจถึงรูปแบบของความเป็นทาสประเภทต่าง ๆ ได้กว้างขวางและ ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังนี้

1.1.1 ปรับกฎหมายให้สอดคล้องกับบริบทความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ให้มี ความหมายครอบคลุมมากยิ่งขึ้นโดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขการทำงานที่เลวร้ายของ แรงงานเป็นสำคัญ เพื่อปิด “ช่องโหว่” ทางกฎหมายที่ขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” ใช้ในการสร้าง ผลประโยชน์และขูดรีดเชิงเศรษฐกิจจากแรงงานข้ามชาติ

1.1.2 ปรับกฎหมายเพื่อลดช่องว่างทางข้อกฎหมายที่เอื้อให้คนบางกลุ่มเข้ามา แสวงหาผลประโยชน์จากการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติและการค้า “ทาสสมัยใหม่”

1.1.3 เสริมสร้างองค์ความรู้ทางกฎหมายแก่เจ้าหน้าที่รัฐผู้มีส่วนที่รับผิดชอบ โดยตรงในการขับเคลื่อนกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เช่น การ จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับนิยามความหมายของ “ทาสสมัยใหม่” ตลอดจนกระบวนการทำงานเพื่อ การป้องกัน แก้ไขปัญหา ช่วยเหลือ และเยียวยาเหยื่อการค้า “ทาสสมัยใหม่” อย่างเป็นระบบ

1.1.4 สร้างความรู้ความเข้าใจทางกฎหมายและสิทธิแรงงานให้กับผู้ประกอบการ

นายจ้าง และองค์กรธุรกิจ เพื่อช่วยกันดูแลแรงงานข้ามชาติ ไม่เอารัดเอาเปรียบแรงงาน และมองแรงงานข้ามชาติในฐานะ “เพื่อนมนุษย์” มิใช่ “เครื่องจักร” ในการประกอบธุรกิจ

1.2 ผลจากการวิจัยพบว่า การทุจริตและคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการรับสินบน รับส่วย และการหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้นควรเข้มงวดและเอาจริงเอาจังกับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนพัวพันและเกี่ยวข้องกับขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยมีแนวทางในการแก้ไขดังนี้

1.2.1 มีมาตรการในการเอาผิดกับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนพัวพันและเกี่ยวข้องกับขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” อย่างจริงจัง โดยการเพิ่มบทลงโทษและการตรวจสอบอย่างเข้มงวด

1.2.2 สร้างความโปร่งใสในเชิงปฏิบัติ ด้วยการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบการดำเนินงานจากภายนอกมากยิ่งขึ้น

1.3 ปัญหาการค้า “ทาสสมัยใหม่” มีความเชื่อมโยงกับการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจนและเป็นปัญหาระดับนานาชาติ ดังนั้นภาครัฐควรประสานความร่วมมือกับประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเทศต้นทางที่เป็นผู้ส่งออกแรงงาน เพื่อกำหนดมาตรการและกลไกในการสร้างกระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติที่ปลอดภัยในการจัดส่งแรงงานระหว่างประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการย้ายถิ่นที่อาศัยระบบนายหน้า ซึ่งเป็นระบบที่มีความเสี่ยงสูงและอาจถูกชักจูง หลอกลวง โฉมหน้า จนถูกผลักดันเข้าสู่กระบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1.3.1 สร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคในการสร้างบรรทัดฐานการแก้ไขปัญหา “ทาสสมัยใหม่” ระดับนานาชาติ ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยตรงไปตรงมา และนำไปสู่การพัฒนา นโยบายและกลไกที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาคในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

1.3.2 จัดทำระบบฐานข้อมูล “ทาสสมัยใหม่” ระดับนานาชาติ ครอบคลุมในเรื่องของสถานการณ์ปัญหา “ทาสสมัยใหม่” ในแต่ละประเทศ เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหา ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เป็นปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นสารสนเทศในการกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

1.4 ผลจากการวิจัยพบว่า “ลัทธิบริโภคนิยม” เป็นปัจจัยสำคัญที่เร่งก่อให้เกิดความเป็น “ทาสสมัยใหม่” เกิดจากการครอบงำทางความคิดที่ฝังแน่นอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมเสรี ดังนั้นองค์กรภาครัฐ เอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรร่วมมือกันเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และแนวคิดดังกล่าวของผู้คนในสังคม ให้หันมายึดหลัก

ของความมีเหตุผล ความจำเป็น และความพอเพียงในการใช้ชีวิต ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

1.4.1 ควรรณรงค์เพื่อปลูกฝังแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ผ่านโครงสร้างสถาบันทางสังคมด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัว ให้รู้จักการใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย โดยผู้ใหญ่ควรทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน ให้เล็งเห็นประโยชน์หรือความสำคัญของการได้มาซึ่งวัตถุนั้น ๆ โดยยึดหลักแห่งความมีเหตุผลและความพอดี

1.4.2 ในปัจจุบันสื่อสังคม (Social media) มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นสื่อที่เปรียบเสมือน “ดาบสองคม” มีการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ โดยไม่ผ่านการคัดกรอง จึงทำให้บางครั้งมีการนำเสนอพฤติกรรมเชิงลบและอาจนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จัดว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงและมีโอกาสถูกรอบงำทางความคิดได้โดยง่าย ดังนั้นควรรณรงค์ส่งเสริมการใช้สื่อสังคมอย่างถูกวิธี ให้รู้จักการคัดกรองข้อมูล รับแต่ข้อมูลข่าวสารเชิงบวก สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ และรู้จักการแบ่งเวลา ไม่เสพติดการใช้สื่อสังคมมากเกินไปจนเกินไป เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีภูมิคุ้มกันทางความคิด โดยไม่ถูกรอบงำ หลอกกลวง และมอมเมาจากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ที่มีอย่างแพร่หลายในยุคสังคมดิจิทัล

1.5 ผลจากการศึกษาพบว่า แรงงานข้ามชาติมีความสัมพันธ์กับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการทำงานกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติมากยิ่งขึ้น โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1.5.1 อบรมให้ความรู้กับแรงงานข้ามชาติที่เป็น “กลุ่มเสี่ยง” โดยเฉพาะแรงงานเด็กและผู้หญิง เกี่ยวกับสิทธิของแรงงาน กฎหมายแรงงาน และการขึ้นทะเบียนแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย

1.5.2 สร้างเครือข่ายการช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มแรงงานข้ามชาติในการแก้ไขปัญหา “ทาสสมัยใหม่”

1.5.3 จัดให้มีศูนย์เตรียมความพร้อมของแรงงานข้ามชาติที่จะเข้ามาทำงานใหม่ และมีการให้ความรู้เบื้องต้นสำหรับการทำงานในประเทศไทย

1.5.4 จัดให้มีศูนย์ช่วยเหลือ “ทาสสมัยใหม่” ให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยศูนย์ฯ ดังกล่าวต้องมีความพร้อมในเรื่องของการแก้ไขเยียวยาเหยื่อในเบื้องต้น พร้อมทั้งมีคณะทำงานที่ชัดเจน เป็นระบบ เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติอื่น เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ทฤษฎีความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ที่มีลักษณะเป็นพลวัตตามสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

2.2 ผลการศึกษาอัตราการชู้ตจากการวิจัยในครั้งนี้ มีข้อจำกัดบางประการเนื่องจากขาดข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับทุนคงที่หรือเครื่องจักรที่ใช้ในกระบวนการผลิต รวมทั้งข้อจำกัดของกลุ่มตัวอย่าง “ทาสสมัยใหม่” ที่มีน้อยเกินไป (เนื่องจากช่วงเวลาที่ทำวิจัยมีแรงงานลาวที่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐอยู่เป็นจำนวนน้อย) ดังนั้นควรศึกษาประเด็นดังกล่าว โดยใช้ข้อมูลที่ละเอียดและชัดเจน เพื่อสะท้อนภาพการชู้ตเชิงเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรศึกษาประเด็นทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นทาส “สมัยใหม่” เพื่อระบุ “ช่องโหว่” ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การปรับปรุงการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในอนาคต

บรรณานุกรม

- กนกนิษัฏ์ คัตถ์กุลรัตน์. (2553). *คู่มือด้านสิทธิและหน้าที่แรงงานข้ามชาติ (สำหรับผู้ปฏิบัติงาน)*.
กรุงเทพฯ: องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (IOM).
- กรมการค้าระหว่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการ
ต่างประเทศ.
- กรมการจัดหางาน. (ม.ป.ป.). *ค่าจ้างรายอาชีพ ปี 2558*. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน.
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2558). *คู่มือโอกาสและทิศทางการค้าและการลงทุนใน
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. นนทบุรี: กระทรวงพาณิชย์.
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2558). *อัตราค่าแรงขั้นต่ำใน สปป.ลาว*. สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2561
จาก http://www.ditp.go.th/ditp_pdf.php?filename=contents_attach/94418/94418.pdf&title=94418
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2554). *คู่มือการค้าและการลงทุนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*.
กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์.
- กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. (2552). *นโยบายและแผนระดับชาติเพื่อขจัดการใช้แรงงานเด็ก
ในรูปแบบที่เลวร้าย ปิงบประมาณ พ.ศ. 2552 – 2557*. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน.
- กรรณภัทร ชิตวงศ์. (2559). การบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างภาคประมงทะเลใน
จังหวัดสงขลา. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 9(1), 183-203.
- กรรณิกา ขวัญอารีย์. (2552). *การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเด็กต่างชาติและครอบครัวใน 3 พื้นที่
. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). *การเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาคอาเซียน
และสถานการณ์แรงงานไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์.
- กระทรวงแรงงาน. (2560). *รายงานผลการสำรวจค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของแรงงานเพื่อพัฒนาฝีมือใน
ภาคอุตสาหกรรม พ.ศ.2560*. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน.
- กระแสด ชนระวงศ์, นฤมล สีนสุพรรณ, อาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์ และกุหลาบ ปุริสาร. (2560). นโยบาย
สาธารณสุข ระบบบริการสุขภาพและประกันสุขภาพของประเทศเพื่อนบ้านในประชาคม
อาเซียน. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย*, 7(1), 7-18.
- กัลยา วาณิชชัยบัญชา. (2549). *หลักสถิติ (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2553). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง
กับสื่อสารศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

- กิริยา กุลกลการ. (2553). ผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานไทยและ
โครงสร้างการผลิตและการจ้างงานในประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*,
28(4), 29-61.
- เกตุชพรรณ คำพุฒ. (2550). *การนำเข้าแรงงานลาวในจังหวัดสงขลา: กระบวนการ ปัญหาและผลที่
เกิดขึ้น*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม, บัณฑิต
วิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกษมณี แคว้นน้อย และบัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2554). คุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานอพยพลาว
ในสถานประกอบการจังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิจัย มข. (บศ.)*, 11(4), 135-156.
- จริยวรรณ พุทธานุกฤษ, ชายไทย รักษาชาติ และณรัตน์ สมมสวัสดิ์. (2550). “การข้ามพรมแดน” พินิจ
ในแนวสตรีนิยมในพื้นที่ของอินเทอร์เน็ต กระบวนการทางกฎหมาย และหน่วยงาน
ภาครัฐ. เชียงใหม่: มูลนิธิผู้หญิง กฎหมาย และการพัฒนาชนบท (ผกฏ.).
- จันทร์เพ็ญ เกตุสำโรง. (2557). *การจัดการแรงงานลาวในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดนครราชสีมา*.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เจนจินดา ภาวะดี. (2560, 21 ตุลาคม). นักสังคมสงเคราะห์ โครงการ Nvader มูลนิธิสามสัมพันธ์
ครอบครัว จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2549). *ประวัติศาสตร์การปฏิวัติอุตสาหกรรมเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ:
สร้างสรรค์.
- ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์. (2548). *การใช้ SPSS เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล*. สงขลา: ภาควิชาการ
ประเมินผลและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ชัย บุตรพูนใจ. (2560, 16 พฤศจิกายน). ครัวฝึกออาชีพสงเคราะห์ชั้น 3 สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ
ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จังหวัดปทุมธานี. สัมภาษณ์.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ. (2556). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เครือข่ายชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ
การเมืองและผลกระทบของบ่อนคาสีโนตามชายแดน ไทย-กัมพูชาในเขตภาคตะวันออก*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2558). *การวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed methods research)*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัย
บูรพา.
- ชาติร์ มูลสถาน. (2554). *การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวลาวในประเทศไทยใน พ.ศ. 2563*.
คุณัญนิพนธ์ปรัชญาคุณัญนิพนธ์, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยคริสเตียน.

- ชุตติกาญจน์ ฉลองวงศ์. (2555). *ประวัติศาสตร์การค้าทาส*. กรุงเทพฯ: ก้าวแรก.
- ชูพักตร์ สุทธิสา. (2556). *แรงงานข้ามชาติลาวภาคอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ณัฐณิชา เลอฟิลิเบิร์ต. (2558). แรงงานทาส และร่างพระราชบัญญัติทาสสมัยใหม่ของอังกฤษ
Modern Slavery Act 2015. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 8(1), 175-180.
- ธนาคารโลก. (2012). *พลังบวกจากแรงงานข้ามชาติ แนวโน้มด้านการย้ายถิ่นและบทเรียนเชิง
นโยบายในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง*. กรุงเทพฯ: ธนาคารโลก (สำนักงานในประเทศไทย).
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2556). *ตลาดแรงงานไทยและบทบาทในการสร้างความแข็งแกร่งให้
เศรษฐกิจไทย*. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ธัญญาทิพย์ ศรีพนา. (2546). ชาวเวียดนามอพยพในภาคอีสานของไทย. *วารสารอิน โดจีนศึกษา*,
3(1), 59-75.
- ตะวัน โยศรี. (2560, 16 พฤศจิกายน). นักจิตวิทยา สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้า
มนุษย์ จังหวัดปทุมธานี. สัมภาษณ์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2538). *ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (LISREL) สถิติวิเคราะห์สำหรับการ
วิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล นิราทร. (2555). *การย้ายถิ่นของแรงงานในอาเซียน: กรณีแรงงานไร้ฝีมือในประเทศไทย*.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นัญญา จิตรเกาะ. (2560, 13 พฤศจิกายน). ผู้อำนวยการสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านนารี
สวัสดิ์ นครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- นิติภูมิ นวรัตน์ และคณะ. (2554). *รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพ
ปัญหาด้านคุ้มครองแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยและแนวทางแก้ไข*. กรุงเทพฯ: สำนัก
คุ้มครองแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน.
- เนตรดาว เถาถวิล. (2549). เพศพาณิชย์ข้ามพรมแดน: ประสบการณ์ของหญิงลาวในธุรกิจบริการ
ทางเพศในพรมแดนไทย – ลาว. *วารสารสังคมศาสตร์*, 18(2), 170 – 202.
- บทเรียน Contract Farming เกษตรกร “ลาว” นำตาตก*. (2560). เข้าถึงได้จาก
https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1484123125
- ประกายดาว โชติกลาง. (2560, 13 พฤศจิกายน). นักจิตวิทยา สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้าน
นารีสวัสดิ์ นครราชสีมา. สัมภาษณ์.

- เปิดเนื้อหา พ.ร.ก. แรงแรงงานต่างค่าฉบับใหม่. (2560). เข้าถึงได้จาก <http://www.komchadluek.net/news/scoop/285389>
- พรพรรณ อักโข. (2560, 16 พฤศจิกายน). นักสังคมสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จังหวัดปทุมธานี. สัมภาษณ์.
- พระโสภณพัฒนบัณฑิต และอุทัย วรเมธีศรีสกุล. (2560). พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม. *วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม*, 4(1), 39-48.
- พฤษ์ เกาถวิไล และสุธีร์ สาตราคม. (2556). สปป.ลาว: อุปสรรคการกำกับควบคุมของรัฐตามกรอบ MOU ระหว่างประเทศด้านการจ้างแรงงาน. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 9(2), 25-54.
- พัชร ทอนศรี. (2560, 13 พฤศจิกายน). นักพัฒนาสังคม สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านนารี สวัสดิ์ นครราชสีมา. สัมภาษณ์.
- พัชรวัลย์ วงศ์บุญสิน. (2552). *การย้ายถิ่น: ทฤษฎีและความเป็นไปในเอเชีย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัทฐกร ศาสนะสุพันธ์, คุษฎี อายุวัฒน์ และมณีมีข ทองอยู่. (2554). กระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติของผู้ย้ายถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์. *วารสารวิจัย มข.*, 1(1), 95-110.
- พัทฐกร ศาสนะสุพันธ์, คุษฎี อายุวัฒน์ และมณีมีข ทองอยู่. (2555) กระบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติในประเทศไทย: ประเทศไทยเป็นประเทศต้นทาง. *วารสารวิจัย มข.(บศ.)*, 12(1), 102-112.
- พิทยา ฟุสสาย. (2553). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน: กรณีศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ กะเหรี่ยง และกะเหรี่ยง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
- เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์. (2540). *ประชากรศาสตร์ สำคัญโดยสังเขป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภราดร ปริดาศักดิ์. (2558). *ประวัติศาสตร์และแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ระดับโลก*. นนทบุรี: ภาพพิมพ์.
- ภัทราวดี มากมี. (2559). การออกแบบการวิจัยสำหรับการวิจัยแบบผสานวิธี. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(2), 19-31.
- ภูเขียว จันทรสมบูรณ์. (2549). *การศึกษาปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันในการย้ายถิ่นเพื่อขายแรงงานของแรงงานจากนครหลวงเวียงจันทร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.

- มาร์กซ์, คาร์ล. (2542). *Das Kapital ว่าด้วยทุน เศรษฐศาสตร์การเมืองวิพากษ์ เล่ม 1 ช่วงวิถีการผลิตของทุน*. แปลโดย เมธี เอี่ยมวรา. กรุงเทพฯ: ชีรทรพจน์.
- มนัสนันท์ ประดิษฐ์ด้วง. (2560, 12 ตุลาคม). *นักพัฒนาสังคมชำนาญการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดอุดรธานี*. สัมภาษณ์.
- มิชชัย แสงจันทร์ทะวงค์. (2550). *การวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของการไปทำงานต่างประเทศของแรงงานลาวในนครหลวงเวียงจันทน์*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เมธี เอี่ยมวรา. (2549). *ว่าด้วยทุน (ฉบับย่อ)*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น (1997).
- ยุวณิต สักวาลพานิช. (2558). *ผ่าคดีแก๊งค้ำมนุษย์ ทลายฟาร์มหมูนรก ชังทารุณ 13 ชาวลาว*. เข้าถึงได้จาก https://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=1441645687
- รวบพ่อแล้วแม่แล้วค้ำมนุษย์เด็กหญิงลาว อังนายหน้าหางานแม่บ้าน แต่ลวงขายกาม ขายตรงผ่านแอปแซท*. (2561). เข้าถึงได้จาก. https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_947284
- รัตนา จันทร์เทาว์. (2554). การสัมภาษณ์: ภาษาไทยและภาษาลาวของคนลาว. *วารสารสังคมผู้นำโขง*, 7(3), 121-134.
- แรงงานลาว 1. (2560, 16 พฤศจิกายน). *คนงานกรีดยาง ในจังหวัดมุกดาหาร*. สัมภาษณ์.
- แรงงานลาว 2. (2560, 12 มีนาคม). *ลูกจ้างยกของในร้านขายส่งในจังหวัดนครพนม*. สัมภาษณ์.
- วรรณัฐ วรรณชาติเดชา. (2558). *การค้ำมนุษย์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ตำรวจ.
- วรวิทย์ เจริญเลิศ. (2555). รายงานการวิจัยประเทศไทยกับแนวคิดรัฐสวัสดิการ: ก้าวข้ามประชานิยม. ใน *งานปาฐกถา สุภา สิริमानนท์ เรื่อง “สังคมไทยกับแนวคิดรัฐสวัสดิการ ก้าวข้ามประชานิยม”* (หน้า 1-27). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนส่งเสริมสุขภาพ (สสส.).
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2559). *สินค้า มูลค่า และสภาวะแปลกแยกในหนังสือว่าด้วยทุนของคาร์ล มาร์กซ์ ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วันพันธ์ วาสิกะสิน และประเทือง ช่วยเกลี้ยง. (2552). *เครือข่ายการค้ำมนุษย์ ศึกษาเปรียบเทียบประเทศลาวและประเทศกัมพูชา: การป้องกันและแก้ไข*. กรุงเทพฯ: สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัลนิกา ฉลากบาง. (2560). การวิจัยแบบผสมผสาน. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 7(2), 124-132.
- วิทยากร เชียงมูล. (2545). *อธิบายศัพท์เศรษฐศาสตร์การเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สายธาร.

วิสิษฐ กิดคำส่วน, อนาโตน โรเจอร์ เป็ลดิเยร์, สมหมาย เปรมจิตต์ และพิสิษฐ โคตรสุโพธิ์. (2557).

วาทกรรมความขาว: อัตลักษณ์ความงามของผู้หญิงลาวในวัฒนธรรมสมัยนิยม. *วารสาร
บัณฑิตศึกษา*, 11(55), 69-78.

ศาลอาญาไซเบอร์ผลงานคดีค้ามนุษย์ 9 สาวลาว เสร็จภายใน 8 เดือน. (2558). เข้าถึงได้จาก

<https://www.thairath.co.th/content/551056>

ศิปดี นพประเสริฐ. (2553). *ความมั่นคงมนุษย์: การค้ามนุษย์ในไทย*. กรุงเทพฯ: สแควร์ ปริ้นซ์ 93.

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต. (2555). *ความท้าทายในการขจัดแรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย*. ม.ป.ท.

ศิริพร สโครบานค. (2548). *การค้ามนุษย์ แนวคิด กลไก และประเด็นท้าทาย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
ผู้หญิง.

ศิริไล ชยางกูร. (2555). *แรงงานข้ามชาติกับความต้องการดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม. (2550). *รายงานฉบับสมบูรณ์*

โครงการวิจัยเรื่องกระบวนการเข้าสู่การค้ามนุษย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (2556). *การค้ามนุษย์ในประเทศไทย ปัจจัย*

ที่เป็นสาเหตุ เครื่องมือ และกลไกในการแก้ไข. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบัน
วิชาการป้องกันประเทศ.

เสกสิน ศรีพัฒนานุกุลกิจ และน้ำทิพย์ เสมอเชื้อ. (2553). *โครงการการค้ามนุษย์ในกลุ่มทนายท่งที่*

*2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: รายงานฉบับสมบูรณ์ (Human Trafficking in Second
Generation of Migrants from Myanmar)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สถานทูตสหรัฐฯ และสถานกงสุลในประเทศไทย. (2560). *รายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์*

ประจำปี พ.ศ.2560. เข้าถึงได้จาก [https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-
th/official-reports-th/2017-trafficking-persons-report-thailand-th/](https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2017-trafficking-persons-report-thailand-th/)

สถานเอกอัครราชทูต ณ เวียงจันทน์ และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ เวียงจันทน์.

(2553). *คู่มือส่งเสริมการค้าการลงทุนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*.

อุดรธานี: บ้านเหล่าการพิมพ์.

สน นิลศรี. (2545). *แนวคิดสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย: จากความเป็นทาสสู่อิสรภาพ*. *รัฐสมิแล*,

23(1), 9-21.

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2552). *การเป็นสถาบันของความขัดแย้งด้านแรงงานในประเทศไทย*.

วารสารร่วมพฤษ, 27(3), 96-130.

- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2558). *ระบบบริหารราชการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. กรุงเทพฯ: กรณการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้าย. (2557). *รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ายของประเทศไทย ประจำปี 2557*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้าย.
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2557). *วารสารสถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานทั่วราชอาณาจักร ประจำปี 2556*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายสารสนเทศแรงงานต่างด้าว กลุ่มงานพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว.
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2558). *วารสารสถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานทั่วราชอาณาจักร ประจำปี 2557*. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว.
- สำนักเลขาธิการอาเซียน. (2560). *บทสรุปโครงการให้ความรู้แรงงานย้ายถิ่นและการโยกย้ายถิ่นฐานที่ปลอดภัย*. จาการ์ตา: สำนักงานเลขาธิการอาเซียน.
- สิริรัฐ สุกันธา. (2557). การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่าในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 18(1), 45-63.
- สุธี ประศาสน์เศรษฐ. (2557). เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยปัญหาเกษตรกรรมและการเปลี่ยนผ่านด้านเกษตรกรรม: บทสำรวจเบื้องต้น. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 2(2), 43-77.
- สุพัตรา ตันติจริยาพันธ์. (2555). *การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย: การศึกษาแรงงานพม่าในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่*. คุยฉีนิพนธ์บริหารศาสตรคุยฉีบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สุภมาส อังสุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ และรัชนิกุล ภิญโญภาณุวัฒน์. (2551). *สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์: เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL*. กรุงเทพฯ: มิสชั่น มีเดีย.
- สุภางค์ จันทวานิช และเกร์. (2539). การย้ายถิ่นข้ามชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก: สถานการณ์ทั่วไปและผลกระทบต่อแรงงานข้ามชาติและแรงงานไทย. *วารสารหางานปริทัศน์*, 1(3), 91.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2557). *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุลียา คำวงสา. (2554). *สภาพทั่วไปและผลของการไปทำงานในประเทศไทยของแรงงานลาว*.
วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสรี ชัดแจ่ม. (2547). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน. *วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา*, 2(1),
15-42.
- โสภี อุ่นทะยา. (2556). ปราบกฏการณ์แรงงานข้ามชาติ ณ ชายแดนอีสาน. *ประชาคมวิจัย*, 18(108),
11 – 17.
- อ่วม ราคาสินค้าพุ่ง 30% ลาวร้องรัฐไร้ประสิทธิภาพ. (2559). เข้าถึงได้จาก https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1470206648
- อภิชาติ สุวรรณรัตน์ และเก็ตถวา บุญปรากการ. (2556). ลาวพลัดถิ่น: การกลายเป็นแรงงานข้ามแดน
ในพื้นที่จังหวัดสงขลา. *บทความวิจัยเสนอในการประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4* (หน้า
134-141). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- อภิชาติ จรรย์สถุทธิรงค์, จรัมพร โห้ถ่ายอง และกัญญา อภิพรชัยสกุล. (2554). *ชีวิตความเป็นอยู่ของ
แรงงานข้ามชาติใน 11 จังหวัดสำคัญในประเทศไทย ปี พ.ศ.2553 ประชากรและสังคม 2554
“จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย”*. ม.ป.ท.
- อรรถพงศ์ ลิ้มปีกาญจนวัฒน์. (2558). การจ้างแรงงานต่างด้าวของผู้ประกอบการในจังหวัดสุราษฎร์
ธานี. *วารสารวิทยาการจัดการ*, 2(1), 93-113.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ และชัยพงษ์ สำเนียง. (2557). *แรงงานข้ามชาติ อัตลักษณ์และสิทธิความเป็น
พลเมือง*. เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อำนาจ เนตยสุภา. (2552). แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการค้ามนุษย์. *วารสารวิชาการนิติศาสตร์*, 2(3),
9-28.
- อีเลน เพียร์สัน. (2549). *งานทำทนายที่ลุ่มแม่น้ำโขง การจ้างแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย: งาน
หนัก จ่ายน้อย และไม่ได้รับการคุ้มครอง เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่าง
ประเทศ.
- อโณทัย งามวิชัยกิจ. (2558). การวิจัยแบบผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ. *วารสารการจัดการ
สมัยใหม่*, 13(1), 1-12.
- Amanda, J. G. (2010). *Modern slavery: A regional focus*. A thesis Master of Arts in Economics
the faculty of social sciences. Josef Korbel School of International Studies University
of Denver.

- Bales, K. (1999). *Disposable people: New slavery in the global economy*. Los Angeles: University of California Press.
- Bales, K. (2004). *New slavery: A reference handbook* (2nd ed.). California: ABC-CLIO.
- Bales, K. (2006). *Testing a theory of modern slavery*. Washington DC: Free the Slaves.
- Bales, K. (2012). *New slavery in the global economy, Updated with a new preface* (3rd ed.). California: University of California Press.
- Bales, K., & Robbins, P. T. (2001). No one shall be held in slavery or servitude: A critical analysis of international slavery conventions. *Human Rights Review*, 2(2), 18–45.
- Batou, J. (2015). Accumulation by dispossession and anti-capitalist struggles: A long historical perspective. *Science & Society*, 79(1), 11-37.
- Bekteshi, V., Gjermeni, E., & Van Hook, M. (2012). Modern day slavery: sex trafficking in Albania. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 32 (7/8), 480-494.
- Bollen, K. A. (1989). *Structural equations with latent variables*. New York: Wiley.
- Brooks, R. L. (2014). Postconflict justice in the aftermath of modern slavery. *The George Washington International Law Review*, 46(8), 243-303.
- Castles, S. (1994). Democracy and multicultural citizenship, Australian debates, and their relevance for Western Europe. In *From aliens to citizens: Redefining the status of immigration in Europe*, ed. R. Baubok. (pp. 2-3) Aldershot,; Aldershot.
- Chalamwong, Y., & Rodsomboon, S. (2007). Expanding the number of semi - skilled and skilled emigrant workers from southeast Asia to East Asia. *TDRJ Quarterly Review*, 22 (4), 3-9.
- Changpitikoun, S. (2008). *Factors influencing child workers' migration from Lao PDR to Thailand and consequences: A case study of child domestic workers*. A thesis, master of Art program in Southeast Asian Studies, Chulalongkorn University.
- Fan, X., & Wang, L. (1998). Effects of potential confounding factors on fit indices and parameter estimates for true and misspecified models. *Educational and Psychological Measurement*, 58(5), 701-735.
- Gottheil, F. M. (1966). *Marx's economic predictions*. Evanston: Northwestern University Press.
- Harvey, D. (2003). *The new imperialism*. New York: Oxford University.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press

- Higginbottom, A. (2010). *Underdevelopment as super-exploitation: Marini's political-economic thought*. London: Historical Materialism conference, SOAS.
- Howe, B., & Sims, K. (2011). Human Security and Development in the Lao PDR Freedom from Fear and Freedom from Want. *Asian Survey*, 51(2), pp. 333-355.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternative. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55.
- Icduygu, A., & Toktas, S. (2002). How do smuggling and trafficking operate via irregular border crossings in the Middle East? Evidence from fieldwork in Turkey. *International Migration*, 40 (6), 25-54.
- International Monetary Fund. (2012). *World economic outlook october 2012*. Washington, DC: IMF.
- International Organization for Migration. (2010). *The Relationships among economic development, demographic change and migration in the Greater Mekong Subregion*. Le Grand-Saconnex: IOM.
- Joreskog, K. D., & Sorbom, D. (1989). *Lisrel 7: User's reference guide*. Chicago: Scientific Software International.
- Knight, S. (2012). Debt-bondage slavery in India. *Global Dialogue*, 14(2), 62-72.
- Lewis, A. W. (1954). Economic development with unlimited supplies of labor. *The Manchester School of Economic and and Social Studies*, 22, 139-191.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Ministry of Labour and Social Welfare, Lao PDR. (2016). *Number of trafficked persons returned from Thailand to Lao PDR*. Vientiane: Lao PDR.
- Neilson, D. (2007). Formal and real subordination and the contemporary proletariat: Re-coupling Marxist class theory and labour-process analysis. *Capital & Class*, 91(Spring), 89-123.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2nd ed.). New York: McGraw-Hall.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (n.d.). *Slavery Convention 1926*. Retrieved from [http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ UniversalHumanRightsInstruments.aspx](http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UniversalHumanRightsInstruments.aspx)

- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (n.d.). *Forced Labour Convention, 1930*. Retrieved from <http://www.ohchr.org/EN/AbolitionOfForcedLabourConvention.aspx>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (n.d.). *Economic, Social and Cultural Covenant 1966*. Retrieved from www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UniversalHumanRightsInstruments.aspx
- Office on Drugs and Crime & Thailand Institute of Justice. (2017). *Trafficking in persons from Cambodia, Lao PDR and Myanmar to Thailand*. Bangkok: UNODC.
- Osorio, J. (2015). Dialectics, superexploitation, and dependency: Notes on the dialectics of dependency. *Social Justice*, 42(1), 93-106.
- Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ranis, G., & Fei, J. C. H. (1961). A theory of economic development. *American Economic Review*, 51, 533-565.
- Ravenstein, E. G. (1889). The laws of migration. *Journal of the Royal Statistical Society* LII(June), 241-301.
- Salt, J. & Stein, J. (1997). Migration as a business: The case of trafficking. *International Migration*, 35(4), 467-494.
- Seyhan, O. (2009). *Identifying social and political correlates of national human trafficking scores: An extension of Bales's theory of modern slavery*. Dissertation Doctor of Philosophy in Public Affairs, University of Texas at Dallas.
- Soonthondhada, K. (2001). Changes in the labor market and international migration since the economic crisis in Thailand. *Asian and Pacific Migration Journal*, 10(3-4), 401-428
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2006). *Trafficking in persons: Global patterns*. New York: United Nations.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2013). *Transnational organized crime in East Asia and the Pacific: A threat assessment*. New York: United Nations.
- Walk Free Foundation. (2014). *The global slavery index 2014*. Australia: Hope for children organization.
- Wallerstien, I. (1974). *The modern World-system*. New York: Academic Press.

Wallerstien, I. (1976). *The modern World-system: Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century*. New York: Academic Press.

Whitaker, M., P. & Hinterlong, P. (2008). Contexts of control: Modern slavery in the United States. *Social Development*, 30 (3), 27-41.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd Ed.). New York: Harper and Row.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎา ฦ หนองคาย ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

(ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย)

ดร.เอกราช คีนาง อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

(ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล)

นางนัญญา จิตรเกาะ ผู้อำนวยการสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ

บ้านนารีสวัสดิ์

(ผู้เชี่ยวชาญด้านทาสสมัยใหม่)

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบความเป็นทาสสมัยใหม่ในประเทศไทย:

กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติลาว

เรียน ผู้เข้าร่วมการวิจัย

ท่านเป็นบุคคลหนึ่งในจำนวน ๔๐๘ คน ที่ได้รับเชิญเป็นผู้ร่วมการวิจัย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษา ๕ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อแรงงานข้ามชาติลาวย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย ๓) เพื่อศึกษากระบวนการเข้าสู่ความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว ๔) เพื่อศึกษารูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว และ ๕) เพื่อเปรียบเทียบอัตราการทุจริตระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัยตามคุณสมบัติหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ผู้มีความรู้และประสบการณ์อย่างแท้จริง แล้วจึงทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ โดยทำการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ การวิจัยในครั้งนี้ไม่มีความเสี่ยงด้านร่างกาย สังคม และกฎหมาย แต่อาจมีความเสี่ยงด้านจิตใจ เนื่องจากบางประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์อาจส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้เข้าร่วมการวิจัยทำให้มีความรู้สึกวิตกกังวล หรือ โศกเศร้าเสียใจ ซึ่งหากเกิดความรู้สึกดังกล่าวและไม่ประสงค์จะให้สัมภาษณ์อีก ผู้เข้าร่วมการวิจัยสามารถแจ้งความประสงค์เพื่อถอนตัวออกจากเป็นผู้เข้าร่วมการวิจัยได้ตามต้องการ โดยประโยชน์ของการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นการบุกเบิกองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติจาก สปป.ลาว เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อองค์กรภาครัฐและเอกชนในการแก้ไขปัญหาการค้าทาสและการค้ามนุษย์ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยต่อไป

ผู้เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีสิทธิ์จะถอนตัวหรือยกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยเมื่อใดก็ได้ และการถอนตัวจากการวิจัยจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้นต่อผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้จะใช้สำหรับวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น โดยข้อมูลจะถูกเก็บรักษาไว้ในรูปแบบเอกสารและในระบบคอมพิวเตอร์ จะไม่มีชื่อหลักฐานแสดงลักษณะเฉพาะของผู้เข้าร่วมการวิจัย ข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์ไว้เป็นรายบุคคลจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ ผู้ที่จะเข้าถึงข้อมูลได้มีเพียงผู้วิจัยเพียงคนเดียว และจะไม่มีผลกระทบต่อการใช้งานของผู้เข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งข้อมูลจะถูกทำลายหลังจากงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์แล้วเป็นเวลา ๖ เดือน

ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่าง ๆ ที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยสงสัยด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบัง ซ่อนเร้น จนกว่าผู้เข้าร่วมการวิจัยรู้สึกพึงพอใจ ข้อมูลเฉพาะส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมการวิจัยจะถูกเก็บไว้เป็นความลับและจะเปิดเผยเฉพาะในภาพรวมที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเท่านั้น

หากมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการหรือข้อมูลใหม่เพิ่มเติม ผู้วิจัยจะแจ้งผู้เข้าร่วมการวิจัยได้รับทราบและหากผู้เข้าร่วมการวิจัยมีปัญหาหรือข้อสงสัยประการใด สามารถสอบถามได้โดยตรงจาก ผู้วิจัย นายศุภกฤต ปิติพัฒน์ โทรศัพท์: ๐๘๘-๕๖๓๓๕๕๖ หรือ e-mail: samart_mbe@yahoo.com

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง ในความร่วมมือสำหรับการวิจัยครั้งนี้

นายศุภกฤต ปิติพัฒน์

ผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์การศึกษาระยะที่ 1

การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการทำงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่น
ของแรงงานข้ามชาติลาว

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง และเติมข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ.....ปี
3. สถานภาพ
 โสด สมรส หย่าร้าง หม้าย
4. ระดับการศึกษา
 ไม่ได้เรียนหนังสือ ประถมศึกษา
 มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
 สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย
5. อาชีพก่อนเดินทางมาทำงานในประเทศไทย
 ทำไร่ ทำนา ทำสวน การประมง
 เลี้ยงสัตว์ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม
 ค้าขาย รับจ้างทั่วไป
 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
6. รายได้ก่อนเดินทางมาทำงานในประเทศไทย.....กิบ/เดือน
7. จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน (รวมตัวท่านเอง)
8. ระยะเวลาที่ท่านเข้ามาอยู่ในประเทศไทย
 1-2 ปี 3-5 ปี 6-9 ปี 10 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติลาว

คำชี้แจง: กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง และเติมข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. ภูมิลำเนา ก่อนย้ายมาประเทศไทย

☐ นครหลวงเวียงจันทน์	☐ แขวงเวียงจันทน์	☐ แขวงอัตตะปือ
☐ แขวงหัวพัน	☐ แขวงหลวงพระบาง	☐ แขวงหลวงน้ำทา
☐ แขวงสะหวันนะเขต	☐ แขวงสาละวัน	☐ แขวงพงสาลี
☐ แขวงบ่อแก้ว	☐ แขวงบอลิคำไซ	☐ แขวงเซกอง
☐ แขวงไชยสมบูรณ	☐ แขวงไชยบุรี	☐ แขวงเชียงขวาง
☐ แขวงจำปาสัก	☐ แขวงคำม่วน	☐ แขวงอุดมไชย
2. จังหวัดที่ท่านอยู่อาศัยในประเทศไทย

☐ อุดรธานี	☐ หนองคาย	☐ นครพนม	☐ มุกดาหาร
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....			
3. ท่านเข้ามายังประเทศไทยได้อย่างไร

☐ มาด้วยตนเอง	☐ มากับญาติ	☐ มากับคนรับส่งแรงงาน (จัดให้เฉพาะการเดินทาง)
☐ มากับนายหน้า (จัดให้ทั้งการเดินทางและงานที่ทำ) ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....		
4. แหล่งเงินทุนที่ท่านใช้เพื่อเดินทางเข้ามายังประเทศไทย

☐ ขายทรัพย์สินในครอบครัว	☐ ขอยืมเงินจากคนอื่น	☐ เป็นหนี้ นายจ้าง
☐ เป็นหนี้ นายหน้า	☐ ใช้เงินเก็บส่วนตัว	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
5. ในปีที่ผ่านมา ระหว่างการทำงานในประเทศไทย ท่านเคยเดินทางกลับ สปป.ลาว หรือไม่ (ถ้าตอบ “ไม่เคย” ไม่ต้องตอบข้อ 5)

☐ ไม่เคย	☐ 1 ครั้ง	☐ 2 ครั้ง
☐ 3 ครั้ง	☐ มากกว่า 3 ครั้ง	
6. วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางกลับ สปป.ลาว

☐ เยี่ยมญาติ	☐ ต่อวีซ่า/พาสปอร์ต	☐ ทำธุระส่วนตัว
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....		

ตอนที่ 3 สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติลาว

คำชี้แจง: กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง และเติมข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. ปัจจุบันท่านพักอาศัยอยู่กับใคร (สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - อยู่คนเดียว พ่อแม่ คู่สมรส เพื่อน นายจ้าง
 - เพื่อนร่วมงาน ญาติ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
2. สถานที่พักอาศัยของท่านมีสภาพเป็นอย่างไร
 - มีสภาพดี/มั่นคง มีสภาพทรุดโทรม/ไม่แข็งแรง
3. ท่านสามารถพูดภาษาไทยได้ดีเพียงใด
 - พูดไม่ได้เลย พูดได้บ้าง พูดได้คล่องแคล่ว
4. ท่านสามารถอ่านภาษาไทยได้ดีเพียงใด
 - อ่านไม่ออก อ่านได้บ้าง อ่านได้คล่องแคล่ว
5. ท่านสามารถเขียนภาษาไทยได้ดีเพียงใด
 - เขียนไม่ได้ เขียนได้บ้าง เขียนได้คล่องแคล่ว
6. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมของคนไทยหรือไม่
 - ไม่เคยเข้าร่วม เข้าร่วมบางครั้ง เข้าร่วมเป็นประจำ
7. ปีที่ผ่านมาท่านได้ส่งเงินรายได้จากการทำงานไปช่วยเหลือครอบครัวใน สปป.ลาวหรือไม่
 - ส่งเงินไปช่วยเหลือครอบครัว จำนวน.....บาท
 - ไม่ได้ส่งเงินไปช่วยเหลือ (โปรดระบุเหตุผล).....
8. หลังจากอพยพมาทำงานยังประเทศไทย ท่านมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่
 - ดีขึ้น เหมือนเดิม/ไม่เปลี่ยนแปลง แย่ลงกว่าเดิม เพราะ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 4 สภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติลาว

คำชี้แจง: กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง และเติมข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. ท่านมีบัตรอนุญาตทำงานในประเทศไทยหรือไม่
 - มี ไม่มี

2. ประเภทงานที่ท่านทำอยู่ในปัจจุบัน
- เกษตรกรรม โรงงานอุตสาหกรรม ก่อสร้าง
- ประมง คนรับใช้ในบ้าน กรรมกรในตลาดสด
- ลูกจ้างร้านขายของชำ ขายบริการทางเพศ งานในสำนักงาน
- กรรมกรร้านขายส่ง ร้านเสริมสวย งานบริการในร้านอาหาร/ภัตตาคาร
- งานบริการในสถานบันเทิง (บาร์ คาราโอเกะ)
- ขายของในตลาดสด/หาบเร่/แผงลอย
- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
3. ท่านมาทำงานนี้ได้อย่างไร
- มาสมัครด้วยตนเอง พ่อแม่หางานให้ ญาติ/เพื่อนหางานให้
- นายหน้าพามาทำงาน เข้ามาเมืองไทยแล้วมีบริษัทจัดหางานหางานให้
- เข้ามาเมืองไทยแล้วมีนายหน้าหางานให้ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
4. ท่านจ่ายเงินให้คนอื่นเพื่อให้ได้งานนี้หรือไม่
- ไม่ได้จ่าย จ่าย เป็นจำนวนเงิน.....บาท
5. ปกติท่านทำงานวันละกี่ชั่วโมง.....ชั่วโมง
6. ท่านได้รับค่าจ้างโดยเฉลี่ย.....บาท/เดือน
7. ช่วงเวลาที่ท่านได้รับค่าจ้าง
- รายวัน รายสัปดาห์ เดือนละสองครั้ง
- รายเดือน ไม่แน่นอน อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
8. ท่านได้รับสวัสดิการจากนายจ้างหรือไม่
- 8.1 เสื้อผ้า
- ได้รับแต่หักเงิน ได้รับและไม่หักเงิน ไม่ได้รับ
- 8.2 อาหาร
- ได้รับแต่หักเงิน ได้รับและไม่หักเงิน ไม่ได้รับ
- 8.3 การรักษายามเจ็บไข้ได้ป่วย
- ได้รับแต่หักเงิน ได้รับและไม่หักเงิน ไม่ได้รับ
- 8.4 ที่พักอาศัย
- ได้รับแต่หักเงิน ได้รับและไม่หักเงิน ไม่ได้รับ

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

คำชี้แจง: กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้
 7 = เห็นด้วยมากที่สุด, 6 = เห็นด้วยมาก, 5 = ค่อนข้างเห็นด้วย, 4 = เฉย ๆ , 3 = ค่อนข้างไม่เห็นด้วย,
 2 = ไม่เห็นด้วยมาก, 1 = ไม่เห็นด้วยมากที่สุด

ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว	ระดับความสำคัญ						
	1	2	3	4	5	6	7
ปัจจัยดึงดูด							
ด้านเศรษฐกิจ							
1. การทำงาน ในไทยได้รับค่าตอบแทนสูง							
2. การเดินทางไปทำงานในมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าประเทศอื่น							
3. ประเทศไทยมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ							
ด้านสังคม							
1. ประเทศไทยมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน							
2. สังคมไทยมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน							
3. สภาพสังคมไทยมีความคล้ายคลึงกับ สปป.ลาว ซึ่งง่ายต่อการปรับตัว							
ด้านวัฒนธรรม							
1. ประเทศไทยมีภาษาพูดที่เข้าใจง่ายและสามารถสื่อสารกันได้เป็นอย่างดี							
2. ประเทศไทยมีความคล้ายคลึงทางศาสนากับ สปป.ลาว							
ด้านการเมือง							
1. ไทยเป็นประเทศที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน							
2. รัฐบาลไทยมีนโยบายที่มุ่งให้ความสำคัญแก่แรงงานข้ามชาติ							
3. ประเทศไทยเปิดโอกาสนายจ้างรับแรงงานข้ามชาติอย่างถูกกฎหมาย							
ปัจจัยผลักดัน							
ด้านเศรษฐกิจ							
1. เศรษฐกิจ สปป.ลาว ไม่มีเสถียรภาพ							
2. สปป.ลาว มีอัตราค่าจ้างงานสูง							
3. สปป.ลาว มีการกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงานต่ำ							
4. ประชาชนใน สปป.ลาว ยังมีความยากจนเป็นจำนวนมาก							

ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว	ระดับความสำคัญ						
	1	2	3	4	5	6	7
ปัจจัยผลักดัน							
ด้านสังคม							
1. สปป. ลาว มีระบบสาธารณสุขและบริการสุขภาพไม่ครอบคลุม							
2. สปป. ลาว มีระบบการจัดการศึกษาที่ไม่ได้คุณภาพ							
ด้านวัฒนธรรม							
1. คนลาวชอบเดินทางไปทำงานยังต่างประเทศเพื่อประสบการณ์ใหม่และความท้าทายในชีวิต							
2. คนลาวต้องการชีวิตที่สะดวกสบายและมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น							
ด้านการเมือง							
1. รัฐบาล สปป.ลาว มีการวางแผนกำลังแรงงานไม่เหมาะสม ทำให้ขาดความสมดุลระหว่างตำแหน่งงานกับกำลังแรงงาน							
2. รัฐบาล สปป.ลาว สนับสนุนให้ไปขายแรงงานยังต่างประเทศ							

ขอขอบคุณสำหรับข้อมูลการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์การศึกษาระยะที่ 2
รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว
(สำหรับ “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว)

1. ภูมิภาคหลังของท่านก่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในประเทศไทย

.....

.....

.....

2. เหตุผลสำคัญที่ทำให้ท่านตัดสินใจมาทำงานในประเทศไทยคืออะไร

.....

.....

.....

3. สิ่งที่ท่านคาดหวังจากการเข้ามาทำงานในประเทศไทยคืออะไร

.....

.....

.....

4. ผู้ที่ชักชวนให้ท่านมาทำงานในประเทศไทยคือใคร

.....

.....

.....

5. ผู้ที่ชักชวนท่านใช้วิธีการใดชักชวนหรือทำให้ท่านตัดสินใจเดินทางมาทำงานในประเทศไทย

.....

.....

.....

6. ผู้ที่ชักชวนท่านให้ข้อมูลแก่ท่านว่าอย่างไรบ้างเพื่อให้ท่านมาทำงานในประเทศไทย

.....

.....

.....

7. ท่านเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยด้วยวิธีการใด

.....
.....
.....

8. ท่านเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยมากับใคร

.....
.....
.....

9. เมื่อท่านเข้าสู่ชายแดนประเทศไทยแล้ว ท่านเดินทางสู่สถานที่ทำงานของท่านได้อย่างไร

.....
.....
.....

10. งานที่ท่านทำมีลักษณะเป็นอย่างไร

.....
.....
.....

11. ในแต่ละวันท่านทำงานวันละกี่ชั่วโมงและได้ค่าตอบแทน/เงินเดือน เดือนละเท่าไร

.....
.....
.....

12. ท่านได้รับสวัสดิการหรือการสนับสนุนใดบ้างจากนายจ้าง

.....
.....
.....

13. ในขณะที่ท่านทำงานในสถานทำงาน นายจ้างของท่านอนุญาตให้ท่านติดต่อกับบุคคลอื่น เช่น ครอบครัว ญาติ เพื่อน ด้วยวิธีการใดบ้าง

.....
.....
.....

14. ท่านมีสิทธิ์ในการเลือกเปลี่ยนงานที่ทำหรือสถานที่ทำงานหรือไม่

.....

.....

.....

15. ท่านมีความรู้สึกว่าคุณควบคุม จองจำ ทำให้ปราศจากซึ่งเสรีภาพจากการกระทำของนายจ้างหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

16. ท่านถูกนายจ้างทำร้ายหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

17. ท่านคิดว่าความเสียหายและความเจ็บปวดที่ท่านเผชิญคืออะไร (ทางร่างกาย ทางจิตใจ หรือความเจ็บปวดในลักษณะอื่น)

.....

.....

.....

ขอขอบคุณสำหรับข้อมูลการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์การศึกษาระยะที่ 2

รูปแบบความเป็น “ทาสสมัยใหม่” ของแรงงานข้ามชาติลาว

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่”)

ชื่อ-สกุล.....

ตำแหน่ง..... หน่วยงาน.....

ประสบการณ์ด้านการค้า “ทาสสมัยใหม่” ปี

1. ท่านคิดว่าปัจจัยดังต่อไปนี้มีความสัมพันธ์กับจำนวนแรงงานลาวที่ตกเป็นเหยื่อจากการค้า “ทาสสมัยใหม่”หรือไม่ อย่างไร

1.1 จำนวนแรงงานลาวที่เพิ่มขึ้นในประเทศไทย

.....

1.2 สภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปที่นำมาซึ่งความยากจน

.....

1.3 การบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐและการทุจริตและคอร์รัปชัน

.....

1.4 ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ

.....

2. ท่านคิดว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในขบวนการค้า “ทาสสมัยใหม่” แบ่งออกเป็นกี่ส่วน โดยแต่ละส่วนทำหน้าที่อะไรบ้าง

2.1 เจ้าของกิจการ

.....
.....

2.2 ผู้จัดการ/นายหน้า

.....
.....

2.3 เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต

.....
.....

2.4 ผู้นำพา/ผู้ขนส่ง

.....
.....

2.5 ผู้ควบคุมดูแล

.....
.....

3. ให้ท่านยกตัวอย่างกรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติลาวที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์

.....
.....

ขอบพระคุณสำหรับข้อมูลการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์การศึกษาระยะที่ 3
การเปรียบเทียบอัตราการชดเชยระหว่างแรงงาน “เสรี” กับ “ทาสสมัยใหม่”
ของแรงงานข้ามชาติลาว

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ.....ปี
3. สถานภาพ
 โสด สมรส หย่าร้าง หม้าย
4. ระดับการศึกษา
 ไม่ได้เรียนหนังสือ ประถมศึกษา
 มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
 สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย
5. อาชีพก่อนเดินทางมาทำงานในประเทศไทย
 ทำไร่ ทำนา ทำสวน การประมง
 เลี้ยงสัตว์ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม
 ค้าขาย รับจ้างทั่วไป
 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 ประเภทและลักษณะงานของแรงงานข้ามชาติลาว

1. ประเภทงานที่ท่านทำอยู่ในปัจจุบัน
 เกษตรกรรม โรงงานอุตสาหกรรม
 ก่อสร้าง ขายของในตลาด หาบเร่/แผงลอย
 ลูกจ้างร้านขายของชำ ประมง
 งานบริการในร้านอาหาร/ภัตตาคาร งานบริการสถานบันเทิง (บาร์ คาราโอเกะ)
 คนรับใช้ในบ้าน ขายบริการทางเพศ
 งานในสำนักงาน อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
2. ประเภทของแรงงาน
 - 2.1 ลูกจ้างรายวัน ค่าจ้างที่ได้รับ.....บาท/วัน
 - 2.2 ลูกจ้างรายเดือน ค่าจ้างที่ได้รับ.....บาท/วัน (นำค่าจ้างที่ได้รับหารด้วย 30)

- 2.3 ลูกจ้างเหมา ค่าจ้างเหมาเฉลี่ย.....บาท/วัน (นำค่าจ้างเหมาเฉลี่ยหารด้วยวันทำงานปกติ)
3. ปกติท่านทำงานวันละกี่ชั่วโมง.....ชั่วโมง เริ่มทำงานเวลา.....เลิกงานเวลา.....
4. ปกติท่านมีเวลาพักในระหว่างชั่วโมงการทำงานเป็นเวลาเท่ากับ.....ชั่วโมง หรือ.....นาที (รวมเวลาพักระหว่างทำงานด้วย)

ตอนที่ 3 ลักษณะการขาดของแรงงานข้ามชาติลาว

1. จากสภาพการทำงานของท่านมีลักษณะเป็นอย่างไร มีการทำสัญญาจ้างหรือไม่

.....

.....

2. นายจ้างบังคับให้เข้าทำงานก่อนเวลาทำงานปกติโดยไม่ได้รับค่าจ้าง

.....

.....

3. นายจ้างบังคับให้เลิกทำงานช้ากว่าเวลาเลิกงานปกติโดยไม่ได้รับค่าจ้าง

.....

.....

4. นายจ้างเร่งรีบให้ทำงานหนักกว่าปกติจนทำให้มีเวลาพักระหว่างการทำงานลดลง

.....

.....

5. นายจ้างนำเครื่องจักรสมัยใหม่มาใช้กระบวนการผลิต

.....

.....

6. นายจ้างนำเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการผลิต

.....

.....

7. นายจ้างนำระบบการบริหารจัดการสมัยใหม่มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

.....

.....

*****ขอขอบคุณสำหรับข้อมูลการสัมภาษณ์*****

ภาคผนวก ค

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว
ในประเทศไทย

L I S R E L 8.53

BY

Karl G. J"reskog & Dag S"rbom

This program is published exclusively by
 Scientific Software International, Inc.
 7383 N. Lincoln Avenue, Suite 100
 Lincolnwood, IL 60712, U.S.A.
 Phone: (800)247-6113, (847)675-0720, Fax: (847)675-2140
 Copyright by Scientific Software International, Inc., 1981-2002
 Use of this program is subject to the terms specified in the
 Universal Copyright Convention.
 Website: www.ssicentral.com

TI Pull Factors: Laos Migrant Labor

Covariance Matrix

ECON1 ECON2 ECON3 SOCIAL1 SOCIAL2 SOCIAL3

```

-----
ECON1 1.46
ECON2 0.97 1.91
ECON3 1.05 1.01 1.56
SOCIAL1 0.71 0.81 0.84 1.80
SOCIAL2 0.87 0.67 0.91 0.55 1.36
SOCIAL3 0.88 0.86 0.88 0.67 1.04 1.50
CULTURE1 0.80 0.61 0.61 0.77 0.60 0.78
CULTURE2 0.66 0.70 0.61 0.82 0.71 0.80
POLITIC1 0.65 0.74 0.83 0.82 0.54 0.65
POLITIC2 0.61 0.71 0.74 0.90 0.51 0.57
POLITIC3 0.72 0.79 0.80 0.89 0.56 0.69
  
```

Covariance Matrix

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2 POLITIC3

```

-----
CULTURE1 1.74
CULTURE2 1.23 1.88
POLITIC1 0.79 0.93 2.19
POLITIC2 0.99 1.10 1.67 2.22
POLITIC3 0.95 1.11 1.51 1.85 2.30
  
```

TI Pull Factors: Laos Migrant Labor

Number of Iterations = 10

LISREL Estimates (Maximum Likelihood)

Measurement Equations

ECON1 = 1.01*Economic, Errorvar.= 0.47 , R² = 0.68
 (0.066)
 7.11

ECON2 = 1.00*Economic, Errorvar.= 0.94 , R² = 0.51
 (0.091) (0.11)
 11.06 8.90

ECON3 = 1.07*Economic, Errorvar.= 0.46 , $R^2 = 0.71$
 (0.080) (0.068)
 13.32 6.69

SOCIAL1 = 0.74*Social, Errorvar.= 0.64 , $R^2 = 0.64$
 (0.18)
 3.54

SOCIAL2 = 0.64*Social, Errorvar.= 0.48 , $R^2 = 0.64$
 (0.087) (0.080)
 7.39 6.08

SOCIAL3 = 0.76*Social, Errorvar.= 0.28 , $R^2 = 0.82$
 (0.088) (0.094)
 8.61 2.94

CULTURE1 = 1.09*Culture, Errorvar.= 0.59 , $R^2 = 0.67$
 (0.11)
 5.58

CULTURE2 = 1.15*Culture, Errorvar.= 0.56 , $R^2 = 0.70$
 (0.11) (0.11)
 10.59 5.01

POLITIC1 = 1.19*Politic, Errorvar.= 0.55 , $R^2 = 0.75$
 (0.13)
 4.42

POLITIC2 = 1.17*Politic, Errorvar.= 0.53 , $R^2 = 0.75$
 (0.097) (0.10)
 12.12 5.07

POLITIC3 = 1.30*Politic, Errorvar.= 0.27 , $R^2 = 0.88$
 (0.093) (0.13)
 14.03 2.14

Error Covariance for SOCIAL2 and ECON1 = 0.14
 (0.063)
 2.26

Error Covariance for SOCIAL2 and ECON2 = -0.03
 (0.071)
 -0.46

Error Covariance for SOCIAL2 and ECON3 = 0.17
 (0.066)
 2.53

Error Covariance for SOCIAL2 and SOCIAL1 = -0.44
 (0.097)
 -4.57

Error Covariance for SOCIAL3 and SOCIAL1 = -0.52
 (0.13)
 -4.07

Error Covariance for CULTURE1 and ECON1 = 0.18
 (0.052)
 3.52

Error Covariance for CULTURE1 and SOCIAL2 = -0.06
 (0.050)
 -1.27

Error Covariance for POLITIC2 and CULTURE1 = 0.27
 (0.070)
 3.90

Error Covariance for POLITIC2 and CULTURE2 = 0.28
 (0.074)
 3.76

Error Covariance for POLITIC3 and CULTURE1 = 0.18
 (0.077)
 2.30

Error Covariance for POLITIC3 and CULTURE2 = 0.25
 (0.083)
 3.07

Error Covariance for POLITIC3 and POLITIC1 = -0.35
 (0.11)
 -3.16

Structural Equations

Economic = 0.84*Pull, Errorvar.= 0.27 , $R^2 = 0.72$
 (0.075) (0.064)
 11.17 4.23

Social = 1.27*Pull, Errorvar.= 0.51 , $R^2 = 0.76$
 (0.12) (0.22)
 10.40 2.31

Culture = 0.74*Pull, Errorvar.= 0.44 , $R^2 = 0.55$
 (0.080) (0.085)
 9.31 5.21

Politic = 0.66*Pull, Errorvar.= 0.72 , $R^2 = 0.38$
 (0.076) (0.12)
 8.66 6.19

Correlation Matrix of Independent Variables

Pull

 1.00

Covariance Matrix of Latent Variables

Economic Social Culture Politic Pull

 Economic 0.97
 Social 1.06 2.13
 Culture 0.62 0.95 1.00
 Politic 0.55 0.84 0.49 1.16
 Pull 0.84 1.27 0.74 0.66 1.00

Goodness of Fit Statistics

Degrees of Freedom = 28

Minimum Fit Function Chi-Square = 44.17 (P = 0.027)

Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square = 40.46 (P = 0.060)

Chi-Square Difference with 1 Degree of Freedom = 5.31 (P = 0.021)

Estimated Non-centrality Parameter (NCP) = 12.46

90 Percent Confidence Interval for NCP = (0.0 ; 33.49)

Minimum Fit Function Value = 0.20

Population Discrepancy Function Value (F0) = 0.057

90 Percent Confidence Interval for F0 = (0.0 ; 0.15)

Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) = 0.045

90 Percent Confidence Interval for RMSEA = (0.0 ; 0.074)

P-Value for Test of Close Fit (RMSEA < 0.05) = 0.58

Expected Cross-Validation Index (ECVI) = 0.53

90 Percent Confidence Interval for ECVI = (0.47 ; 0.63)

ECVI for Saturated Model = 0.60

ECVI for Independence Model = 12.85

Chi-Square for Independence Model with 55 Degrees of Freedom = 2791.17

Independence AIC = 2813.17

Model AIC = 116.46

Saturated AIC = 132.00

Independence CAIC = 2861.50

Model CAIC = 283.42

Saturated CAIC = 421.98

Normed Fit Index (NFI) = 0.98

Non-Normed Fit Index (NNFI) = 0.99

Parsimony Normed Fit Index (PNFI) = 0.50

Comparative Fit Index (CFI) = 0.99

Incremental Fit Index (IFI) = 0.99

Relative Fit Index (RFI) = 0.97

Critical N (CN) = 240.37

Root Mean Square Residual (RMR) = 0.080

Standardized RMR = 0.043

Goodness of Fit Index (GFI) = 0.97

Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.92

Parsimony Goodness of Fit Index (PGFI) = 0.41

TI Pull Factors: Laos Migrant Labor

Fitted Covariance Matrix

ECON1 ECON2 ECON3 SOCIAL1 SOCIAL2 SOCIAL3

ECON1 1.47

ECON2 0.98 1.91

ECON3 1.05 1.03 1.56

SOCIAL1 0.80 0.79 0.84 1.80

SOCIAL2 0.83 0.65 0.89 0.56 1.36

SOCIAL3 0.82 0.81 0.86 0.67 1.03 1.50

CULTURE1 0.87 0.68 0.72 0.76 0.60 0.78

CULTURE2 0.73 0.72 0.76 0.80 0.70 0.83

POLITIC1 0.67 0.66 0.70 0.74 0.64 0.76

POLITIC2 0.66 0.65 0.69 0.73 0.63 0.75

POLITIC3 0.73 0.72 0.77 0.81 0.70 0.83

Fitted Covariance Matrix

```

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2 POLITIC3
-----
CULTURE1 1.77
CULTURE2 1.25 1.88
POLITIC1 0.64 0.67 2.19
POLITIC2 0.90 0.94 1.62 2.13
POLITIC3 0.88 0.99 1.45 1.78 2.24

```

Fitted Residuals

```

ECON1 ECON2 ECON3 SOCIAL1 SOCIAL2 SOCIAL3
-----
ECON1 -0.01
ECON2 -0.02 0.00
ECON3 0.00 -0.02 0.00
SOCIAL1 -0.09 0.02 0.01 0.00
SOCIAL2 0.04 0.02 0.02 -0.02 0.01
SOCIAL3 0.06 0.05 0.02 0.00 0.01 0.00
CULTURE1 -0.07 -0.07 -0.11 0.01 0.01 0.00
CULTURE2 -0.07 -0.02 -0.15 0.01 0.01 -0.03
POLITIC1 -0.02 0.08 0.13 0.08 -0.10 -0.11
POLITIC2 -0.05 0.06 0.05 0.17 -0.13 -0.18
POLITIC3 -0.01 0.06 0.03 0.07 -0.14 -0.14

```

Fitted Residuals

```

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2 POLITIC3
-----
CULTURE1 -0.03
CULTURE2 -0.02 -0.01
POLITIC1 0.15 0.26 0.00
POLITIC2 0.08 0.16 0.06 0.08
POLITIC3 0.07 0.11 0.06 0.07 0.06

```

Summary Statistics for Fitted Residuals

```

Smallest Fitted Residual = -0.18
Median Fitted Residual = 0.01
Largest Fitted Residual = 0.26

```

Stemleaf Plot

```

- 1|85
- 1|443110
- 0|97775
- 0|3322222211100000000
0|1111111222234
0|556666667778888
1|13
1|567
2|
2|6

```

Standardized Residuals

ECON1 ECON2 ECON3 SOCIAL1 SOCIAL2 SOCIAL3

ECON1 -1.35
 ECON2 -0.61 - -
 ECON3 0.20 -0.92 - -
 SOCIAL1 -2.00 0.37 0.14 - -
 SOCIAL2 1.93 1.02 0.86 -1.05 0.77
 SOCIAL3 1.89 1.05 0.67 - - 0.51 - -
 CULTURE1 -2.15 -0.98 -2.31 0.21 0.17 -0.01
 CULTURE2 -1.37 -0.21 -2.95 0.26 0.35 -0.63
 POLITIC1 -0.29 0.90 1.86 1.04 -1.50 -1.71
 POLITIC2 -0.83 0.64 0.75 2.53 -2.33 -3.77
 POLITIC3 -0.22 0.72 0.44 1.07 -2.59 -2.59

Standardized Residuals

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2 POLITIC3

CULTURE1 -1.33
 CULTURE2 -1.15 -0.65
 POLITIC1 1.81 3.08 - -
 POLITIC2 1.54 3.08 2.25 2.90
 POLITIC3 1.63 2.71 3.12 2.99 3.12

Summary Statistics for Standardized Residuals

Smallest Standardized Residual = -3.77
 Median Standardized Residual = 0.18
 Largest Standardized Residual = 3.12

Stemleaf Plot

- 3|8
 - 2|9663310
 - 1|75433110
 - 0|987663220000000
 0|1222334456778899
 1|0011568999
 2|2579
 3|01111

Largest Negative Standardized Residuals

Residual for CULTURE2 and ECON3 -2.95
 Residual for POLITIC2 and SOCIAL3 -3.77
 Residual for POLITIC3 and SOCIAL2 -2.59
 Residual for POLITIC3 and SOCIAL3 -2.59
 Largest Positive Standardized Residuals
 Residual for POLITIC1 and CULTURE2 3.08
 Residual for POLITIC2 and CULTURE2 3.08
 Residual for POLITIC2 and POLITIC2 2.90
 Residual for POLITIC3 and CULTURE2 2.71
 Residual for POLITIC3 and POLITIC1 3.12
 Residual for POLITIC3 and POLITIC2 2.99
 Residual for POLITIC3 and POLITIC3 3.12

TI Pull Factors: Laos Migrant Labor

Qplot of Standardized Residuals

```

3.5.....
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . x .
. . .
. . x .
. . x .
. . x .
. . x .
N . . x x x .
o . . x x .
r . . x* .
m . . x * .
a . . x .
l . . *xx .
. . x* .
Q . . *xx .
u . . xx .
a . x x x .
n . * .xx .
t . xx x. .
i . x* . .
l . *x . .
e . x x . .
s . x x x . .
. x . .
. x . .
. x . .
. x . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
. . .
-3.5.....
-3.5 3.5
Standardized Residuals

```

The Modification Indices Suggest to Add the
Path to from Decrease in Chi-Square New Estimate

Economic Social	8.7	0.82
Economic Culture	13.0	-0.44
Social Economic	8.7	1.55
Social Politic	13.0	-0.37
Culture Economic	13.0	-0.73
Culture Politic	8.7	0.27
Politic Social	13.0	-0.52
Politic Culture	8.7	0.43

The Modification Indices Suggest to Add an Error Covariance
Between and Decrease in Chi-Square New Estimate

Social Economic	8.7	0.42
Culture Economic	13.0	-0.20
Politic Social	13.0	-0.27
Politic Culture	8.7	0.19

TI Pull Factors: Laos Migrant Labor
Standardized Solution

LAMBDA-Y

Economic Social Culture Politic

```

-----
ECON1 1.00 - - - - -
ECON2 0.99 - - - - -
ECON3 1.05 - - - - -
SOCIAL1 - - 1.08 - - - -
SOCIAL2 - - 0.93 - - - -
SOCIAL3 - - 1.11 - - - -
CULTURE1 - - - - 1.09 - -
CULTURE2 - - - - 1.15 - -
POLITIC1 - - - - - 1.28
POLITIC2 - - - - - 1.26
POLITIC3 - - - - - 1.40

```

GAMMA

Pull

```

-----
Economic 0.85
Social 0.87
Culture 0.74
Politic 0.61

```

Correlation Matrix of ETA and KSI

Economic Social Culture Politic Pull

```

-----
Economic 1.00
Social 0.74 1.00
Culture 0.63 0.65 1.00
Politic 0.52 0.54 0.46 1.00
Pull 0.85 0.87 0.74 0.61 1.00

```

PSI

Note: This matrix is diagonal.

Economic Social Culture Politic

```

-----
0.28 0.24 0.45 0.62

```

TI Pull Factors: Laos Migrant Labor

Completely Standardized Solution

LAMBDA-Y

Economic Social Culture Politic

```

-----
ECON1 0.82 - - - - -
ECON2 0.71 - - - - -
ECON3 0.84 - - - - -
SOCIAL1 - - 0.80 - - - -
SOCIAL2 - - 0.80 - - - -
SOCIAL3 - - 0.90 - - - -
CULTURE1 - - - - 0.82 - -
CULTURE2 - - - - 0.84 - -
POLITIC1 - - - - - 0.86
POLITIC2 - - - - - 0.87
POLITIC3 - - - - - 0.94

```

GAMMA

Pull

Economic 0.85
 Social 0.87
 Culture 0.74
 Politic 0.61

Correlation Matrix of ETA and KSI

Economic Social Culture Politic Pull

Economic 1.00
 Social 0.74 1.00
 Culture 0.63 0.65 1.00
 Politic 0.52 0.54 0.46 1.00
 Pull 0.85 0.87 0.74 0.61 1.00

PSI

Note: This matrix is diagonal.

Economic Social Culture Politic

0.28 0.24 0.45 0.62

THETA-EPS

ECON1 ECON2 ECON3 SOCIAL1 SOCIAL2 SOCIAL3

ECON1 0.32
 ECON2 - - 0.49
 ECON3 - - - 0.29
 SOCIAL1 - - - - 0.36
 SOCIAL2 0.10 -0.02 0.11 -0.28 0.36
 SOCIAL3 - - - - -0.32 - 0.18
 CULTURE1 0.11 - - - - -0.04 - -
 CULTURE2 - - - - - - -
 POLITIC1 - - - - - - -
 POLITIC2 - - - - - - -
 POLITIC3 - - - - - - -

THETA-EPS

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2 POLITIC3

CULTURE1 0.33
 CULTURE2 - - 0.30
 POLITIC1 - - - 0.25
 POLITIC2 0.14 0.14 - - 0.25
 POLITIC3 0.09 0.12 -0.16 - - 0.12

TI Pull Factors: Laos Migrant Labor

Total and Indirect Effects

Total Effects of X on ETA

Pull

Economic 0.84
 (0.07)
 11.17

Social 1.27
(0.12)
10.40

Culture 0.74
(0.08)
9.31

Politic 0.66
(0.08)
8.66

BETA*BETA' is not Pos. Def., Stability Index cannot be Computed

Total Effects of ETA on Y

Economic Social Culture Politic

ECON1 1.01 - - - - -

ECON2 1.00 - - - - -
(0.09)
11.06

ECON3 1.07 - - - - -
(0.08)
13.32

SOCIAL1 - - 0.74 - - - -

SOCIAL2 - - 0.64 - - - -
(0.09)
7.39

SOCIAL3 - - 0.76 - - - -
(0.09)
8.61

CULTURE1 - - - - 1.09 - -

CULTURE2 - - - - 1.15 - -
(0.11)
10.59

POLITIC1 - - - - - 1.19

POLITIC2 - - - - - 1.17
(0.10)
12.12

POLITIC3 - - - - - 1.30
(0.09)
14.03

Total Effects of X on Y

Pull

ECON1 0.85
(0.08)
11.17

ECON2 0.84
(0.09)
9.75

ECON3 0.89
(0.08)
11.47

SOCIAL1 0.94
(0.09)
10.40

SOCIAL2 0.81
(0.08)
9.65

SOCIAL3 0.97
(0.08)
12.31

CULTURE1 0.81
(0.09)
9.31

CULTURE2 0.86
(0.09)
9.65

POLITIC1 0.79
(0.09)
8.66

POLITIC2 0.78
(0.10)
7.92

POLITIC3 0.86
(0.10)
9.07

TI Pull Factors: Laos Migrant Labor

Standardized Total and Indirect Effects

Standardized Total Effects of X on ETA

Pull

Economic 0.85
Social 0.87
Culture 0.74
Politic 0.61

Standardized Total Effects of ETA on Y

Economic Social Culture Politic

ECON1	1.00	-	-	-	-	-
ECON2	0.99	-	-	-	-	-
ECON3	1.05	-	-	-	-	-
SOCIAL1	-	-	1.08	-	-	-
SOCIAL2	-	-	0.93	-	-	-
SOCIAL3	-	-	1.11	-	-	-

CULTURE1 - - - - 1.09 - -
 CULTURE2 - - - - 1.15 - -
 POLITIC1 - - - - - 1.28
 POLITIC2 - - - - - 1.26
 POLITIC3 - - - - - 1.40

Completely Standardized Total Effects of ETA on Y

Economic Social Culture Politic

 ECON1 0.82 - - - - -
 ECON2 0.71 - - - - -
 ECON3 0.84 - - - - -
 SOCIAL1 - - 0.80 - - - -
 SOCIAL2 - - 0.80 - - - -
 SOCIAL3 - - 0.90 - - - -
 CULTURE1 - - - - 0.82 - -
 CULTURE2 - - - - 0.84 - -
 POLITIC1 - - - - - 0.86
 POLITIC2 - - - - - 0.87
 POLITIC3 - - - - - 0.94

Standardized Total Effects of X on Y

Pull

 ECON1 0.85
 ECON2 0.84
 ECON3 0.89
 SOCIAL1 0.94
 SOCIAL2 0.81
 SOCIAL3 0.97
 CULTURE1 0.81
 CULTURE2 0.86
 POLITIC1 0.79
 POLITIC2 0.78
 POLITIC3 0.86

Completely Standardized Total Effects of X on Y

Pull

 ECON1 0.70
 ECON2 0.60
 ECON3 0.71
 SOCIAL1 0.70
 SOCIAL2 0.70
 SOCIAL3 0.79
 CULTURE1 0.61
 CULTURE2 0.62
 POLITIC1 0.53
 POLITIC2 0.53
 POLITIC3 0.58

Time used: 0.031 Seconds

ภาคผนวก ง

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว
ในประเทศไทย

L I S R E L 8.53

BY

Karl G. J"reskog & Dag S"rbom

This program is published exclusively by
 Scientific Software International, Inc.
 7383 N. Lincoln Avenue, Suite 100
 Lincolnwood, IL 60712, U.S.A.
 Phone: (800)247-6113, (847)675-0720, Fax: (847)675-2140
 Copyright by Scientific Software International, Inc., 1981-2002
 Use of this program is subject to the terms specified in the
 Universal Copyright Convention.
 Website: www.ssicentral.com

TI Push Factors: Laos Migrant Labor

Covariance Matrix

ECON1 ECON2 ECON3 ECON4 SOCIAL1 SOCIAL2

```

-----
ECON1 2.51
ECON2 2.16 2.64
ECON3 1.85 2.12 2.46
ECON4 1.93 2.05 1.92 2.39
SOCIAL1 1.92 1.96 1.84 1.71 2.66
SOCIAL2 1.76 1.86 1.72 1.61 2.13 2.92
CULTURE1 1.32 1.29 1.04 1.20 1.05 1.09
CULTURE2 1.08 1.04 1.05 1.06 1.03 0.95
POLITIC1 1.60 1.71 1.59 1.53 1.80 1.77
POLITIC2 0.76 0.97 0.79 0.58 0.69 1.05
  
```

Covariance Matrix

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2

```

-----
CULTURE1 1.89
CULTURE2 0.88 2.10
POLITIC1 1.07 1.07 3.07
POLITIC2 0.51 0.47 1.24 3.47
  
```

TI Push Factors: Laos Migrant Labor

Number of Iterations = 6

LISREL Estimates (Maximum Likelihood)

Measurement Equations

ECON1 = 1.41*Economic, Errorvar.= 0.44 , R² = 0.82
 (0.063)
 7.01

ECON2 = 1.48*Economic, Errorvar.= 0.38 , R² = 0.86
 (0.069) (0.052)
 21.57 7.18

ECON3 = 1.38*Economic, Errorvar.= 0.49 , $R^2 = 0.80$
 (0.080) (0.067)
 17.16 7.34

ECON4 = 1.33*Economic, Errorvar.= 0.55 , $R^2 = 0.77$
 (0.071) (0.064)
 18.85 8.56

SOCIAL1 = 1.49*Social, Errorvar.= 0.43 , $R^2 = 0.84$
 (0.096)
 4.45

SOCIAL2 = 1.42*Social, Errorvar.= 0.90 , $R^2 = 0.69$
 (0.093) (0.12)
 15.35 7.56

CULTURE1 = 0.99*Culture, Errorvar.= 0.92 , $R^2 = 0.51$
 (0.15)
 6.30

CULTURE2 = 0.90*Culture, Errorvar.= 1.30 , $R^2 = 0.38$
 (0.12) (0.16)
 7.27 8.11

POLITIC1 = 1.61*Politic, Errorvar.= 0.46 , $R^2 = 0.85$
 (0.43)
 1.07

POLITIC2 = 0.76*Politic, Errorvar.= 2.89 , $R^2 = 0.17$
 (0.17) (0.30)
 4.58 9.48

Error Covariance for ECON3 and ECON1 = -0.17
 (0.047)
 -3.55

Structural Equations

Economic = 0.96*Push, Errorvar.= 0.12 , $R^2 = 0.88$
 (0.066) (0.041)
 14.50 2.99

Social = 0.93*Push, Errorvar.= 0.15 , $R^2 = 0.85$
 (0.065) (0.050)
 14.23 2.91

Culture = 0.87*Push, Errorvar.= 0.24 , $R^2 = 0.76$
 (0.092) (0.12)
 9.40 2.01

Politic = 0.77*Push, Errorvar.= 0.41 , $R^2 = 0.60$
 (0.069) (0.17)
 11.18 2.40

Correlation Matrix of Independent Variables

Push

1.00

Covariance Matrix of Latent Variables

Economic Social Culture Politic Push

Economic 1.04
Social 0.89 1.00
Culture 0.83 0.80 0.99
Politic 0.74 0.72 0.67 1.01
Push 0.96 0.93 0.87 0.77 1.00

Goodness of Fit Statistics

Degrees of Freedom = 30
Minimum Fit Function Chi-Square = 45.70 (P = 0.033)
Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square = 43.44 (P = 0.054)
Chi-Square Difference with 1 Degree of Freedom = 11.50 (P = 0.00070)
Estimated Non-centrality Parameter (NCP) = 13.44
90 Percent Confidence Interval for NCP = (0.0 ; 35.09)

Minimum Fit Function Value = 0.23
Population Discrepancy Function Value (F0) = 0.068
90 Percent Confidence Interval for F0 = (0.0 ; 0.18)
Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) = 0.047
90 Percent Confidence Interval for RMSEA = (0.0 ; 0.077)
P-Value for Test of Close Fit (RMSEA < 0.05) = 0.52

Expected Cross-Validation Index (ECVI) = 0.47
90 Percent Confidence Interval for ECVI = (0.40 ; 0.58)
ECVI for Saturated Model = 0.55
ECVI for Independence Model = 14.46

Chi-Square for Independence Model with 45 Degrees of Freedom = 2858.41
Independence AIC = 2878.41
Model AIC = 93.44
Saturated AIC = 110.00
Independence CAIC = 2921.39
Model CAIC = 200.90
Saturated CAIC = 346.41

Normed Fit Index (NFI) = 0.98
Non-Normed Fit Index (NNFI) = 0.99
Parsimony Normed Fit Index (PNFI) = 0.66
Comparative Fit Index (CFI) = 0.99
Incremental Fit Index (IFI) = 0.99
Relative Fit Index (RFI) = 0.98

Critical N (CN) = 222.63

Root Mean Square Residual (RMR) = 0.073
Standardized RMR = 0.027
Goodness of Fit Index (GFI) = 0.96
Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.92
Parsimony Goodness of Fit Index (PGFI) = 0.52

TI Push Factors: Laos Migrant Labor

Fitted Covariance Matrix

ECON1 ECON2 ECON3 ECON4 SOCIAL1 SOCIAL2

ECON1 2.51
 ECON2 2.16 2.64
 ECON3 1.85 2.11 2.46
 ECON4 1.95 2.04 1.90 2.39
 SOCIAL1 1.87 1.96 1.82 1.76 2.66
 SOCIAL2 1.78 1.86 1.73 1.67 2.13 2.92
 CULTURE1 1.16 1.21 1.13 1.09 1.19 1.13
 CULTURE2 1.05 1.10 1.03 0.99 1.08 1.02
 POLITIC1 1.68 1.76 1.64 1.59 1.72 1.64
 POLITIC2 0.80 0.83 0.78 0.75 0.82 0.78

Fitted Covariance Matrix

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2

CULTURE1 1.89
 CULTURE2 0.88 2.10
 POLITIC1 1.07 0.97 3.07
 POLITIC2 0.51 0.46 1.24 3.47

Fitted Residuals

ECON1 ECON2 ECON3 ECON4 SOCIAL1 SOCIAL2

ECON1 0.00
 ECON2 -0.01 0.00
 ECON3 0.00 0.00 0.00
 ECON4 -0.02 0.01 0.02 0.00
 SOCIAL1 0.05 0.00 0.01 -0.05 0.00
 SOCIAL2 -0.01 0.00 -0.01 -0.07 0.00 0.00
 CULTURE1 0.16 0.08 -0.10 0.11 -0.13 -0.04
 CULTURE2 0.03 -0.07 0.03 0.07 -0.05 -0.07
 POLITIC1 -0.08 -0.05 -0.06 -0.06 0.08 0.13
 POLITIC2 -0.04 0.14 0.02 -0.18 -0.13 0.27

Fitted Residuals

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2

CULTURE1 0.00
 CULTURE2 0.00 0.00
 POLITIC1 0.00 0.10 0.00
 POLITIC2 0.00 0.01 0.00 0.00

Summary Statistics for Fitted Residuals

Smallest Fitted Residual = -0.18
 Median Fitted Residual = 0.00
 Largest Fitted Residual = 0.27

GAMMA

Push

Economic 0.94

Social 0.92

Culture 0.87

Politic 0.77

Correlation Matrix of ETA and KSI

Economic Social Culture Politic Push

Economic 1.00

Social 0.87 1.00

Culture 0.82 0.81 1.00

Politic 0.72 0.71 0.67 1.00

Push 0.94 0.92 0.87 0.77 1.00

PSI

Note: This matrix is diagonal.

Economic Social Culture Politic

0.12 0.15 0.24 0.40

TI Push Factors: Laos Migrant Labor

Completely Standardized Solution

LAMBDA-Y

Economic Social Culture Politic

ECON1 0.91 - - - - -

ECON2 0.93 - - - - -

ECON3 0.90 - - - - -

ECON4 0.88 - - - - -

SOCIAL1 - - 0.92 - - - -

SOCIAL2 - - 0.83 - - - -

CULTURE1 - - - - 0.72 - -

CULTURE2 - - - - 0.62 - -

POLITIC1 - - - - - 0.92

POLITIC2 - - - - - 0.41

GAMMA

Push

Economic 0.94

Social 0.92

Culture 0.87

Politic 0.77

Correlation Matrix of ETA and KSI

Economic Social Culture Politic Push

```

-----
Economic 1.00
Social 0.87 1.00
Culture 0.82 0.81 1.00
Politic 0.72 0.71 0.67 1.00
Push 0.94 0.92 0.87 0.77 1.00

```

PSI

Note: This matrix is diagonal.

Economic Social Culture Politic

```

-----
0.12 0.15 0.24 0.40

```

THETA-EPS

ECON1 ECON2 ECON3 ECON4 SOCIAL1 SOCIAL2

```

-----
ECON1 0.18
ECON2 - - 0.14
ECON3 -0.07 - - 0.20
ECON4 - - - - - 0.23
SOCIAL1 - - - - - - - 0.16
SOCIAL2 - - - - - - - - 0.31
CULTURE1 - - - - - - - - -
CULTURE2 - - - - - - - - -
POLITIC1 - - - - - - - - -
POLITIC2 - - - - - - - - -

```

THETA-EPS

CULTURE1 CULTURE2 POLITIC1 POLITIC2

```

-----
CULTURE1 0.49
CULTURE2 - - 0.62
POLITIC1 - - - - 0.15
POLITIC2 - - - - - 0.83

```

TI Push Factors: Laos Migrant Labor

Total and Indirect Effects

Total Effects of X on ETA

Push

```

-----
Economic 0.96
(0.07)
14.50

```

```

Social 0.93
(0.07)
14.23

```

```

Culture 0.87
(0.09)
9.40

```

```

Politic 0.77
(0.07)
11.18

```

Total Effects of ETA on Y

Economic Social Culture Politic

 ECON1 1.41 - - - - -

ECON2 1.48 - - - - -
 (0.07)
 21.57

ECON3 1.38 - - - - -
 (0.08)
 17.16

ECON4 1.33 - - - - -
 (0.07)
 18.85

SOCIAL1 - - 1.49 - - - -

SOCIAL2 - - 1.42 - - - -
 (0.09)
 15.35

CULTURE1 - - - - 0.99 - -

CULTURE2 - - - - 0.90 - -
 (0.12)
 7.27

POLITIC1 - - - - - 1.61

POLITIC2 - - - - - 0.76
 (0.17)
 4.58

Total Effects of X on Y

Push

ECON1 1.35
 (0.09)
 14.50

ECON2 1.41
 (0.10)
 14.87

ECON3 1.32
 (0.09)
 14.21

ECON4 1.27
 (0.09)
 13.86

SOCIAL1 1.38
 (0.10)
 14.23

SOCIAL2 1.32
 (0.11)
 12.28

CULTURE1 0.86
 (0.09)
 9.40

CULTURE2 0.78
 (0.10)
 7.84

POLITIC1 1.25
 (0.11)
 11.18

POLITIC2 0.59
 (0.14)
 4.37

TI Push Factors: Laos Migrant Labor

Standardized Total and Indirect Effects

Standardized Total Effects of X on ETA

Push

Economic 0.94
 Social 0.92
 Culture 0.87
 Politic 0.77

Standardized Total Effects of ETA on Y

Economic Social Culture Politic

ECON1 1.44 - - - - -
 ECON2 1.51 - - - - -
 ECON3 1.40 - - - - -
 ECON4 1.36 - - - - -
 SOCIAL1 - - 1.50 - - -
 SOCIAL2 - - 1.42 - - -
 CULTURE1 - - - - 0.98 - -
 CULTURE2 - - - - 0.89 - -
 POLITIC1 - - - - - 1.62
 POLITIC2 - - - - - 0.77

Completely Standardized Total Effects of ETA on Y

Economic Social Culture Politic

ECON1 0.91 - - - - -
 ECON2 0.93 - - - - -
 ECON3 0.90 - - - - -
 ECON4 0.88 - - - - -
 SOCIAL1 - - 0.92 - - -
 SOCIAL2 - - 0.83 - - -
 CULTURE1 - - - - 0.72 - -
 CULTURE2 - - - - 0.62 - -
 POLITIC1 - - - - - 0.92
 POLITIC2 - - - - - 0.41

Standardized Total Effects of X on Y

Push

ECON1	1.35
ECON2	1.41
ECON3	1.32
ECON4	1.27
SOCIAL1	1.38
SOCIAL2	1.32
CULTURE1	0.86
CULTURE2	0.78
POLITIC1	1.25
POLITIC2	0.59

Completely Standardized Total Effects of X on Y

Push

ECON1	0.85
ECON2	0.87
ECON3	0.84
ECON4	0.82
SOCIAL1	0.85
SOCIAL2	0.77
CULTURE1	0.62
CULTURE2	0.54
POLITIC1	0.71
POLITIC2	0.32

Time used: 0.031 Seconds

ภาคผนวก จ

ผลการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงตัวแบบปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่น
ของแรงงานข้ามชาติลาวในประเทศไทย

ตัวแบบปัจจัยเชิงคุณที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (The Construct Reliability: ρ_c)

$$\rho_c = \frac{(\sum \lambda)^2}{(\sum \lambda)^2 + \sum (\theta)}$$

กำหนดให้ ρ_c = ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง

λ = น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน

θ = ค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

\sum = ผลรวม

ด้านเศรษฐกิจ (Economic)

$$\rho_c = \frac{(0.82 + 0.71 + 0.84)^2}{(0.82 + 0.71 + 0.84)^2 + (0.32 + 0.49 + 0.29)}$$

$$\rho_c = 0.836$$

ด้านสังคม (Social)

$$\rho_c = \frac{(0.80 + 0.80 + 0.90)^2}{(0.80 + 0.80 + 0.90)^2 + (0.36 + 0.36 + 0.18)}$$

$$\rho_c = 0.874$$

ด้านวัฒนธรรม (Culture)

$$\rho_c = \frac{(0.82 + 0.84)^2}{(0.82 + 0.84)^2 + (0.33 + 0.30)}$$

$$\rho_c = 0.814$$

ด้านการเมือง (Politic)

$$\rho_c = \frac{(0.86 + 0.87 + 0.94)^2}{(0.86 + 0.87 + 0.94)^2 + (0.25 + 0.25 + 0.12)}$$

$$\rho_c = 0.920$$

ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (An Average Variance Extracted: ρ_v)

$$\rho_v = \frac{\sum \lambda^2}{\sum \lambda^2 + \sum (\theta)}$$

กำหนดให้ ρ_c = ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้

λ = น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน

θ = ค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

\sum = ผลรวม

ด้านเศรษฐกิจ (Economic)

$$\rho_v = \frac{0.82^2 + 0.71^2 + 0.84^2}{(0.82^2 + 0.71^2 + 0.84^2) + (0.32 + 0.49 + 0.29)}$$

$$\rho_v = 0.631$$

ด้านสังคม (Social)

$$\rho_v = \frac{0.80^2 + 0.80^2 + 0.90^2}{(0.80^2 + 0.80^2 + 0.90^2) + (0.36 + 0.36 + 0.18)}$$

$$\rho_v = 0.699$$

ด้านวัฒนธรรม (Culture)

$$\rho_v = \frac{0.82^2 + 0.84^2}{(0.82^2 + 0.84^2) + (0.33 + 0.30)}$$

$$\rho_v = 0.686$$

ด้านการเมือง (Politic)

$$\rho_v = \frac{0.86^2 + 0.87^2 + 0.94^2}{(0.86^2 + 0.87^2 + 0.94^2) + (0.25 + 0.25 + 0.12)}$$

$$\rho_v = 0.793$$

ตัวแบบปัจจัยหลักคั่นที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติลาว

ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (The Construct Reliability: ρ_c)

$$\rho_c = \frac{(\sum \lambda)^2}{(\sum \lambda)^2 + \sum (\theta)}$$

กำหนดให้ ρ_c = ค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง

λ = น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน

θ = ค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

\sum = ผลรวม

ด้านเศรษฐกิจ (Economic)

$$\rho_c = \frac{(0.91 + 0.93 + 0.90 + 0.88)^2}{(0.91 + 0.93 + 0.90 + 0.88)^2 + (0.18 + 0.14 + 0.20 + 0.23)}$$

$$\rho_c = 0.946$$

ด้านสังคม (Social)

$$\rho_c = \frac{(0.92 + 0.83)^2}{(0.92 + 0.83)^2 + (0.16 + 0.31)}$$

$$\rho_c = 0.867$$

ด้านวัฒนธรรม (Culture)

$$\rho_c = \frac{(0.72 + 0.62)^2}{(0.72 + 0.62)^2 + (0.49 + 0.62)}$$

$$\rho_c = 0.618$$

ด้านการเมือง (Politic)

$$\rho_c = \frac{(0.92 + 0.41)^2}{(0.92 + 0.41)^2 + (0.15 + 0.83)}$$

$$\rho_c = 0.643$$

ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (An Average Variance Extracted: ρ_v)

$$\rho_v = \frac{\sum \lambda^2}{\sum \lambda^2 + \sum (\theta)}$$

กำหนดให้ ρ_c = ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้

λ = น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน

θ = ค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

\sum = ผลรวม

ด้านเศรษฐกิจ (Economic)

$$\rho_v = \frac{0.91^2 + 0.93^2 + 0.90^2 + 88^2}{(0.91^2 + 0.93^2 + 0.90^2 + 88^2) + (0.18 + 0.14 + 0.20 + 0.23)}$$

$$\rho_v = 0.814$$

ด้านสังคม (Social)

$$\rho_v = \frac{0.92^2 + 0.83^2}{(0.92^2 + 0.83^2) + (0.16 + 0.31)}$$

$$\rho_v = 0.766$$

ด้านวัฒนธรรม (Culture)

$$\rho_v = \frac{0.72^2 + 0.62^2}{(0.72^2 + 0.62^2) + (0.49 + 0.62)}$$

$$\rho_v = 0.449$$

ด้านการเมือง (Politic)

$$\rho_v = \frac{0.92^2 + 0.41^2}{(0.92^2 + 0.41^2) + (0.15 + 0.83)}$$

$$\rho_v = 0.509$$